

“ถ้าสังคมเราพยายามบังคับให้ทุกคนเหมือนกันหมด หรือทำให้มันแคบลง
พื้นที่ที่จะดูเหมือนมีน้อย แต่ถ้าเรารู้จักเฉลิมฉลองความหลากหลาย
เราจะเห็นเลยว่าพื้นที่นั้นมีเยอะแยะเต็มไปหมด”

มณเฑียร บุญตัน

“กลุ่มเครือข่ายทางสังคมต้องเข้าใจธรรมชาติของสื่อด้วย
คือต้องมี Media literacy ซึ่งไม่ใช่แค่รู้เท่าสื่อ แต่ต้องรู้ว่า
สื่อมีกระบวนการทำงานอย่างไร”

รศ.ดร.วิลาสินี อดุลยานนท์

“คุณไม่จำเป็นต้องสร้างรายการเพื่อคนหูหนวก
ไม่จำเป็นต้องสร้างรายการเพื่อคนตาบอด
แต่คุณต้องคิดอยู่เสมอว่า เมื่อทำออกมาแล้ว
ทุกคนต้องดูรู้เรื่อง ทุกคนต้องเข้าถึงได้”

อโณทัย อุดมศิลป์

ราคา ๑๙๙ บาท

media no limit
สื่อสร้างได้... ไม่จำกัดความแตกต่าง

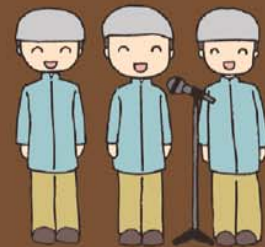

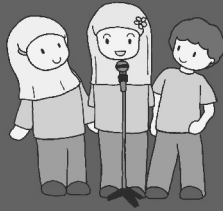
media no limit

สื่อสร้างได้... ไม่จำกัดความแตกต่าง

โดย สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.)

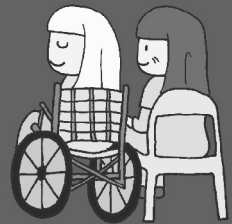
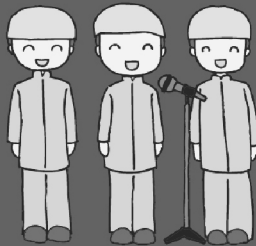
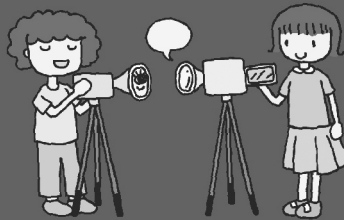

MEDIA no LIMIT

สื่อสร้างได้...ไม่จำกัดความแตกต่าง

โดย สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.)

MEDIA no LIMIT: สื่อสร้างได้...ไม่จำกัดความแตกต่าง

ISBN: 978-974-299-210-1

พิมพ์ครั้งแรก: กันยายน ๒๕๕๖

บรรณาธิการอำนวยการ

แพทย์หญิงวิรัช รื้อไพบุลย์

บรรณาธิการ:

สุทธิโชค จรรย์อักษร

คณะผู้จัดทำ:

นริศรา สายสงวนสัตย์, ณัฐภรณ์ เหลืองพิพัฒน์,

ปณัฏฐ์ พุ่มริ้ว, กรวิกา วีระพันธ์เทพา

ภาพประกอบ, ออกแบบปก, รูปเล่ม:

นริศรา สายสงวนสัตย์

ประสานงานการผลิต:

อัปสร จินดาพงษ์, วิภาสิริ บุญช่วย, แก้วตา วิศวะบำรุงชัย

พิมพ์ที่: บริษัท ต้นเงินการพิมพ์ จำกัด

๘๘/๑๓๕ หมู่ ๓ ตำบลบางแม่นาง อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

๑๑๑๔๐

ราคา ๑๙๙ บาท

• ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

สุทธิโชค จรรย์อักษร.

Media no limit : สื่อสร้างได้...ไม่จำกัดความแตกต่าง.--

นนทบุรี: สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.), 2556.

344 หน้า.

1. คนพิการ. 2. การสื่อสาร. I. นริศรา สายสงวนสัตย์,
ผู้วาดภาพประกอบ. II. ชื่อเรื่อง.

306.90816

ISBN 978-974-299-210-1

ขอขอบคุณ:

อ.มณฑิรา บุญตัน

รศ.ดร.วิลาสินี อดุลยานนท์

คุณอโณทัย อุดมศิลป์

คุณโอปอล ประภาวดี

ผศ.ดร.เกศินี ประทุมสุวรรณ

คุณอนันต์ แซ่โจ้ว

คุณมนต์ศักดิ์ ชัยวีระเดช

คุณมาตุรیتی มะสาแม

คุณนิเวศ แวสมณะ

จัดพิมพ์โดย:

สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ

อาคารสุขภาพแห่งชาติ ชั้น ๓

กระทรวงสาธารณสุข ซอย ๖

๘๘/๓๕ ซอยบาราศณราตุร ถนนติวานนท์ ซอย ๑๔

ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ๑๑๐๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๘๓๒-๙๒๖๐, ๐-๒๘๓๒-๙๒๖๑

www.healthyability.com

www.bluerollingdot.org

Application: Disabook (Download ฟรี รองรับระบบ iOS)

คำนำเสนอ

ตลอดระยะเวลาการขับเคลื่อนงานการเรียนรู้ประเด็น ‘**ความพิการ**’ และ ‘**คนพิการ**’ ในมิติต่าง ๆ ที่ผ่านมานั้น สิ่งหนึ่งที่ สสพ. ตระหนักอยู่เสมอและให้ความสำคัญคือ ‘**การสื่อสารกับสังคม**’ เพราะนั่นหมายถึงการทำงานกับทัศนคติของคนและสังคม เพื่อนำไปสู่การเปิดมุมมองให้เห็นและเข้าใจในเรื่องของความแตกต่างหลากหลาย รวมถึงการปรับเปลี่ยนแนวคิดหรือทัศนคติ โดย สสพ. เลือกว่าจะเชื่อมโยงสิ่งรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นศิลปะ วัฒนธรรม บทเพลง หรือแม้แต่เทคโนโลยีเข้ามาผสมผสานเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดเป็นลูกคลื่นจากวงของคนในที่เป็นวงเล็กๆ และสามารถสร้างประสบการณ์จริงกับเรื่องความพิการและคนพิการ ไปสู่วงที่กว้างขึ้นที่มีการแลกเปลี่ยนถกเถียง จนถึงวงใหญ่ที่ผู้คนจะรับรู้และคิดหรือจินตนาการต่อไปด้วยตัวเองได้

สำหรับสื่อที่ให้โอกาสในเชิงวิธีนำเสนอแบบใหม่ๆ เข้าถึงคนที่แตกต่างหลากหลายได้มากขึ้น หรือเปิดโอกาสให้คนได้สื่อสารแลกเปลี่ยนโดยไม่มีคำตอบที่ตายตัวรออยู่ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ สสพ. เรียกว่า ‘**สื่อทางเลือก**’ นั่นเอง

กระบวนการสื่อสารสังคมโดยวิธีของสื่อทางเลือก มีเงื่อนไขสำคัญที่สุดคือการจัดการหรือการปฏิบัติการจะต้องกระทำบนสิ่งที่เรียกว่า ‘**เครือข่าย**’ และเป็นแบบ ‘**มีส่วนร่วม**’ ต้องมีการเชื่อมโยงกันในทุกมิติ เพื่อให้การเรียนรู้และเข้าใจในเชิงลึกเกิดขึ้นได้จริง อีกทั้งยังสร้างพลังการเรียนรู้ที่เชื่อมต่อส่งต่อไปยังคนอื่น ๆ ได้อีกด้วย

หนังสือเล่มนี้ได้สาระมาจากการถอดบทเรียนของภาคีเครือข่ายการทำงานด้านสื่อทางเลือกในรูปแบบที่แตกต่างหลากหลาย ใครก็ตามที่อยากค้นหาวិธีการเรียนรู้จากสื่อทางเลือกที่สามารถเริ่มได้ที่ตนเอง แต่ไม่รู้จะเริ่มต้นอย่างไร ประสบการณ์ของเพื่อน ๆ ภาคีในหนังสือเล่มนี้ อาจช่วยเปิดทางให้ท่านได้ แต่เป้าหมายหรือทิศทางเป็นเรื่องที่เราต้องไปแสวงหาในโลกของความเป็นจริง

แพทย์หญิงวัชรารั้วไพบุลย์
สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ (สสพ.)

คำนำ

‘**สื่อ**’ คำสั้นๆ แต่แฝงไปด้วยพลังและอำนาจมากมาย เพราะนอกจากจะเป็นสะพานแห่งความเข้าใจของบุคคลแล้ว สื่อยังเป็นตัวกำหนดทิศทางของสังคมให้ไปทางไหนก็ได้อีกด้วย

แต่ในโลกทุกวันนี้ กลับยังมีบุคคลอีกมากที่ไม่สามารถเข้าถึงสื่อได้ โดยเฉพาะสื่อกระแสหลักอย่างโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หรืออินเทอร์เน็ต เช่นบุคคลที่มีความแตกต่างในเชิงกายภาพอย่างคนพิการหลายคนนึกไม่ออกว่า คนหูหนวกจะดูโทรทัศน์อย่างไรให้เข้าใจ ในเมื่อไม่ได้ยินเสียง คนตาบอดจะสนุกกับการรับชมรายการต่าง ๆ ได้อย่างไร ในเมื่อมองไม่เห็นภาพ

สิ่งที่เกิดขึ้น สะท้อนทัศนคติของผู้คนในสังคมได้เป็นอย่างดี นั่นคือการผลิตและใช้สื่อเพื่อสนองความต้องการของคนที่มีร่างกายปกติซึ่งถูกมองว่าเป็นคนส่วนใหญ่ของโลกใบนี้ และความแตกต่างกลายเป็นสิ่งที่สังคมเลือกที่จะละเลย

ที่ซ้ำร้ายกว่านั้น คือสื่อกลายเป็นกำแพงที่กั้นคนปกติกับคนที่สังคมมองว่าไม่ปกติออกจากกัน กล่าวง่าย ๆ ก็คือ คนทั่วไปไม่เชื่อว่าตัวเองสามารถสื่อสารกับคนที่มีความบกพร่องในการรับรู้ได้ เช่นเดียวกับคนพิการที่มีความเชื่อว่าตนไม่สามารถสื่อสารกับคนทั่วไปได้ ทั้งที่ความจริงแล้ว การที่คนเราสื่อสารกันไม่รู้เรื่อง ก็เป็นเพราะไม่ปรับวิธีการสื่อสารให้ตรงกันต่างหาก เหมือนกับคนหนึ่งพูดภาษาไทย ส่วนอีกคนพูดภาษาอังกฤษ ดังนั้นโอกาสที่สองคนนี้จะสื่อสารกันรู้เรื่องจึงมีน้อยมาก

หนังสือเล่มนี้จึงเกิดขึ้น ภายใต้ความเชื่อว่า โลกของการสื่อสารนั้นไม่มีพรมแดน และความบกพร่องทางร่างกายไม่ใช่อุปสรรค หากเราเลือกจะศึกษาและทำความเข้าใจกัน เมื่อทำได้ สื่อก็จะเป็นเครื่องมืออันทรงพลังที่ใครๆ ในสังคมสามารถผลิตได้และส่งผลให้เกิดการสื่อสารที่สร้างความเข้าใจได้อย่างแท้จริง

คณะผู้จัดทำ

สารบัญ

บทที่ ๑

สื่อหลัก/สื่อทางเลือก เรื่องสื่อ...ลึกกว่าที่คิด!!!	๘
ฉายภาพความหลากหลาย ผ่านมุมมอง 'มนเทียร บุญตัน'	๑๘
ขับเคลื่อนสื่อ ๒ คู่วิ่ง สู่อุบัติความสำเร็จ ฉบับ 'วิลาสินี อุดมยานนท์'	๓๒
'อโณทัย อุดมศิลป์' เปิดพื้นที่ความหลากหลาย บนสื่อสาธารณะ	๔๔
'โอบอล ประภาวดี' ได้เวลาก้าวข้ามความแตกต่างสักที...	๕๘
'เกศินี ประทุมสุวรรณ' ถึงเวลาของสื่อทางเลือก...	๗๒

บทที่ ๒

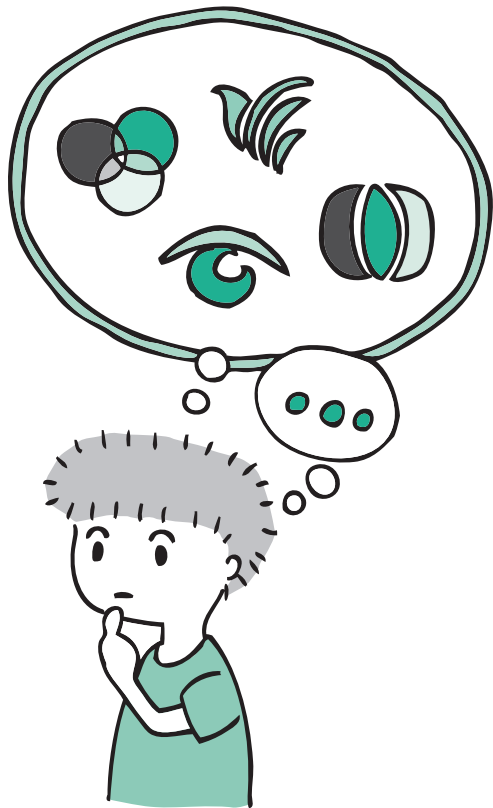
สร้างสื่อทางเลือก...สะพานใหม่เชื่อมความเข้าใจ ท่ามกลางความแตกต่าง	๘๑
--	----

'อนันต์ แซ่โจ้ว' ความคิดสร้างสรรค์สร้างโอกาสได้เสมอ	๙๘
* ศิลปะในโลกเจียบ ภาษาศิลปะ ภาษาแห่งความเสมอภาค	๑๐๗
* ศิลปะในโลกมืด เปิด 'ใจ' เห็นอะไรมากกว่ามองด้วย 'ตา'	๑๓๘
'มนต์ศักดิ์ ชัยวีระเดช' Short Films Change the World	๑๖๑
* When Silence Speaks... การสื่อสารผ่านความเงียบ	๑๗๐
* When Sound Speaks... ภาพยนตร์บนเส้นเสียง	๑๗๘
'มาตุรดี มะสาแม' สื่อเพื่อผู้พิการในพื้นที่ทุกยุค	๒๓๐
* ร้อยรส...บทละครเร่ จากความพิการ สู่อารมณ์ขันไม่สิ้นสุด	๒๓๗
* บทเพลง 'อนาซิด' จากตำนานดนตรีภาคใต้ สู่ปัจจุบันเพื่อพี่น้องคนพิการ	๒๔๘
'นิเวศ แวสมณะ' หุ่นกระบอกและแอนิเมชัน สร้าง "มิตรภาพ" บนความแตกต่าง	๒๗๔
* 'กอด...' มหกรรมหุ่นกระบอกแต่เพื่อนพิการ	๒๘๔
* 'ครอบครัวเดียวกัน We are Family. Love Together' หุ่นดินน้ำมัน ออกสื่อสารสู่โลกกว้าง	๓๑๖

บทที่ ๑

สื่อหลัก/สื่อทางเลือก

เรื่องสื่อ...ลึกกว่าที่คิด!!!

เวลาพูดถึงสื่อ คุณนึกถึงอะไร?
โทรทัศน์...วิทยุ...หนังสือพิมพ์...อินเทอร์เน็ต และอีก
หลาย ๆ คำตอบที่คงพรุ้งพรุ้งออกมา
แต่ถ้าลองย้อนกลับไปจะพบว่า เหตุผลหนึ่งที่ผู้คนมักนึก
คำตอบเหล่านี้ออกมาก่อนเสมอ ก็เป็นเพราะสิ่งที่เรียกว่า ‘สื่อ’
นั้นวนเวียนอยู่ในชีวิตประจำวันของเราทุกคนนั่นเอง
ที่สำคัญสื่อยังได้รับการยอมรับจากผู้คนในสังคมว่ามี
อิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์
ไม่ว่าจะในฐานะของผู้ที่ส่งสารเรื่องราวต่าง ๆ หรือแม้แต่
การขึ้นนำประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม
โดยหากจะกำหนดประเภทคร่าว ๆ ของสื่อ ก็คงแบ่งได้เป็น
หลายประเภทมาก

ตั้งแต่การแบ่งอายุของสื่อว่า เป็นสื่อใหม่ สื่อเก่า หรือไม่ก็ใช้รูปแบบของสื่อเป็นเกณฑ์ เช่น สื่อที่เป็นภาพ สื่อที่เป็นเสียง สื่อที่เป็นตัวหนังสือ

บางทีก็แบ่งตามรูปแบบเจ้าของ และวัตถุประสงค์ เช่น สื่อนี้เป็นของรัฐบาล สื่อนี้เป็นกองทัพบก ขณะที่อีกสื่อเป็นบริษัทธุรกิจขนาดใหญ่ หรือไม่ก็เป็นผู้สื่อข่าวที่ถือคติว่าประชาชนทุกคนในประเทศต่างก็เป็นเจ้าของ

นี่ยังไม่รวมไปถึงวาทกรรมที่เคยฮอตฮิตสมัยการเมืองกำลังรุนแรง อย่างคำว่า สื่อแท้ สื่อเทียม สื่อเลือกข้าง

แต่ถ้าใช้เกณฑ์ในเรื่องอิทธิพลที่มีบทบาทต่อความคิดและทัศนคติของผู้รับสารแล้ว คงจะแบ่งประเภทได้หลัก ๆ เป็น ๒ กลุ่มด้วยกัน คือ

๑. สื่อกระแสหลัก (Mainstream Media) ซึ่งมีรูปแบบเป็นสื่อแบบดั้งเดิม ที่ใช้องค์กรสื่อและผู้สื่อข่าวเป็นตัวสื่อสารข้อมูลหรือสารต่าง ๆ ไปยังผู้รับสารในสังคม ซึ่งสื่อประเภทนี้มีรูปแบบที่หลากหลาย ตั้งแต่สื่อสิ่งพิมพ์อย่างหนังสือพิมพ์ นิตยสาร สื่อกระจายเสียงอย่างวิทยุ และสื่อโทรทัศน์

โดยส่วนใหญ่สื่อพวกนี้จะมีการลงทุนที่สูงมาก มีการทำงานอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การรวบรวมข้อมูล การคัดเลือกและกลั่นกรองข้อมูล เพื่อประเมินมูลค่าข้อมูล ก่อนที่จะนำเสนอไปสู่สาธารณชน

เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่เจ้าของสื่อกระแสหลักมักจะเป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็งในเรื่องทุนทรัพย์ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการ อย่างกองทัพบก บริษัท อสมท จำกัด (มหาชน) หรือกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งมักจะบริหารงานใน

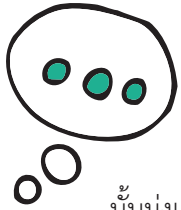
รูปแบบนโยบายสั่งการลงมา หรือไม่ก็เป็นบริษัทธุรกิจขนาดใหญ่ของประเทศ และโดยส่วนใหญ่มักให้ความสำคัญกับเรื่องตัวเลขกำไรและเรตติ้งจากผู้ชมมากที่สุด

ดังนั้นการนำเสนอข่าวอะไรก็ตาม จึงต้องมีคนควบคุมกำกับและดูแลอย่างใกล้ชิด โดยมีกองบรรณาธิการทำหน้าที่ในฐานะนายทวารข่าวสาร (Gatekeeper) เพื่อข้อมูลที่จะออกมาจะได้มีการอ้างอิงถึงแหล่งที่มาอย่างถูกต้องและแม่นยำมากที่สุด เพราะถือว่าเป็นสื่อที่กระจายไปยังสาธารณชนจำนวนมาก

แต่ก็ใช่ว่าสื่อกระแสหลักนี้จะไม่มีปัญหาเลย อย่างแรกเลยก็คือ ข้อจำกัดในการนำเสนอ เพราะข่าวบางข่าวหรือข่าวจากกลุ่มผู้ชมบางกลุ่มที่ไม่ได้ตอบสนองผลประโยชน์ให้แก่องค์กรก็จะไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร เพราะไม่สามารถกระชากเรตติ้งให้คนหันมาดูได้ หรือบางข่าวที่กระทบกระเทือนผู้มีอำนาจบางกลุ่มก็อาจจะถูกแทรกแซง สั่งการ หรือสั่งให้หยุดนำเสนอก็เป็นได้

เพราะต้องยอมรับว่า สื่อกระแสหลักในประเทศไม่ได้เป็นอิสระอย่างแท้จริง แต่ยังอิงกับฐานอำนาจไม่ว่าจะเป็นอำนาจรัฐหรืออำนาจทุน เช่น สถานีโทรทัศน์แบบฟรีทีวี รวมไปถึงสถานีวิทยุเกือบทุกสถานี ต่างก็ได้รับสัมปทานหรือมีหน่วยงานของรัฐเป็นเจ้าของทั้งสิ้น และถ้านำเสนอไม่ถูกใจก็อาจจะไม่ได้ต่ออายุสัญญา ส่วนเรื่องแหล่งทุนซึ่งทำหน้าที่เป็นสปอนเซอร์หรือผู้สนับสนุน

รายการส่วนใหญ่ก็มักจะผูกพันกับอำนาจรัฐ หรือไม่บางที่เจ้าของหรือเครือข่ายก็เข้าไปทำหน้าที่ในฝ่ายบริหารเลยด้วยซ้ำ

ขณะเดียวกัน เมื่อการทำสื่อกระแสหลัก นั้นมุ่งเป้าไปที่เชิงพาณิชย์เป็นหลัก ชาวที่นำเสนอ จึง มักจะถูกเลือกจากมุมมองที่คิดว่าน่าจะขายได้ที่สุด ซึ่งบางครั้ง ก็ทำให้เกิดการตีความแบบผิด ๆ ต่อแหล่งข่าวหรือกลุ่มคนที่มี ลักษณะใกล้เคียงกัน และอาจจะนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ที่ ผิด ๆ ต่อบุคคลเหล่านั้นก็เป็นได้

เช่นคนพิการ สื่อบางประเภท อาจจะมุ่งนำเสนอในประเด็น ของความน่าสงสาร ความด้อยโอกาสทางสังคมทำให้เขาไม่มี พลังเพียงพอจะต่อสู้ชีวิตกับสังคมที่โหดร้ายนี้ หรือไม่ก็เป็นคน อนาถา ที่ต้องรอรับความช่วยเหลือจากสังคมอย่างเดียว ซึ่ง บุคคลเหล่านี้มีอยู่จริง แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งเท่านั้นเอง

หรืออย่างคนที่มีความหลากหลายทางเพศ ซึ่งกฎหมายให้ การยอมรับมากขึ้น (ถ้าไม่เกี่ยวกับเรื่องคำนำหน้านาม และการ สมรส) แต่ในทางปฏิบัติ กลุ่มเหล่านี้ก็ยังถูกมองว่าเป็นคนวิปริต ผิดเพศ เป็นตัวประหลาดของสังคม บ้างก็ถูกมองว่าเป็นกลุ่มคน ที่มีความต้องการทางเพศตลอดเวลา หรือไม่ก็ถูกนำเสนอใน ภาพของความตลกขบขัน ทั้งที่จริง ๆ ยังมีแง่มุมอีกมาก แต่สื่อ-ไทยเลือกที่จะมองข้าม เพราะมองว่าไม่ใช่สิ่งขายได้

และต่อให้มีความพยายามจะแก้ไขเรื่องดังกล่าวก็ตาม แต่ เนื่องจากสื่อกระแสหลักมีระยะเวลาที่จำกัด และต้องสื่อสาร กับบุคคลจำนวนมาก โอกาสที่จะสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง หรือรู้ค่านิยมเดิม ๆ ที่ไม่ถูกต้องในสังคมก็ทำได้เพียงระดับ-

หนึ่ง และถ้าไม่มีกระแสสังคมเข้ามาช่วย ก็อาจจะทำอะไรไม่ได้ เลย

ที่สำคัญ แม้ในปัจจุบันจะมีสื่อใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย โดยเฉพาะโลกออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นทางทวิตเตอร์หรือเฟซบุ๊ก แต่ ต้องยอมรับว่า ส่วนใหญ่ที่มาของข่าวเหล่านั้น ก็คือบรรดาสื่อ ดั้งเดิม (สื่อกระแสหลัก) ที่เข้ามาต่อยอดเพิ่มเติมทางธุรกิจ ออกไป เพราะนี่คือช่องทางการตลาดที่คนรุ่นใหม่นิยม และมี กำลังซื้อสูงมาก ดังนั้นเมื่อเจ้าของสื่อ บุคลากรด้านสื่อ หรือ ฐานข้อมูลที่น่ามาผลิตเป็นสื่อ ไม่ได้เปลี่ยนแปลง เปลี่ยนแต่ ช่องทางเผยแพร่เท่านั้น ความเป็นอิสระและการนำเสนอข่าวที่ รองรับกับความหลากหลายทางสังคมได้ ก็ยังมีขีดจำกัดเหมือน เดิม หรือต่อให้มีพื้นที่อยู่ แต่ก็มักจะอยู่ในส่วนที่คนให้ความสนใจน้อย และโอกาสที่จะคลิกเข้ามาดูก็มีน้อยเช่นกัน

เพราะฉะนั้น จึงไม่ใช่เรื่องแปลกว่า ทำไมถึงมีคำกล่าว ประเภทที่ว่า “สื่อกระแสหลักเป็นเรื่องของคนทุกคน แต่ก็ไม่ใช่ ทุกคนจะใช้ประโยชน์จากสื่อกระแสหลักได้เสมอไป” ออกมา

ดังนั้น ทางออกที่สำคัญที่หลายคนเลือกใช้ ก็คือ ผลิตสื่อ ของตัวเอง ซึ่งบางทีก็คล้ายคลึงกับสื่อกระแสหลัก เช่นทำเป็น รายการโทรทัศน์ ภาพยนตร์หรือแม้แต่สื่อสิ่งพิมพ์ แต่ก็มีไม่น้อย ที่ฉีกแนวออกเลย และนี่ก็คือที่มาของ....

๒. สื่อทางเลือก (Alternative media) ซึ่งมีองค์- ประกอบที่ตรงกันข้ามกับสื่อกระแสหลักเกือบทุกอย่าง ตั้งแต่ ขนาดของสื่อ วัตถุประสงค์ในการผลิตสื่อ เป้าหมายของสื่อ ไปจนถึงผู้ที่เข้ามาเป็นเจ้าของ

โดยสื่อทางเลือกมักจะมุ่งนำเสนอทัศนะและความคิดเห็นของกลุ่มคนเล็กคนน้อยในสังคม ซึ่งปกติแล้วสื่อกระแสหลักเลือกที่จะมองข้าม หรือถ้าไม่มองข้ามก็มักจะตีตราไปในทางที่ผิด ๆ สื่อประเภทนี้ก็จะทำหน้าที่ในแก้ไขทัศนคติเดิม ๆ ความเชื่อ ค่านิยมที่สั่งสมมานานในสังคมให้เจือจางหรือหมดไป

ดังนั้นสื่อทางเลือกจึงเป็นสื่อที่ถูกตั้งขึ้นโดยไม่แสวงหากำไรอะไรมากมายนัก และให้ความสำคัญกับเรื่องระดับชนชั้นในสังคมมากเป็นพิเศษ เพราะบุคคลที่ไม่มีปากไม่มีเสียงในสื่อกระแสหลัก ก็มักจะถูกจัดเอาไว้ในฐานะพลเมืองชั้นสองของประเทศอยู่แล้ว และที่สำคัญ จะต้องเป็นอิสระจากบริษัทขนาดใหญ่ รวมไปถึงหน่วยราชการต่าง ๆ เพราะองค์กรเหล่านี้คือต้นตอของอุปสรรคที่ทำให้สื่อเมืองไทยไม่หลากหลาย หรือขีดเส้นจำกัดการนำเสนอของตัวเอง

ด้วยเหตุนี้เอง ผู้ที่ผลิตสื่อเหล่านี้ จึงมักจะเป็นองค์กรเล็ก ๆ หรือไม่ก็เป็นกลุ่มคนในชุมชนต่าง ๆ ที่อาศัยเพียงเงินทุนไม่เท่าไร กับพื้นที่นอกกระแส เพื่อสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งข้อดีอย่างหนึ่งก็คือ กรอบการทำงานจะจำกัดลงโดยปริยาย และผู้ที่ผลิตงานก็สามารถสร้างสรรค์งานได้ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงว่าสุดท้ายแล้วงานที่ออกมาจะขาดทุนหรือได้กำไร เพราะนั่นไม่ใช่วัตถุประสงค์หลักอยู่แล้ว งานที่ออกมาจึงมีความหลากหลายสูง บางทีก็เป็นสื่อที่มีรูปแบบแตกต่างออกไปจากสื่อปกติเลยด้วยซ้ำ

เช่น สื่อที่เกิดขึ้นจากการละเล่นดั้งเดิมในชุมชน เป็นแบบแผนประเพณีที่ยาวนาน หรือไม่ก็เป็นความเชื่อทางศาสนา แต่มีการพัฒนาต่อยอด และแทรกเนื้อหาที่จะสื่อออกมา

พร้อม ๆ กัน โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ เอาไว้ด้วย เช่น หนังตะลุง ซึ่งถือเป็นการละเล่นของคนภาคใต้มานานนับศตวรรษ แต่สามารถสอดแทรกสาระความรู้ในปัจจุบันเข้าไปได้ และทำให้หนังตะลุงกลายเป็นสื่อกลางในการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่างคนใต้ด้วยกันเอง

หากจะว่ากันเชิงอิทธิพลเปรียบเทียบระหว่างสื่อกระแสหลักกับสื่อทางเลือกแล้ว อาจจะสรุปออกมาได้ว่า สื่อกระแสหลักมีอิทธิพลสูง เพราะเป็นสื่อที่กว้าง และมีความหลากหลายสูง แต่ก็ยากที่จะใส่ประเด็นเชิงลึกลงไปได้ เพราะพื้นที่ทางเวลาที่จำกัด ขณะที่สื่อทางเลือก หรือสื่อสร้างสรรค์นั้น เป็นสื่อที่มีอิทธิพลเชิงลึก คนที่เสพเข้าไปมีโอกาสซึมซับและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมากกว่า เพียงแต่ถ้าจะให้ผลลัพธ์ที่ออกมาเหมือนสื่อกระแสหลักคงต้องใช้เวลามากหน่อย และต้องมีความมุ่งมั่นในการผลักดันเรื่องการเปิดพื้นที่สื่อให้มากขึ้น

ดังนั้น ต้องยอมรับความจริงว่า ไม่ว่าจะเป็นสื่อทางเลือก หรือสื่อกระแสหลัก จะมีที่มาหรือแนวทางการทำงานที่แตกต่างกันเท่าใด แต่เพื่อให้สารที่ส่งไปได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่า ก็ต้องทำงานประสานร่วมกันไป จะต่างคนต่างเดินไม่ได้เป็นอันขาด

เหมือนกับครั้งหนึ่งประเทศไทย (และหลาย ๆ ประเทศทั่วโลก) เคยมีปัญหาเรื่องสิทธิสตรี ผู้หญิงถูกประทุษร้ายว่าเป็นพลเมืองชั้นสอง มีศักยภาพและประสิทธิภาพเทียบเท่าบุรุษไม่ได้ ทำให้โอกาสที่จะเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานก็มีน้อย แต่เมื่อมีการผนึกกำลังระหว่างสื่อทางเลือก ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูล

ในเชิงลึก และสื่อกระแสหลัก ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลในวงกว้าง
สุดท้ายเรื่องนี้ก็ประสบความสำเร็จดังที่เห็นในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม ก็ต้องยอมรับว่า ประเด็นทั้งหมดนี้ อาจจะ
เกิดขึ้นยาก ถ้าไม่มีผู้สานต่อในเชิงปฏิบัติ หรือสร้างไอเดียเพื่อ
เป็นแนวทางให้เกิดขึ้นมา เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างมากที่ต้อง
อาศัยผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้าน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนที่หลากหลาย
หรือผู้ที่ทำงานด้านสื่อโดยตรง มาเป็นผู้รุกรายทาง หรือเสนอ
แนวคิดกว้าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องสื่อในสังคมไทย อันประกอบไปด้วย

...**มณฑิร บุญตัน** สมาชิกวุฒิสภาและอดีตนายกสมาคม
คนตาบอดแห่งประเทศไทย

...**รศ.ดร.วิลาสินี อดุลยานนท์** ผู้อำนวยการ สำนักกรรมรงค์
สื่อสารสังคม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
(สสส.)

...**อโณทัย อุดมศิลป์** ผู้อำนวยการสถาบันวิชาการสื่อ
สาธารณะ องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่ง
ประเทศไทย

...**โอปอล์ ประภาวดี** คนทำสื่อมีอาชีพ เจ้าของรายการ
ล้อเล่นโลก ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส

...**และ พศ.ดร.เกศินี ประทุมสุวรรณ** อาจารย์ประจำคณะ
วิทยาการจัดการ และที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏ
นครปฐม ซึ่งอยู่กับงานด้านสื่อมานานนับ ๑๐ ปี

แน่นอนว่า นอกจากพวกเขาจะช่วยขยายภาพปัญหาของสื่อ
ในปัจจุบันให้เห็นว่าเป็นอย่างไร สามารถตอบสนองความเป็น
พหุภาคีได้มากน้อยแค่ไหนแล้ว ยังมุ่งนำเสนอในเรื่องแนวทาง
ในอนาคตอีกด้วย โดยเฉพาะการจะหาอย่างไรให้สื่อกระแสหลัก

และสื่อทางเลือกสามารถเดินไปพร้อม ๆ กัน ด้วยความเข้มแข็ง
เป็นสื่อมีประสิทธิภาพและเป็นของคนทุกคนอย่างแท้จริง

ซึ่งรับรองว่า... เมื่ออ่านเสร็จ คุณจะเข้าใจและรู้จักกับสื่อ
ในเมืองไทยมากกว่าที่เคยรู้ ๆ กัน!!!

ฉายภาพความหลากหลาย

ผ่านมุมมอง

‘มณเฑียร บุญตัน’

ถามว่า ครูใหญ่ของเอ็นจีโอสายคนพิการเป็นใคร?
เชื่อว่าชื่อที่คนนี้ออกมาที่สุด คงหนีไม่พ้น ‘มณเฑียร บุญตัน’ อย่างแน่นอน

เพราะชายตาพิการผู้นี้ได้รับการยอมรับจากคนไทยและคนต่างประเทศอย่างมาก รับประกันด้วยตำแหน่งอันยาวเหยียด ตั้งแต่ อดีตนายกสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย สมาชิกของคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิคนพิการแห่งสหประชาชาติ และสมาชิกวุฒิสภาแบบสรรหา ๒ สมัยซ้อน

เขายังเป็นผู้ผลักดันกฎหมาย และนโยบายสำคัญเกี่ยวกับคนพิการอีกเพียบ เช่น พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. ๒๕๕๐ รวมไปถึงกฎหมายที่ห้ามเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ ซึ่งช่วยให้คนพิการทุกประเภทได้มีโอกาสในการใช้ชีวิตและเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ ได้มากขึ้น โดยไม่ถูก

มองว่าเป็นภาระของสังคม และหนึ่งในก็คือ สิทธิในการเข้าถึงสื่อต่าง ๆ ของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายในสังคมไทย ซึ่งไม่ว่าใคร ๆ ก็บอกว่าเป็นงานที่สุุดหิน และถึงจะเขียนกฎหมายให้ตีเคไหน แต่ก็ไม่ได้เป็นเครื่องการันตีว่าจะทำได้จริง

และจากการที่อาจารย์มณเฑียรอยู่ใน ๒ บทบาท ๒ สถานะคือหน้าที่ในฝ่ายนิติบัญญัติ และหน้าที่ในฐานะตัวแทนของกลุ่มคนที่หลากหลาย เขาจึงเป็นบุคคลที่เหมาะสมที่สุด ๆ ที่จะมาฉายภาพความหลากหลายในประเทศไทย โดยเฉพาะเรื่องสื่อว่าอะไรคือปัญหาและอะไรคือทางออก...

อยากให้อาจารย์ลองวิเคราะห์ เรื่องสื่อกระแสหลักกับคนที่มีความหลากหลาย โดยเฉพาะคนพิการในสังคมไทยปัจจุบันนั้นเป็นอย่างไร

เรื่องนี้มี ๒ มิติ มิติแรกก็คือ รูปแบบของสื่อที่ถูกนำเสนอว่ามันอยู่ในรูปแบบที่คนพิการหลายประเภทไม่สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ เป็นรูปแบบที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับก็เหมือนกับตึก เหมือนห้องน้ำ ที่ไม่มีลิฟต์หรือทางลาด

ส่วนอีกมิติหนึ่งก็คือ สื่อไม่สะท้อนวิถีชีวิต และตัวตนของคนพิการ โดยทั้งสองมิตินี้ต้องคู่ขนานกันไป และถ้าจะแก้ก็ต้องปรับปรุง ๒ เรื่องนี้ให้ได้ก่อน ไม่ว่าจะเป็นสื่อที่เป็นตัวแทน เป็นกระบอกเสียงสำหรับแสดงตัวของคนพิการ หรือสื่อกระแสหลักที่คนพิการเข้าถึงได้ ใช้ประโยชน์ได้เหมือนคนทั่วไป

พุดง่าย ๆ ก็คือเป็นปัญหาของทั้งตัวผู้รับสารและตัวผู้ส่งสาร

ในกรณีที่คนพิการไม่สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสื่อที่มีอยู่ ตรงนี้เป็นเรื่องของการส่งสาร เป็นเรื่องของการผลิต หรือรูปแบบของสื่อนั้นไม่เป็นสากล สาเหตุที่ว่ามันไม่ได้หมายถึงฝรั่งแต่หมายความว่ามันไม่ตอบสนอง หรืออยู่ในรูปแบบที่เป็นมิตรต่อการเข้าถึง เช่นสื่อสิ่งพิมพ์เป็นอุปสรรคอย่างมากในการเข้าถึงของคนตาบอด และคนพิการในการเรียนรู้ของคนหลาย ๆ ประเภท สื่อทีวีที่มีแต่ภาพแต่ไม่มีเสียงเลย ก็เป็นอุปสรรคต่อคนตาบอด ขณะที่มันมีแต่เสียง ไม่มีภาพ ก็เป็นอุปสรรคต่อคนหูหนวก หรือที่มีทั้งเสียงและภาพ แต่ยากหรือซับซ้อนเกินกว่าที่จะเข้าใจได้ง่าย ก็เป็นอุปสรรคต่อคนพิการทางการเรียนรู้ ทางสติปัญญา พุดง่าย ๆ ก็คือสังคมไทยยังไม่เคยคำนึงถึงเรื่องเหล่านี้เลย

เพราะฉะนั้น เรื่องเหล่านี้ต้องคุยกันอย่างเป็นกิจจะลักษณะ เพราะสังคมไทยไม่รู้จักคำว่า Universal design (การออกแบบเพื่อคนทุกคน) ไม่รู้จักคำว่า Accessories (อุปกรณ์อำนวยความสะดวก) และถึงรู้จักก็รู้แต่ห้องน้ำ ทางลาด ลิฟต์ ซึ่งตรงนั้นมันเป็นกายภาพ แต่พอพูดถึงเรื่องสื่อ พุดเรื่องข้อมูลข่าวสารคนไทยงเลย ส่วนใหญ่ก็ไม่ออก เคยทำอะไรก็ทำอย่างนั้น

อีกเรื่องหนึ่งก็คือ สื่อกระแสหลักที่มีอยู่ไม่สามารถทำหน้าที่เป็นตัวแทนของคนพิการ นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับคนพิการผิด ๆ ถูก ๆ ส่วนมากจะเป็นแนวคิดในเชิงเวทมนิยม ปราศจากเหตุผลที่พิสูจน์ได้ เป็นข้อมูลเชิงความรู้สึก คนพิการทำอะไรได้

บ้างทำอะไรไม่ได้บ้าง เกิดจากความรู้สึก เกิดจากประสบการณ์ แต่ไม่ได้เกิดจากข้อเท็จจริงในเชิงเหตุผล เพราะฉะนั้นการที่สื่อกระแสหลักจะเข้าถึงคนพิการได้นั้น จะต้องเรียนรู้ที่จะเข้าใจ ความคิด ความสามารถ วัฒนธรรม และกั้นของคนพิการ และถ้าทำไม่ได้ก็ต้องเปิดโอกาสให้คนพิการมีกระบอกเสียงของตัวเอง

หรือไม่มีสื่อทางเลือกที่เข้ามาทำหน้าที่นี้ ซึ่งสื่อทางเลือกก็ต้องรวมเอาการมีส่วนร่วมของคนพิการทุกภาพมาแสดงตัวตนของตัวเอง เพราะคนพิการต่างประเภทก็ไม่สามารถเป็นตัวแทนกันได้ เนื่องจากบางที่คิดแทนก็คิดผิด คือไม่รู้จริงก็พูดไปเรื่อย ดังนั้นจำเป็นอย่างมากที่จะต้องเปิดโอกาสให้คนที่เป็เจ้าของชีวิต เจ้าของวัฒนธรรม ได้สะท้อนปัญหาของตัวเองให้มากที่สุด ไม่ใช่คิดแทน ครอบงำ ซึ่งตรงนี้ทำให้เกิดเป็นผลพวงอย่างหนึ่งของเวทนานิยม

การเปิดโอกาสที่อาจารย์ว่า ชั้นแรกต้องเริ่มจากจุดไหนก่อน

ผมคิดว่า พื้นที่ของสื่อกระแสหลักนั้นถูกครอบงำด้วยสื่อเชิงพาณิชย์ และสื่อเชิงพาณิชย์เองก็ขาดความ Sensitive (ความรู้สึกไว) ต่อเรื่องเหล่านี้ เพราะฉะนั้นอาจจำเป็นที่ต้องเปิดพื้นที่ให้กับสื่อที่ไม่มีสตางค์ ไม่มีอำนาจต่อรองในเงินทุน แต่ว่าสนใจในเรื่องเนื้อหาสาระ สนใจในเรื่องวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม และมีความรู้สึกรู้สึกับเรื่องของความแตกต่างบ้าง

ขณะเดียวกัน สื่อที่เป็นพาณิชย์เอง จริง ๆ ถ้าคุณนำเสนอข้อมูลที่หลากหลาย วิถีชีวิตที่หลากหลาย วัฒนธรรมหลากหลาย ปัญหาความต้องการที่หลากหลาย ก็จะทำให้สื่อกระแสหลักของคุณนั้นมีความร่ำรวยมากขึ้น มีความหลากหลายมากขึ้น แทนที่จะซ้ำซากกับข้อมูลเดิม ๆ เพราะยังคุณเจาะลึกลงไปกับปัญหาที่มีความเฉพาะ มีความพิเศษ มีความไม่เหมือนมากเท่าไร สื่อของคุณก็จะยิ่งน่าสนใจมากขึ้น ความเป็นศิลปะในการนำเสนอเพิ่มขึ้น

แต่คนพิการเองก็มีความหลากหลายสูง และไม่สามารถเป็นตัวแทนของกันและกันได้ โอกาสที่ตอบสนองความต้องการอย่างครอบคลุมในพื้นที่ก็จะมีจำกัด จะเป็นไปได้อย่างไร

สังคมเราต้องยอมรับความหลากหลายสิ เพราะถ้าสังคมเราพยายามบังคับให้ทุกคนเหมือนกันหมด หรือทำให้มันแคบลงพื้นที่ก็จะดูเหมือนมีน้อย แต่ถ้ารู้จักเฉลิมฉลองความหลากหลาย จะเห็นเลยว่าพื้นที่นั้นมีเยอะแยะเต็มไปหมด เพราะฉะนั้นเราควรจะเห็นความไม่เหมือนนั้นเป็นเรื่องที่ดี เพียงแต่ต้องเป็นความไม่เหมือนที่ไม่ไปเบียดเบียนกัน และควรจะต้องนำมาศึกษาด้วยเพราะเอาเข้าจริง ความเหมือนมันก็น่าเบื่อนะ ตัวอย่างทีวีทุกวันนี้ก็ได้ รูปแบบก็เหมือนเดิม เป็นแบบแผน ผมว่าเราเป็นจารีตนิยมเกินไป และตรงนี้ถือเป็นอุปสรรค เพราะคนพิการเองก็มีกำลังจะผลักดันให้ตัวเองแสดงออก แสดงตัวตนได้น้อย

อยู่แล้ว ยิ่งถ้าพื้นที่ของความหลากหลายไม่เปิดกว้าง ก็ยิ่งทำให้คนเหล่านี้จมอยู่ใต้ธรณีเลย

และถ้าเราย้อนกลับไปดูที่ต้นเหตุ ผมว่ามันเกี่ยวกับแนวคิดอุดมคติเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง เกี่ยวกับวัฒนธรรมเกี่ยวกับคำว่าชาติ เพราะแต่ก่อนสังคมสยามนั้นเป็นสังคมของความหลากหลาย เป็นสังคมที่มีผู้คนมากหน้าหลายตา สูงต่ำดำขาว พิกัดหลากหลายประเภท พูดยาต่างกัน สำเนียงต่างกัน แต่ปัญหาก็คือ ทำไมเราไม่รักษาความหลากหลายที่มีมาตลอดหลายพันปี ทำไมเราจึงยอมเอาแนวคิดที่เพิ่งจะเกิดขึ้นโดยผิดธรรมชาติ เมื่อ ๔๐-๕๐ ปีนี้ อย่างชาตินิยมสุดโต่งมาเป็นตัวตั้ง ทั้ง ๆ ที่มันเป็นการสร้างข้อจำกัดของตัวเอง แล้วก็กลามปามไปถึงเรื่องคนพิการด้วย คือคนพิการมีความหลากหลาย แต่คนก็จะไปทำให้เขาเหมือนกันหมด เขาตาบอดแต่ไม่ได้หูตึง เวลาไปคุยกับเขาก็พยายามตะโกนพูดด้วย เสมือนเขาเป็นคนหูตึงหรือเวลาเขาเดินไปกับอาสาสมัคร คุณก็เลือกคุยกับอาสาสมัครราวกับว่าเขาไม่มีสติปัญญาในการสื่อสารรับรู้ แบบนี้นั้นถูกที่ไหน

แล้วถ้าต้องการจะขจัดอคติออกไป อาจารย์มีวิธีหรือหลักปฏิบัติอย่างไรบ้าง

เราต้องกำจัดเวทนานิยม โดยเฉพาะการมองคนในด้านเดียว เพราะนั่นเป็นการสะท้อนว่าเราไม่ได้ใช้สติปัญญาในการครุ่นคิดหรือพิจารณาบุคคล ใช้แต่ความรู้สึกที่มันหยาบ เป็นชั้นปฐมภูมิ แค่เห็นภาพลวงตาก็คิดว่า จริงแล้ว แค่เห็นได้ยิน

บางอย่าง ฟูฟาดไปก็เชื่อว่าถูกแล้ว ได้ยินข่าวลือที่คนเขามาบอก จริง-ไม่จริงหรือเปล่าไม่รู้ เพราะไม่ได้ตรวจสอบศึกษา ไม่ได้มีการวิจัย ก็ดันเชื่อมั่นว่ามันจริงแล้ว นี่แหละสังคมเวทนานิยม

และยังกับคนทำสื่อด้วยแล้ว นอกจากจะต้องตัดเวทนานิยมออกไปแล้วก็ต้องใช้คำที่ท่านพระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต) พูด คิดกว้าง มองไกล ใฝ่สูง อย่าไปคิดแคบ มองใกล้ ใฝ่ต่ำ เพราะถ้าทำสุดท้ายเราก็จะได้แค่นี้แหละ ชอบความสะใจ ชอบใส่สีตีไข่ ชอบข่าวลือ

ถ้าลองเปรียบเทียบระหว่างสื่อทางเลือกกับสื่อกระแสหลัก อาจารย์คิดว่าสื่อประเภทไหนสำคัญหรือจำเป็นมากกว่ากัน

มันก็จำเป็นทั้ง ๒ อย่างนั่นแหละ เพราะสื่อทางเลือกเองก็ถือเป็นสื่อที่แสดงตัวตนของกลุ่มคนที่สื่อกระแสหลักเข้าไปไม่ได้ ที่ไม่มีใครได้ยินได้เห็นได้สัมผัส นำเสนอแนวคิดที่ไม่มีใครพูดถึง และเป็นตัวกระตุ้นเตือนให้สื่อกระแสหลักหันมามองความเฉพาะ ให้เขาเห็นว่าสังคมนี้มีอะไรอีกมากมาย ไม่ได้เหมือนกันหมดอย่างที่เราคิด

แต่ทั้งนี้ก็ต้องยอมรับว่า สื่อกระแสหลักนั้นมันมีเรื่องราวที่จะต้องเสนอมามากมาย ดังนั้นคงไม่มีเวลาที่จะมาทำอะไรครอบคลุมทุกเรื่อง อาจจะตกหล่นบ้าง ซึ่งกลับกันกับสื่อทางเลือก ที่มุ่งเน้นการเสนอสิ่งที่มันเฉพาะเป็นหลัก เลยไม่มีเวลาที่จะไปนำเสนอเรื่องหลากหลาย เพราะฉะนั้นสื่อทั้งคู่ต้องผสม-

ผลงานคลุกเคล้ากันไป คือเมื่อมีความทั่วไปก็ต้องมีความเฉพาะ เป็นของธรรมดา และที่สำคัญ ๒ อย่างนี้ต้องอยู่คู่กันเสมอ จะปฏิเสธอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้

ปัจจุบันนี้ สื่อทางเลือกซึ่งเป็นกระบอกเสียงสำหรับคนหลากหลายโดยตรง สามารถทำหน้าที่ได้นำพาใจหรือสมบูรณ์แบบหรือไม่

ผมไม่แน่ใจนะ ผมคิดว่าสื่อทางเลือกบ้านเรายังไม่เข้มแข็ง ซึ่งประเด็นหนึ่งที่เห็นชัดคือ เขายังขาดทักษะในการนำเสนอที่ดึงดูดใจของคนกลุ่มใหญ่ กำลังในการนำเสนอก็ยังอ่อน แล้วบ้านเรามั่นชอบถูกคนโนเนม ใครที่แหลมเข้ามาก็จะถูกเหยียบย่ำซ้ำเติม ง่ายๆ เห็นคนอย่างผมตาบอดมา แล้วมันจะเป็นได้อย่างไร สมาชิกวุฒิสภา แล้วจะไปจัดงานประชุมสมัชชาคนตาบอดระดับโลกได้อย่างไร อันนี้ก็เป็นสังคมเวทนานิยม และพอเห็นทำได้ขึ้นมา ก็จะมีโอไฮ้! ทำไมมันเก่งแบบนี้ ทั้งจนจะเป็นลม คือมันสุดโต่งไปหมด หาความพอดีเป็นเหตุเป็นผลไม่ได้ตรงนี้แสดงว่าสื่อทางเลือกยังไม่มีพลังพอที่จะนำเสนอสิ่งเหล่านี้

ถ้าอยากสร้างพลังให้สื่อทางเลือกสามารถขับเคลื่อนได้มากกว่านี้ ต้องทำอย่างไร

ต้องยอมรับให้ได้ก่อนว่าการมีอยู่ของสื่อบางประเภทก็ช่วยปลุกวิญญาณของสื่อทางเลือกให้มากขึ้น เช่นการมีอยู่ของ

ไทยพีบีเอสก็ช่วยกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกสำนึกว่า ยังมีคนตัวเล็กตัวน้อย มีเจ้าของปัญหาที่หลากหลาย มีคนพิการอีกหลายประเภท ซึ่งคนทั่วไปคงนึกไม่ถึงหรอก

แต่วิธีที่ง่ายกว่านั้น คือการอาศัยโลกของเทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่นสังคมข่าวสาร สังคมออนไลน์ มาบวกกับความเข้มแข็งของภาคประชาชนและภาคชุมชน คือตัวหลังนี้จะทำหน้าที่เป็นตัวสานต่อให้วัฒนธรรมของคนตัวเล็กตัวน้อยไม่ตายขณะที่เทคโนโลยีเป็นตัวทำให้เรื่องนี้เผยแพร่ออกมา และยังทำหน้าที่เชื่อมชุมชนเล็กชุมชนน้อยเข้าไว้ด้วยกัน แน่นนอนถ้าเรามีทั้งความเข้มแข็งของทั้งองค์กรและชุมชน รวมไปถึงมีเทคโนโลยีการสื่อสารที่เป็นสากลซึ่งมีหลักประกันการเข้าถึงสำหรับคนทุกกลุ่ม ไม่ใช่ผูกขาดแค่คนกลุ่มหนึ่ง จะทำให้การเชื่อมโยงอะไรต่าง ๆ เป็นไปได้

แต่ตอนนี้ทุกอย่างมันยังยากอยู่ เพราะสังคมก็แตกกระสานซ่านเซ็น เทคโนโลยีก็เอาเปรียบ เชื้อไหมเว็บไซต์ ๙๐% ไม่เป็นสากล ไม่มีคุณภาพ เลือกปฏิบัติ เพราะเว็บมาสเตอร์ของเราชี้แจงที่สุดแห่งหนึ่งของโลก ไม่มีน้ำยา ไม่เรียนรู้เทคโนโลยีอย่างลึกซึ้ง ชอบใช้ของสำเร็จรูป ตัดแปะ

ส่วนรัฐบาลเองก็ต้องส่งเสริมให้คนเรียนรู้คิด เรียนรู้จริง เพราะตอนนี้วิชาคอมพิวเตอร์ในบ้านเรามันสอนให้คนใช้แต่โปรแกรมสำเร็จรูป แล้วจะไปฉลาดได้อย่างไร ทำไมเราไม่ส่งเสริมให้คนเรียนวิศวกรรมคอมพิวเตอร์ หรือเทคโนโลยีสารสนเทศจนถึงปริญญาเอก ทำไมต้องไปส่งเสริมให้คนเรียนการจัดการทั่วไปหรือเอ็มบีเอกันเต็มบ้านเต็มเมือง ปีหนึ่งเป็นแสน ๆ คน จัดการอะไรก็ไม่รู้ เพราะแค่จัดการตัวเองยังไม่ได้เลย

ดังนั้นพวกเว็บมาสเตอร์ต้องจัดการตัวเองได้แล้ว อย่างน้อย ๆ คุณก็ต้องเข้าใจดับไตส์ฟงของเนื้อหาบนเว็บไซต์

อย่างนี้ พอจะสรุปได้ใหม่ว่า นี่คือความล้มเหลวของระบบการศึกษาไทย ที่ไม่ได้สอดแทรกเรื่องความหลากหลายในสังคมเข้าไปตั้งแต่แรกเริ่ม

แน่นอน เพราะเราไม่ได้สอนให้คนคิด สอนแต่ให้ท่องจำ เอาจริง ๆ นะ ผมว่าเราควรเลิกได้เลย คำว่า ‘ผู้ใหญ่อาบน้ำร้อนมาก่อน’ มันต้องสอนให้คนท้าทาย ซึ่งเรื่องนี้เวลาผมสอนหนังสือจะบอกเสมอเลยว่า ใครมีอะไรที่ไม่เห็นด้วย ขอให้ท้าทายเลย ผมพร้อมถกด้วย คือครูจะสำเร็จก็ต่อเมื่อทำให้ลูกศิษย์เก่งกว่าเราได้ ทำให้ดีกว่าตัวเอง สร้างอภิชาติศิษย์ให้เยอะ ๆ ในสังคม ถ้าครูทำไม่ได้แสดงว่าครูคนนั้นห่วยแตก

ที่สำคัญ เราต้องเริ่มให้คนแต่ละคนแสดงตัวตน แล้วก็ยอมรับนับถือไม่ดูถูกหมิ่นแคลนกัน เลิกชมคนอื่นว่า ตัวเองมีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ มีบารมี มีอำนาจวาสนาเหนือกว่า และปุ่ยาตายายทั้งหลายเลิกเถอะ การอวยพรให้ลูกหลานเป็นเจ้าคนนายคน เพราะมันคือการปลุกฝังสันดานไม่ดี คิดใกล้มองแคบให้แก่ลูกหลาน

สื่อในฝัน หรือสื่อที่อาจารย์อยากเห็นในทศวรรษหน้าควรจะเป็นเช่นใด

ผมว่าอินเทอร์เน็ตและโลกออนไลน์น่าจะเปลี่ยนอะไรเยอะเลย อย่างน้อย ๆ ทุกคนก็คงสามารถแสดงตัวตนผ่านสื่อได้หมด เพราะฉะนั้น คงถึงเวลาที่จะพัฒนาเรื่องอินเทอร์เน็ตจริง ๆ สักที คือต้องทำให้มันถูกลง มีมาตรฐานและเปิดเวทีให้คนทุกกลุ่มเข้าถึงได้ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นคนพิการ ชนกลุ่มน้อย คนข้างถนน คนไร้สถานะ หรือมีเพศสภาพที่หลากหลาย ซึ่งตอนนี้ก็เป็นอยู่แล้ว แต่เราสร้างทำเป็นไม่ยอมรับ หรือจำกัดมันเท่านั้นเอง

เพราะส่วนตัวแล้ว ผมมีความเชื่อมั่นในเรื่องอินเทอร์เน็ต ผมอยู่กับมันมามากกว่า ๒๐ ปี เป็นคนไทยกลุ่มแรก ๆ ที่ใช้ ใครจะว่าอินเทอร์เน็ตไม่ดีอย่างไร ผมเถียง เพราะคนเหล่านี้ไม่เข้าใจอินเทอร์เน็ต แทนที่เราจะไปโทษเทคโนโลยี เราควรจะถูกตัวเราเองว่าเราสั่นคิด ไม่มีภูมิคุ้มกัน สอนให้ลูกหลานอ่อนแอ จึงไม่สามารถสอนให้เขารับมือกับอินเทอร์เน็ตได้ แม้จริงก็สอนให้รับมือให้ได้สิ เพราะมันเป็นเวทีที่หลากหลายมากที่สุดในโลก อย่าไปกลัวมัน อย่าไปเกลียดมัน และอย่าไปผูกขาดมัน

เช่นเดียวกับเรื่องสื่อกระแสหลัก ผมเชื่อว่าในที่สุดจะต้องรับผิดชอบต่อประชาชนมากขึ้น เพราะอำนาจในการต่อรองของผู้บริโภคมีมากขึ้น แล้วสื่อกระแสหลักแบบปัจจุบันจะค่อย ๆ อ่อนแอลงเนื่องจากการขยายตัวของอินเทอร์เน็ตเพราะแต่เดิมสื่อแบบจารีตนิยมนั้นเป็นผู้ป้อนข้อมูล แล้วให้คนอื่นเป็นผู้รับ

แต่ปัญหาคือมันซาร์จแพง โดยเฉพาะคนพิการนี้ตกกระป๋องไปเลย ไม่มีเงิน ซื้อพื้นที่สื่อไม่ได้ ขณะที่อินเทอร์เน็ตเป็นการสื่อสารหลายทาง เองง่าย ๆ แค่เปิด Facebook ส่งข้อความก็สร้างกระแสได้แล้ว ตรงนี้ถือเป็นความน่ากลัวที่สื่อกระแสหลักต้องเผชิญ และเขาเองก็ไม่มีทางเลือก นอกจากจะปรับตัว

ที่ผ่านมา ดูเหมือนเราจะพูดแต่เรื่องสื่อปรับตัว สังคมต้องปรับตัว แล้วกับกลุ่มคนที่หลากหลาย จะต้องปรับตัวอย่างไร

เองง่าย ๆ ผมมี Motto (คติพจน์) ที่ใช้อยู่เป็นประจำ ๔ คำ ซึ่งใช้ได้กับเรื่องนี้เลย คือ ใฝ่รู้ ยึดสู้ รับใช้ ไม่ยอมจำนน เพียงแค่นี้รับรองว่า เราจะมีพื้นที่ทั้งสื่อกระแสหลักและสื่อทางเลือกได้อย่างแน่นอน

ฉบับเคลื่อนสือ ๒ ลู่วิ่ง
สูตรความสำเร็จ ฉบับ

‘วิลาสินี อุดยานนท์’

สส. คืออักษรย่อที่คนไทยคุ้นหูกันมานานนับ
ทศวรรษ โดยเฉพาะในฐานะองค์กรที่คอยบอก
กับผู้คนในสังคมอยู่เสมอว่า...

‘ถึงเวลา งดเหล้า งดบุหรี่ ได้แล้ว!!!’

แต่ใครจะรู้บ้างว่า แท้ที่จริงหน่วยงานที่มีชื่อเต็ม ๆ ว่า
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ มีภารกิจ
และบทบาทมากกว่านั้นเยอะ ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือ บทบาท
เกี่ยวกับเรื่องสื่อ ทั้งสื่อสำหรับผู้ด้อยโอกาสทางสังคม สื่อสำหรับ
บุคคลชายขอบทั้งหลายในสังคม หรือแม้แต่สื่อสาธารณะ

และบุคคลหนึ่งที่ถือว่าเป็นมือไม้สำคัญในการรับผิดชอบ
ภารกิจเรื่องเหล่านี้ คงจะเป็นใครไปไม่ได้ หากไม่ใช่ผู้หญิงเก่ง
รศ.ดร.วิลาสินี อุดยานนท์ ผู้อำนวยการสำนักการณรงค์และ
สื่อสารสาธารณะเพื่อสังคม สสส.

เพราะนอกจากจะต้องรับศึกหนักในการวางยุทธศาสตร์ การขับเคลื่อนของ สสส. ในประเด็นนี้แล้ว เธอยังเป็นผู้ที่ จับงานเรื่องความหลากหลายทางสังคมมาตั้งแต่ยังเป็น อาจารย์ประจำคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเฉพาะเรื่องสิทธิสตรี ซึ่งถือเป็นปัญหาระดับชาติที่เรื้อรังมา ยาวนาน และผู้หญิงคนนี้องค์ที่สามารถผลักดันจนสถานการณ์ ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

ทว่า แม้ปัญหาบางอย่างเช่นเรื่องสิทธิสตรีจะถูกสะสางลงไป บ้าง แต่นั่นก็เป็นเพียงส่วนย่อยของความหลากหลายทาง สังคมเท่านั้น และยังมีโจทย์อีกมากมายกำลังรอหาทางออกอยู่ ซึ่งในฐานะของผู้ที่ศึกษาทางด้านนี้มาอย่างยาวนาน รศ.ดร. วิลาสินีจะมาขยายประเด็นให้เห็นกันแบบชัด ๆ ก่อนที่จะเสนอ วิธีผ่าตัดซึ่งอาจจะยากไปสักหน่อย แต่ก็ถือว่าจำเป็นและต้อง ลงมือทำได้แล้ว

ในฐานะที่อาจารย์จับตาเรื่องสื่อมาอย่างยาวนาน คิดว่า สื่อกระแสหลักสามารถตอบโจทย์เรื่องความหลากหลาย ในสังคมได้หรือไม่

มันชัดเจนอยู่แล้วว่าไม่สามารถทำได้แน่นอน เพราะสื่อกระแส-หลัก ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ หรือสื่อสิ่งพิมพ์ต่างมีข้อจำกัดมากมาย ตั้งแต่เรื่องโครงสร้างความเป็นเจ้าของสื่อ ไม่ว่าจะเป็นสื่อที่ ราชการเป็นเจ้าของ หรือที่ให้สัมปทานเอกชน ตรงนี้แหละทำให้

เรามีโอกาสจะจัดสรรพื้นที่เวลาให้กลุ่มที่หลากหลายได้น้อย เพราะพื้นที่หนึ่ง ๆ เขาต้องคิดดูแล้วว่า จะใช้อย่างไรให้มันคุ้มค่า คຸ່ມทุน ได้กำไรสูงสุด ซึ่งผลที่ตามมาคือ กลุ่มคนที่ถูกนำเสนอ จึงมักจะเป็นกลุ่มคนที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด หรือออกมาแล้วคนรับรู้ได้ง่าย

เช่น การนำเสนอภาพแบบขาว-ดำชัดเจน ถ้าเป็นนางเอก ก็ต้องสวย ดูดี หรือคนใช้ก็ต้องเป็นแบบนี้ ซึ่งถือเป็น Type (ชนิด/ประเภท) ของสังคมนิยม ความเชื่อนิยม ดังนั้นถ้าเขายัง เสนอคนที่แตกต่างกันมาก คนทั่วไปเขาไม่คุ้น ต้องทำความเข้าใจ เยอะ เช่น ทำไมนางเอกเรื่องนี้ถึงพิการ เรื่องนี้ไม่ใช่สิ่งง่ายที่คน รับได้ คนทั่วไปเขาจะชอบเสพอะไรที่เป็น Mass (สิ่งที่ผู้คน ส่วนใหญ่นิยม) หรือเวลาบริโภคน้อย ดูแล้วเข้าใจทันทีเลย หรือ ดูแล้วไม่ต้องคิดมาก ผลก็คือ ทำให้คนอีกกลุ่มหนึ่งถูกกีดกัน ออกไปจากพื้นที่สื่อกระแสหลัก เพราะเป็นคนกลุ่มที่สังคมต้อง มีประสบการณ์ความรู้ความเข้าใจเยอะ

ส่วนเรื่องที่ ๒ นั้นเป็นศักยภาพของคนที่อยู่ในสื่อกระแส-หลักซึ่งถูกหลอรวมให้มองแต่เรื่องที่ขายได้ และไม่ต้องการ เข้าใจรายละเอียด เป้าหมายจึงพุ่งไปที่ทำอย่างไรให้ดัง หรือ เรื่องของเรตติ้ง ดังนั้นพวกเขาจึงไม่ได้พร้อมที่จะเข้าใจคนกลุ่ม อื่น ๆ ที่มีมากมาย เองง่าย ๆ อย่างเราพูดถึงคนด้อยโอกาส ภาพที่เราคิดจะมีไม่มีก็กลุ่มหอรก คนพิการ คนตาบอด ทั้งที่ ความเป็นจริงยังมีเรื่องชาติพันธุ์ แรงงานไร้สัญชาติ แรงงาน-นอกระบบ มันละเอียดมาก จนสื่อไม่มีทางที่จะเข้าใจได้มาก ขนาดนั้น หรือแม้แต่คนสูงอายุ จัดเป็นกลุ่มที่หลากหลายใหม่

คำตอบก็คือใช่ หรือแม้แต่ในอดีต ผู้หญิงก็ถูกจัดอยู่ในกลุ่มนี้เลย เพราะไม่ใช่พวก Main Stream (กระแสหลัก) ถ้าวัดตามอำนาจของคนที่เป็นเจ้าของ

เช่นเดียวกับตัวผู้รับสื่อเองก็ถูกกำหนดมาให้เคยชินกับการบริโภคสื่อที่เดาเรื่องได้ตลอดจนจบ เช่นถ้าจะดูข่าว เราก็จะชินกับวิธีการเล่าข่าวแบบนี้ ดังนั้นผู้บริโภคเองจึงถือว่าเป็นกลุ่มที่สำคัญมากในการกำหนดเนื้อหาที่ออกมา เพราะคนเองก็อยากจะเสพแต่สื่อแบบนี้ ผู้ผลิตก็เลยต้องผลิตสื่อแบบนี้ออกมาเรื่อยๆ

ส่วนประเด็นสุดท้ายก็คือ นโยบาย ในรัฐธรรมนูญบ้านเรานั้นเขียนแค่ว่า ๑ คือเราต้องเคารพสิทธิความเป็นมนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคกัน แต่พอมาถึงชั้นกฎหมายลูกที่รองรับรัฐธรรมนูญ กลับไม่ได้พูดถึงเรื่องนี้เลย ที่สำคัญมันซับซ้อนมาก เช่นเรื่องคินสิทิต การให้สัญชาติ มันมีอะไรยิบย่อยลงไปอีก ซึ่งสุดท้ายคนส่วนใหญ่ก็ไม่ได้รับรู้อะไร และไม่ได้อยากจะเข้าใจ และยิ่งมาดูเรื่องพระราชบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องสื่อ ก็มีปัญหาเยอะ เช่น กสทช. (คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ) ซึ่งจะต้องมาวางกฎระเบียบเกี่ยวกับการนำเสนอของสื่อ ก็ยังไม่ไปถึงเรื่องเหล่านี้ หรือกฎระเบียบที่สื่อเป็นคนวางเอง รู้สึกจะมีแค่ข้อเดียวเองที่อยู่ในประมวลจริยธรรมของสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ ซึ่งระบุว่าสื่อต้องเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน ซึ่งกว้างมาก แถมไม่มีการลงรายละเอียดในเชิงปฏิบัติว่า เวลาที่เรานำเสนอข่าวของคนพวกนี้ต้องระวังบ้าง ต้องคำนึงถึงอะไรบ้าง

เมื่อสังคมไทย โดยเฉพาะสื่อกระแสหลักจมอยู่กับปัจจัย ๔ ข้อที่ว่านี้ แล้วทางออกของปัญหานี้ พอมันบังใหม่

ถ้าเอาจากประสบการณ์ส่วนตัว และที่ต่างประเทศทำกันอยู่ เราต้องหนุนให้เขาทำสื่อของตัวเอง เพราะเราเชื่อในเรื่องที่ว่าทุกคนควรจะมียุทธศาสตร์เสี่ยง อย่างน้อย ๆ ก็ต้องผ่านช่องทางของตัวเองได้

แต่ประเด็นนี้ก็เถียงกันอยู่เยอะนะเถียงกันเป็นสิบ ๆ ปี ว่าการที่เราไปบอกว่ามีสื่อเฉพาะหรือหน้าเฉพาะให้คนกลุ่มนี้ไม่ถูก แต่ต้องสู้กลับไปสู้กระแสหลัก ซึ่งมันก็เหมือนกับประเด็นเรื่องผู้หญิง ที่คนกลุ่มหนึ่งไม่เห็นด้วยกับการที่ผู้หญิงมีสื่อของตัวเอง หรือไปเปิดหน้าสตรีในหนังสือพิมพ์ จริง ๆ แล้วเราต้องดันเรื่องผู้หญิงให้ไปอยู่บนหน้า ๑ และต้องเป็นเรื่องดีด้วย ไม่ใช่มีแต่เรื่องร้ายๆ

แต่ถ้าตามความเห็นส่วนตัวแล้ว ก็คงต้องไปทั้ง ๒ แบบ คือสื่อกระแสหลักนั้นต้องมีข้อจำกัดในเรื่องพื้นที่ ซึ่งก็ต้องสู้ เพื่อให้มีสัดส่วนที่จะเข้าไปอยู่ได้ แล้วการจะไปอยู่นี้ แค่มิเดีย ๆ ก็ไม่ได้ แต่ต้องมีความตั้งใจที่จะเข้าไปอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการมีนโยบายที่ชัดเจน อย่างครั้งหนึ่งที่เราเคยทำเรื่องช่วงเวลาสำหรับเด็ก ที่วีสำหรับเด็ก ก็ผลักดันได้มิดี ครม. เมื่อปี ๒๕๕๖ ที่รัฐบาลมีคำสั่งออกมาเลยว่า สถานีโทรทัศน์ทุกช่องต้องจัดให้มีรายการที่เหมาะสมสำหรับเด็กไม่น้อยกว่า ๑-๑.๕ ชั่วโมง คือถ้าไม่กำหนดขั้นต่ำไปเลย ก็ไม่มีทางเกิดได้ ดังนั้นถ้าต้องการให้กลุ่มคนหลากหลายเข้าไปต้องดันในเรื่อง Policy (นโยบาย) ที่ชัดเจน ที่สำคัญ คำถามต่อไปคือ แล้วรายการเหล่านี้จะเกิดขึ้น

ได้อย่างไร รัฐต้องสนับสนุนด้วยการจัดงบประมาณจำนวนหนึ่ง แล้วบอกไปเลยว่า เงินตรงนี้สำหรับสถานีโทรทัศน์หรือผู้ผลิตใดก็ตามที่ต้องการทำรายการสำหรับคนที่หลากหลายที่ไม่มีใครนำเสนอ สามารถมารับเงิน หรือกู้เงินปลอดดอกเบี้ย

แต่ในขณะเดียวกัน สื่อทางเลือกก็ควรมีลู่วิ่งของตัวเองอีกคู่ แยกออกมาต่างหาก ที่เป็นคู่ขนานกันไป เพราะคนที่เป็นเจ้าของเรื่องเองจะได้เรียนรู้ไปด้วย ซึ่งแต่ละลู่จะมีกระบวนการทำงานต่างกัน โดยลู่แรกจะเน้นการผลักดันนโยบายเป็นหลัก ส่วนลู่ที่สองนั้นเป็นเรื่องการสร้างคุณค่า ความภาคภูมิใจ สร้างความร่วมมือ

พูดง่าย ๆ ก็คือใช้สื่อของตัวเองเพื่อสร้างพื้นฐานให้แข็งแรง จากนั้นค่อยต่อยอดไปสู่สื่อกระแสหลัก

ใช่ เพราะนอกจากจะเป็นการพัฒนาศักยภาพของเขาให้เพิ่มขึ้น แล้วมันยังเป็นโอกาสที่จะเขาดึงตัวเองออกมา เพื่อเรียนรู้โลกของคนอื่น ไม่ให้จมอยู่ในแต่โลกของตัวเอง

แต่ด้วยความที่กลุ่มคนหลากหลายในสังคมไทยมีเยอะเหลือเกิน การจะผลักดันไปสู่สื่อกระแสหลัก แล้วจะให้เกิดครอบคลุมทุกเรื่องคงเป็นไปได้ เพราะฉะนั้นตามความเห็นของอาจารย์ จุดไหนถึงจะเรียกว่าพอรับได้

หลัก ๆ ก็คงเป็นเรื่องการลดอคติที่มีต่อคนหลากหลายให้เสียก่อน นี่ยังไม่พูดถึงเรื่องพื้นที่เลยนะ ทุกครั้งที่จะนำเสนอเรื่องอะไร

มันจะต้องกระตุกมากกว่ากลุ่มคนทั่วไป อย่างน้อย ๒ เท่า คือต้องคิดแล้วว่า ภาพที่นำเสนอมันใช่หรือเปล่า มันผิดไหม หรือไปตอกย้ำภาพอคติหรือเปล่า ซึ่งตรงนี้ไม่ใช่แค่เรื่องของจรรยาบรรณ แต่เป็นเรื่องของจิตสำนึก ที่สำคัญต้องคิดไว้ก่อนเลยว่า ผลกระทบจากการนำเสนอว่ามันยาว บางทีเราก็ก็นั่งเฝ้าตาของความน่าสงสารมากเกินไป ซึ่งถือเป็นอคติอีกรูปแบบหนึ่ง ไปตอกย้ำตลอดเวลา และในที่สุด ภาพของเขาก็จะออกมาในรูปของต้องการความช่วยเหลืออยู่ตลอด

ขณะที่ตัวผู้รับสารต้องค่อย ๆ เปลี่ยน ซึ่งปกติ ถ้าเขาเห็นอะไรที่มันเปลี่ยน เขาก็จะเริ่มเปลี่ยนเหมือนกัน แต่ถึงอย่างไรก็ต้องมีกระบวนการไปทำงานกับผู้รับสารอยู่ดี เช่นสมัยก่อนตอนที่ทำเรื่องผู้หญิง ก็พยายามไปทำงานกับสื่อเยอะมาก เช่นถ้ามีข่าวศพทารก ถูกทิ้ง จะต้องไม่ใช่คำอย่างแม่ใจยักษ์ วิญญาณใจแตก เพราะแต่ก่อนจะขึ้นแบบนี้ตลอด ให้ระวัง ซึ่งก็สู้อยู่ยาวนาน จนในที่สุดคำพวกนี้เริ่มไม่มีแล้ว แต่หันไปพูดถึงปัญหาของสังคม เช่นท้องไม่พร้อม เพราะฉะนั้นถึงเชื่อใจว่า เรื่องอคติในสื่อมันสามารถแก้ได้ เพียงแต่ต้องใช้เวลาหนึ่ง ซึ่งกรณีนี้ใช้เวลาอยู่ ๓ ปี

ณ วันนี้ การขับเคลื่อน ๒ ลู่ที่อาจารย์กล่าวถึงนั้นไปได้ไกลแค่ไหน

(ส่ายหน้า) ลู่นโยบายนี้ไม่ต้องไปพูดถึงเลย ถือว่าไปเข้ามา แต่ก็มีความพยายามอยู่ และมีกลุ่มเครือข่ายที่ช่วยกันขับเคลื่อนอยู่ แต่ก็ต้องยอมรับว่า ต่อให้อยู่ตรงนี้ก็ยังไม่ได้เห็นภาพบุคคล

หลากหลายทั้งหมด บางกลุ่มก็ยังไม่รู้จัก เพราะฉะนั้นบางที อาจจะต้องกลับมาบังคับคิดเหมือนกันว่า จะทำอะไรให้คนที่ ขับเคลื่อนอยู่นั้นมีปฏิสัมพันธ์กับคนที่ทำงานทุกกลุ่ม

ส่วนลูที่ ๒ สาเหตุที่เขานั่นเป็นเรื่องการจัดการ การเปิด-โอกาส การสร้างเครือข่าย เพราะงานที่ออกมาจะดี ถ้ามี เครือข่ายที่แข็งแรง แต่เท่าที่ดูเหมือนจะยังไม่พอ ซึ่งตรงนี้อาจ เป็นเพราะการนำเสนอตัวตนอาจจะยังไม่ใช่สิ่งสำคัญที่สุดก็ได้ เพราะยังมีเรื่องสิทธิ การมีชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งคนอื่น ซึ่ง เขาอาจจะให้ความสำคัญกว่า

แล้วการมีหน่วยงานอย่าง สสส หรือองค์กรอื่น ๆ ไม่ได้ ช่วยเสริมความแข็งแกร่งได้เลยหรือ

จริง ๆ ก็ช่วย แต่ว่าต้องยอมรับว่า เราคงไม่ใช่เจ้าเดียวที่ทำ เรื่องพวกนี้ ซึ่งคงไม่ยากที่จะทำได้ทุกเรื่อง เพราะทุก ๆ องค์กร ต่างก็มีพันธกิจอย่างอื่นอีกหลายเรื่อง บวกกับที่ผ่านมา ไม่ได้ มีกระบวนการพูดคุยยุทธศาสตร์และเห็นภาพรวมร่วมกัน สุดท้ายก็เลยต่างคนต่างทำ ภาพก็เลยไม่ดีพอ

ถ้าต้องการจะเสริมสร้างเครือข่ายให้แข็งแรง การที่จะไร คือสิ่งที่ต้องทำเป็นลำดับแรก

คงต้องรู้จักกันเองให้ดีพอก่อน โดยเฉพาะเครือข่ายที่ทำเรื่อง บุคคลหลากหลายนั้นเป็นอย่างไรกันบ้าง ตัวตนของเขา เป้า-หมาย จุดยืนของเขา เช่นกลุ่มคนไร้สัญชาติ กับกลุ่มคนพิการ

บางทีอาจจะเป็นคนกลุ่มเดียวกันก็ได้ คือเป็นทั้งคนพิการและ คนไร้สัญชาติ ปัญหาซ้ำซ้อน แบบนี้จะเจอกันอย่างไร เพราะ บางที่ทั้ง ๒ กลุ่มก็วางเป้าตรงกัน กลุ่มคนไร้สัญชาติอาจจะ พุ่งเป้าไปที่สิทธิ กฎหมาย การพิสูจน์สัญชาติ ขณะที่อีกกลุ่ม อาจจะไม่ใช่ ซึ่งแน่นอนถ้ากลุ่มทำงานมีโอกาสมาเจอกัน ก็จะเป็นการเพิ่มโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน หรือวาง เป้าหมายร่วมกัน เพราะต้องยอมรับว่าบางทีกลุ่มที่มีความ-หลากหลายบางกลุ่มก็มีเสียงดังอยู่ในฝ่ายนโยบาย หรือในสภาฯ ขณะที่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ ยังไม่ตัวตนมากนัก ซึ่งต้องมา นั่งคิดว่ามีผลไหม เวลาที่เราขับเคลื่อนเรื่องของผู้ด้อยโอกาส ในภาพรวม

ที่สำคัญ กลุ่มเครือข่ายทางสังคมต้องเข้าใจธรรมชาติของ สื่อด้วย คือต้องมี Media literacy ซึ่งไม่ใช่แค่รู้เท่าสื่อ แต่ต้อง รู้ว่าสื่อมีกระบวนการทำงานอย่างไร โดยเฉพาะกระบวนการ คัดเลือกประเด็น หรือเฟรมที่สื่อใช้คืออะไร อย่างเรื่องผู้หญิงนั้น เห็นชัด เพราะเฟรมที่เขาใช้ส่วนใหญ่ก็คือเฟรมในมุมมองของผู้ชาย และภาพที่ถูกนำเสนอ จึงมักออกมาในรูปของปีศาจปิศาจ หรือวิธีคิดที่เชื่อในเรื่องอำนาจของผู้ชาย ในกลุ่มของคนพิการ ก็เหมือนกัน เฟรมที่เขาใช้ก็คือ เฟรมของคนปกติ เพราะฉะนั้น ใครก็ตามที่ไม่ได้เป็นไปตามนั้น ก็จะถูกจัดใส่เฟรมนี้หมด ดังนั้น เครือข่ายจะต้องเข้าใจ และวิเคราะห์ให้เจอ

พอมิเทคนิคหรือเคล็ดลับอะไรบ้างหรือเปล่า

หลัก ๆ คือ เราอย่าไปบังคับเขา ต้องให้เกียรติซึ่งกันและกัน เพราะทำเรื่องผู้หญิงมาเป็นสิบ ๆ ปี ผ่านทุกขั้นตอนมาหมดเลย ตั้งแต่เขียนวิจารณ์ ประทับก็ทำมาแล้ว ออกแถลงการณ์บ่อยมาก จนกระทั่งเราพบว่า มันสะใจเรา แต่ปัญหาไม่ได้แก้ คือพอช่องนี้ถูกเราวิจารณ์ เขาก็ไม่เอาเรื่องเราลงอยู่แล้ว แต่ช่องอื่นจะมาทำข่าวเราแทน มันเป็นธรรมชาติของทุกอย่างนั่นแหละ ดังนั้นการทำงานกับสื่อ ต้องสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้น คือทำตั้งแต่เสวนา ทำเทรนนิง เพราะเมื่อก่อนสื่อเขาจะชอบบอกว่าอย่ามาเสียเวลากับเราเลย สังคมเป็นอย่างไร เราก็เสนอแบบนั้น ซึ่งต้องคอยบอกว่า ไม่ใช่เนาะ เพราะคุณไม่ใช่แค่กระຈກที่แค่มีภาพแล้วก็สะท้อนออกมา แต่คุณเป็นตะเกียง เพราะคุณจุดแสงสว่างให้ใครก็ได้ และเมื่อเขาเห็นว่ามันใช้ได้ทีตัวสื่อ เขาจะยิ่งเปิดให้เราเข้าไปทำงานกับเขาเยอะขึ้น

ดังนั้นคนที่ทำงานในเรื่องเหล่านี้ ต้องสร้างความน่าเชื่อถือให้แกตัวเอง เพราะหนึ่งเราเป็นทั้งคนขับเคลื่อน ขณะเดียวกันยังเป็นแหล่งข่าวให้สื่อด้วย เนื่องจากเครดิตของเครือข่ายเป็นเรื่องสำคัญ ยิ่งช่วงนี้เรามีสื่อสาธารณะ สื่อโทรทัศน์ดาวเทียมเกิดขึ้นมาก โอกาสที่คนทำงานด้านเครือข่ายสังคมจะเข้าไปจับมือกับกลุ่มเหล่านี้ก็จะมีมากขึ้น

คิดว่าอีกนานไหม กว่าโจทย์เรื่องความหลากหลายในสื่อกระแสหลักจะได้รับการจัดการจนถึงขั้นที่น่าพอใจ

คิดว่าคงไม่เกินกว่า ๕ ปี แต่ไม่ใช่จะหมายความว่าแก้ได้ทั้ง ๑๐๐% นะ เพราะสมัยที่ทำเรื่องผู้หญิงก็ใช้เวลาเป็น ๑๐ ปี หรือเรื่องเด็กต้องใช้เวลาถึง ๗ ปี กว่าจะได้มิติ ครม. และไม่ใช่แค่มีมิติออกมาแล้วจะสำเร็จ แต่ต้องทำต่อเนื่อง ซึ่งถามว่าดีขึ้นไหม เราคงเห็นว่ามันดีขึ้น เช่นเดียวกับเรื่องภาคใต้ เมื่อก่อนข่าวจะเขียนตลอดเลยว่า โจรนั่น โจรนี้ แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีใครใช้แล้ว เพราะมันไม่ใช่เรื่องความเข้าใจทางสังคม แต่ยังเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ซึ่งทุกวันนี้ สื่อก็ทราบแล้วว่า ถ้าไม่ระมัดระวังผลเสียก็จะกลับมาที่ประเทศ

ที่สำคัญก็คือ การปรับมุมมองก็เป็นสิ่งจำเป็น อย่างรายการของคุณกฤษณะ ละไล ที่เขาพาไปดูพวก Universe design หรือพื้นที่ที่เอื้อให้คนพิการ ถือว่าใช่เลย เพราะเขาก็ไม่ได้มาเรียกร้องอะไร และดีที่ไม่ตีคนมองข้ามความพิการของเขาด้วยซ้ำไป ซึ่งรายการแบบนี้มันสะท้อนว่า เราสามารถอยู่ร่วมกันได้ เพียงแค่เราปรับอะไรบางอย่างเท่านั้นเอง

‘อโณทัย อุดมศิลป์’

เปิดพื้นที่ความหลากหลายบนสื่อสาธารณะ

เวลา 0 นาฬิกา 0 นาที 0 วินาที ของวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๕๑ คือวันที่แรกที่ประเทศไทยได้มีโอกาสต้อนรับสถานีโทรทัศน์แห่งใหม่ ซึ่งเรียกตัวเองว่าเป็นสื่อสาธารณะแห่งแรกของประเทศ อย่างไทยพีบีเอส

การเริ่มต้นครั้งนี้ ถูกจับตามองและคาดหวังอย่างสูง โดยเฉพาะทิศทางการพัฒนาสื่อของบ้านเราจะเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่ แน่นอนว่า มันย่อมรวมถึงการมีพื้นที่สำหรับบุคคลที่มีความหลากหลายอยู่ในสังคม ตั้งแต่คนตัวเล็กตัวน้อย คนที่มีปัญหาและไม่ได้ได้รับความเป็นธรรมจากระบบต่าง ๆ ของประเทศ เรื่อยไปจนถึงคนที่ถูกตีตราว่าเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เพราะคำว่าสาธารณะที่คำซื่ออยู่นั้น เป็นตัวสะท้อนว่าสื่อนี้เป็นของคนในประเทศทุกคน

เวลาผ่านไปพักใหญ่ บทบาทของไทยพีบีเอสยังถูกจับตา ไม่เปลี่ยนแปลง แต่สิ่งที่พอจะสรุปได้บ้างแล้ว ก็คือสื่อสาธารณะ สามารถพัฒนาพันธกิจได้บรรลุผลมากน้อยแค่ไหน

ซึ่งคนหนึ่งที่พออธิบายเรื่องนี้ได้ดีที่สุด เห็นจะไม่พ้น ‘อโณทัย อุดมศิลป์’ ผู้อำนวยการสถาบันวิชาการสื่อสาธารณะ องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ในฐานะของฟันเฟืองชิ้นสำคัญที่ขับเคลื่อนสื่อประเภทยุคนี้ ไปสู่สังคมอย่างแท้จริง

ทุกวันนี้สื่อกระแสหลักสามารถตอบโจทย์ของคนกับความหลากหลายได้มากน้อยเพียงใด

เราต้องเข้าใจก่อนว่า สื่อมีหลายประเภท แม้จะเป็นสื่อกระแสหลักก็ตาม อย่างกลุ่มแรกก็คือ สื่อที่เป็นพาณิชย์เลย ส่วนอีกกลุ่มนั้นอยู่ในการกำกับดูแลของภาครัฐซึ่งก็มีเยอะพอสมควร

โดยทั่วไป หากดูกลุ่มแรก เราก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่า เขาจะตอบสนองในเชิงพาณิชย์เป็นหลัก เพราะชื่อบอกอยู่แล้ว ดังนั้นเรื่องของสปอนเซอร์ และความเป็นเจ้าของสื่อ จึงเป็นผู้กำหนดเนื้อหาสาระ อะไรที่ ‘ขายได้’ ต้องถูกมองเป็นพิเศษ ซึ่งไม่ได้ผิดอะไร เพราะเขาเป็นธุรกิจ ถ้าไม่ทำก็อยู่ไม่ได้ ดังนั้นสื่อประเภทยุคนี้ ต่อให้มีเนื้อหาหลากหลายแค่ไหน แต่ในที่สุดแล้ว การตอบสนองผลประโยชน์ทางธุรกิจต้องมาก่อน

ขณะที่สื่อของภาครัฐ ก็ต้องตอบสนองประชาชนอยู่แล้ว แต่ในขณะเดียวกันการที่มีผู้กำกับดูแล จึงมีนโยบายที่สั่งการออกมา ดังนั้นเจ้าหน้าที่ที่ทำงานด้านสื่อก็ต้องทำตามนโยบาย

ของรัฐ ซึ่งเราต้องไม่ลืมว่า พอเป็นรัฐ รัฐก็เปลี่ยนไปตามเวลา เช่นใครมาเป็นรัฐบาล ใครมาเป็นรัฐมนตรี และแต่ละรัฐบาล แต่ละรัฐมนตรีก็มีนโยบายของตัวเอง ซึ่งบางทีก็เหมือนกัน บางทีก็แตกต่างกัน ตรงนี้เห็นได้ชัด หากเป็นการเปลี่ยนแบบหน้าเป็นหลังมือ

เมื่อดูภาพรวมทั้ง ๒ อย่างแล้ว สื่อก็คงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนและสาธารณชนได้เต็มที่นัก หากยังมีเงื่อนไขของอำนาจในการกำกับดูแลหรือทุนทางพาณิชย์ ดังนั้นหลายคนจึงมองว่า ตามหลักการ สื่อประเภทที่ ๓ อย่างสื่อสาธารณะก็น่าจะทำงานตอบสนองสาธารณประโยชน์ได้ดีที่สุด อย่างประเทศไทยก็คือไทยพีบีเอส

แล้วที่ผ่านมามีไทยพีบีเอส มีวิธีการตอบสนองในเรื่องนี้อย่างไรบ้าง

ถ้าตามหลักการขั้นต้น อันดับแรกคือส่งเสริมในเรื่องของประชาธิปไตย ซึ่งประชาธิปไตยนี่คือเรามองว่าทุกคนเป็นมนุษย์ มีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ซึ่งความเท่าเทียมนี้เราก็วัดได้ง่าย ๆ ด้วยการดูว่า ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นหรือไม่ ว่าคุณจะเป็นใคร การศึกษาเป็นอย่างไร ฐานะทางเศรษฐกิจเป็นแบบไหน เป็นคนอาศัยอยู่ในพื้นที่ใด มีคุณลักษณะส่วนตัวเป็นอย่างไร ซึ่งถ้าเราเชื่อหลักการแบบนี้ สื่อสาธารณะที่เกิดมาจะต้องเป็นเวทีให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นได้

ประเด็นที่ ๒ ก็คือ ก่อนที่เราจะแสดงความคิดเห็นได้ จะต้องต้องมีข้อมูลข่าวสารที่ดี มีองค์ความรู้ที่ดี ไม่ใช่รู้ ๆ ก็มาบอก

ให้แสดงความคิดเห็นเลยในสิ่งที่เราไม่รู้เรื่อง เน้นอนความคิดเห็นนั้นเราอาจจะพูดได้ อาจจะพูดจากความรู้สึก และประสบการณ์ข้างเคียง แต่ถ้าเราไม่รู้ลึก ไม่รู้รอบด้าน การแสดงความคิดเห็นนั้นก็ไม่น่าจะออกมาสร้างสรรค์ได้เท่าที่ควร เพราะฉะนั้นถ้าเราต้องการตอบสนองหลักการแรก ก็ต้องเป็นแหล่งของข้อมูลข่าวสาร ‘ที่ดี’ ให้ได้ก่อน ซึ่งที่ดีในที่นี้ก็คือถูกต้อง ไม่เอนเอียง ครบถ้วน รอบด้าน และมีสมดุล เพื่อให้คนที่รับข่าวสารนำไปใช้ประโยชน์ และไปคิดต่อได้ว่า เขาควรจะมีจุดยืนอย่างไร

ทุกวันนี้ข้อมูลมีเต็มไปหมด แต่ไม่มีประโยชน์ก็เยอะ เผลอ ๆ เป็นข้อมูลที่บิดพลิ้วไปด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้นสิ่งที่เราผลิตออกไปจะต้องแปลงเป็นองค์ความรู้ได้ ก่อให้เกิดปัญญา เพื่อใช้แสดงความคิดได้อย่างสร้างสรรค์ และเข้าถึงได้ ซึ่งเข้าถึงนี้ก็ไม่ใช่ว่าเฉพาะข้อมูลแต่ยังรวมไปถึงเทคโนโลยีของสื่อด้วย เพราะถ้าสื่อใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ แล้วคุณยังเข้าไม่ถึง คุณก็ไม่ได้ข้อมูลอยู่ดี ที่สำคัญยังรวมไปถึงการเข้าถึงการนำเสนอข้อมูลอีกด้วย เช่น คุณบอกว่า อยากแสดงความคิดเห็นผ่านโทรศัพท์ แต่โทรศัพท์ไม่เคยเปิดกว้างเลย ปิดตายตลอด คุณก็ไม่มีโอกาสอยู่ดี ดังนั้นถ้าคุณเป็นสื่อสาธารณะก็ต้องเป็นสื่อที่เปิดกว้าง ไทยพีบีเอสจึงมีประโยชน์ที่เราอยากบอก ๆ ว่า “โทรศัพท์ไม่ได้มีไว้ชมอย่างเดียว แต่ต้องใช้ประโยชน์ได้” หรือ “ไทยพีบีเอสไม่ใช่แค่โทรศัพท์อย่างเดียว แต่ยังเป็นพื้นที่สำหรับประชาชนด้วย” กิจกรรมต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นเต็มไปหมดตรงนี้อือเป็นแค่ภาพรวมก่อนที่จะโยงไปถึงความหลากหลายของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคม

แต่ต้องยอมรับว่า ภาพความหลากหลายในสังคมไทยมีเยอะ ไทยพีบีเอสจะจัดการอย่างไรให้สามารถครอบคลุมได้มากที่สุด

ถ้าจะให้ครอบคลุมที่สุดตามนัยของตัวหนังสือ ก็บอกได้เลยว่าเป็นไปได้ยาก เพราะความหลากหลายนั้นไม่มีที่สิ้นสุด ไม่ใช่มีแค่ ๑๐ แต่อาจจะมี ๑๑ ๑๒ ๑๓ และใน ๑๓ เองก็อาจจะมี ๑๓.๑ ๑๓.๒ มันแล้วแต่เราจะมองแบบไหน แต่ถ้าเรามองขั้นต้น เอากลุ่มใหญ่ ๆ ก่อน ชนิดที่มองแวบหนึ่งเราก็จะเห็นเรื่องเพศสภาพ มีชาย หญิง หรือบางคนก็ไม่อยากจะบอกว่าเพศอะไร ซึ่งเราต้องเคารพ เพราะมันโยงถึงประเด็นเรื่องทุกคนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน ขึ้นต่อมาเราเห็นอะไร เห็นคนแก่ คนวัยกลางคน คนวัยทำงาน เพิ่งเข้าทำงาน มีเด็ก คือแบ่งโดยวัย แล้วแต่ละคนก็มีสถานะไม่เหมือนกัน บางคนก็รวย บางคนก็จน ซึ่งแต่ละกลุ่มมีความต้องการไม่เหมือนกัน โอกาสก็ไม่เหมือนกัน แล้วยังมีการศึกษาอีก บางคนจบสูงมาก แต่บางคนไม่มีโอกาส แต่เขาก็เป็นสมาชิกในสังคม ต้องรับารดูแลเหมือนกัน หรือแม้แต่พื้นที่ที่อยู่อาศัย คนที่อยู่ภาคเหนือก็แบบหนึ่ง คนที่อยู่ภาคใต้ก็อีกแบบหนึ่ง ภาษาก็ไม่เหมือนกัน วัฒนธรรมก็ไม่เหมือนกัน ปัญหาก็ไม่เหมือนกัน เอาแค่นี้จะพบว่าความหลากหลายนั้นมันเยอะมาก

ดังนั้นถ้าจะตอบสนองเราต้องตอบสนองกลุ่มใหญ่ ๆ ทุกกลุ่มให้ได้เสียก่อน แล้วจัดลำดับความเร่งด่วน ความต้องการ และสภาพที่เป็นอยู่ อย่างคนที่มีความพร้อมทุกอย่างอาจจะมีความรู้ข้อมูลได้ดี มีโอกาสทางการศึกษาสูงอยู่แล้ว ดังนั้นความต้องการ

เรื่องด่วนอาจจะไม่สูง แต่บางกลุ่มมีปัญหาเศรษฐกิจรุนแรง แค่จะมีอาหารให้ทุกคนในบ้านได้รับประทานยังยาก หรือแม้แต่กลุ่มคนที่ด้อยโอกาส ถูกมองข้าม อยู่ชายขอบ อะไรก็ไปไม่ค่อยถึง คนแบบนี้ น่าจะต้องได้รับการดูแลก่อน

ซึ่งถ้าจะโยงกลับมาถึงไทยพีบีเอสกับเรื่องความหลากหลาย ก็ต้องมานึกถึงว่า ปัญหาอะไรที่ต้องคิดถึงก่อน ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการพัฒนาประชาธิปไตย ปัญหาการสร้างอาชีพ หรือ ปัญหาสังคม ก็ต้องมาดูว่าเรื่องไหน การศึกษา เด็กเร่ร่อน คนชายขอบ คนพิการ ซึ่งมักจะถูกมองข้าม ถูกละเลย สิ่งเหล่านี้ น่าจะเป็นหัวใจของสื่อสาธารณะเลยก็ว่าได้

พูดง่าย ๆ ก็เหมือนกับเก็บตกจากสื่อเชิงธุรกิจกับสื่อของราชการ

ใช้คำว่าเก็บตกก็คงลำบาก แต่น่าจะเป็นทางเลือก หรือทำสื่ออีกมิติหนึ่งเพื่อสังคม เพราะเราไม่ต้องเน้นเรื่องพาณิชย์ เราไม่ต้องสนใจเรื่องสปอนเซอร์ เราไม่ต้องเอาใจการเมือง พูดง่าย ๆ คือคุณมีอิสระ ดังนั้นคุณก็ควรใช้ความอิสระให้มีประโยชน์ต่อสังคม เพราะคุณไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งเหล่านี้ แต่ขึ้นอยู่กับสังคม ขึ้นอยู่สาธารณชนที่เขาเป็นเจ้าของ และต้องทำเพื่อตอบสนองเขา

สิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดน่าจะเป็นเชิงหลักการพอสมควร แล้วในแง่การปฏิบัติจริง เวลา ๕ ปีที่ผ่านมา ไทยพีบีเอสสามารถตอบโจทย์หรืออุดรูรั่วในเรื่องนี้ได้มากน้อยแค่ไหน

ก็มากน้อยตาม ๕ ปี ซึ่งเทียบกับในต่างประเทศ อย่างบีบีซีที่มีมา ๙๐ ปี ก็คงลำบาก หรือถ้าที่อื่นอย่างในเครือจักรภพ เช่น ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ แคนาดา เขาก็มีพื้นฐานการพัฒนาด้านอื่น ๆ มาค่อนข้างสูง เพราะฉะนั้นสื่อสาธารณะในประเทศเหล่านี้ น่าจะก้าวหน้าไปเยอะ

แต่ถ้ามองในบริบทของไทย คิดว่าเราโตเกินตัว ๕ ปีสำหรับสื่อในประเทศอื่นๆ อาจจะทำได้มากกว่า แต่ที่นี้ทำได้เยอะกว่า เหตุผลที่สำคัญประการหนึ่งคือสื่อสาธารณะไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้นในโลก เราโชคดีที่มีแม่แบบอยู่ ดังนั้นเราจึงสามารถที่จะเรียนรู้การทำงาน แนวคิด กฎระเบียบต่างๆ รวมไปถึงหลักการสากลต่างๆ

หรือในการประชุมรัฐมนตรีด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของแปซิฟิก ที่ไทยเป็นเจ้าภาพเมื่อ ๑๐ ปีที่แล้ว ก็มีการคุยข้อเสนอในการพัฒนาสื่อ มีการทำเอกสารอย่าง ปฏิญญากรุงเทพฯ ๒๐๐๓ ซึ่งข้อหนึ่งก็คือที่ส่งเสริมให้ประเทศต่าง ๆ มีสื่อสาธารณะ ซึ่งประเทศไทยยังไม่มี มันจะมีหัวข้อเกี่ยวกับเรื่องนี้เต็มไปหมด เพราะฉะนั้นตอนที่เราร่วมปีที่ ๑ สิ่งเหล่านี้มีแล้ว เพียงแต่ต้องอาศัยการเรียนรู้และการศึกษาพอสมควร

แต่สิ่งที่เป็นการะของไทยพีบีเอส คือความเข้าใจในเรื่องสื่อสาธารณะอาจจะไม่กว้างขวาง เพราะเราเคยชินกับสื่อเชิง

พาณิชย์ สื่อของรัฐ ดังนั้นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ ต้องส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อสาธารณะ ให้สื่อสาธารณะเป็นสถาบันทางด้านสังคมที่สาธารณชนใช้ประโยชน์ เราถึงตั้งสถาบันวิชาการสื่อสาธารณะขึ้นมาเพื่อทำงานวิจัย งานอบรม บุคลากรภายใน และอบรมให้สาธารณชนด้วยว่าควรจะใช้ประโยชน์จากตรงนี้อย่างไร ควรจะเท่าทันสื่ออย่างไรบ้าง เช่น เวลาดูหนังดูละคร เราสามารถรู้ได้ไหมว่า อันไหนคือบันเทิง หรือละครก็ดูอย่างรู้เท่าทัน เพราะบางคนดูแล้วก็ทำตาม คือให้ประชาชนเข้าใจสื่อ เพื่อที่จะเลือกใช้ประโยชน์ได้ โดยไม่ต้องไปโหมตีว่าสื่อไหนดี สื่อไหนไม่ดี

หรือแม้แต่การอบรมรายการโทรทัศน์ สารคดี เพื่อให้ประชาชนเปลี่ยนตัวเองจากการเป็นผู้รับสารอย่างเดียวมาเป็นผู้ส่งสารด้วย ดังนั้นถึงได้มีรายการแบบนักข่าวพลเมือง เพราะเอาเข้าจริงภาคประชาชนก็ทำแล้ว เดียวขึ้นโพสต์ เดียวขึ้น Youtube แนนอนคำว่าภาคประชาชนที่เราคุย มันก็กลับไปยังคอนเซ็ปต์หลักการต้น ๆ ว่าประชาชนไม่ได้มีแค่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือคนเดียวกลุ่มเดียวและลักษณะเดียว แต่ประกอบไปด้วยคนหลากหลาย ดังนั้นเมื่อจะทำอะไรก็ต้องคำนึงถึงความหลากหลาย คำนึงว่าจะก่อให้เกิดความเข้าใจในความแตกต่าง ก่อให้เกิดความชื่นชมในความแตกต่าง เพราะความหลากหลายไม่ได้หมายความว่าต้องแบ่งแยก ถึงเราไม่ได้อยู่ในกลุ่มนั้น แต่ก็สามารถรับชมรับฟัง และเข้าใจประเด็นเหล่านั้นได้

เช่นคนปกติธรรมดา แต่พอดูรายการก็เข้าใจคนที่มีความบกพร่องด้านใดด้านหนึ่ง เข้าใจถึงเรื่องราวของคนพิการ คนตาบอด หรือพิการด้านการได้ยิน โดยไม่ได้มองในแง่ของความ

สงสารหรืออยากบริจาค แต่รู้ว่าเป็นหนึ่งในสมาชิกของสังคมที่มีเรื่องราวของเขา และมีหลายสิ่งที่สามารถแลกเปลี่ยนเกื้อกูลสนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งมันก็ส่งผลต่อไปยังการพิจารณารายการต่าง ๆ ขณะถ้าเป็นสื่อกระแสหลักคงมองว่า สิ่งเหล่านี้ให้ผลประโยชน์ทางธุรกิจน้อย เพราะคนที่ด้อยโอกาส และไม่สมบูรณ์แบบนี้ก็มักจะอยู่ในกลุ่มที่มีกำลังซื้อหรือกำลังเชิงพาณิชย์ค่อนข้างน้อย และไม่ใช้กลุ่มเป้าหมาย เหมือนกับรายการเด็กที่กำลังซื้อน้อย ผู้สนับสนุนจึงน้อยตามไปด้วย เว้นแต่ไปโยงถึงผู้ปกครองหรือพ่อแม่ เพื่อให้ซื้อของให้

ณ เวลานี้ เรากำลังคุยกันเยอะมากเลยว่า แต่ละกลุ่มมีความต้องการที่หลากหลายไม่เหมือนกัน อย่างคนที่ไม่ได้ยินหากต้องการดูรายการแล้วเข้าใจก็ต้องมีภาษามือให้เขา เพราะฉะนั้นการพิจารณาจัดทำภาษามือ เวลานี้อาจจะไม่ครบทุกรายการ แต่โดยคอนเซ็ปต์แล้ว รายการส่วนใหญ่ต้องมี หรือการมีตัวหนังสือที่เป็นภาษาไทยขึ้น แม้จะพากย์ไทยแล้วก็ตาม แล้วบางทีไม่ได้ขึ้นแบบซับไตเติ้ลในโรงหนัง แต่ต้องมีชื่อคนที่มีพูด นาย ก. นาย ข. เหมือนบทสนทนาในหนังสือ

ขณะที่คนตาบอดก็เช่นกัน เรามีประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจอยู่หนึ่งก็คือเขาชมโทรทัศน์หรือเปล่า เพราะคนส่วนใหญ่มักจะรู้สึกว่าเขามองไม่เห็นก็คงไม่ดูหรอก แต่จากการสนทนากับคนพิการทางสายตา ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้ฟังของเราอยู่ ทำให้ทราบว่าจริง ๆ เขาดู เพราะคนตาบอดก็มีหลายระดับ บอดแบบสนิท บอดแบบเห็นราง ๆ เห็นบ้างไม่เห็นบ้าง หรือเห็นข้างหนึ่ง แต่ไม่ว่าประเภทใดก็ดูโทรทัศน์ และดูด้วยความรู้สึกดูด้วยเสียง ดูด้วยจินตนาการ เหมือนฟังรายการวิทยุ ที่เราเห็น

ภาพขึ้นมาในใจเลยว่า นี่คือเสียงปิ่น เสียงรถ หรือเสียงเงียบ ซึ่งถ้าจะให้ดีก็ต้องมีเทคนิคอะไรเพิ่มเติม เช่นถ้าตัวละครคิดในใจ เสียงก็ต้องเป็นอีกแบบหนึ่ง มีเอคโคขึ้น ซึ่งเรื่องเหล่านี้ต้องศึกษา ต้องคุย ไม่ใช่คิดเอง เพื่อให้ได้ประโยชน์กับเขาจริงๆ

ส่วนถ้าเป็นความพิการด้านอื่น ๆ ส่วนมากก็ดูโทรทัศน์ได้ อยู่แล้ว เว้นแต่พิการซ้ำซ้อน และนี่คือตัวอย่างว่า การที่จะทำสิ่งเหล่านี้ก็ต้องใช้ความเข้าใจถึงสภาพ โดยไม่จำเป็นจะต้องสร้างสิ่งที่เป็นเฉพาะขึ้นมา คุณไม่จำเป็นต้องสร้างรายการเพื่อคนหูหนวก ไม่จำเป็นต้องสร้างรายการเพื่อคนตาบอด แต่คุณต้องคิดอยู่เสมอว่า เมื่อทำออกมาแล้ว ทุกคนต้องดูรู้เรื่อง ทุกคนต้องเข้าถึงได้

แต่ปัญหาหนึ่งที่หลายคนชอบบอก คือหากมีการใส่ไรท์มากเกินไป อาจจะมีผลกระทบต่อรสชาติในการรับชมได้เหมือนกัน

ใช่ ของแบบนี้มันได้อย่างเสียอย่าง เองง่าย ๆ เช่นการบรรยายอะไรบางอย่างเสริมลงไปรายการ เพื่อให้คนตาบอดฟังแล้วได้ทราบ แต่พอมาเทียบกับหลักการผลิตรายการโทรทัศน์ ก็มักจะมีความพูดที่ว่า อย่าพยายามบรรยายอะไรที่ภาพสามารถสื่อได้ คือถ้าภาพมีอยู่แล้ว ถ้าบรรยายก็ต้องบรรยายเสริม อย่าไปบรรยายตัวภาพ เช่นขณะนี้ประธานกำลังเดิน แล้วก็ไปภาพคนเดิน ซึ่งถ้ายึดหลักแบบนี้ คนที่มีปัญหาเรื่องสายตาก็เข้าใจยากขึ้น เพราะฉะนั้นเราก็ต้องสร้างความสมดุลขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการคุย การทดลอง ซึ่งทั้งหมดนี้ เรากำลังเริ่ม แต่ด้วยข้อดีที่เรา

เป็นสื่อสาธารณะ การจะฝึกอะไรคงไม่ใช่เรื่องยาก เพราะการมองผู้ด้อยโอกาสหรือถูกละเลยนั้นเป็นหัวใจของสื่อสาธารณะอยู่แล้ว เพียงแต่ต้องอาศัยความเป็นศิลปะ ความคิดสร้างสรรค์ ค่อนข้างสูง

เวลาพูดถึงกลุ่มคนที่หลากหลาย สิ่งหนึ่งที่มักมาพร้อมกันคืออคติ สื่อสาธารณะมีวิธีการปรับเปลี่ยนหรือลดทอนสิ่งเหล่านี้อย่างไรบ้าง

เราใช้เนื้อหาในการนำเสนอ และวิธีการที่นำเสนอ อย่างสิ่งที่เราพูดกันอยู่เสมอก็คือ เวลาทำรายการคนพิการ ไม่ต้องทำรายการออกมาพิกลพิการได้ไหม ทุกคนมีศักดิ์ศรีมีความสามารถคนพิการต่อให้เขาพิการในส่วนใดส่วนหนึ่งแต่ในขณะเดียวกัน เขาก็มีส่วนอื่นที่น่าชื่นชมมาก เหมือนเวลาที่เรารู้สึกว่าคนพิการ แข่งวีลแชร์ เขาเซ็นได้เร็วมากเลย หรือว่าน้ำบางทีแขนขาไม่สมบูรณ์ แต่เขาทำได้ดีเลย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เราต้องนำเสนอให้เห็นภาพของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ต่อให้เขาไม่สมบูรณ์ เขาก็ยังเป็นคน ๆ หนึ่งในสังคม

ขั้นที่ ๒ ก็คือ ความสามารถของเขา บางทีแม้แต่คนปกติก็ทำไม่ได้ ซึ่งมันก็ให้เกิดความน่าชื่นชม น่ายกย่อง เคยได้ยินคนพิการเขาพูดว่า เขาไม่ได้ต้องการความช่วยเหลืออะไรมากมาย เขาต้องการแค่สิ่งอำนวยความสะดวกให้เขาทำอะไรต่ออะไรได้ รถเข็นไม่ต้องมาช่วยเขาเข็นหรือรถ ถ้ามีทางลาดเขาไปเองได้ กำลังข้อบางที่เขาดีกว่าเราเยอะ หรือรายการหนึ่งที่น่าเสนอเรื่องเด็กไม่มีแขนไม่มีขา แต่สิ่งที่เราเห็นก็คือ เขามี

ความฉลาด คือบางทีเราอาจจะดูแล้วรู้สึกว่ามันน่าสงสารในขั้นต้น ซึ่งไม่เสียหายอะไร เพราะมันนั่นแหละดีแล้ว แต่อย่าไปมองว่า เขาเป็นผู้นำสงสารตลอดเวลา มองไปในทางขึ้นชอบดีกว่า

และสิ่งเหล่านี้มันน่าจะมีการนำเสนอ เพื่อให้คนอื่นได้เคารพและขึ้นชอบ แต่ว่าการนำเสนอแบบนี้ไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะเป็นเรื่องละเอียดอ่อนมาก ต้องการความชำนาญและความรู้พอสมควร ซึ่งต้องการการคุย การแลกเปลี่ยนการแนะนำอะไรเยอะ

ที่ผ่านมา ดูเหมือนจะมีเพียงไม่กี่สื่อเท่านั้นที่ขับเคลื่อนเรื่องเหล่านี้อย่างจริงจัง ถ้าอย่างนั้นโอกาสที่พื้นที่ของความหลากหลายบนสื่อจะเกิดขึ้นได้จริง ๆ จะมีหรือไม่

ผมคิดว่ามี แต่ทุกภาคส่วนจะต้องทำช่วยกันพร้อม ๆ กัน อย่างเราถ่ายทอดการประชุมสมัชชาสหภาพคนตาบอด จะอาศัยแต่ไทยพีเอสเพียงองค์กรเดียวคงไม่ได้ ต้องมีองค์กรอื่น ๆ เช่น สมาคมคนตาบอดฯ องค์กรระหว่างประเทศต่าง ๆ ดังนั้นการสร้างหุ้นส่วนถือเป็นเรื่องสำคัญการทำงานร่วมกันในหลายๆจุดก็สำคัญ เช่นเดียวกับเรื่องการศึกษา トラบไคที่เราได้มีการศึกษาที่คิดว่า นี่เป็นคนอีกกลุ่มหนึ่ง เป็นคนที่น่าสงสารอยู่ในเนื้อหาสาระที่สอน ความพยายามที่พูดไปทั้งหมดก็คงเป็นไปได้ยาก เพราะคนก็เรียนสิ่งเหล่านี้มาตั้งแต่ต้น ฉะนั้นมันต้องทำทั้งระบบ ถ้ามัวว่ายากไหม ยากมาก แต่ไม่ทำก็ไม่ได้

และถ้าจะว่าไปแล้ว ในสังคมนี้มีเรื่องไหนง่ายบ้าง เรื่องส่งเสริมประชาธิปไตย ไม่ซื้อสิทธิขายเสียงทำได้ไหม แล้วความพยายามเหล่านี้เกิดมานานขนาดไหน ถ้ามองว่าทุกวันนี้ปัญหาแบบนี้ยังมีอยู่หรือเปล่า หรือแม้แต่การแก้ปัญหาคอร์รัปชัน แก้อยากไหม แถมยังหนักขึ้นไปอีก ไม่เชื่อดูผลสำรวจล่าสุดก็ได้ ที่บอกว่าถ้าทำประโยชน์ จะโกงบ้างก็ช่างเขา ซึ่งความคิดแบบนี้เกิดขึ้นได้ก็ถือเป็นเรื่องที่สังคมต้องนำไปคิดเหมือนกัน

ที่สำคัญ เราต้องพึงระลึกว่าเสมอว่า เราไม่สามารถบังคับทุกอย่างในสังคมได้ เราไม่สามารถไปบอกให้ทุกคนดูแต่สารคดีหรือรายการสาระประโยชน์อย่างเดียว ส่วนละครห้ามดู เพราะเขาอยากดูอะไรก็เป็นสิทธิของเขา แต่เราสามารถสร้างมาตรฐานได้ ทำตัวอย่างได้ นำเสนอได้ ที่เหลือก็คือ คุณจะเลือกอะไร และสื่ออื่นจะดำเนินการตามนี้ไหม เพราะเราเป็นผู้ทำได้ แต่เป็นผู้บังคับไม่ได้

‘โอบอล์ ประภาวดี’

ได้เวลาก้าวข้ามความแตกต่างลัทธิ...

ถ้าเอ่ยถึงชื่อของ **โอบอล์ ประภาวดี** ขึ้นมาหลายคนอาจจะไม่คุ้นหูสักเท่าไร แต่ถ้าขยายความต่อไปอีกว่า เธอคือผู้สร้างสรรค์รายการคุณภาพที่ชื่อ ‘ล้อเล่นโลก’ ทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส ที่วิสาธารณะแล้ว รับรองต้องอ้อ!!

เพราะภาพจำอย่างหนึ่งของรายการนี้ ก็คือมีคนพิการที่นั่งรถวีลแชร์กับคนตาบอดทำหน้าที่พิธีกร จนหลายคนเกิดความสงสัยว่า นี่คือรายการที่ผลิตขึ้นมาเพื่อคนพิการหรือเปล่า?

คำตอบคือไม่ใช่โดยโอบอล์อธิบายว่า ล้อเล่นโลก ผลิตขึ้นมาสำหรับผู้ชมทุกคนต่างหาก

แต่คำถามหนึ่งที่เกิดขึ้นต่อนั้น ก็คือ เมื่อมีคนพิการเข้ามาเกี่ยวข้องแล้ว ทำไมรายการนั้นจะต้องถูกทุกคนประทับใจตราว่ามีไว้สำหรับคนพิการ ด้วยล่ะ...

และนี่ก็คือ ปัญหาง่าย ๆ แต่สะท้อนภาพสังคมได้อย่างดีเกี่ยวกับทัศนคติที่มองคนที่แตกต่างแบบแตกแยก ผ่านการมองแค่เปลือก โดยไม่ใส่ใจกับสิ่งที่อยู่ภายในเลยสักนิด

ดังนั้นในฐานะของผู้ที่ผลิตรายการสารคดีมายาวนาน โอปอล์จึงจะไปไขปมเรื่องอคติที่เกิดขึ้นบนสื่อกระแสหลัก รวมไปถึงวิธีการที่จะทำให้สังคมนี้ สามารถก้าวพ้นความแตกต่างไปด้วยกันได้จริง ๆ เสียที...

ในฐานะของคนทำงานสื่อ มองความหลากหลายในสื่อ-กระแสหลักอย่างไรบ้าง

ต้องยอมรับว่า สื่อกระแสหลักมีความหลากหลายน้อยมาก ๆ แม้ปัจจุบันจะมีสื่อสาธารณะใหม่ ๆ เกิดขึ้นมา แล้วก็พยายามเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม แต่ทว่า ภาคประชาชนเหล่านั้นก็ถูกเลือกหรือคัดกรองมาแล้วจากระดับผู้บริหาร ขณะที่ภาคประชาชนที่ไม่เห็นด้วย หรือคนกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยที่สามารถวิพากษ์วิจารณ์ในฝั่งตรงกันข้ามได้นั้นยังไม่มีโอกาสที่จะเข้าไปเสนออะไรได้อย่างเต็มที่

ปัญหาก็คือ ภาคประชาชนที่เข้าไป ส่วนใหญ่มักจะเป็นสื่อที่ผลิตซ้ำ คือผลิตตามความเชื่อเดิม ๆ ภายใต้รูปแบบที่หลากหลาย เช่น เรื่องคนพิการ ถึงไม่อยากทำรายการออกมาให้คนพิการดูน่าสงสารหรือน่าเวทนา แต่เขาก็กลับไปทำอีกด้านหนึ่ง ซึ่งเป็นมุมกลับ อย่างการแสดงศักยภาพอันล้นเหลือของคนพิการ หรือคนพิการไม่เป็นอะไรอยู่ได้ สบายดี ซึ่งมันก็เวอร์เกิน ไม่เป็นความจริง มันไม่ได้นำเสนอคนพิการที่เป็นระนาบ

เดียวกับคนทั่วไป หรือคนพิการที่มีสิทธิเป็นเสียงในฐานะพลเมือง แต่เป็นประชาชนที่ยังรอการจ้องมอง ไม่ว่าจะเป็นระดับที่สูงกว่าหรือต่ำกว่า

คิดว่าเพราะอะไร สื่อต่าง ๆ ถึงเลือกจะนำเสนอแบบนี้

ตรงนี้ไม่อยากโทษสื่อนะ แต่คงเป็นเพราะเขามีความรู้ความเข้าใจที่ยังไม่มากพอ นอกจากเรื่องความเข้าใจแล้ว ยังมีเรื่องความเชื่อเดิม ๆ ที่เป็นมายาคติจากทางศาสนา ซึ่งมองว่าความพิการเป็นกรรมเก่า เป็นบุญทำกรรมแต่ง มาตั้งแต่ชาติที่แล้ว เพราะฉะนั้นจึงตั้งหน้าตั้งตากรรมนั้นไปเถอะ เปลี่ยนแปลงอะไรไม่ได้ คนพิการก็เลยถูกมองแง่เชิงตายตัว ซึ่งตรงนี้ แม้แต่สื่อทางเลือกก็เป็นเหมือนกัน บางทีไปฟังข้อมูลเขา มาแล้วไปจับประเด็นมาเขียนทับในแบบร่างของตัวเอง โดยตัวเองมีเส้นประอยู่ในใจแล้วว่าคนพิการต้องเป็นแบบนี้ พอไปสัมภาษณ์เขาก็เอาแต่มุมนี้เพื่อมาขยายเส้นร่างนั้นให้ชัดเจนขึ้น

โดยรายการที่ถือว่าเป็นปัญหาที่มากที่สุด ก็คือ รายการประเภทบริจาค หรือการนำภาพคนพิการยากจนน่าสงสาร ถูกทิ้ง ทำอะไรไม่ได้ นำเสนออยู่ด้านเดียว ทั้งที่ความจริงอาจจะมีแง่มุมอื่น ๆ ก็ได้ แต่อย่างว่า รายการแบบนี้ก็มักจะได้เงินเข้าเยอะมาก เพราะเป็นวิธีที่ง่ายที่สุดที่คนไทยจะช่วยกัน ขยายได้มากกว่า ซึ่งตราบดีที่ไม่มีกรริเริ่มหรือนำเสนอมุมมองใหม่ ๆ มันก็จะยังไม่มีผู้บุกเบิกทางสักที

ใช้เวลาในการปรับทัศนคติตัวเองอยู่นานไหม

ก็นานเหมือนกัน เพราะแต่ก่อนเรารู้สึกว่า คนพิการน่าสงสาร ถ้าฉันพิการ ข่าตัวตายเลยดีกว่า แต่พอได้มาทำงานและมาสัมผัส ได้ไปคลุกกับคนพิการจริง ๆ ที่สำคัญด้วยความที่ได้เรียนมานุษยวิทยามาก่อน ก็เลยมีเครื่องมือในการสังเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ได้อ่านข้อมูลที่หลากหลาย ไม่ใช่แต่ในเชิงคนพิการอย่างเดียว ได้เดินทาง ทั้งหมดนี้มันช่วยให้เราค่อย ๆ เปลี่ยนได้เอง แต่เราก็ต้องจำไว้ด้วยว่า สิ่งสำคัญสุดก็คือ ต้องมองให้รอบด้าน อย่าเพิ่งด่วนตัดสินหรือพิพากษา และการจะวิพากษ์วิจารณ์อะไรต้องอยู่บนพื้นฐานความรู้และข้อมูล ไม่ใช่แค่อารมณ์และความเชื่อแบบเดิม ๆ ซึ่งตอนนี้ยิ่งง่ายเลย เพราะเราสามารถค้นได้จากคอมพิวเตอร์ได้ทั้งนั้น

เมื่อมีสื่อทางเทคโนโลยีใหม่ ๆ เกิดขึ้น การมีพื้นที่สำหรับคนที่หลากหลายบนสื่อกระแสหลักยังถือเป็นเรื่องที่ยากหรือไม่

จำเป็นมาก ๆ (ตอบทันที) เพราะสื่อกระแสหลักสามารถเปลี่ยนแปลงอะไรในสังคมได้เยอะมาก แถมทำได้ย่างนิ่มนวลที่สุด ถือเป็นการปฏิวัติทางวัฒนธรรมซึ่งมีความมั่นคงถาวร เป็นความเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคนเลย

แต่ถ้าพิจารณาจากสถานการณ์โดยรวม ดูเหมือนว่าเจ้าของพื้นที่อย่างสถานีโทรทัศน์จะไม่ค่อยส่งเสริมหรือใส่ใจเรื่องนี้เท่าใดนัก

ก็อาจจะถูก เนื่องจากเขาอยู่ในโลกของทุน อาจยังไม่พร้อมที่จะเปิดรับความแปลกใหม่ในการนำเสนอ เพราะไม่อย่างเสี่ยงยิ่งถ้าเป็นสถานีหลัก ๆ ด้วยแล้ว หากนำเสนออะไรที่แปลกมาก ๆ โฆษณาไม่เข้า เขาก็เจ๊ง แต่ทุกวันนี้ ปัญหาเรื่องนี้ถือว่าดีขึ้น เพราะมีการเกิดขึ้นของสื่อทางเลือกอื่น ๆ เช่น สถานีดาวเทียม หรือเคเบิลทีวีใหม่ ๆ เยอะมาก จึงทำให้ความเชื่อหรือการนำเสนอในแบบเดิม ๆ นั้นถูกกร่อนเซาะลงไปบ้างเหมือนกัน

ซึ่งตรงนี้ต้องให้เครดิตกับ สสพ. (สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ) ที่พยายามเข้ามามีบทบาทในการเปิดมิติความรู้เชิงวัฒนธรรมแง่มุมต่าง ๆ ที่มากกว่าเรื่องสังคมสงเคราะห์ เช่น การเปิดพื้นที่เข้าไปในกลุ่มวัยรุ่น มีการทำหนังสือคนพิการทำให้คนทั่วไปมองความพิการในแง่มุมกลม ๆ ที่หลากหลายขึ้น และที่ผ่านมา สื่อกระแสหลักก็เริ่มเข้ามาหยิบใช้ข้อมูลกันบ้างแล้ว เองง่าย ๆ อย่างคำเรียกคนพิการก็เริ่มเปลี่ยนไป จากเดิมที่ไม่รู้จะใช้อย่างไร ทุพพลภาพหรือเปล่า ก็เริ่มมีการใช้คำว่าคนพิการหรือผู้พิการมากขึ้น และถ้าจะว่ากันจริง ๆ แล้วคำว่าผู้พิการในแวดวงนี้ เขาก็ไม่อยากจะให้ใช้ เพราะคำว่า ‘ผู้’ นั้นสะท้อนนัยของการไม่ยอมรับเขาว่าเป็นคนด้วยซ้ำไป

คำว่าดีขึ้นที่พูดถึง ถ้าคิดเป็นคะแนนหรือเปอร์เซ็นต์น่าจะ
ได้สักเท่าไร

ถ้าเอาทัศนะล้วน ๆ โดยไม่ผ่านการวิจัย จากเดิมที่อยู่ประมาณ
๒๕ แต่ตอนนี้ น่าจะเป็น ๔๐ เพราะถึงมันไม่ได้ขยับมากอย่าง
ที่เราคิด แต่คนก็เริ่มเห็นศักยภาพของคนพิการมากขึ้น คือมอง
คนพิการไม่ใช่คนเวทนาอย่างเดิมสักเท่าไร มองอะไรที่หลากหลายมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นคนพิการที่ประสบความสำเร็จใน
ชีวิต ซึ่งแม้จะเอียงไปข้างหนึ่ง แต่มันก็ยิ่งดีกว่ามูมเดิม ๆ ที่รอ
การสงเคราะห์อย่างเดียว

แน่นอน บทบาทของสื่อถือว่าสำคัญมาก อย่างน้อย ๆ สื่อ
ก็ต้องมีจรรยาบรรณก่อน ซึ่งจรรยาบรรณที่ว่านี้ ไม่ใช่แค่ในเชิง
ธุรกิจอย่างเดียว แต่เป็นการมองข้อมูลโดยรอบด้านด้วย สมมติ
ทำเรื่องคนพิการ ไม่ใช่อ่านแต่เรื่องคนพิการอย่างเดียว
แต่ต้องดูไปถึงบริบทรอบ ๆ ด้วย เพราะปัญหาของคนพิการที่
พูดอยู่เสมอ นั่นไม่ได้เกิดจากตัวคนพิการ แต่เกิดจากสังคมมอง
คนพิการ และทำให้คนพิการเป็นคนพิการ ดังนั้นถ้าจะเปลี่ยน
ก็ต้องให้น้ำหนักในเรื่องการเปลี่ยนสังคม มากกว่าการเปลี่ยน
คนพิการ

พอจะมีวิธีหรือเคล็ดลับที่จะทำให้สังคม โดยเฉพาะสื่อ
เปลี่ยนมุมมองคนพิการหรือคนที่มองว่าด้วยโอกาสว่า
จริง ๆ เขาก็อยู่ในระนาบเดียวกับทุก ๆ คนบ้างไหม

ถ้าเป็น How To เลย คงไม่มีหรอก แต่ถ้าจะแก้ องค์กรพหุ
ต่าง ๆ ในสังคมต้องร่วมมือกัน โดยขจัดความเชื่อเดิม ๆ ใน
สังคมออกไปก่อน มุมมองทางศาสนา ควรจะมีมุมมองแบบอื่น
ที่มาขยายความในการเปิดโอกาสให้คนพิการมากขึ้น ไม่ใช่ย่ำ
แต่เรื่องบุญทำกรรมแต่ง แต่ย้ำเรื่องศักดิ์ศรีในการเป็นมนุษย์
ซึ่งแง่มุมเหล่านี้ศาสนาก็มีสอน แต่มันไม่ถูกเลือกนำมาใช้ หรือ
พระนักเทศน์ก็ไม่ควรเอาเศษของคนพิการมาเป็นตัวอย่างของ
เรื่องกรรม

เรื่องมุมมองในสังคม สิ่งแวดล้อมก็เหมือนกัน ควรมีการ
ปรับเปลี่ยน โดยเปิดโอกาสให้คนทุกคนได้เข้าถึงทรัพยากร
มากขึ้น ใช้ชีวิตตามสาธารณะมากขึ้น อย่างการแพทย์เองต้อง
ไม่มองความพิการเป็นโรค แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตาม
ปัจจัยทางการแพทย์ที่เกื้อหนุน มันต้องเขยื้อนไปทั้งระบบ

ที่สำคัญเครือข่ายการทำงานของคนพิการเองต้องอย่าหยุด
เคลื่อนไหว เพราะไม่มีอะไรที่ได้มาด้วยการนั่งเฉย ๆ ต้องเรียกร้อง
ต่อสู้ในเชิงนโยบาย โดยมีฐานข้อมูลทางวิชาการมารองรับ

สิ่งที่ทำอยู่ในวันนี้ ถือว่าสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลง
ได้ไม่น้อยแค่ไหน

เรียกว่าเป็นความพยายามดีกว่า เป็นการนำเสนอมุมมองที่ต่าง
จากมุมมองเดิม ๆ แต่ก็ได้เปลี่ยนแบบถอนรากถอนโคน เช่น
ครั้งหนึ่งมีข่าวผู้หญิงซึ่งเป็นคนพิการถูกข่มขืน จากนั้นทุกคน
ก็เฮโลสารระพาเข้ามาช่วยเหลือ โดยจะนำเด็กคนนี้ไป
ให้กระทรวงการพัฒนาสังคมฯ ดูแล และให้ออกไปจาก
ครอบครัวและสังคมเดิม ไปอยู่ในสถานที่ใหม่ซึ่งเป็นเหมือน
สถานที่กักกัน สิ่งที่เราทำก็คือ เขียนบทความว่า เรื่องนี้เป็นการ
ตัดสินใจของใคร ของคนอื่นทั้งนั้นเลย แล้วเราเคยได้ยินเสียง
ของเด็กผู้หญิงคนนี้ไหม เรารู้ได้อย่างไรว่าเขาอยากจะทำแท้ง
หากเกิดตั้งท้องขึ้นมา เพราะเราไม่เชื่อว่าคนพิการเลี้ยงลูกได้
ออกมาก็เป็นภาระ ทั้ง ๆ ที่บางทีเขาอาจจะอยากเก็บลูกไว้หรือ
แม้แต่การข่มขืน บางทีเราไม่รู้หรือว่ามันเป็นการข่มขืนจริง ๆ
แต่เราไปรีบตัดสินใจพาเขาไปอยู่ในดินแดนที่เราคิดว่ามัน
บริสุทธิ์ ซึ่งประเด็นเหล่านี้ เราจะพยายามตั้งคำถามขึ้นมา
เพราะบางทีการตั้งคำถามกลับไปอาจจะสำคัญกว่าการค้นหา
คำตอบด้วยซ้ำ

หรือแม้แต่การทำรายการล้อเล่นโลก ถามว่าพอใจไหม ก็คง
ไม่ถึงกับขึ้นพอใจ ๑๐๐% เพราะยังมีมุมมองที่ติดจรวดไปตาม
สื่อกระแสหลักบ้างเหมือนกัน ยิ่งเมื่อย้อนกลับมาดู จะเห็น
ได้เลยว่า มีอยู่หลาย ๆ มุมที่เราไม่สามารถจะหักล้างความเชื่อ
เดิม ๆ ของสังคม เช่นเราไม่สามารถพูดตรง ๆ ว่า คนพิการ
ก็เลวได้เหมือนกัน เพราะเราต้องเสนอไปตามคอนเซ็ปต์ของ

สถานีที่อยากทำให้คนดูดูแล้วมีความหวัง เพราะรายการนี้มัน
เกิดขึ้นมาในช่วงที่สถานการณ์บ้านเมืองกำลังแย่มาก ๆ อยู่

แต่สิ่งที่ประสบความสำเร็จที่สุด ก็คือ เราไม่ได้นำเสนอ
ภาพของคนพิการในฐานะของคนที่น่าสงสาร แต่เป็นคนที่ม
ศักยภาพและมีคำถามในใจเหมือนคนทั่วไป คนส่วนใหญ่สนใจ
เรื่องทุกข์สุข คนทั่วไปสนใจเรื่องของศิลปะ คนทั่วไปสนใจเรื่อง
ของการใช้ชีวิตอย่างมีสุนทรียะ คนพิการก็เหมือนกัน เพราะ
ฉะนั้นคำถามที่เขาจะถามในรายการก็คือ การทำงานที่มีความ
สุข การใช้ชีวิตที่สมดุลงตัว แต่ก็บางตอนที่นำเสนอและมี
กระแสตอบรับที่ดีมาก อย่างตอนที่ไปคุยกับคุณคำ ผกา ที่
ตั้งคำถามท้าทายในเรื่องเพศ และมุมมองเกี่ยวกับคนพิการ
หรือคุณธัญญ์วาริน สุขะพิสิษฐ์ ซึ่งเป็นนักทำหนัง ซึ่งคุยถึงเรื่อง
ความหลากหลายทางเพศ ซึ่งคำถามเหล่านี้ ที่ผ่านมามีแทบไม่มี
การพูดถึงในกลุ่มคนพิการเลย

เมื่อมีโจทย์ที่ทางสถานีกำหนดให้ คุณมีวิธีการทำรายการ
ให้สมดุลกันอย่างไร ระหว่างที่สิ่งที่เกิดกับสิ่งที่นำเสนอ
ผ่านสื่อจริง ๆ

เรื่องนี้เราก็ต้องเคารพเขานะ (หัวเราะ) แต่ที่ผ่านมามาสถานีก็ให้
อิสระมาก ไม่เคยเข้ามาว่าต้องเขียนบทแบบนั้นแบบนี้ หรือ
ส่งบทคร่าว ๆ ไปให้ว่าแต่ละตอนจะเป็นอย่างไร เช่นเดียวกับ
สสพ. (ซึ่งเป็นเจ้าของรายการ) ก็ให้อิสระเหมือนกัน ไม่เคย
จะกำหนดว่าต้องเลือกแขกรับเชิญคนไหน แต่ภายใต้ความ
อิสระ เราก็ต้องใช้วิจารณญาณเหมือนกันว่า ประเด็นไหนที่

อ่อนไหวหรือส่งผลกระทบ เช่นเรื่องการเมือง ก็อาจจะไม่นำเสนอ เพราะตอนนั้นสถานการณ์แดง-เหลืองชัดเจนมาก

และที่สำคัญ เราจะพยายามไม่ย่ำเรื่องความพิการ อย่างในทุกตอนแทบไม่จะพูดถึงเลยว่า นี่เป็นมุมมองของคนพิการ แต่มันจะถูกสื่อไปเอง เพราะพิธีกรเป็นคนพิการ ซึ่งไม่จำเป็นต้องทำ Direct Sale อีกหรือกว่า นี่คือคนพิการนะ แต่เราเสนอในระนาบเดียวกันว่า แท้จริงแล้วเขาก็เป็นเด็กหนุ่มที่ตั้งคำถามกับชีวิต โดยไปคุยกับคนที่เรารู้สึกว่าน่าจะมีคำตอบให้ หรือแม้ไม่มีคำตอบให้ก็ต้องมีการตั้งคำถามต่อที่น่าสนใจมากกว่า

แสดงว่า รายการที่คุณทำไม่ใช่เพื่อคนพิการ เป็นเพียงแค่มองคนพิการเป็นผู้นำเสนอเท่านั้นเอง

ถูกต้อง เราไม่ได้ทำรายการคนพิการ เราทำรายการเพื่อทุกคนในสังคม แต่มันเป็นเหมือนลูกธนูที่ออกจากตรงนี้ผ่านอากาศแล้วไปสู่เป้าหมายที่คนพิการ เพราะถ้าคนในสังคมมองคนพิการเปลี่ยนไป มันจะมีผลต่อการปฏิบัติตัวของเขาต่อคนพิการ เช่น โอ๊ย! จริง ๆ แล้วคนพิการก็อยากออกไปโลดแล่นในโลกภายนอกเหมือนกัน แต่เขาทำไม่ได้ เพราะไม่มีทางลาดหรืออะไรเลย อยากไปเรียนหนังสือ แต่ถ้าเป็นคนต่างจังหวัดต้องเหมารถเที่ยวละ ๕๐๐ บาท แล้วเขาจะออกมาได้อย่างไร ซึ่งเรื่องพวกนี้คนทั่วไปต้องตระหนักมากขึ้น เพราะเขาอยู่ในสังคมเดียวกับเรา เขาก็เป็นเหมือนเพื่อนร่วมโลก แล้วทำไมถึงไม่มีสิทธิมาใช้สวนหย่อม หรือโรงเรียน ซึ่งพอคนมองตรงนี้ก็เลยเกิดการเรียกร้องเชิงนโยบายมากขึ้น

เสียงตอบรับที่กลับมาตรงกับที่เราตั้งหวังเอาไว้หรือไม่

ค่อนข้างน่าสนใจนะ ยิ่งช่วงที่เราไปพูดคุยกับปราชญ์ชาวบ้าน เกษตรกรพอเพียง มักจะมีคนหนุ่มสาวตามออฟฟิศหลายคน เขียนจดหมายเข้ามาว่า เปื่องงานประจำ อยากจะมีโอกาสได้ไปคุยกับพ่อ ๆ เหล่านั้นบ้าง ทั้ง ๆ ที่พวกเขาไม่ใช่ นักวิชาการที่มีความรู้ะไรมากมาย แต่เป็นคนที่มีความสมดุลในการใช้ชีวิต ตรงนี้ก็เป็นการสะท้อนว่ามนุษย์ทั่วไปต่อให้พิการหรือไม่พิการก็แสวงหาสิ่งเดียวกัน

แต่ถ้าถามว่า จะทำลายทัศนคติแบบเดิม ๆ เลยหรือเปล่านั้นก็ยังไม่ถึงขั้นนั้น แต่มันคงเจือจางลงมามากแล้ว โดยเฉพาะสิ่งที่กีดทับคนพิการอยู่ ไม่ว่าจะเป็นมองว่านี่คือวัตถุที่มีชีวิต หรือบุคคลที่น่าสงสาร ความพิการคือทุกขเวทนา มันก็เหมือนการต่อสู้เรียกร้องของคนชายขอบกลุ่มอื่น ๆ นั่นแหละ เช่นกลุ่มคนไร้บ้าน หรือโสเภณี ซึ่งเมื่อก่อนเราไม่เข้าใจเขา เวลาพูดถึงคนเร่ร่อนต้องเป็นมิจฉาชีพแน่เลย แต่เมื่อมีงานวิจัยออกมาภาพที่เคยมองก็เริ่มเปลี่ยนไป

ที่ผ่านมามาดูเหมือนสื่อมักจะมุ่งเน้นไปที่เรื่องเนื้อหาที่ขายบนสื่อกระแสหลักมากที่สุด แล้วถามองย้อนกลับไปที่มุมมองของคนรับสารบ้าง ไม่ว่าจะเป็นวิธีรับสาร หรือวิธีที่จะทำความเข้าใจกับสารที่ได้ ถึงวันนี้สื่อบ้านเราตอบสนองคนกลุ่มนี้ได้มากน้อยเพียงใด

ยังถือว่าน้อยอยู่ คือเรื่องนี้ต้องแบ่งเป็น ๒ ระดับ หนึ่งคือ ในเชิงเทคนิค อย่างในกรณีของคนพิการเอง สถานีจะต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวกสำหรับคนพิการในการรับข้อมูลเหล่านั้น คนหูหนวกจะต้องมีจอคำภาษามือ หรือไม่มีก็ต้องใส่ Subtitle (คำบรรยาย) ซึ่งสถานีโทรทัศน์ทุก ๆ แห่งในเมืองไทยควรจะทำให้ได้แล้ว และถ้าคุณไม่ต้องการจะรบกวนสายตาของคนไม่พิการ มันก็มีเครื่องมือบางอย่างที่คิดมาตั้งนานแล้ว เป็นเหมือน Router (อุปกรณ์ที่ใช้เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ทำหน้าที่เป็นตัวกลางรับส่งข้อมูล) ไปติดไว้ที่บ้านของคนพิการ ซึ่งเมื่อคนพิการไปจับเครื่องนั้นก็จะมีการอ่านภาษามือออกมาให้เห็น ซึ่งเครื่องหนึ่งราคาไม่กี่บาท แต่คนไทยไม่ลงทุน และสถานีโทรทัศน์กระแสหลักยกเว้นไทยพีบีเอสก็แทบไม่เห็นความสำคัญ เช่นเดียวกับคนตาบอดก็ควรจะมีสื่อที่ใช้เสียงเยอะๆ

และถ้ามองในระดับที่ลึกไปกว่านั้น เราก็ต้องทำให้เกิดประชาธิปไตยที่ทำให้คนเหล่านั้นสามารถเข้าถึงสื่อได้ ตัวอย่างเช่น เจ เค โรว์ลิง ซึ่งแต่งหนังสือแฮร์รี่ พ็อตเตอร์ ถามว่าถ้าเขาเกิดที่เมืองไทย จะได้เป็นนักเขียนระดับโลกหรือไม่มีทางหรอก เพราะตอนที่อยู่อังกฤษ เขายากจนมาก แต่ถึงอย่างนั้นเขายังยืนยันว่าจะเขียนหนังสือ และมีชีวิตอยู่ได้ด้วยเงินสวัสดิการจากรัฐ พอจะอาศัยห้องเช่าเล็ก ๆ ในขณะที่เมืองไทย คุณจะมาทำตัวแบบ เจ เค ก็คงไม่ได้ เพราะมันไม่มีสิทธิอะไรมาเอื้อให้เติบโตได้เลย ซึ่งตรงนี้เป็นผลมาจากโครงสร้างของประเทศที่ยังติดกับดักอยู่ โดยเฉพาะการไม่เชื่อว่าคนทุกคนมีสิทธิเท่ากัน การพัฒนาก็เลยไม่เกิดขึ้นสักที

คิดว่าต้องใช้เวลาอีกนานไหม กว่าสื่อกระแสหลักจะสามารถ
ตอบโจทย์ความหลากหลายในสังคมได้เหมาะสม และ
เพียงพอ

ถ้าจะว่ากันจริง ๆ งานนี้มันไม่มีจุดจบหรอก ต้องทำไปเรื่อย ๆ อย่าไปมองว่ามันเสถียร เพราะไม่มีงานอะไรในโลกที่เสถียรตายตัว แต่มันจะเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ตรงนี้ไม่ใช่แค่เฉพาะคนพิการนะ แต่ยังรวมไปถึงเรื่องความเป็นพลเมือง ต่อสิทธิเสรีภาพหรือประชาธิปไตยด้วย ซึ่งต้องมีการขยับหรือเคลื่อนไหว เพราะสังคมไทยบางทีก็เหมือนมีมายาคติ ชอบแช่แข็งอะไรไว้ ภายใต้วาทกรรมของความสงบสุข ความสันติ ทั้งที่ความสงบสุขนั้นไม่ได้หมายถึงการหยุดนิ่ง แต่ต้องเปิดโอกาสให้เสรีภาพได้หายใจ

แต่ตอนนี้ก็นับว่าเป็นเรื่องดี ที่มีสื่อแบบ Youtube หรือ Facebook ออกมามากขึ้น ถือเป็นเปลี่ยนศักราชใหม่ของสื่อเลย แล้วยังทำให้คนทั่วโลกกล้าออกมาปฏิบัติ อย่างที่เกิดขึ้นในตะวันออก เช่นเดียวกับเมืองไทยเองก็เปลี่ยนไปแล้ว ทุกวันนี้เขาไม่ได้ดูแต่ละครช่อง ๓ หรือทีวีช่อง ๗ ทุกบ้านมีเคเบิลทีวีหมดแล้ว ซึ่งถ้าจะว่าไปแล้ว บางทีคนชนบทอาจจะไปไกลกว่าชนชั้นกลางด้วยซ้ำ เพราะเขามีเวลาว่างที่จะเสพสื่อเหล่านี้มากกว่า และต่อไป สื่อกระแสหลักนั้นแหละที่อาจจะต้องปรับตัวตามสื่อกระแสรองเสียเอง

‘เกศินี ประทุมสุวรรณ’

ถึงเวลาของสื่อทางเลือก...

บั้นเวลาร่วมทศวรรษแล้วที่ **พศ.ดร.เกศินี ประทุม-สุวรรณ** อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ และที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม เข้ามาทำงานและจับประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับสื่อ....

ไม่ว่าจะเป็นความหลากหลายในสื่อ รวมไปถึงปรากฏการณ์ของสิ่งที่เรียกว่า ‘สื่อทางเลือก’ ซึ่งหลายคนมองว่านี่คือทางออกเพียงไม่กี่ทาง ในยุคที่สื่อกระแสหลักทำหน้าที่ไม่ได้ตั้งใจเพียงพอให้กับสังคมต้องการ

ทว่า การจะผลิตสื่อแบบนี้ ให้ดี ให้ได้ผล ไม่ใช่เรื่องที่ใคร ๆ ก็สามารถทำได้ หากแต่ต้องมีทั้งกระบวนการคิด และกระบวนการทำความเข้าใจทั้งกับตัวเนื้อหา และวิธีการสื่อสารเสียก่อน ไมเช่นนั้นความตั้งใจดี อาจจะลงท้ายด้วยผลกระทบที่คาดไม่ถึงก็เป็นได้

‘เกศินี ประทุมสุวรรณ’

และในฐานะของผู้เชี่ยวชาญโดยตรง ผศ.ดร.เกศินี ก็จะมาอธิบายถึงอิทธิพลของสื่อสร้างสรรค์ที่มีต่อสังคมไทย รวมไปถึงการจะทำสื่ออย่างไร ให้ได้ผลอย่างที่ใคร ๆ ต้องการอีกด้วย

อาจารย์คิดอย่างไรกับคำพูดที่ว่า สื่อกระแสในปัจจุบันไม่สามารถตอบสนองความหลากหลายที่อยู่ในสังคมได้

เรื่องนี้เราต้องมองความจริงก่อนว่า สื่อกระแสหลักนั้นต้นทุนการผลิตสูง ผู้ผลิตสื่อเองจะต้องอยู่ให้ได้ด้วย เพราะมันหมายถึงต้นทุนและกำไร ดังนั้นการวางกลุ่มเป้าหมายจึงต้องกว้างที่สุด และได้รับการตอบสนองตอบรับได้มากที่สุดด้วย นี่คือเงื่อนไขของทุนนิยมแบบบริโภคนิยม ซึ่งเราก็ต้องเข้าใจสื่อ

แต่ถ้าจะว่าไปแล้ว ในขณะเดียวกันสื่อหลักก็สามารถเป็นสื่อสีขาวได้ถ้ายึดมั่นในอุดมการณ์และพยายามเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างหลากหลายมากขึ้น ง่ายขึ้น อย่างในกรณีของคนพิการ สื่อที่จะเข้าถึงเป็นการเฉพาะก็ไม่ได้มีมาก แต่ถึงมีคนธรรมดาที่ไม่อยากดูอีก เพราะฉะนั้นมันจึงต้องปรับ อันดับแรกก็คือปรับทัศนคติของคนปกติว่า ความพิการก็เป็นเรื่องปกติ เพราะเราทุกคนที่ดูเหมือนเป็นคนปกติก็สามารถพิการได้ เช่นเมื่ออายุมากขึ้น ก็ต้องใช้แว่นตา หรือบางคนเดินไม่ได้ ต้องใช้รถเข็น

แต่เอาเข้าจริงเรื่องของการปรับทัศนคติหรือการสื่อสารกับสังคมมันไม่ง่าย บางทีก็เชื่อมกัน ระหว่างความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรม แต่ในบางกรณีอาจจะไม่ไปด้วยกัน คือต่อให้มีความรู้แต่ไม่หมายความว่าจะสามารถไปเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้

เพราะบางทีมันก็ขึ้นกับความชอบ-ไม่ชอบ รวมทั้งค่านิยมความเชื่อด้วย ซึ่งถ้าจะเปลี่ยนตรงนี้ก็ต่ออาศัยทั้งความรู้และอารมณ์ผสมผสานกัน

เมื่อสื่อไม่มีความหลากหลายก็เพียงพอ อะไรคือผลลัพธ์ตามมา

โดยส่วนตัวแล้ว ไม่ได้มองว่าสื่อมีอิทธิพลทั้ง ๑๐๐% แต่คนชอบเอาสื่อเป็นตัวตั้ง แล้วบอกว่านี่สื่อดี นี่สื่อเลว มันคงไม่ใช่ อย่างนั้นทั้งหมด เราไม่ควรไปให้ความสำคัญกับสื่อมากเกินไป ความจริง เพราะของแบบนี้ขึ้นอยู่กับคนรับเลือกที่จะรับ เลือกจะเชื่อ หรือเลือกที่จะให้คุณค่ากับมันหรือเปล่า แล้วก็สามารถตีความออกมาใหม่

แสดงว่า กลุ่มคนหลากหลายเองก็ไม่จำเป็นต้องการพึ่งพิงสื่อกระแสหลักอะไรเลยนะ

ควรจะต้องมีอยู่ดี เพราะสื่อมีความสำคัญกับคนทุกกลุ่ม แต่ไม่จำเป็นต้องใส่ใจกับมันมาก ที่สำคัญ คนที่ความหลากหลายไม่ว่าจะเป็นคนพิการ คนชาติพันธุ์ เขาก็สามารถสร้างสื่อของเขาเองได้ โดยไม่ต้องไปพึ่งสื่อใหญ่ ตรงนี้สำคัญ เพราะในอดีตเรามักจะมองว่า สื่อทั้งวิทยุ โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่มีอิทธิพลครอบคลุม เปลี่ยนความคิดผู้คนได้ แล้วเราก็รับเอามาตั้งแต่สมัยที่ยังรับอิทธิพลจากต่างชาติ

แต่ ๕-๖ ปีที่ผ่านมา คนจะเริ่มรู้สึก ว่าสิ่งที่เรารับมานั้นไม่ใช่ความยั่งยืน เพราะฉะนั้นหลายคนก็จะมองสื่อหลักสำคัญ สื่อทางเลือกไม่ได้ ซึ่งทางเลือกก็มีหลายแบบ ตั้งแต่สื่อที่เราตั้งกันเอง เพื่อตอบสนองคนของเราเอง เช่นคนตาบอดก็อาจจะรวมกลุ่มกัน แล้วทำงานดี ๆ ผลิตสื่อดี ๆ เพื่อคนตาบอด เพื่อคนพิการรูปแบบอื่นก็ได้ ดังนั้น เราจึงควรให้ความสำคัญกับสื่อทางเลือกมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่ระดับนโยบายลงมาเลย

อาจารย์กำลังจะสื่อว่า จริง ๆ แล้วสื่อทางเลือกนั้นมีอิทธิพลมากกว่าสื่อกระแสหลักหรือเปล่า

ไม่ ๆ นั่นเป็นเรื่องของความสำคัญ แต่ถ้าเป็นเรื่องอิทธิพล สื่อกระแสหลักก็ยังมีมากกว่าอยู่ดี เพราะสื่อหลักนั้นใหญ่กว่าคุณแล้วเราใจมากกว่า ซึ่งสื่อทางเลือกก็ควรจะศึกษาแนวทางเรื่องวิธีสื่อสารของสื่อกระแสหลักเหมือนกัน

อย่างนี้ ถ้าสมมติเราจะสร้างสื่อทางเลือกที่ดีก็เหมาะสม ควรจะต้องเริ่มต้นจากอะไร

คงต้องเริ่มจากคนที่เห็นความสำคัญของกลุ่มนั้น ๆ อย่างที่ สสพ. (สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ) ลงไปทำให้ความสำคัญจากนั้นก็เริ่มไปพัฒนาเขา ตัวอย่างง่าย ๆ เช่นเรื่องหนังสือที่

ให้คนพิการมาทำ มาเล่าเรื่องของเขาสื่อด้วยตนเอง ซึ่งถ้ากลุ่มตรงนี้เข้มแข็งเขาก็จะดูแลจัดการสื่อของเขาเองได้ พุดง่าย ๆ คือ อย่าไปหวังว่าจะรอให้สื่อใหญ่ออกมาทำหน้าที่เลย

เพราะฉะนั้นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งของสื่อทางเลือก ก็คือ ต้องมีความใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมายพอสมควร

ใช่ และบางครั้งกลุ่มเป้าหมายก็ต้องมาเป็นผู้ผลิตเองด้วยซ้ำ โดยวิธีการที่ง่ายสุด ก็คือการสื่อสารแนวราบ คือระหว่างเพื่อนกับเพื่อน แล้วพัฒนาเป็นกลุ่ม เป็นเครือข่าย ซึ่งถ้าทำได้ กลุ่มที่คนมองว่าด้อยโอกาส สามารถดูแลกันและกัน ไม่ต้องรอคอยให้คนอื่นมาจัดการให้ ส่วนภาครัฐและภาคประชาสังคมก็แค่มีส่วนช่วยเสริม ช่วยสนับสนุนการทำงานของพวกเขามาช่วยกันคิดว่า จะทำอย่างไรให้กลุ่มเหล่านี้เข้มแข็ง ซึ่งทางหนึ่งที่ทำได้ก็คือ ไปเพิ่มทักษะในการสื่อสารให้เขา ให้เขาสามารถเล่าเรื่องเป็นหนังสือ เป็นเรื่องสั้น หรือเป็นบทวิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งถ้าเขาแข็งแรง พวกสื่อหลักก็จะเข้ามาเอง เพราะมีตัวอย่างหลายครั้งที่ในชุมชนทำกิจกรรมดี ๆ แล้วสื่อใหญ่ก็เข้าไปเห็น แล้วหยิบมานำเสนอจนกลายเป็นเรื่องดังไป

แต่ถ้าเราไม่ใช่กลุ่มเดียวกับเขา เราก็ต้องเข้าไปสัมผัสกลุ่มเป้าหมายและทำความเข้าใจในสิ่งที่เขาเป็น แล้วไปช่วยส่งเสริมหรือหาทางเล่าเรื่องที่เขาเป็น เพื่อจะได้นำมาสื่อสารกับสังคม แต่ขณะเดียวเราจะต้องเป็นผู้ให้ตลอดเวลา ก็คงไม่ได้ อย่างน้อย ๆ ก็ส่งเสริมให้เขาลุกขึ้นมาทำเองด้วย

ข้อจำกัดอย่างหนึ่งของสื่อทางเลือกที่ถูกมองมาตลอด ก็คือ ผลิตขึ้นมาสำหรับคนกลุ่มเดียว ฉะนั้นจะอย่างไร ให้สื่อตัวนั้นสามารถสื่อสารกับกลุ่มอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีการอย่างหนึ่งที่หลายคนทำ โดยเฉพาะเมื่ออยากให้สิ่งเหล่านี้ไปสู่สื่อกระแสหลัก ก็คือสอดแทรกเข้าไปในสื่อปกติเลย เช่น ใส่ลงไปในการ์ตูน ซึ่งตัวอย่างที่เคยทำได้มาแล้วก็คือ เรื่อง Safety Belt เวลาพระเอกนางเอกขับรถก็ต้องให้คาด โดยวิธีการก็คือเราเชิญผู้เชี่ยวชาญมาร่วมปรึกษาหารือ

เช่นเดียวกับกลุ่มคนที่หลากหลาย เราต้องกลับมานั่งถามเหมือนกันว่า เขาอยากให้สังคมรับรู้ หรือเข้าใจเขาแบบไหน จากนั้นก็พยายามสอดแทรกเข้าไปในสื่อกระแสหลัก ซึ่งตรงนี้จะทำให้ผู้บริโภคเกิดความเข้าใจ และไม่ทำให้เกิดปัญหาว่าจะถูกนำไปล้อเลียน เพราะแต่ก่อนเวลามีตัวละครที่พิการก็มักจะถูกนำไปล้อเลียนเป็นเรื่องตลกอยู่เสมอ

แต่ถ้าเป็นสื่อของเขาเอง อย่างทำหนังแล้วจะให้คนทั่วไปเข้าไปดู บอกตรง ๆ ก็ยังไม่รู้เหมือนกันว่าต้องทำอะไร แต่ตามความเห็นส่วนตัว มองว่าถ้างานมันออกมาดี สุดท้ายคนก็ต้องกด Like ให้เองนั่นแหละ มันก็เหมือนสิ่งที่เป็นกระแสอินดี้ซึ่งอยู่ใน YouTube สื่อใหญ่ไม่ได้นำเสนอเลยนะ แต่มันก็ดังได้ เพราะฉะนั้นถ้าทำแล้วโดนใจ คนนำไปพูดต่อ มันก็จะเป็นการสร้างกระแสให้คนปกติหันเข้าไปสนใจ ซึ่งจะทำอย่างไรถึงจะสร้างได้ ถือเป็นเรื่องที่ต้องคิดต่อไป

แต่เรื่องพวกนี้คนทำสื่อเขาก็ต้องคิดอยู่แล้วใช้ใหม่ก็จะทำผลงานของตัวเองไปสู่ในวงกว้างให้มากที่สุด

ถูกต้อง แต่ในขณะเดียวกัน ถ้าเรากลับมาดูที่ความหมายของสื่อทางเลือก นั่นก็เป็นสื่อที่ใครทำก็ได้ ไม่จำเป็นต้องรู้เรื่องสื่อมาทำ แต่ทำแบบไม่แคร์สื่อหลัก ไม่ต้องสนใจ ไม่ต้องมุ่งไปเพื่อหวังจะเข้าสื่อกระแสหลัก แต่ทำโดยหวังผลจะเข้าถึงคน และทำตามเจตนารมณ์ที่ตัวเองต้องการนำเสนอ แบบนี้ทำได้

แต่ทั้งนี้ เราไม่ควรไปแยกกลุ่มอย่างละเอียดจนเกินไป เพราะภาพที่ออกมาก็จะกลายเป็นว่าเฉพาะกลุ่มนี้ เฉพาะกลุ่มนั้น เต็มไปหมด แต่เราควรจะมานั่งคิดว่า จะบูรณาการอย่างไรให้คนมองว่าความพิการหรือความหลากหลายไม่ใช่เรื่องผิดปกติ และสามารถอยู่ร่วมกันได้บนโลกใบนี้ ซึ่งทั้งสื่อกระแสหลักและสื่อทางเลือกควรที่จะหาวิธีนำเสนอประเด็นเหล่านี้ให้ได้ และสุดท้ายเรื่องพวกนี้ก็จะไม่เป็นอะไรที่เฉพาะทาง

ซึ่งวิธีการง่าย ๆ ก็คือ คนทำสื่อจะต้องนั่งมาคุยกัน จะต้องเข้าใจประเด็นการอยู่ร่วมแบบหลากหลาย ให้ได้ โดยอาจจะจัดเป็นวาระแห่งชาติเลยยิ่งดี เพราะถึงตอนนี้ก็ไม่ค่อยแน่ใจเหมือนกันว่า คนทำสื่อเขาเข้าใจเรื่องพวกนี้หรือเปล่า บางทีเขาอาจจะเข้าใจแต่ทำไม่ได้เพราะต้องอยู่กับโลกของความเป็นจริง

สุดท้ายนี้ อยากให้ช่วยฝากประเด็นหรือข้อคิดไปยังกลุ่ม
ผู้ทำสื่อทางเลือกสักนิด

ข้อดีอย่างหนึ่งของสื่อทางเลือกก็คือ คนที่เขาทำนั้นเข้าใจ
คอนเซ็ปต์ เข้าใจเนื้อหาอย่างรอบด้านมากกว่าคนอื่น แต่ปัญหา
คือเมื่อคุณเข้าใจเยอะ และยึดติดกับตัวเนื้อหามากเกินไป
หลาย ๆ ครั้ง การนำเสนอจึงเน้นที่ความรอบคอบรอบด้าน
นำเสนอแบบระมัดระวัง สิ่งที่ยหายไปก็คือความรู้สึกและอารมณ์
ร่วม เพราะฉะนั้นถ้าจะผลิตสื่อทางเลือกให้น่าสนใจ ก็ควรจะ
มุ่งเน้นประเด็นใดประเด็นหนึ่งไปเลย และอย่าเกร็ง ไม่เช่นนั้น
งานที่ออกมาก็จะขาดความน่าสนใจ ทั้ง ๆ ที่เป็นงานที่ทำมาดี

บทที่ ๒

สร้างสื่อทางเลือก....

สะพานใหม่เชื่อมความเข้าใจ
ท่ามกลางความแตกต่าง

จากคำยืนยันของบรรดาครูด้านสื่อและกลุ่มคน
ที่มีความหลากหลาย ก็คงเห็นภาพชัดเจนแล้วว่า
สื่อในปัจจุบันไม่สามารถตอบโจทย์เรื่องความ
หลากหลายได้ โดยเฉพาะสื่อกระแสหลัก

คำถามก็คือ เมื่อคนที่หลากหลายกลับไม่สามารถหาความ
หลากหลายได้จากสิ่งที่ถือเป็นปัจจัยสำคัญในชีวิตประจำวัน
แล้วเขาจะสามารถแสดงตัวตน รวมไปถึงการมีที่ยืนอยู่ในสังคม
ได้อย่างไร

เอาง่าย ๆ แค่กลุ่มคนพิการ ซึ่งปัจจุบันตามสถิติของ
สำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า เมื่อปี ๒๕๕๐ ประเทศไทยมีคน
พิการสูงถึง ๑.๙ ล้านคน หรือคิดเป็น ๒.๙% ของประชากรทั้ง
ประเทศ สรุปคือ ทุก ๆ ประชากร ๑๐๐ คนจะมีคนพิการมากถึง
๓ คน

ทางออกหนึ่งเคยกล่าวไว้ในช่วงแรก ก็คือ การสร้างสื่อ-
ทางเลือก หรือสื่อสร้างสรรค์ขึ้นมา การที่คนเราจะผลิตสื่อขึ้นมา
ไม่ใช่เรื่องยากเลย เพราะเพียงแค่มีมือกับกระดาษก็สร้างได้
แต่การจะสร้างสื่อให้มีประสิทธิภาพ และพลังในการเปลี่ยนแปลง
สังคมนั้นยากและซับซ้อนกว่ามาก

สิ่งหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงก็คือ คุณเข้าใจความแตกต่างมากน้อย
แค่ไหน เอาง่าย ๆ อย่าง คนตาบอด หากตีความแบบฉาบฉวย
ก็คือคนที่มองไม่เห็น และเวลาที่ปฏิบัติตัวกับคนตาบอด หลาย-
คนก็จะทำเหมือนพวกเขาเป็นคนน่าสงสาร ต้องจูมมือข้ามถนน
ตลอด แต่ในความจริง กลุ่มของคนตาบอดมีความหลากหลาย
มากกว่านั้น เพราะบางคนก็ตาบอดข้างเดียว บางคนก็เพียงแค่
สายตาสั้นกลาง คือเห็นอยู่บ้าง แต่ก็มีประสิทธิภาพที่ค่อนข้าง
ต่ำมากเมื่อเทียบกับผู้ที่สายปกติ หรือบางคนก็บอดสนิททั้ง
๒ ข้าง คนหนึ่งมองไม่เห็นตั้งแต่กำเนิด บางคนเพิ่งมามองไม่เห็น
ตอนโต ซึ่งในแต่ละกลุ่มก็มีแนวทางปฏิบัติหรือความต้องการ
ที่แตกต่างกันไป

ดังนั้นสิ่งที่คนทำสื่อต้องคำนึงถึงก็คือ การศึกษาลงเข้าไป
ในใจของกลุ่มคนเหล่านี้ว่าเขาคิดอะไรกันอยู่และเขามีศักยภาพ
แค่ไหนที่จะดึงเข้ามา เพื่อให้สื่อที่ผลิตออกมานั้นประสบความสำเร็จ
และตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้

ที่สำคัญยังต้องมองให้ออกอีกด้วยว่าการทำสื่อที่นอกเหนือจาก
เป็นการเปิดพื้นที่และแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มเป้าหมายแล้ว
ยังเป็นการหาพื้นที่ยืนที่มั่นคงให้กับพวกเขาด้วย และทางที่ดี
ก็คือ การทำสื่อเพื่อสื่อสารออกไปสู่วงนอกด้วย เพราะเมื่อใด
ที่คนทั่ว ๆ ไปสามารถเข้าถึงสื่อได้นั้นได้ ก็จะทำให้สื่อที่ออกมา

มีประสิทธิภาพและมีพลังเพียงพอในการปรับเปลี่ยนสังคมให้ เป็นไปตามความคาดหวัง

แต่การเอ่ยขึ้นมาเช่นนี้ จะเป็นเรื่องลอย ๆ อยู่มาก ดังนั้น จึงขอหยิบยกกรณีศึกษาเรื่องการผลิตสื่อทางเลือกที่มีการ วางแผน มีขั้นตอน และมีความหลากหลายสูง ไม่ว่าจะเป็น โครงการที่เกี่ยวกับ ดนตรี ศิลปะ ภาพยนตร์ ละครเวที และ อื่น ๆ อีกมากมาย นั่นคือการผลิตสื่อ ที่มีต้นตอมาจาก **สถาบัน สร้างเสริมสุขภาพคนพิการ หรือ สสพ.**

แน่นอนเพียงแค่ชื่อ ก็คงทราบแล้วว่า เป้าหมายหลักของ หน่วยงานนี้คือ คนพิการ แต่ความน่าสนใจไม่ได้มีอยู่เพียงแค่นั้น เพราะสิ่งที่ สสพ. นำเสนอก็คือ การเปลี่ยนโลกทัศน์ของผู้คน เกี่ยวกับคนพิการ และทำให้เห็นว่า จริง ๆ ความพิการไม่ใช่ อุปสรรคในการสื่อสาร และพวกเขามีศักยภาพในสื่อสารไม่แพ้ คนปกติเลย และคงต้องยอมรับว่า คนที่มองภายนอกไม่พิการ บางทีอาจจะมีศักยภาพที่ดีกว่าคนที่มีความพิการชัดเจน ก็ได้ เช่นคนขาขาด อาจจะสามารถเคลื่อนไหวได้ดีกว่า คนที่เจ็บหัวเข่า หรือคนที่สายตาพิการ อาจจะมีศักยภาพในการฟังหรือการ ทำความเข้าใจกับสื่อมากกว่า คนปกติทั่วไป เพียงแค่ผู้ผลิตสื่อ จะสามารถดึงศักยภาพของพวกเขาออกมาได้มากน้อยแค่ไหน

ที่สำคัญ เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องของบุญทำกรรมแต่ง หรือโรค ประเภทหนึ่ง แต่เป็นความแตกต่างแบบหนึ่งเท่านั้น เหมือนกับ คนสีคนก็มีหน้าตาไม่เหมือนกันเลยเท่านั้นเอง

และการที่จะทำให้แนวคิดนี้ประสบความสำเร็จได้นั้น ทาง สสพ. ต้องมีการเตรียมความพร้อมให้แก่คนที่ผู้ผลิตสื่อว่าจะ เตรียมตัวอย่างไร ก่อนที่จะไปลงสนามจริง

ที่ผ่านมา มีการผลิตโครงการออกมาเต็มไปหมด เช่น โครงการหนังสือความพิการ ซึ่งจัดทำตั้งแต่ปี ๒๕๕๑ หรือ โครงการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างพลังสู่สังคม ซึ่งมีการจำลองสถานการณ์ให้คนปกติลองใช้ชีวิตแบบคนพิการดู เพื่อจะได้สัมผัส และเรียนรู้ถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่มีความหลากหลาย แต่ โครงการที่ถือเป็นพื้นฐาน และนำไปต่อยอดได้มากที่สุด คือ **โครงการเปลี่ยนโลกให้เข้ากับเรา Make the World Fit for All** ซึ่งเริ่มกิจกรรมครั้งแรกเมื่อปลายปี ๒๕๕๓

โดยเป้าหมายของโครงการนี้ ก็คล้าย ๆ กับการผลิตครู ดนแบบ ก่อนที่จะส่งออกไปถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ แก่ลูกศิษย์หรือผู้ที่สนใจต่อไปโดยมีวัตถุประสงค์สำคัญอยู่ที่ การสร้างจินตนาการในเรื่อง ‘คนพิการ’ กับ ‘ความพิการ’ ผ่าน ช่องทางที่เรียกว่า ‘สื่อทางเลือก’ โดย สสพ. ดึงกลุ่มบุคคลที่ คิดว่ามีศักยภาพเพียงพอในการสื่อสารและการเปิดมิติทาง ความคิดนี้ เข้ามาร่วมกิจกรรมถึง ๓ กลุ่ม

กลุ่มแรกก็คือ **ผู้ที่อยู่ในระบบการศึกษาในมิติต่าง ๆ** ได้แก่ ผู้เกี่ยวข้องในโรงเรียนเฉพาะทางเด็กพิการ ศูนย์การศึกษา พิเศษ และโรงเรียนเรียนร่วม ซึ่งเป็นครู ผู้ปกครอง เด็กนักเรียน ทั้งพิการและไม่พิการ เพราะถึงบุคคลเหล่านี้จะไม่ใช่นักวิชาการ ด้านสาธารณสุขโดยตรง แต่ก็ได้รับอิทธิพลจากระบบความรู้ ด้านการแพทย์สูง

พวกเขาจึงเปรียบเหมือนกลุ่มปฐมนูมิที่ต้องปรับเปลี่ยน และสร้างจินตนาการใหม่ให้ได้เสียก่อน มิเช่นนั้นโอกาสที่จะ ดำเนินหน้าต่อไปก็ยิ่งลำบาก ดังนั้นการดึงเข้ามาจึงเสมือน โอกาสที่จะทำให้พวกเขาได้ทบทวนและมองความพิการใน

มิติใหม่ ๆ รวมทั้งสามารถนำมาปรับใช้กับระบบการศึกษา และกระบวนการเรียนรู้ต่อไปในอนาคตได้ เพื่อจะได้เป็น ช่องทางในการสร้างความเท่าเทียมกันในชีวิตให้เกิดขึ้นกับ หน่วยทางสังคมระดับต้นอย่างครอบครัวและโรงเรียน

ส่วนกลุ่มที่ ๒ คือ **กลุ่มศิลปิน นักแสดง และนักสร้างสรรค์ กลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งสื่อมวลชน** เพื่อช่วยดึงกระบวนการเรียนรู้สู่การสร้างจินตนาการใหม่ และยังช่วยให้เกิดการขยาย เครือข่ายการเรียนรู้ถึงความหมายและคุณค่าของผู้คนที่ แตกต่างหลากหลายอย่างมีสุนทรีย์ะ อันจะทำให้การเรียนรู้ เรื่องราวคนพิการและความพิการ ไม่เป็นเรื่องเศร้า สงสาร สงเคราะห์ อีกต่อไป

และกลุ่มสุดท้าย คือ **คนรุ่นใหม่ที่กำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษา** โดยเฉพาะในกลุ่มผู้เรียนวิชานโยบายสาธารณะ ที่เปิดการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่มีองค์-ความรู้เกี่ยวข้องกับการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้เกิดประโยชน์ สูงสุด และความผาสุกในการดำรงชีวิตของประชากรในชุมชน และสังคม โดยต่อไปคนเหล่านี้จะเป็นบุคลากรที่เข้าไปมี ส่วนร่วมในการกำหนดแนวนโยบาย แผนงาน และการปฏิบัติ-งานที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนทุกกลุ่มในอนาคต ดังนั้น หากเปิดพื้นที่ให้แก่คนรุ่นใหม่ ๆ ได้เข้ามาเรียนรู้จินตนาการใหม่ ในประเด็น ‘ความพิการ’ และ ‘คนพิการ’ ก็เท่ากับได้เริ่มหว่าน เพาะแนวคิดทางนโยบาย ที่คำนึงถึงความเสมอภาคและความ เท่าเทียมกันของคนทุกกลุ่ม อันจะนำไปสู่นโยบายเพื่อคน ทั้งมวลอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

กลุ่มบุคคลเหล่านี้จะเข้าร่วมกระบวนการเวิร์กช็อปและ พุดคุย ผ่านกิจกรรมค่ายที่ทาง สสพ.จัดขึ้น เพื่อจะได้รับทราบ และรับรู้ถึงทัศนคติและจินตนาการดั้งเดิมของแต่ละกลุ่มแต่ละ บุคคลว่าเป็นเช่นใด และจะได้สามารถใส่จินตนาการใหม่ลงไป ในทัศนคติอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งวิธีการที่ทาง สสพ. นำมาใช้ ก็มีดังต่อไปนี้

ประการแรกก็คือ การดูเนื้อในของแต่ละคนว่าเป็นเช่นใด เรียกกระบวนการนี้ว่า ‘เทกลอง’ โดยเปรียบเทียบชีวิตคนเรา ว่าเหมือน ‘กลอง’ ซึ่งภายในกลองนั้นก็มึประสบการณ์และ ความถนัดที่แตกต่างกัน การเข้ามาพูดคุยกันจึงเปรียบเสมือน เป็นการเทประสบการณ์และความถนัดของแต่ละคนออกมา แลกเปลี่ยนกัน โดยเป้าหมายสำคัญอยู่ที่ การจัดการสังคมให้ เราอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุล ไม่ให้มีใครถูกกดทับ และมีทาง เลือก ไม่เบียดเบียนกัน แลกเปลี่ยนเพื่อทำความเข้าใจร่วมกัน ได้

เพราะถ้าจะว่าไปแล้ว Make the World Fit for All แปลเป็นไทยง่าย ๆ ก็คือ ทำให้ทุกคนอยู่ด้วยกันได้ แม้ว่าใน ความจริง ทุกคนจะมีความแตกต่างกันมากมาย ไม่ว่าจะเป็น ชาติพันธุ์ สีผิว เพศ หรือความพิการ ซึ่งการที่โจทย์นี้จะสำเร็จ ได้ต้องอาศัยความเข้าใจ ทั้งเรื่องพื้นที่ ศักยภาพ ประสบการณ์ และความสัมพันธ์ในสังคมให้ได้เสียก่อน

สิ่งที่ถือเป็นพื้นฐานที่สุดที่ทุกกิจกรรมจะต้องมีก็คือ การ ทำให้กลุ่มสนทนาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้ทุกคนมีความ กล้าที่จะเทกลองความคิดนี้ออกมา โดยวิธีการที่ถูกนำมาใช้

ก็คือ การนำกิจกรรมสันทนา-การเข้ามาเพื่อละลายพฤติกรรมเสียก่อน ซึ่ง ทาง สสพ. ก็หยิบกิจกรรมมา ๒-๓ อย่าง เช่น

‘เกมเสร็จฉันละเธอ’ ซึ่งให้ทุกคนยืนเป็นวงกลม และเริ่มเดินอย่างไม่มีเป้าหมาย เมื่อได้ยินสัญญาณระฆังให้จับคู่กับคนที่เราไม่ค่อยรู้จักและนั่งลง ผู้นำเกมจะให้โจทย์ เช่น ให้บอกชื่อจังหวัดในภาคเหนือ ชื่อยี่ห้อยาสีฟัน ฯลฯ ผู้เล่นจะผลัดกันบอกชื่อคนละ ๑ คำ เมื่อได้ยินเสียงระฆัง คนที่พูดเป็นคนสุดท้ายให้เป็นคนแพ้ ผู้นำเกมจะบอกให้คนชนะทำโทษคนแพ้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น เอานิ้วจิ้มจมูกคนแพ้, จี้เอว, ปีบdingหู และให้คนแพ้ทวดโหลให้คนชนะ

‘เกมปลาร้ากับปลาทุ’ ซึ่งให้ทุกคนจับคู่ ตกลงกันว่าใครจะเป็นปลาร้า-ปลาทุ ยืนหันหน้าเข้าหากัน แล้วให้ทุกคนตั้งมือไว้เหมือนจะจับมือกัน เตรียมพร้อมไว้ ผู้นำเกมจะเล่าเรื่องที่เกี่ยวกับปลาไปเรื่อย ๆ และเมื่อพูดคำว่าปลาร้าหรือปลาทุให้คนที่เป้นปลาชนิดนั้นเป็นคนตีมืออีกฝ่ายหนึ่ง โดยที่อีกฝ่ายหนึ่งจะพยายามหลบมือเพื่อไม่ให้ถูกตี

และเมื่อละลายพฤติกรรมได้แล้ว ถึงค่อนำมาสู่กระบวนการแสดงความคิดเห็น ซึ่งกระบวนการเปิดเผยตัวตนมากขึ้นภายใต้โจทย์ที่ว่า ‘ความสัมพันธ์ระหว่างตัวเราเองกับความพิการเป็นอย่างไร และคนอื่นเห็นอย่างไรกับความพิการ’ โดยจะมีกิจกรรมอย่าง

‘กิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น’ ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมอบรมได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน รวมไปถึงความคาดหวังในการเข้าค่ายครั้งนี้ ซึ่งทางผู้จัดงานได้ให้กรอบความคิดกว้าง ๆ ของผู้เข้าร่วมว่าเป็นอย่างไร

‘กิจกรรมคิดเร็ว (Quick Think)’ โดยแจกกระดาษสีเหลือง ๑ ใบ และสีเขียว ๑ ใบให้กับทุกคน แล้ววิทยากรจะพูดคำ ๑ คำ เมื่อได้ยินแล้วคิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร ให้เขียนหรือวาดเป็นภาพลงในกระดาษภายใน ๒๐ วินาที ซึ่งคำแรกคือคำว่า ‘มนุษย์’ ให้เขียนลงกระดาษสีเหลือง และคำที่สองคือ ‘คนพิการ’ ให้เขียนลงกระดาษเขียว ซึ่งกิจกรรมตอนนี้เปรียบเสมือนการสำรวจจิตใจของผู้เข้าร่วมงานว่า ความเชื่อดั้งเดิมที่มีต่อ ‘คน’ และ ‘ความพิการ’ เป็นอย่างไร เพื่อที่จะได้ง่ายต่อการค้นหาว่าอะไรคือปัจจัยที่ทำให้เกิดความเชื่อเหล่านั้น และทำให้เห็นว่า เขาวางความสัมพันธ์ระหว่างตัวเองกับความพิการไว้เช่นใด ซึ่งส่วนใหญ่ จะพบว่ามุมมองที่ออกมามักจะเกิดจากความเคยชิน เช่นมุมมองที่สะท้อนความบกพร่อง (Impairment) เช่น แขนขาด ขาขาด แต่ถ้าเป็นความรู้สึก ก็มักจะวนเวียนอยู่กับความเห็นอกเห็นใจ ความสงสาร

‘กิจกรรมเรารู้เกี่ยวกับความพิการ’ โดยผู้เข้าร่วมจะต้องนึกย้อนเรื่องราวในวัยเด็ก ที่ได้พบเจอคนพิการ ซึ่งอาจเป็นเพื่อน ญาติ หรือใครก็ได้ แล้วให้บทวนไปถึงความรู้สึกในตอนนั้นว่าเป็นอย่างไร บางคนอาจรู้สึกแปลกใจ สงสัย กลัว ไม่กล้าเข้าใกล้ ไม่คุ้นเคย แยกแยะ สงสาร หรือเวทนา และมันก่อเกิดทัศนคติอะไรขึ้นในใจ จากนั้นก็ใช้มือข้างที่ไม่ถนัดวาดรูปความรู้สึกนั้นออกมา พอวาดเสร็จก็ให้เล่าผลงานที่ถ่ายทอดออกมา

ซึ่งกิจกรรมนี้จะทำให้ผู้เข้าร่วมได้บทวนถึงประสบการณ์ที่มีต่อคนพิการ หรือความพิการ และเกิดความตระหนักถึงความคิดและวิธีที่ปฏิบัติต่อคนพิการที่ผ่านมาเป็นเช่นใด

บางคนรู้สึกว่ ความเป็นเรื่องของคนอื่น ไม่เกี่ยวกับชีวิตเราและละเลยไป ซึ่งการแลกเปลี่ยนครั้งนี้จะถือเป็นการแบ่งปันความรู้สึก ทั้งแง่บวกและลบที่มีต่อความพิการ เพราะคนพิการเองก็มีหลากหลายสูง บางครั้งก็สร้างอึดอัด ไม่สบายใจ สงสาร ยินดี หรือประทับใจได้

โดยการทบทวนดังกล่าว ทำให้ ‘คนพิการ’ ได้มีตัวตนขึ้นในการรับรู้ แล้วค่อยบ่มเพาะคำถามว่า คนพิการมีตัวตน แต่ทำไมจึงไม่เห็นเขาในสถานที่ต่าง ๆ หรือ ทำไมจึงเห็นคนพิการเฉพาะในสถานที่บางแห่ง เช่น นั่งขอทานอยู่ริมถนนหรือสะพานลอย และเมื่อทุกคนปลดปล่อยความคิดของตัวเองออกอย่างเต็มที่ ถึงค่อยเริ่มมาหยิบยกประเด็นอย่างเรื่องความพิการ ซึ่งถือเป็นหัวใจหลักของการทำกิจกรรมนี้เลยก็ว่าได้

‘กิจกรรมพูดคุยและฟังเรื่องราวคนพิการ’ เป็นการนำเรื่องราวที่เล่ามาขยายเป็นภาพเหมารวมของคนพิการที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตต่อคนพิการ เช่นเป็นคนที่มีความบกพร่อง ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ต้องการความช่วยเหลือ หรือตกอยู่ในภาวะพึ่งพิง ในชีวิตประจำวัน เมื่อเจอคนพิการ ทุกคนต้องการเข้าไปให้ความช่วยเหลือ แต่พอเจอคนพิการปฏิเสธก็จะไม่พอใจ เมื่อเปรียบเทียบกันการช่วยเหลือคนที่ไม่พิการ ผู้ให้การช่วยเหลือจะถามก่อนว่า จะให้ช่วยหรือไม่ ทำให้การช่วยเหลือเป็นเพียง ‘ทางเลือก’ ที่นำเสนอขึ้น ซึ่งผู้ถูกเสนอมีอิสระจะเลือกว่า จะยอมรับหรือปฏิเสธการช่วยเหลือนั้น แต่สำหรับคนพิการพวกเขาถูกคาดหวังว่า ต้องเป็นผู้ถูกช่วยเหลืออยู่ตลอด เท่ากับจำกัดโอกาสและทางเลือกเช่นคนทั่วไป

กิจกรรมนี้ช่วยให้ทบทวนภาพเหมารวมที่ส่งผลต่อการอยู่ร่วมกัน

‘กิจกรรมสำรวจตัวเองเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับความพิการ’ โดยให้ดูรูปและใช้คำนิยามเกี่ยวกับความพิการบางคำเพื่อสำรวจความคิดเห็นของตัวเองและแลกเปลี่ยน โดยเป้าหมายของกิจกรรมนี้จะทำให้เห็นว่า จริง ๆ แล้ว ปัญหาความพิการที่ไม่ใช่เพียงความบกพร่องของร่างกายเท่านั้น แต่เป็นปัญหาการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม

กิจกรรมนี้มองความพิการผ่าน ‘แนวคิดทางสังคม (Social model)’ ซึ่งมุมมองนี้อธิบายถึงข้อจำกัด อุปสรรคในการใช้ชีวิตของคนพิการในสิ่งแวดล้อมและสังคม ไม่ว่าจะเป็ นโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ กฎหมาย ทัศนคติ หรือเทคโนโลยี

อย่างไรก็ตาม ภาพที่นำมาใช้ในกิจกรรมเน้นไปที่ปัญหาของคนพิการด้านการเคลื่อนไหว แม้จะทำให้เห็นอุปสรรคในสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรมและชัดเจน เช่น บันได แต่ยังไม่ครอบคลุมปัญหาและอุปสรรคของคนพิการประเภทอื่น ๆ ดังนั้นการจัดกระบวนการเรียนรู้ควรจะชี้ให้เห็นปัญหาที่หลากหลายมากขึ้น นอกจากเงื่อนไขประเภทความพิการ อาจมองเงื่อนไขทางสังคมอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น เพศ สถานะ อายุ ชาติพันธุ์ ชนชั้น ความยากจน เพราะความแตกต่างเหล่านี้ส่งผลต่อ ‘การถูกกระทำทางสังคม’ หรือ ‘สังคมทำให้พิการ’ ไม่เหมือนกัน สำหรับกิจกรรมนี้จัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งต่อการปรับเปลี่ยนความเข้าใจเรื่องความพิการ จาก ‘ความ

บกพร่องของบุคคลที่ถูกมองว่าเป็นปัญหา’ ไปสู่ ‘สังคมที่ยังมีอุปสรรค’

‘กิจกรรมสร้างโมบาย (Privilege)’ โดยให้สร้างสถานการณ์ภายใต้ทรัพยากรที่ต่างกันในแต่ละกลุ่ม เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรงในเรื่องการเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งจะทำให้ผู้เข้าร่วมสามารถตระหนักรู้ถึงความลำบากของคนที่เข้าถึงทรัพยากรได้น้อยกว่า และคนที่เข้าถึงทรัพยากรได้น้อยกว่าก็มักจะมองเห็นถึงโอกาสของคนที่เข้าถึงได้มากกว่า และเมื่อสามารถถึงความคิดและทัศนคติของผู้เข้าร่วมออกมาได้แล้ว สิ่งที่จะต้องทำต่อ ก็คือการพบกับประสบการณ์จริง ๆ เพื่อลบล้างมายาคติและสิ่งปรุงแต่งที่สังคมพยายามยัดเยียดให้ออกไป โดยกิจกรรมในส่วนนี้จะประกอบไปด้วย

‘กิจกรรมทะเลาะข้อจำกัด’ โดยใช้คำถามที่เกี่ยวกับความเป็นจริง หรือไม่จริงเกี่ยวกับความพิการ และความสามารถของคนพิการเพื่อแลกเปลี่ยนและเห็นมุมมองต่าง ๆ เช่นในการตั้งคำถามว่า ‘คนตาบอดสามารถตีปิงปองได้หรือไม่’ ซึ่งจะมีการชวนคุยถึงความเป็นไปได้ อะไรคือเงื่อนไขที่ทำได้ และจะต้องปรับเปลี่ยนอะไรบ้าง การพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน นำเสนอข้อเท็จจริงที่คนตาบอดตีปิงปองโดยใช้ลูกบอลทราย ซึ่งการตีโต้ตอบกันอาศัยการฟังเสียงลูกบอลที่ตกกระทบโต๊ะปิงปอง รวมไปถึงข้อเสนอในการปรับเปลี่ยนอะไรบ้างอย่าง เพื่อที่จะเอื้อให้คนตาบอดสามารถเล่นปิงปองได้ ซึ่งกระบวนการถกเถียงนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ถึงเงื่อนไขทางสังคมหรือเงื่อนไขที่ถูกกำหนดเอาไว้ ซึ่งหลายคนอาจจะมองว่าเป็น-

ธรรมและเหมาะสม แต่ในความจริงอาจจะเป็นข้อจำกัดสำหรับคนบางกลุ่ม และที่สำคัญเงื่อนไขเหล่านี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อให้คนแต่ละกลุ่มเข้าถึงได้

‘กิจกรรมสร้างเงื่อนไขการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ด้วยวิธีที่แตกต่าง’ เป็นกระบวนการเรียนรู้อุปสรรคในการใช้ชีวิตประจำวันของคนพิการ ซึ่งต่างจากการสมมติตัวเองเป็นคนพิการประเภทต่าง ๆ เช่น ไม่ใช่ทักษะการฟัง (ใช้ที่อุดหูช่วย) แต่ให้ใช้ทักษะการเขียนและการอ่านแทน ไม่ใช่ทักษะการมองเห็นด้วยตา แต่ใช้ไม้เท้าเป็นตัวสัมผัสสิ่งรอบตัวแทน หรือการเคลื่อนที่โดยไม่ใช้การเดิน แต่ใช้วีลแชร์

ซึ่งกิจกรรมนี้จะช่วยทำให้ซึมซับว่า ปัญหาที่แท้จริงอยู่ที่เงื่อนไขในการเข้าถึงหรือสภาพแวดล้อมที่ไม่รองรับความหลากหลาย แต่อย่างว่า การมีประสบการณ์ใหม่ ๆ ย่อมทำให้เกิดความตื่นกลัว ความไม่แน่ใจ หรือความวิตกกังวล ซึ่งจะต้องมีกระบวนการช่วยคลี่คลายประสบการณ์เหล่านี้ ค่อยผ่านความรู้สึกที่ ‘ติดกับ’ ความพิการ กระทั่งสามารถนำไปบรรลุวัตถุประสงค์ที่แท้จริงได้ เช่น อาจทำโดยการตั้งโจทย์ให้คิดเพิ่มว่า อะไรบ้างเป็นเงื่อนไขที่ช่วยให้สามารถทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันได้

‘กิจกรรมถาม-ตอบประสบการณ์ชีวิตคนพิการ’ โดยเชิญคนพิการที่มีความพิการหลากหลายรูปแบบมาเพื่อให้รู้จักโลกและความรู้สึกนึกคิดของคนพิการจากประสบการณ์ของคนพิการโดยตรง ซึ่งจะถือเป็นโอกาสสำคัญที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้ฟังเรื่องราวจากประสบการณ์จริง ได้สัมผัสถึงปัญหาจริง ๆ

เพื่อให้เห็นถึงความเป็นมนุษย์ของกันและกัน ว่าแต่ละคนก็มี ความหวัง ความฝันและความต้องการทั้งสิ้น

ขณะเดียวกันก็ยังได้รับรู้ถึงวิถีการใช้ชีวิตอยู่ในสังคม การเผชิญกับความยากลำบาก ข้อจำกัดและอุปสรรคต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เพื่อที่จะได้เข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้ง และทำให้ความรู้สึกว่าคนพิการเป็นคนแปลกหน้าหรือหวาดกลัวคนพิการ ลดน้อยลง

และเมื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถคลี่คลายและเข้าใจถึง เหตุผลที่ทำให้เรามองคนพิการว่าเป็นคนที่มีความแตกต่าง รวมไปถึงซึมซับที่จะปรับตัวให้เข้ากับบุคคลนั้น ๆ แล้ว การปรับแนวคิดที่เป็นภาคทฤษฎี รวมไปถึงการกำหนดแนวทางต่อไป ในอนาคตที่จะเป็นเรื่องจำเป็น เพราะนั่นย่อมหมายถึงวิธีการ ที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะนำความรู้ความเข้าใจไปขยายต่อใน วงกว้างอย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ ซึ่งกิจกรรมหลัก ๆ ใน ส่วนนี้ ก็คือ

‘กิจกรรมแนวคิดและมุมมองต่อคนพิการและความ พิจาร’ ซึ่งเป็นการตั้งประเด็นและทำความเข้าใจว่าทำไม แนวคิดบางอย่างถึงกลายมาเป็นแนวคิดทางสังคม เช่นแนวคิด ทานนิยม ที่มองว่าคนพิการจะต้องเป็นผู้รับเสมอ ก่อนที่จะ นำเสนอแนวทางเพื่อการแก้ไขปัญหาร่วมกัน เพื่อให้ตรงกับ แนวคิดที่ว่า ทำอย่างไรเพื่อให้ทุกคนได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียม และเสมอภาคกันตามสิทธิที่พึงจะได้

แน่นอน เมื่อผู้เข้าร่วมผ่านแนวคิดและกระบวนการทำงาน เช่นนี้ โอกาสที่จะนำไปสานต่อ หรือการต่อยอดความคิดในเชิง ปฏิบัติก็มีสูงมากขึ้น ซึ่งทาง สสพ.ก็มองว่า กลุ่มที่ ๒ คือ กลุ่ม

ศิลปิน นักแสดง และนักสร้างสรรค์กลุ่มต่าง ๆ น่าจะเป็นกลุ่มที่ ศักยภาพในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เพราะมีความถนัดและความ คล่องตัวในการสื่อไปยังกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ มากที่สุด เพราะ ไม่ว่าจะเป็นการปรับเป้าหมาย วัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับ ความเป็นจริง โดยไม่ติดขัดกับกฎระเบียบหรือแนวทางเดิม ๆ ที่สังคมวางเอาไว้

และที่สำคัญพวกเขามีพลังเพียงพอที่สร้างจินตนาการใหม่ ให้เกิดแก่ผู้ที่ร่วมชม ร่วมกิจกรรม และยังสามารถวางรากฐาน ต่อไปในอนาคตว่า การทำเช่นนี้ถือเป็นการสื่อสารที่มี ประสิทธิภาพไม่แพ้สื่อทางเลือกอื่นๆ

และต่อจากนี้ ก็คือเรื่องราวของนักทำกิจกรรม ๔ คน ซึ่ง ผ่านกระบวนการ Make the World Fit for All และกลั่น ความคิดความเข้าใจ และประสบการณ์ที่แตกต่าง จนกลายเป็น โครงการ ๘ กิจกรรม

...อ๊อต อับนต์ แซ่โจ้ว ศิลปิน และนักออกแบบมืออาชีพ ผู้มี ความใฝ่ฝันอยากจะทำศิลปะเข้าไปอยู่ในใจของทุกคน แม้ว่าจะ มีอุปสรรคมากมายขนาดไหน

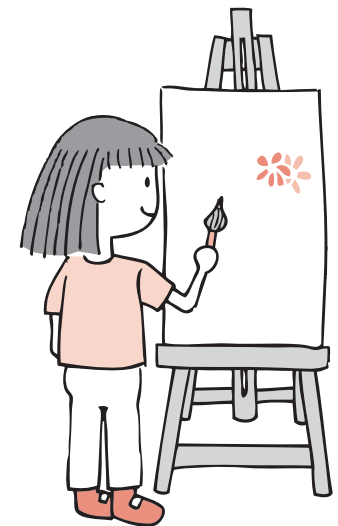
...หล่ง มนต์ศักดิ์ ชัยวีระเดช นักกิจกรรมมืออาชีพ ที่คลุกคลี กับการทำหนังสือคนพิการมาตลอด ตั้งแต่ สสพ.เริ่มทำกิจกรรม กับสื่อเป็นครั้งแรก (ก่อนที่โครงการ Make the World Fit for All จะเริ่มเสียอีก) ซึ่งครั้งนี้เขาร่วมโครงการผลิตหนังสือ โดยมี คนตาบอดและคนหูหนวกเป็นผู้ดำเนินการ

...มาตุ มาตุรติ มະสาแม นักกิจกรรมจาก ๓ จังหวัด ชายแดนภายใต้ ซึ่งเป็นตัวประสานงานสำคัญ ที่นำเอากิจกรรม

และประเพณีในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีอายุนับร้อยปี
มาเชื่อมโยงกับประเด็นความพิการ

...หนึ่ง นิเวศ แววมณ: ครีเอทีฟโฆษณาชื่อดัง ผู้หลงใหล
ในศิลปะของหุ่นกระบอก

บุคคลทั้งสี่นี้น่าจะเป็นต้นแบบที่ดีสำหรับผู้ที่ยากจะทำ
กิจกรรมต่อไปในอนาคตว่า ควรจะอย่างไร หลีกเลียงเรื่อง
อะไร ถึงจะสามารถสื่อสารกับคนที่มีความแตกต่างเชิง
กายภาพได้อย่างเหมาะสม และกลายเป็นสะพานที่แข็งแกร่ง
ในการเชื่อมโลกของคน ๒ กลุ่มที่หลายคนมองว่าแตกต่าง
กันอย่างสุดขีด...

อนันต์ แซ่โจ้ว

ความคิดสร้างสรรค์สร้างโอกาสได้เสมอ

ภายในห้องเรียนขนาดไม่ใหญ่นัก เด็ก ๆ วัย
แรกเริ่มที่บกร่องทางกายกว่า ๒๐ คนกำลัง
ขะมักเขม้นประดิษฐ์ผลงานศิลปะหลากหลาย
ประเภท บ้างจับพู่กัน จับฟองน้ำวาดภาพทั้งเหมือนจริง
และตามจินตนาการ บ้างกำลังร้อยลูกปัดเป็นเครื่อง-
ประดับสวยงาม

“อยากเห็นศักยภาพของคนพิการในด้านศิลปะในหลาย
แขนง เพราะอาชีพเราเองก็ใช้ศิลปะในงานออกแบบผลิตภัณฑ์
มันเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สนุกมาก ได้พัฒนา
ความสามารถของคนพิการซึ่งจริง ๆ เขามีศักยภาพสูงนะ แต่
ไม่ค่อยได้โอกาสเรียนรู้หรือมีที่ทางแสดงออก ส่วนคนปกติก็ได้
เปิดมุมมอง แลกเปลี่ยนทัศนคติหลาย ๆ อย่างด้วย”

นี่คือน้ำเสียงของชายผู้หนึ่งที่ไม่เคยมีชีวิตเกี่ยวข้องกับคนพิการเลย เพราะเกือบทั้งชีวิตของเขามีเพียงแค่ สีสนับ รูปร่าง และความงามของศิลปะเท่านั้น

แต่วันหนึ่ง...เหตุการณ์บางอย่างก็นำพาให้ **อนันต์ แซ่โจ้ว** หรือ **กรูอิ้อด** ของเด็ก ๆ ก้าวมาเป็นผู้ริเริ่มกลุ่มสุนทรียะไม่มีจำกัด กลุ่มที่ก่อร่างขึ้นเพื่อบุคคลที่ถูกสังคมตราหน้าว่าเป็นผู้ด้อยโอกาส

จุดเริ่มต้น..

ย้อนกลับไปเมื่อสิบกว่าปีก่อน เขาคือ นักศึกษาสาขาจิตรกรรมที่เรียนทฤษฎีมาอย่างมากมาย จนมีโอกาสดำเนินงานพิเศษเพื่อหาทุนเรียน โดยได้รับมอบหมายให้ออกแบบสินค้า ตกแต่งผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ และได้กลายเป็นทักษะ ‘ความคิดสร้างสรรค์’ มาขยายความคิดและขอบเขตการทำงานโดยไม่รู้ตัว

การทำงานออกแบบร่วมพันชิ้น ตั้งแต่เฟอร์นิเจอร์ เครื่องประดับ ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ทำให้ฮ็อตได้ใช้ความคิดอยู่ตลอดเวลา จนเรียกได้ว่าแทบจะแยกงานกับชีวิตส่วนตัวไม่ออก แต่นั่นไม่ได้ทำให้เขาหมดพลังความคิด กลับยิ่งเพิ่มกำลังกายและใจให้ก้าวข้ามไปเรียนรู้โลกที่ไม่เคยรู้จักมากขึ้นเรื่อย ๆ

จนวันหนึ่งเมื่อมีเพื่อนชักชวนไปทำงานร่วมกับ สสพ. แม้จะไม่รู้เลยว่า สิ่งที่กำลังเผชิญต่อนั้นคืออะไร แต่เขาก็ไม่เคยนึกถึงเลที่จะลองเดินเข้าหาโอกาสนี้ เพราะคิดว่าจะได้ทำอะไรที่แปลกใหม่และเป็นประโยชน์ด้วย

“ครั้งแรกที่ได้ยินชื่อองค์กรนี้ ก็ไม่ได้คิดอะไรมาก เพียงแต่รู้สึกตัวเองยังไม่รู้อะไรเกี่ยวกับคนพิการ ยังต้องมีอะไรเรียนรู้อีกหลายอย่าง ใช้เวลาไม่นานก็ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการนี้ โดยคิดว่าความสามารถทางศิลปะของเราอาจจะทำอะไรสนุก ๆ ได้ แต่ก็ยังไม่ได้วางแผนโครงการละเอียดอะไรมาก”

เขาเล่าว่าแม้ว่าจะไม่เคยทำงานกับคนพิการมาก่อน แต่ความตั้งใจคืออยากพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ให้คนที่ถูกปิดกั้นโอกาส เพราะชีวิตของคนที่ถูกพันกับงานศิลปะอย่างเขารู้ว่าสิ่งสำคัญที่สุดคือ ‘โอกาส’ ที่จะได้แสดงความคิดหรืออธิบายเกี่ยวกับผลงานของตัวเอง

เสน่ห์อย่างหนึ่งของผลงานฮ็อตคือความหลากหลาย ทั้งรูปทรงและเทคนิค เช่น ของชิ้นเดียวกันอย่างเก้าอี้หนึ่งตัว เขาสามารถผลิตไอเดียออกมาได้หลากหลายแบบ สะท้อนถึงตัวตนที่เป็นคนเปิดกว้างและพร้อมจะเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ซึ่งเขาบอกว่านี่อาจเป็นเรื่องที่องค์กรนี้เล็งเห็นและคิดว่าเขาน่าจะมีประโยชน์บ้าง

ฮ็อตเริ่มต้นด้วยการเข้าอบรมของ สสพ. ซึ่งมีคนทำสื่อทางเลือกมากมายเข้าร่วม ผลที่ออกมาก็น่าพอใจอย่างมาก เขาบอกว่า นี่คือการเปิดโลกอย่างแท้จริง เพราะมันคือเป็นโอกาสให้ได้เจอคนหลากหลายความถนัด ไม่ว่าจะเป็นการถ่ายภาพนิ่ง การถ่ายทำภาพยนตร์ รายการโทรทัศน์ และเป็นจุดเริ่มต้นความสนใจในการสื่อสารรูปแบบต่าง ๆ ต่อมาถึงปัจจุบันด้วย

ขณะเดียวกัน นี่ยังเป็นเส้นทางที่ทำให้รู้จักและเรียนรู้คนพิการอย่างลึกซึ้ง ไม่ว่าจะเป็นมิติทางด้านกายภาพหรือความรู้สึกนึกคิด เขาคิดอย่างไร รู้สึกอย่างไรต่อความพิการของ

ตัวเขาเอง ผ่านกิจกรรมทั้งภาคสนทนาและภาคปฏิบัติทดลอง เป็นคนพิการเพื่อความเข้าใจ ทั้งการเดินทางด้วยวีลแชร์เพื่อ เข้าใจมุมมองของคนพิการทางร่างกาย ลองใช้ชีวิตแบบปิดตา เพื่อเข้าใจความรู้สึกของคนพิการทางการมองเห็น

“ก่อนหน้าที่จะมาร่วมอบรม ผมไม่ค่อยรู้อะไรเกี่ยวกับคน- พิการ ไม่รู้ว่าเขาใช้ชีวิตอย่างไร หรือมีปัญหาอะไร คือก็รู้บ้างละ ว่าเขาเดินทางไปไหนมาไหนลำบากอะไรอย่างนี้ แต่นั่นก็เป็น ข้อมูลเล็กน้อยมาก ๆ เมื่อเทียบกับการมาอบรม เพราะมันทำให้ เรารู้ประสบการณ์ด้วยตัวเอง เมื่อคิดอะไรก็จะมีพื้นฐานจาก ประสบการณ์จากตอนอบรมว่าตอนนั้นเรารู้สึกอย่างไร เรา ต้องการอะไร”

เมื่อความคิดทำได้จริง

หลังผ่านการแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้สึก และสิ่งที่ได้ เรียนรู้ อ๊อดได้กลับมาทบทวนความเข้าใจเกี่ยวกับคนพิการ ใหม่ทั้งหมด เขาเริ่มมองหาแนวทางที่ ‘เข้าใจ’ และ ‘เข้าถึง’ คนพิการได้มากขึ้น จากการหาข้อมูลทางสื่อต่าง ๆ ทั้งหนังสือ งานวิจัย การปรึกษากับทีมงานขององค์กรเป็นระยะ รวมทั้ง การเดินทางไปโรงเรียนสำหรับเด็กบกพร่อง ความไม่รู้กลายเป็น ความเข้าใจมากขึ้น

“หลังอบรม เขาให้เราแยกย้ายกันให้แต่ละกลุ่มไปคิด โครงการตามความถนัด อย่างตัวผมเองที่ทำงานเชิงศิลปะ ก็มา คิดว่าศิลปะจะเป็นการสื่อสารที่สนุกได้อย่างไร เลยคิดว่าอยาก ทำโครงการเป็นงานครีเอทีฟมากกว่าจะให้ลงไปในเรื่องของ

ทักษะ คือไม่จำเป็นต้องวาดให้เหมือน แต่เน้นกระบวนการ ความคิด จินตนาการเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้เขาเห็นศักยภาพ ของตัวเองในด้านศิลปะที่เขาถนัด ไม่ได้จำเพาะว่าต้องวาดรูป เท่านั้น อาจจะเป็นเรื่องออกแบบแฟชั่น เรื่องการจัดวางสิ่งของ ทำให้เขาได้มีทางเลือกทางเลือก รู้ว่าอะไรเหมาะกับตัวเอง เรา ทำให้เขาได้มองเห็นว่าศิลปะมีความหลากหลาย และมีโอกาส ที่จะเลือกว่าอันไหนเหมาะหรือไม่เหมาะกับเขา เช่น วาดรูป ไม่เก่งแต่อาจจะปั้นเก่ง”

การไปลงพื้นที่จริงที่โรงเรียนสำหรับเด็กบกพร่อง จะว่าง่าย ก็ง่าย จะว่ายากก็ยาก อ๊อดเลือกโรงเรียน ๒-๓ แห่งในจังหวัด เชียงใหม่จากคำแนะนำของเพื่อน

อ๊อดวางแผนโครงการได้เป็นรูปเป็นร่าง เพราะการได้เห็น ความเป็นอยู่ การเรียนรู้ หรือหลักสูตรในโรงเรียนจริง ๆ เพื่อ จะได้วางแผนว่าโครงการควรจะมีรูปแบบอย่างไร ใช้ระยะเวลา กี่วัน หรือควรติดต่อประสานงานกับใคร

การเดินทางไปศึกษาโรงเรียนสำหรับเด็กพิการ ทำให้เขาได้ รับรู้ว่าปัญหาในการเรียนการสอนศิลปะในโรงเรียนว่า ไม่ได้ กระตุ้นให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์มากนัก เพราะมันคือมา นั่งเรียนให้ตรงเวลา ทำงานตามที่ครูกำหนด แล้วก็จบ ไม่ได้ กระตุ้นให้เด็ก ๆ คิดนอกกรอบอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งอ๊อดมองว่า ไม่อยากให้มองว่าเป็นความผิดครูฝ่ายเดียว

“พอไปลงพื้นที่ ทำให้เห็นว่าการเรียนการสอนของโรงเรียน ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถพ้นไปจากกรอบที่ให้นักเรียนทำตาม คำบอก ไม่ได้เฉพาะวิชาศิลปะ แต่หลาย ๆ วิชาเลย ซึ่งจริง ๆ เราเห็นใจครู เพราะเขามีภารกิจอื่นของโรงเรียนอีกเยอะ

นอกจากการสอนในห้องเรียน มันถึงเวลาเขาไปเยอะมาก ฉะนั้นในห้องเรียนครูก็ต้องวัดผลนักเรียนจากการให้ทำตามที่ครูบอก เพื่อจะได้วัดได้ง่ายและใช้เวลาน้อยที่สุด แต่วิธีการนั้นมันไม่กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ เพราะการทำงานออกแบบอย่างเราจะเข้าใจว่าการได้คิดอะไรนอกกรอบเยอะมันช่วยพัฒนาความคิดได้มาก”

จากสถานการณ์เช่นนี้ อ๊อดจึงเริ่มร่างภาพโครงการขึ้นมา โดยอาศัยแนวคิดว่ายากให้เกิดความคิดสร้างสรรค์จากเด็ก ๆ ในช่วงเวลาทำโครงการให้ได้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นการให้เปิดโอกาสให้เด็กวาดในสิ่งที่ตัวเองอยากวาด และเปิดเวทีให้แต่ละคนเป็นผู้อธิบายผลงานของตัวเอง และในระหว่างนี้ก็ติดต่อเพื่อนที่ทำงานในแวดวงศิลปะด้วยกันเพื่อมาเป็นวิทยากรแนะแนวทาง ๆ ไปด้วย ซึ่งทุกคนก็ตอบรับเป็นอย่างดี สำหรับอ๊อดแล้ว การออกแบบทำให้รู้จักจัดการกับชีวิตตัวเองโดยใช้ความคิด ประสบการณ์ต่าง ๆ และจินตนาการ ซึ่งการจะเข้าใจจินตนาการได้ก็ต้องเข้าใจความจริงแท้ให้ได้ด้วย

“ถ้าเข้าใจความจริงแล้วจะเข้าใจความฝัน แต่บางคนพอใช้ชีวิตจริง ๆ แล้วก็ไม่กล้าที่จะฝัน ก็เลยไปติดกับ พออยากทำอะไรตามใจตัวเองก็เหมือนไม่กล้าที่จะทำ แต่ผมเองเป็นคนอยู่ทั้ง ๒ ด้าน เลยไม่ค่อยกลัว เพราะชินแล้ว”

เพราะ ‘ความฝัน’ ที่อยากทำโครงการที่เป็นประโยชน์กับสังคม กับ ‘ความจริง’ ที่อ๊อดมีทักษะศิลปะมาบรรจบกัน โครงการ ‘สุนทรียภาพทางศิลปะเพื่อคนพิการ’ จึงบังเกิดขึ้น และทำให้ได้เห็นมุมมองว่าเรื่องของความพิการไม่ใช่เรื่อง

เครียด น่าเวทนาเสมอไป หากแต่มีมุมตลก สนุกสนานเยอะมาก จนบางครั้งก็รู้สึกเพลินโดยไม่รู้ตัว

เมื่อได้คลุกคลีกับเด็ก ๆ ที่มีความบกพร่องมานานนับปี สิ่งสำคัญที่เขาเรียนรู้คือ อย่าปล่อยให้ความพิการมาบดบังมุมมองของความเป็นเพื่อน เพราะถ้ายังไม่ใส่ใจความพิการก็ยิ่งสร้างกำแพงในใจขึ้น

“คุยก็อย่าคุยแบบประวังตัวเกินไป คุยแบบปกติ พฤติกรรมต่าง ๆ เช่น การที่เขาจะลุกนั่งก็ไม่ต้องคอยบอกเขาตลอดก็ได้ แล้วเขาก็จะคุยปกติกับเรา ถ้าไประวังมากเกินไป เขาก็จะยิ่งเพิ่มความพิการมากขึ้นทุกวัน ๆ ถ้าเราไปสร้างบทที่ใช้กับคนพิการมากเกินไปก็ไม่ดี คนปกติต้องคิดว่าถ้าสักวันหนึ่งคุณพิการขึ้นมา แล้วคุณจะรู้คำตอบว่าคุณจะช่วยเหลือเขาอย่างไร ไม่ต้องคิดอะไรให้สลับซับซ้อนเลย ความเข้าใจจะตามมาเอง”

ถึงวันนี้ เขายังคงมุ่งมั่นกับเส้นทางศิลปะและมีความฝันจะถ่ายทอดเรื่องราวของผู้พิการผ่านภาพเคลื่อนไหว อาจจะเป็นรายการโทรทัศน์หรือภาพยนตร์ก็ได้ ซึ่งเขาบอกว่าภาพความมุ่งมั่นของเด็ก ๆ เป็นแรงบันดาลใจให้เขาอยากสื่อสารเรื่องนี้ไปในวงกว้างมากขึ้น

ห้องเรียนศิลปะในวันนั้น เด็กหญิงกำลังจับกลุ่มอยู่ด้วยกัน ช่วยกันลงเส้นให้เข้มขึ้นสลับกับการส่งภาษามือเป็นระยะ เด็กชายสมาธิสั้นอีกคนปลื้มตัวนั่งท่าออกไปกำลังติดไปไม้ และก๊องไม่ไห้กลายเป็นสิ่งประดิษฐ์ชิ้นใหม่ ใบหน้าแต่ละคนจริงจังขณะสร้างผลงานของตัวเอง โดยมีครูอ๊อดมองดูอยู่ห่าง ๆ

งานเหล่านั้นไม่ได้สวยงามที่สุดในสายตาใคร
เพราะศิลปะเหล่านั้นก้ำก๋วมความเป็น ‘ผลงาน’ ขึ้นหนึ่ง
ไปสู่เครื่องมือช่วยสื่อสารภาวะอารมณ์ เป็นสื่อแสดงศักยภาพทาง
ศิลปะของผู้พิการที่ช่วยให้เขาส่งผ่านสุนทรียภาพและทุก
ความรู้สึกถึงผู้คนในสังคมได้อย่างงดงาม

ศิลปะในโลกเจียบ

ภาษาศิลปะ ภาษาแห่งความเสมอภาค

ถ้า ‘ภาษาพูด’ คือสื่อระหว่างคนที่ได้ยินเหมือนกัน
ส่วน ‘ภาษามือ’ คือสื่อที่ส่งระหว่างคนไม่ได้ยินด้วยกัน
‘ศิลปะ’ ก็คงเป็นสื่อระหว่างคนที่ได้ยินกับไม่ได้ยินให้
เชื่อมโยงกัน

กลางห้องเรียนขนาดใหญ่ นัก อุปกรณ์ศิลปะนานาชาติ วางอยู่ บนโต๊ะเต็มไปด้วยเฟรม พู่กัน จานสี นื่อง ๆ มือแกว่งไกว ขยับแขนคล่องแคล่ว หันหน้าหยิบ ปากขยับไปด้วย บางคน ครุ่นคิด บางคนทำหน้าตาสงสัย บางคนตั้งสมาธิกับงานตรงหน้า แม้จะอยู่ในอารมณ์ความรู้สึกหลากหลายแต่สิ่งหนึ่งที่ไม่ต่างกัน คือ ความมีชีวิตชีวาของเด็ก ๆ เหล่านี้

ทั้งหมดนี้ดำเนินไปในความเงียบ เหมือนกวีตีโอแล้วลืม เปิดเสียง

โครงการสุนทรียภาพทางศิลปะเพื่อคนพิการ คือผลงานชิ้นแรกของออด หลังจากผ่านการอบรมในโครงการ Make the World Fit for All ด้วยความตั้งใจที่จะเปิดพื้นที่สร้างสรรค์ให้กับน้อง ๆ ผู้พิการทางการได้ยิน และเป็นสะพานเชื่อมโยงคนพิการกับคนปกติให้เข้าใจกันมากขึ้น

เพราะความเชื่อที่ว่ามนุษย์ทุกคนมีความสามารถอยู่ในตัว แต่บางคนไม่เคยรู้ว่ามียพรสวรรค์ด้านนั้น ก็เลยไม่เคยได้รับการสนับสนุนให้แสดงออกในจังหวะที่เหมาะสม

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ‘คนพิการ’ ที่ไม่ได้รับโอกาสในสังคมเท่าไร หากพวกเขามีพื้นที่แสดงออกแล้ว ย่อมทำให้เห็นคุณค่าของตัวเอง สร้างความมั่นใจในการอยู่ร่วมกับคนปกติได้มากขึ้น

‘ศิลปะ’ เป็นสื่อที่แสดงออกง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้พิการทางการได้ยินที่มีสมาธิในการทำงานประดิษฐ์อยู่แล้วยังได้รับความสนใจจากคนปกติ การช่วยเหลือ ช่วยแนะนำ วิจารณ์ จะยังเป็นกำลังใจในการพัฒนาผลงานต่อ ๆ ไป

โครงการนี้กำลังจะพาเราไปสู่โลกใหม่ของงานศิลปะกับคนพิการที่มองดูเผิน ๆ อาจเป็นกิจกรรมศิลปะธรรมดา ๆ แต่

สิ่งที่ถูกซุกซ่อนเอาไว้ กลับเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นตัวของออดเอง น้อง ๆ ผู้พิการ พี่เลี้ยง วิทยากร และคุณครู

ลึ้มภาพความเศร้า ความหดหู่ ของคนพิการแล้วเปิดใจไปกับพื้นที่สร้างสรรค์ที่จะเชื่อมโยงสังคมคนพิการกับคนปกติไว้ด้วยกัน

ก่อนจะเป็นรูปเป็นร่าง

“หลังจากอบรมกับทาง สสพ. ก็กลับมาคิดว่าความสามารถทางศิลปะของเราจะทำอะไรได้บ้าง รวมทั้งประชุมปรึกษากับทีม สสพ. เป็นระยะ ๆ ก็ได้ข้อสรุปว่ากิจกรรมของกลุ่มคือการเปิดพื้นที่ให้เด็กพิการ ที่สนใจงานศิลปะได้ทำกิจกรรมด้านศิลปะตรงตามที่เขาสนใจหรือถนัดโดยไม่มีกรอบปิดกั้น” ออดย้อนถึงช่วงที่กำลังปลุกปั้นกิจกรรมนี้เมื่อราวปี ๒๕๕๔

ซึ่งข้อสรุปหนึ่งที่เกิดขึ้นและกลายเป็นเป้าหมายหลักที่จะใช้เป็นตัวกำหนดทิศทาง ก็คือความพิการไม่ได้เป็นข้อจำกัดอย่างที่หลายคนเข้าใจ เราต่างกันแค่เพียงการรับรู้ แต่ความสามารถไม่ได้น้อยไปกว่ากัน หากคนพิการได้รับโอกาสและมีพื้นที่ให้พวกเขาได้แสดงศักยภาพโดยการเวิร์กช็อปที่ได้ปฏิบัติจริง

ที่สำคัญคือให้โอกาสเจ้าของผลงานได้นำเสนอความเป็นมาของผลงานด้วยตัวเองด้วยการสื่อสารแบบเฉพาะคือ ผู้พิการทางการได้ยินก็จะใช้ภาษามือในการอธิบายผลงานของตัวเอง

ทำให้เด็กพิการหัวใจศิลปะ และผู้คนทั่วไปต่างได้สัมผัสถึงการสื่อสารที่เปิดโลกทัศน์ด้วยสีสันแห่งความสุขร่วมกัน

เพราะผลงานที่ได้คงไม่ยิ่งใหญ่เท่ากับการที่เด็กผู้พิการได้ค้นพบว่าตัวเองมีความชอบ ความสามารถด้านไหน เพราะโครงการนี้มุ่งเน้นกระตุ้นให้เด็ก ๆ วัยมัธยมต้นซึ่งเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อได้ค้นพบทักษะที่มีอยู่หรือที่สามารถพัฒนาต่อยอดได้ เป็นการเปิดโอกาสให้เขาได้เลือกทางการศึกษาหรือทางวิชาชีพได้ และเป็นโอกาสที่คนทั่วไปจะได้เรียนรู้ ทำความเข้าใจผู้พิการด้วย

เมื่อทำความเข้าใจกับตัวเองลงตัวแล้ว สิ่งที่ต้องคิดถึงก็คือ จะไปสื่อสารกับใครดี ความฝันถึงจะกลายเป็นความจริงขึ้นมาได้ ภาพคร่าว ๆ ที่เขาร่างในตอนนั้นก็คือ...

...ติดต่อประสานงานโรงเรียนเพื่อรับสมัครน้อง ๆ ที่สนใจทำกิจกรรมศิลปะ

...ติดต่อวิทยากรด้านศิลปะหลาย ๆ แขนง เพื่อช่วยแนะแนวการทำกิจกรรม

...หานักศึกษาด้านศิลปะ เพื่อเป็นพี่เลี้ยงดูแลน้อง ๆ ในการทำกิจกรรม

...หาอุปกรณ์การทำงานศิลปะ ซึ่งตรงนี้ก็ถือเป็นความโชคดี เพราะทาง สสพ. มีงบประมาณสนับสนุนพอดี

“เราสรุปได้แล้วว่าอยากทำโครงการกับเด็กมัธยมที่สนใจงานศิลปะ เราไปก็สำรวจลงพื้นที่เองเลย ก็สนใจอยากไปหลายโรงเรียนเหมือนกัน แต่ทาง สสพ. ก็จะอยากให้เราไปทำอีกทีหนึ่ง โดยเฉพาะโรงเรียนเคยมีโครงการด้านนี้หรือเคยติดต่อ

มาก่อน เลยไม่ได้ทำที่โรงเรียนที่ต้องการแต่แรก แต่ไม่ได้ซีเรียสอะไร ก็ดำเนินงานตามแผนไป”

เมื่อแผนการถูกเปลี่ยนโดยบังเอิญ อัดจึงปล่อยหน้าที่การติดต่อประสานงานในคราวแรกให้ สสพ. ที่แรกก็คือโรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนคนหูหนวกโดยเฉพาะ

เมื่อการพูดคุยรอบแรกจบเสร็จ ก็ถึงคราวของอัดที่จะต้องตามไปขยี้เป้าหมายให้บรรดาบุคลากรของโรงเรียนได้ฟังกันอย่างชัด ๆ ว่าสิ่งที่จะทำคืออะไรและเป็นอย่างไร

อัดย้อนภาพให้ฟังว่าหลัก ๆ ก็คือ บอกไปตรง ๆ ว่าอยากจะใช้เวลาสัก ๒-๓ วัน โดยให้เด็ก ๆ ชั้นมัธยมศึกษามีส่วนร่วมกิจกรรมนี้ ด้วยความสมัครใจของเด็ก และไม่มีการบังคับจากครูเหมือนที่หลาย ๆ แห่งชอบทำกัน ซึ่งโรงเรียนก็ไม่มีอะไรขัดข้องอะไร แม้จะไม่เข้าใจนิดหน่อย ตอนที่อัดเสริมวิธีทำงานไปว่า จะเน้นการสร้างศิลปะด้วยวิธีไม่สร้างกรอบใด ๆ เลย

ส่วนหน้าที่ของโรงเรียนนอกจากจะประชาสัมพันธ์ให้เด็กทราบ ก็ต้องเตรียม สถานที่ ห้องเรียน และครูที่จะมาเป็นล่ามภาษามือ เพราะกิจกรรมนี้มีคนปกติที่ไม่เคยทำงานกับคนพิการร่วมด้วย

ครูพนัญช์ ห้วยข้อ ครูวิชาศิลปะและสอนการออกเสียงโรงเรียนโสตศึกษาปราจีนบุรี ซึ่งเข้ามาเป็นล่ามในเฟสแรกแล้วว่า เมื่อทีมงานติดต่อมาก็อดล้งเลไม่ได้ เพราะทราบว่ามีคนที่ไม่เคยทำงานกับคนพิการเยอะมาก ฉะนั้นการทำอะไรต่อมิมะไรคงจะยาก แต่อีกใจก็อยากลองดู เพราะนี่อาจจะเป็น

การเปิดมุมมองการสอนให้เกิดความหลากหลาย และยังเป็นโอกาสที่จะเห็นลูกศิษย์ได้แสดงความสามารถกันอย่างเต็มที่

เมื่อจัดการในส่วนของโรงเรียนเรียบร้อย อ๊อดก็เริ่มมองหาวิทยากร และก็เป็นความโชคดีอีกนั่นแหละที่เขาเป็นบุคคลที่คลุกคลีกับวงการศิลปะมานาน จึงมีเพื่อนด้านนี้อยู่เพียบ แต่ก็เชื่อว่าทุกคนจะทำได้หมด เพราะงานของคนพิการ ต้องอาศัยความเข้าใจและความอดทนพอสมควร เขาจึงกำหนดคุณสมบัติของวิทยากรง่าย ๆ เพียงข้อเดียว คือ ไม่ต้องเก่งมากนัก ไม่จำเป็นต้องมีดีกรีความสามารถจากหลายเวที ไม่ต้องมีชื่อเสียงระดับโลก ขอแค่มีทัศนคติที่ดีต่อเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กไม่ธรรมดาที่ใช้ภาษามือสื่อสารกัน

และหลังจากที่มองหาสักพักใหญ่ ก็ได้เพื่อนที่คุ้นเคยกันมานาน ๓ คน **อภิวัดน์ ชิตะปัญญา, วัชรณ์ คำนิมบล** และ **สันติ วงศ์ใหญ่** มาร่วมหัวจมท้ายในงานใหญ่ครั้งนี้

“อ๊อดมาเสนอโครงการให้ดูว่าอยากจัดโครงการอบรมด้านศิลปะกับคนพิการ ผมคิดว่ามันเป็นโอกาสที่ดีที่เราจะได้ทำงานได้เรียนรู้กับคนหรือสังคมที่เราไม่ค่อยรู้จัก ไม่ได้กังวลอะไรเท่าไร แต่ตอนนั้นนึกภาพตัวเองว่าต้องไปเรียนรู้ภาษามือก็น่าตื่นเต้นแล้ว ที่สำคัญต้องทำความเข้าใจว่าโครงการนี้เราไม่ได้จะไปให้เขาวาดภาพให้เหมือนที่สุดหรือประดิษฐ์ให้สวยที่สุด แต่เป็นการแนะนำความสามารถ โอกาสที่เด็กจะได้เรียนรู้ได้ฝึกต่อไปในอนาคต เด็ก ๆ ที่เรียนจบไปพร้อมได้ค้นพบความสามารถของตัวเองมันเป็นอะไรที่ดีมาก จะทำให้ชีวิตเขาสนุกขึ้นอีกเยอะ” **สันติ วงศ์ใหญ่** นักวาดการ์ตูนและครูสอนศิลปะกล่าว

นอกจากวิทยากรแล้ว ทีมงานอีกส่วนคือ นักศึกษาที่จะมาเป็นพี่เลี้ยงดูแลน้อง ๆ ระหว่างทำกิจกรรม ซึ่งกลุ่มพี่เลี้ยงที่อ๊อดเล็งไว้ ก็เป็นนักศึกษาปกติธรรมดาเนี่ยแหละ เพราะมันคงเป็นโอกาสดีที่พวกเขาจะได้เห็นคนพิการกับไม่พิการทำงานร่วมกันโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่าง

“ตอนแรกคิดเหมือนกันว่าจะมีคนสนใจไหม ตอนนั้นผมก็ไปเสนอด้วยตัวเองและส่งต่อไปทางภาควิชาของคณะต่าง ๆ ให้อาจารย์ไปสื่อสารต่ออีกที ปรากฏว่ามีนักศึกษาสนใจสมัครเยอะมาก แต่ด้วยการทำงานเราต้องรับจำนวนจำกัด ก็เลยคัดเลือก ไปสัมภาษณ์เพื่อคุย ดูคาแร็กเตอร์ของแต่ละคนว่าเหมาะไหม ซึ่งก็ไม่ได้พุดจูงใจอะไรมาเลย เหมือนว่าแต่ละคนสนใจมาเอง เขามีทัศนคติที่ดีอยู่แล้ว และเราไปทำงานที่ไหนก็พยายามจะให้นักศึกษาในพื้นที่นั้นทำงาน เช่น ไปเชียงใหม่ก็ให้นักศึกษาในเชียงใหม่ โดยจำนวนพี่เลี้ยงก็จะหาให้ได้พอ ๆ กับจำนวนเด็กหรือน้อยกว่าไม่เท่าไร” อ๊อดเล่าถึงวิธีการหาทีมพี่เลี้ยงมาร่วมงาน

เมื่อได้ทีมงานพร้อม โรงเรียนพร้อม บวกกับมีเด็กผู้พิการทางการได้ยินให้ความสนใจมากถึง ๓๐ คน และนี่จึงกลายเป็นความท้าทายแรกที่รอพวกเขาอยู่ด้วยใจระทึก

มิตรใหม่ ต่างกายไม่ต่างกัน

ณ ห้องกิจกรรมของโรงเรียน ในช่วงเวลา ๓ วัน ๒ คืน กับเด็ก ๆ ขึ้นมัธยมกว่า ๓๐ คน นักศึกษาพี่เลี้ยงและวิทยากรอีก

กว่า ๑๐ ชีวิต ที่นี่กำลังจะกลายเป็นห้องเรียนรูขนาดใหญ่
ที่สื่อสารกันได้...แม้ไร้เสียง

การแนะนำตัวคือ จุดเริ่มต้นของการสื่อสารกับมิตรใหม่
เริ่มจากมีชื่อภาษามือกันก่อน ใช้มือแทนตัวอักษรผสมกับ
จุดเด่นในร่างกาย โดยให้น้องคนพิการตั้งชื่อเป็นสัญลักษณ์
ภาษามือให้พี่เลี้ยง

พี่เลี้ยงเรียนรู้ภาษามือ สร้างชื่อภาษามือให้ตัวเอง

เช่น พี่เลี้ยงชื่อ ‘เจี๊ยบ’ การสื่อสารภาษาพูดเราก็แค่พูดว่า
‘เจี๊ยบ’ เฉย ๆ แต่เมื่อเป็นภาษามือ ก็ต้องดูว่าเจี๊ยบมีลักษณะ
เด่นอะไรด้วย เช่น ผมสั้น ก็ทำภาษามือ ‘จ.จาน’ พร้อมกับ
เอามือชี้ผม

แค่แนะนำตัวก็สนุกแล้ว! ไปดูกันเลยว่ากิจกรรมแต่ละวัน
จะเป็นอย่างไร

...วันที่ ๑ ปลอ่ยตามสบาย

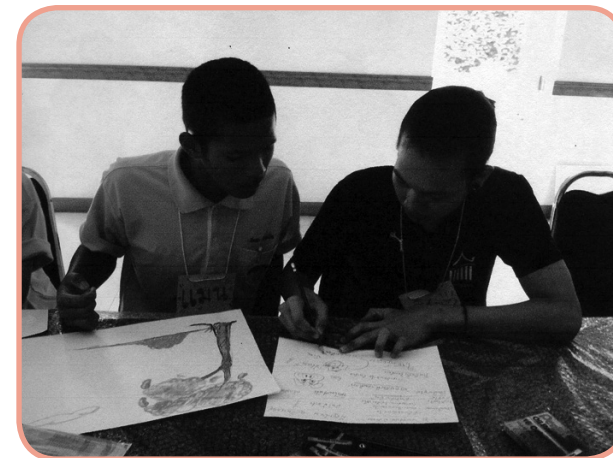
ออดเริ่มต้นจากการแลกเปลี่ยนมุมมองและความรู้สึกของ
คนพิการเรื่องศิลปะ ขั้นตอนนี้ต้องอาศัยครูประจำโรงเรียนเป็น
ล่ามแปลภาษามือของน้อง ๆ เพราะเป็นการอธิบายความคิด
หลาย ๆ อย่าง บ้างก็บอกว่าเป็นงานอดิเรก แต่บางคนก็เห็นว่า
สามารถทำเป็นอาชีพได้ แต่ที่เหมือนกันก็คือ ทุกคนเห็นว่ามัน
คือกิจกรรมที่ทำให้มีความสุข

และนี่คงเป็นสาเหตุว่าทำไมใคร ๆ ถึงชอบพูดว่า ศิลปะเป็น
ภาษาสากลที่เข้าใจกันได้ทุกคน

เมื่อได้รู้ความคิด มุมมองของน้อง ๆ แล้ว ออดจึงอธิบายต่อ
ถึงวิธีการที่จะนำศิลปะมาประยุกต์ใช้ในด้านอาชีพและการ
ดำเนินชีวิตได้อย่างไร เช่น ใช้หลักศิลปะเพื่อตกแต่งสถานที่
ผลิตสินค้า อย่างแพ้นท์ลายเสื้อ ของที่ระลึก ฯลฯ

แล้วก็ปลอ่ยน้อง ๆ สร้างสรรค์ผลงานศิลปะลงในวัสดุ
อุปกรณ์ที่เตรียมไว้ให้ จะเขียนหรือวาดอะไรก็ได้ตามความคิด
และจินตนาการ โดยมีพี่เลี้ยงแนะนำ เป็นกำลังใจ หรือช่วย
หยิบจับ

เมื่อผลงานเสร็จก็ถึงเวลาเปิดเวทีให้ เด็ก ๆ ออกมาพูดถึง
ผลงานของตนเอง โดยมีล่ามภาษามือช่วยกันแปล ถือเป็นการ
สร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของพี่หูดีและน้องหูหนวก โดยมีงาน
ศิลปะเป็นตัวกลางเชื่อมความสัมพันธ์

พี่เลี้ยงและน้องจับคู่กัน
เริ่มทำความรู้จักกันด้วยการเขียนลงกระดาษก่อน

หลังจากปล่อยให้อิสระกันพักใหญ่ คราวนี้ก็ถึงเวลาของวิทยากร ซึ่งจะมาสอนเทคนิคต่าง ๆ เกี่ยวกับศิลปะว่า ไม่ได้จำกัดเฉพาะการวาดเท่านั้น แต่ยังมีการชุด ชีด เพ้นท์ สะบัด และอื่น ๆ อีกมากมาย

โดยอุปกรณ์แรกที่ถูกหยิบขึ้นมาใช้ก็คือ เฟรมผ้า ซึ่งวิทยากรก็จะนำเอาวัสดุใกล้ตัว เช่น เศษกระดาษ กระป๋องเปล่า ถุงพลาสติก กิ่งไม้แห้ง ใบไม้แห้ง หิน ทราย ฯลฯ มาสร้างสรรค์เป็นชิ้นงาน จากนั้นก็เริ่มสอนเรื่องการผสมสีและอารมณ์ของแต่ละสีในงานศิลปะ เช่น สีแดงผสมสีน้ำเงินเป็นสีม่วง เมื่อได้สีม่วงมาแล้วระบายไปบนภาพจะให้ความรู้สึกละมุนอย่างไรบ้าง

...วันที่ ๒ กำหนดหัวข้อ

การสอนศิลปะในวันนี้ เริ่มจริงจังมากขึ้น โดยหัวใจสำคัญอยู่ที่การฝึกให้เด็ก ๆ ได้ลงมือสร้างสรรค์งานเอง

เฟรมผ้าขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ จำนวน ๕๐ อัน และวัสดุอุปกรณ์ เช่น ฟูกัน แปรง ฟองน้ำ ถูกนำมาวางเรียงรายจนเต็มพื้นที่เพื่อให้ห้อง ๆ และพี่เลี้ยงได้เลือกใช้ตามที่แต่ละคู่ตกลงกัน โดยมีเวลาสร้างสรรค์ผลงานตลอดทั้งวัน ส่วนวิทยากรก็จะเดินไปมาทั่ว ๆ ห้อง เพื่อให้คำแนะนำและเรียนรู้ไปกับน้อง ๆ ด้วยการเรียนในคราวนี้เริ่มมีการกำหนดหัวข้อ เช่น ภูเขา ต้นไม้ แล้วให้นักเรียนวาดรูปบรรยายสี โดยเปิดกว้างทุกหัวข้อ ทุกความสนใจ

และจากบรรยากาศในวันนี้เอง ก็ทำให้ออดและทีมงานพบหัวใจของการเข้าถึงกลุ่มคนพิการ ก็คือ ‘สมาธิ’ เพราะนี่คือจุดเด่นของผู้พิการกลุ่มนี้ โดยเฉพาะกับงานศิลปะที่ต้องใช้เวลาจดจ่ออยู่กับผลงาน

...วันที่ ๓ ได้เวลาโชว์

หลังจากที่เหนื่อยหนักมา ๒ วันเต็ม ๆ ก็ถึงเวลาให้น้อง ๆ ได้นำเสนอผลงานของตนเอง โดยมีหัวข้อการนำเสนอคือ ชื่อผลงาน แรงบันดาลใจในการสร้างงาน อธิบายสาเหตุที่เลือกวัสดุและสีที่ใช้ และให้พี่เลี้ยงอธิบายว่าตนเองมีส่วนร่วมอย่างไรกับผลงานนี้ เช่น

กรรม ทรัพย์เกื้อ หรือ ‘แมน’ เด็กชายหูหนวก เป็นคนรักธรรมชาติ ผลงานของเขาจึงชื่อ ‘ต้นไม้ของเรา’ โดยตั้งใจสื่อว่า ชีวิตอยู่ได้เมื่อต้นไม้อยู่ได้ เขารู้สึกสนุกกับการทำงานศิลปะ

ขึ้นนี้มาก เพราะถ้าเรียนในห้องเรียนธรรมดา ก็จะได้วาดรูปให้เหมือนแบบเฉย ๆ ไม่ได้คิดด้วยตัวเอง แต่วันนี้ได้เริ่มต้นด้วยตัวเอง แล้วถ้าตรงไหนทำไม่ได้ เช่น แรงเงาให้สวยงาม ก็ได้พี่เลี้ยงช่วยทำให้ดูด้วย

ส่วนพี่เลี้ยงอย่าง ‘เจ๊บบ’ จุไรพร ทาทอง บอกว่า เห็นน้องแมนตั้งใจวาดต้นไม้ก่อน ก็จะค่อย ๆ ดูไปเรื่อย ๆ บางทีก็ช่วยหยิบอุปกรณ์ให้บ้าง และเมื่อตอนน้องแมนทำผลงานใกล้เสร็จก็แนะนำว่าถ้าลงเงาภาพจะดูสวยงามขึ้น

ผลงานของน้องแมน

พอเด็ก ๆ อธิบายผลงานตัวเองเสร็จแล้ว วิทยากรก็จะทำหน้าที่วิจารณ์และช่วยชี้แนะว่าจะพัฒนาฝีมือต่อไปได้อย่างไร ดังนั้นกิจกรรมนี้จึงไม่ใช่การไป ‘ช่วย’ พัฒนาศักยภาพคนพิการเท่านั้น แต่เป็นการ ‘แลกเปลี่ยน’ ซึ่งกันและกัน เพราะวิทยากรก็จะให้ความเห็นอย่างตรงไปตรงมา....

“ตรงนี้ครูว่ามันยังไม่ดึงดูดคนดูเท่าไร ถ้าเพิ่มรายละเอียดสีสันทันเข้าไปอีกมันจะน่าสนใจยิ่งขึ้นนะ”

“ผลงานนี้เป็นสิ่งพิสูจน์ว่าการได้ทำสิ่งที่รักมันสนุกเสมอ อย่าลืมความรู้สึกนี้นะ”

“ถ้าอยากทำเป็นอาชีพ ต้องพัฒนาฝีมืออีกให้มาก ๆ อย่าให้คนชอบผลงานเราเพียงเพราะเป็นคนพิการ”

พูดกันตรง ๆ แบบที่ไม่ต้องเอาความพิการเป็นจุดเกรงใจ แต่พูดเพื่อให้เห็นตามจริงและฝึกน้อง ๆ ในฐานะมืออาชีพ โดยมีทีมภาษามือเป็นตัวกลางสื่อสารไปถึงเด็ก ๆ ในห้องเรียน

อภิวณั ชิตะปัญญา หนึ่งในทีมวิทยากรอธิบายให้ฟังด้วยความสนุกสนานว่า กระบวนการนำเสนอผลงานเป็นพื้นที่ที่จะได้พูดคุยกันเต็มที่ เมื่อเด็กฟังเราวิจารณ์ เราก็ต้องฟังเด็กด้วยเช่นกัน และทำความเข้าใจว่าสิ่งที่ต้องการสื่อคืออะไร

“งานศิลปะคือสื่อชนิดหนึ่ง กระบวนการสื่อสารสองทางจะช่วยพัฒนาเด็ก ๆ อนาคตเขาจะไปเรียนต่อหรือทำอาชีพอะไรจากการเรียนรู้ตรงนี้ได้ เด็กอาจไม่ต้องวาดภาพเก่ง แต่ขอให้มีความจุดประสงค์ที่จะสื่อสารออกมาได้”

นอกจากนี้เพื่อความสนุกสนาน ยังมีการจับกลุ่มประกวดสร้างผลงาน ๓ มิติด้วย ไม่มีใครยอมใคร ใส่ใจเดียวกันเต็มที่ บ้างปั้นดินเป็นรูปร่างคน บ้างติดใบไม้บนหมวก และประกวดผลงานโดยใช้วิธีการยกมือโหวต ชิ้นงานที่ได้รับคะแนนสูงสุด ๓ อันดับแรกจะได้รับถ้วยรางวัลที่เป็นชนมนั่นเอง

และก่อนจากกัน ทั้งน้อง ๆ พี่เลี้ยง และวิทยากรช่วยกันสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมกันบนแผ่นเฟรมผ้าขนาดใหญ่เพื่อเป็นที่ระลึกการได้มาร่วมกิจกรรมร่วมกัน พี่เลี้ยงก็โชว์ฝีมือวาดภาพเหมือนน้องคนพิการให้เป็นที่ระลึก

ภาพความสดใสรื่นเริงหลังจบกิจกรรมที่ปราจีนบุรี เป็นจุดเริ่มต้นที่ครูอืดมีกำลังใจทำกิจกรรมกับที่อื่น ๆ อีก

เรื่องเล่าจากห้องเรียนศิลปะ: ๑

วันแรกที่ ‘เจ๊ียบ’ มาเป็นพี่เลี้ยง เธอยอมรับตามตรงว่ากลัวมาก เพราะเมื่อน้องพูดภาษาที่ไม่ได้ พี่พูดภาษาน้องไม่ได้ คงจะทำให้สื่อสารกันลำบากน่าดู แต่พอมีอุปกรณ์ศิลปะอยู่ตรงหน้า กำแพงความอึดอัดก็ค่อย ๆ หลายลง ด้วยการสังเกตของเจ๊ียบ ทำให้รู้ว่าน้องชื่นชอบรูปธรรมชาติ มีภูเขา ลำธาร จึงชวนเขียนรูปต้นไม้ด้วยกัน กลายเป็นจุดเริ่มต้นการพูดคุยผ่านศิลปะ

“ไม่เคยทำกิจกรรมใกล้ชิดกับคนพิการมาก่อนเลย ตอนแรกก็กังวลว่าจะสื่อสารกันไม่รู้เรื่อง แต่เมื่อมาทำกิจกรรมจริง ๆ ก็เห็นว่าน้อง ๆ เข้าใจภาษาท่าทางของเราได้เยอะมาก เขาเห็นสีหน้าเราว่าเข้าใจสิ่งที่เราบอกหรือเปล่า หรือบางคนก็ทำท่าทางให้เราพูดได้ เขาอ่านปากได้ บางคนก็ชวนเรายู่อภาษามือสนุกไปเลย แต่พอได้ทำงานศิลปะเขาจะมีสมาธิดีมาก เมื่อเราอยากคุยกับเขา เขาก็อยากคุยกับเราค่ะ ในวันสุดท้าย เขาเขียนในกระดาษว่าไม่เคยคิดว่าตัวเองจะมีความสามารถทางศิลปะ เลยไม่อยากวาดเท่าไร แต่พอได้ทำจริงแล้วมีพี่ ๆ ให้กำลังใจด้วย เขาบอกว่าเวลาน้อยไปด้วยซ้ำ อยากให้ค่ายเพิ่มเป็น ๗-๑๐ วัน”

เรื่องเล่าจากห้องเรียนศิลปะ ๒

‘น้องเป็ยก’ เป็นเด็กบกพร่องทางการได้ยินและการรับรู้ด้วย ในช่วงแรก ๆ สมาธิสั้นมากจนพี่เลี้ยงต้องยกหน้าที่ให้ออด แต่มีหรือที่ครูออดจะ ‘โอ้’ เหมือนเด็ก ๆ ทั่วไป

ออดคิดว่าการปฏิบัติกับน้องสมาธิสั้น ต้องทำให้เป็นปกติ เพียงแต่ต้องเพิ่มความอดทน ใช้เวลามากหน่อย ดังนั้น จึงเริ่มจากการนั่งลงข้าง ๆ ชักชวนให้น้องเป็ยกสนใจ ถ้ายังไม่หันมาก็ปล่อยเวลาสักพัก ไม่ต้องพยายามเข้าหาให้เกินกว่าปกติ แต่คอยกระตุ้นความสนใจซ้ำ ๆ เป็นช่วง ๆ จนเวลาผ่านไปไม่นาน เมื่อน้องเป็ยกเริ่มสนใจและอยากลงมือทำเองบ้าง ครูออดก็ช่วยจับมือ ช่วยเลือกอุปกรณ์ให้

“เขาต้องการการปฏิบัติที่เป็นธรรมชาติที่สุดเท่าที่ตนเอง แต่ต้องอดทน เพราะเขาใช้เวลานานกว่าคนปกติ สิ่งสำคัญคือเขาได้ทำ ไม่จำเป็นว่าต้องทำสำเร็จหรือไม่”

น้องเป็ยก

เรื่องเล่าจากห้องเรียนศิลปะ ๓

‘ดอลล่าร์’ เป็นเด็กออทิสติก ค้นพบตัวเองว่าวาดรูปได้ดี อาจารย์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอยากให้ไปแสดงที่ญี่ปุ่นด้วย อยากให้เขารู้ว่าสิ่งที่ทำนั้นมีผลตอบแทนจากคนอื่น ๆ การที่มีคนชื่นชมนี้เองทำให้เขามีบุคลิกที่เปลี่ยนไป จากเดิมที่เคยเก็บตัว ก็เปลี่ยนไปเป็นอีกคนหนึ่งเลย เพราะโครงการของออดจะให้ได้ก็ได้ออกมานำเสนอ แล้วก็ได้รับมุมมองต่าง ๆ จากอาจารย์ เห็นได้ชัดคือตอนที่มาไทยพีบีเอสแล้วเขาไม่มีอาการเงินอวยให้เห็นเลย แถมยังโพสทำอีกต่างหาก ตรงนั้นทำให้ออดรู้สึกประสบความสำเร็จที่สามารถเอาเขาออกมาจากโลกที่เขาเคยคิดว่าไม่มีทางเชื่อมต่อกับคนภายนอกได้ และรู้สึกดีกับเรื่องนี้มากกว่าผลงานด้วยซ้ำ

สาร-สื่อ-ใจ

ปฏิเสธไม่ได้ว่า กำแพงระหว่างคนปกติและคนพิการก็คือฝ่ายหนึ่งสื่อสารด้วยเสียง แต่อีกฝ่ายสื่อสารด้วยมือในช่วงแรก ๆ จึงต้องขอความช่วยเหลือครูประจำโรงเรียนเป็นล่ามให้ หรือมีอุปกรณ์ตัวช่วยอย่างกระดาด ดินสอ แต่เมื่อเวลาผ่านไปไม่นาน ตัวช่วยต่าง ๆ ก็ไม่จำเป็นอีกต่อไป กลายเป็นการเปิดใจเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

เบื้องหลังงานศิลปะชิ้นหนึ่ง พี่เลี้ยงและน้องผู้พิการกำลังขยับมือ แสดงสีหน้าต่าง ๆ กัน บ้างก็วาดลายไทยให้น้องดูระบายเงาในภาพ หรือให้น้องเลือกสี เลือกว่าชุดที่ต้องการ

เพราะการสื่อสารกับคนพิการทางการได้ยิน ไม่ใช่อาศัยแต่ภาษามือเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีเรื่องของภาษากาย เช่น การยกคิ้ว สีหน้า ซึ่งพวกเขาก็สามารถซึมซับได้ไม่ต่างจากคนปกติ

บางครั้งการสื่อสารของทีมงาน อาจจะไม่ตรงกับตำราหลักสูตรที่เขาเรียนด้วยซ้ำไป บางครั้งมันเป็นอริยาบถโดยอาศัยประสบการณ์ตรง บางครั้งเราอาจจะคิดคำหรือกิริยาใหม่ ๆ เกิดขึ้น ณ ช่วงที่ทำกิจกรรม แล้วศัพท์ภาษามือทางศิลปะมันยังไม่ค่อยมีใครบัญญัติหรือเอามาใช้ในเด็กที่พิการทางการได้ยินมากนัก บางครั้งต้องคิดขึ้นมาใหม่ เช่น เรื่องสี เรื่องการทำเทคนิคต่าง ๆ โดยคิดเห็นร่วมกัน เช่น ทำท่าทางอย่างนี้แปลว่าเทคนิคสลับสี

พี่เลี้ยงกับน้องทำงานคู่กัน

สิ่งที่ขัดค้นพบคืออากัปภิกิริยาหรือภาษามือก็เป็นแค่เปลือก เพราะเรื่องสำคัญคือ คนทำโครงการสนุกที่จะทำหรือเปล่า เวลาที่มีปัญหา พร้อมหรือสนุกที่จะแก้มันหรือเปล่า ถ้าพร้อมที่จะทำ อย่างใดเราก็สื่อสารกันได้

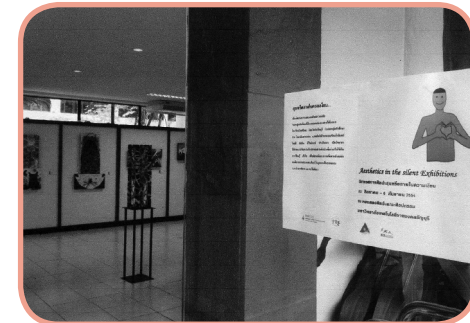
เศษวัสดุเหลือใช้ เช่นเศษกระดาษ กระป๋อง ถุงพลาสติก ถูกนำมาจัดวาง ต่อเติม ภายใต้โจทย์กว้าง ๆ คือ ‘ทำให้มีคุณค่า’ บ้างก็ทำให้เป็นเครื่องประดับ บ้างก็เป็นของตกแต่งบ้าน

น้อง ๆ บางคนก็คิดว่าตัวเองคงวาดรูปธรรมดา ๆ ได้เท่านั้น ก็เลยไม่กล้าทำอะไรที่มีลูกเล่นมากนัก แต่ด้วยคำแนะนำจากวิทยากรและพี่เลี้ยง ก็เริ่มสนุกกับการใช้เทคนิคเป่าสี สบัต ใช้ฟองน้ำลูบ หรือหากระดุม ลูกปัด มาติดในผลงานด้วย

ตัวอย่างผลงานที่ได้จากการเวิร์กช็อป

และที่สำคัญ เพื่อเพิ่มความมั่นใจในศักยภาพ อัดยังเสนอแนวคิดที่ว่า เมื่องานเสร็จสมบูรณ์ จะต้องมีการจัดแสดงผลงาน เพราะในฐานะของศิลปิน การแสดงผลงานก็เหมือนรางวัลแห่งความภาคภูมิใจ และเป็นการประกาศให้คนอื่นรู้ว่าฉันก็ทำได้เหมือนกัน และนั่นจึงเป็นที่มาของนิทรรศการภาพชุด ‘สุนทรีย์ภาพในความเจียบ’ ซึ่งจัดแสดง ณ หอแสดงศิลปะคณะศิลปกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ผลงานศิลปะของน้อง ๆ กว่า ๓๐ ชิ้นได้รับการจัดนิทรรศการในชื่อ ‘สุนทรีย์ภาพในความเจียบ’ ณ หอแสดงศิลปะคณะศิลปกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

ซึ่งการแสดงครั้งนี้ ไม่ใช่เพียงแค่สร้างกำลังใจแก่เด็ก ๆ เท่านั้น แต่ยังเป็นการเปิดพื้นที่ให้คนในวงกว้างได้รู้จักคนพิการ ด้วย โดยอดีตได้ใช้ความรู้จากอาชีพมาประยุกต์มากมาย ตั้งแต่การรู้จักจัดกลุ่มผลงาน จัดวางให้สวยงาม เพื่อให้ดึงดูดผู้คนมากขึ้นด้วย

*"กลุ่มเราชอบเรื่องแฟชั่นค่ะ
ตอนแรกก็ออกแบบเสื้อผ้า
กับเครื่องประดับเท่านั้น แต่
พอพี่ ๆ บอกว่าให้นำเสนอ
ด้วย ก็เลยคิดกันว่าทำเป็น
งานเดินแบบเลย"*

*(น้องกลุ่มแฟชั่น โรงเรียน
โสตศึกษาปราจีนบุรี
รับรางวัลจาก
การเดินแฟชั่น)*

ต่อยอดขยายพื้นที่

เมื่อโครงการปีแรกออกมาน่าพอใจ ‘สุนทรียภาพทางศิลปะเพื่อคนพิการ’ จึงขยายพื้นที่ไปยังน้อง ๆ โรงเรียนโสตศึกษาอนุสารสุนทร จังหวัดเชียงใหม่ และโรงเรียนสุนทรวิจิตร จังหวัดนครพนม โดยทีมงานจาก สสพ. ทำหน้าที่เป็นผู้ติดต่อประสานงานอีกเช่นเคย เพราะโรงเรียนทั้งคู่อยู่ในเครือข่ายการทำงานกิจกรรมต่าง ๆ กับ สสพ. มานานแล้ว และมีจำนวนนักเรียน

เพียงพอที่จะจัดกิจกรรมได้ ที่สำคัญก็คือ มีคุณครูที่พร้อมเป็นผู้ประสานงาน แต่ละที่มีโจทย์การทำงานแตกต่างกันเล็กน้อย

โรงเรียนโสตศึกษาอนุสารสุนทร จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโรงเรียนใกล้ตัวเมือง เด็กมีศักยภาพมาก สามารถเรียนต่อระดับมหาวิทยาลัยได้จำนวนมาก เพราะระบบการศึกษาพร้อมสนับสนุน มีบุคลากร มีอุปกรณ์ ทำให้มองเห็นแนวทางสนับสนุนโรงเรียนในพื้นที่อื่น ๆ ว่ามีความเป็นไปได้ที่เด็กพิการจะเรียนต่อในระดับสูง ๆ ได้

ขณะที่โรงเรียนสุนทรวิจิตร จังหวัดนครพนม และสมาคมคนพิการจังหวัดนครพนม มีโจทย์ท้าทายใหม่คือ การปรับภูมิทัศน์ของร้านออนซอน (ร้านกาแฟของสมาคมฯ) ทำผลิตภัณฑ์จำหน่ายในร้าน ทำให้การติดต่อประสานไม่ใช่แค่บุคลากรในโรงเรียน แต่ทีม สสพ. และครูก็ต้องประสานงานกับสมาคมคนพิการฯ เพื่อให้ทราบจำนวนผู้พิการ ลักษณะความพิการ และระดับของทักษะการประดิษฐ์ผลงานแต่ละคน

น้อง ๆ กันครพนม

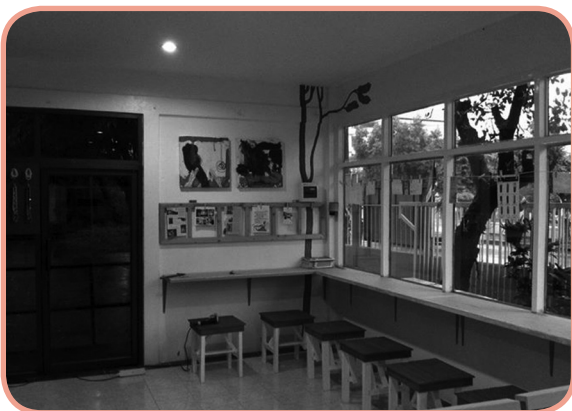

ร้านกาแฟกันครพนม

ตกแต่งให้น่ารักขึ้นด้วยฝีมือพี่เสียงและวิทยากร

จากนั้นถึงค่อยมาวางแผนการสอนทำผลิตภัณฑ์ได้อย่างเหมาะสม เพราะงานนี้เป็นงานที่มีคนซื้อมาเกี่ยวข้อง ลูกค้าก็ต้องการงานที่สวยงามด้วย ไม่ใช่จากเหตุผลว่าเป็นผลงานจากคนพิการเพียงอย่างเดียว และเมื่อกิจกรรมผ่านไป ผลที่เป็นรูปธรรมที่สุด ก็คือ เกิดผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการประดิษฐ์ขึ้นมาโดยใช้ทักษะและความรู้เรื่องศิลปะในขณะที่ทำกิจกรรมประมาณ ๕ รูปแบบ ตัวอย่างเช่น เสื้อยืด ถูผ้า พวงกุญแจโปสการ์ด และรูปภาพผลงานศิลปะที่เกิดจากฝีมือของผู้เข้าร่วมโครงการ ซึ่งผลงานเหล่านี้ถูกจัดและประดับตกแต่งในร้านของสมาคมคนพิการจังหวัดนครพนม

ภายในร้านกาแฟกันครพนม

ผลิตภัณฑ์ฝีมือเด็กๆ
ที่จำหน่ายในร้านกาแฟกันครพนม

แต่สิ่งที่มีค่ามากกว่านั้นก็คือ เด็ก ๆ ได้ค้นพบว่า ตนเองมีศักยภาพในการทำงานทางศิลปะที่หลากหลาย และมีสมาธิในการทำงาน เกิดทักษะอื่น ๆ นอกเหนือจากการวาดรูปและระบายสี เช่น การผลิตสื่อ การทำกระเป๋

ขณะที่บรรดาครูและพี่เลี้ยง ยังได้ค้นพบการเปลี่ยนทัศนคติของพี่นักศึกษาและกลุ่มวิทยากร จากเดิมเชื่อว่าความพิการเป็นอุปสรรค เป็นภาระและด้อยกว่าคนทั่วไป หลังจากที่ได้ร่วมกิจกรรมทำให้ความคิดเหล่านั้นเปลี่ยนไป เพราะเห็นได้ว่าความพิการไม่ได้เป็นอุปสรรคในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

“รู้สึกว่าเขาตอบโจทย์ตัวเองได้ว่าเขาชอบ เขาถนัดอะไร ได้ชัดมาก เช่น ที่เชียงใหม่เขาได้ค้นพบตัวเองเลย หรือเพิ่งมารู้จักศักยภาพตัวเองจากการทำโครงการนี้เลยก็มี เพราะเราปล่อยให้มีการทดลอง ให้เลือกสิ่งที่เหมาะสมกับเขาแล้วให้แสดงออก การแสดงออกคือให้เขามีโอกาสอธิบายงานศิลปะที่เขาทำ โดยน้องคนหูหนวกก็จะมีล่ามภาษามือ เราก็มีจะวิทยากรมาให้คำวิจารณ์เหมือนเรียนในห้องเรียนเลย เด็กก็ได้ผลงาน ได้ฝึกแบ็กติ่มาก ๆ มีข้อมูลเป็นภาพถ่าย เป็นวิดีโอ ที่ปรจันบุรีก็เหมือนกัน น้องเขาชอบเรื่องเกี่ยวกับรถเก่า รถคลาสสิก แล้วเขาชอบวาดรูป เขาก็เอามาวาดรูป มันเป็นเรื่องที่น่าทึ่งมาก เขาวาดออกมาได้คุณค่าทางศิลปะสูงมาก แล้วก็ค้นพบว่าเขาวาดได้ มีบางสิ่งบางอย่างเก็บอยู่ในตัวเขาแล้ว พอได้ร่วมโครงการได้คำแนะนำ ไม่ว่าจะเป็นมุมมอง ความคิด การจัดวางในภาพ ก็กลายเป็นงานที่ดีมาก ๆ เขาเองก็ทำแบบไม่หยุดเลย จนไม่มีอุปกรณ์ให้ทำแล้ว” อ้อดกล่าว

เช่นเดียวกับครูพณีย์ ที่บอกว่า สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นการเรียน-การสอนที่เปิดกว้าง สามารถทำให้เกิดความสนุกและยังได้เห็นความสามารถอีกมากมายของนักเรียน แม้จะยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือทำอะไรได้ทันที อาจจะต้องรอปีการศึกษาหน้า เพื่อได้วางแผนการเรียนการสอนในรูปแบบที่ต่างจากที่เคยทำมา และหวังว่าอีกต่อไปจะได้

ขณะที่ตัวแทนจากสมาคมคนพิการจังหวัดนครพนม **วิทยา โคตรภู** ได้เรียนรู้การทำงานในเชิงพาณิชย์มากขึ้น จากเดิมตนเองมองเรื่องงานศิลปะเป็นเรื่องทักษะฝีมืออย่างเดียว แต่สำหรับการปรับปรุงร้านค้าแฟอนซอน ทำให้ได้รู้จักวางแผนทางการตลาด เช่น การใช้สีในร้านเป็นโทนอบอุ่นนั้นเหมาะกับร้านอาหาร หรือควรจัดวางเฟอร์นิเจอร์ในร้านอย่างไรให้ลูกค้าเดินเข้ามานั่งสะดวก เหล่านี้เป็นสิ่งที่เขาคิดว่าจะเพิ่มทักษะให้ตนเองและอีกหลาย ๆ คนที่ร่วมโครงการได้นำไปประยุกต์ใช้ต่อไปได้เป็นอย่างดี

ยอตนันยาวกว่าที่คิด

แต่อย่างไรก็ตาม ผลที่เล่ามาทั้งหมดนี้ก็เพียงผลในรูปธรรมเท่านั้น เพราะเป้าหมายสูงสุดที่ฮ็อตและทีมงานอยากเห็นก็คือโอกาสทางการศึกษาและทางวิชาชีพ ซึ่งเป็นสิ่งที่ยังขาดหายสำหรับคนพิการ

เขาจึงประสานงานกับชมรมศิลปะของโรงเรียนต่าง ๆ โดยใช้สื่อต่าง ๆ เช่น วิดีทัศน์ หนังสือ การแลกเปลี่ยนพูดคุยให้เกิดมุมมองในโลกของศิลปะในมุมมองกว้าง เพื่อเป็นทางเลือกให้แก่เด็กได้เรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง รวมทั้งประสานงานกับ

เครือข่ายมหาวิทยาลัยในพื้นที่ การวางแผนทางการจัดกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนต่อไปในอนาคตด้วย

อย่างการศึกษาที่พบว่า เด็กพิการกลุ่มหนึ่งมีศักยภาพที่จะเรียนต่อระดับมหาวิทยาลัยได้ แต่ขาดโอกาส ขาดการเชื่อมโยง และขาดการทำความเข้าใจ ข้อดีส่วนหนึ่งที่พานักศึกษามาเป็นพี่เลี้ยงก็คือ นักศึกษาเป็นตัวเชื่อมโยงที่ดีมาก เขาจะเอาเรื่องพวกนี้ไปพูด แล้วเขาก็จะมีความรู้สึกที่ว่าถ้าวันหนึ่งเขามีเพื่อน นักศึกษาเป็นคนพิการ เขาก็จะเข้าใจช่วยเหลือได้

“โครงการสุนทรียภาพทางศิลปะเพื่อคนพิการพยายามจะทำตัวเป็นคนกลางระหว่างเด็กที่ต้องการเรียนต่อ ในการทำกิจกรรม มีวิทัศน์เกี่ยวกับเรื่องศิลปะหลาย ๆ แขนง มีแบบสอบถามถามเด็ก ๆ ว่าดูแล้วเขาชอบอะไร จะได้เวิร์กช็อปตรงตามที่เขาชอบเลย เช่น เด็กบางคนรู้จักตัวตนของเขาอย่างชัดเจนว่าชอบอะไร เช่น มีน้องกลุ่มหนึ่งเราดูออกเลยว่าเขาต้องการไปทางแฟชั่น ในวันพรุ่งนี้ฉันแต่งงาน เราก็ให้เขาทำเต็มที่เลย มีการเดินแฟชั่น แต่งหน้าอะไรเต็มที่ เขารู้สึกว่าเป็นตัวของตัวเอง มีความสุข เราก็ได้เห็นศักยภาพอันเหลือเชื่อของเขา ซึ่งผมก็ช่วยแนะแนวว่าเขาจะเรียนทางไหนได้บ้าง

“ผมปรึกษาอาจารย์หลายท่าน จนพบว่ามีโมเดลอยู่ที่หนึ่งที่คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ข้อดีของที่นั่นคือเขามีระบบดีมากสามารถที่จะช่วยให้คนพิการเรียนจนจบมหาวิทยาลัย เขามีศูนย์ข้อมูล มีล่าม เเท่าที่ผมเห็นหลาย ๆ ที่คิดว่าที่นี่ดีที่สุดที่หนึ่งที่จะสามารถนำพาคนพิการไปสู่การศึกษาในมหาวิทยาลัยได้

“พอเราไปบอกต่อเรื่องการศึกษ อาจารย์ที่โรงเรียนโสตศึกษาปราจีนฯ ก็เกิดไอเดียว่าจะพาเด็กไปทัศนศึกษาที่มหา-

วิทยาลัยที่สอนทางศิลปะด้วย ผมก็เลยขอเสนอตัวเป็นวิทยากร นำทัวร์เลย ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่เราทำมันมีแรงผลักดันด้วย ไม่ใช่เราทำอยู่คนเดียว โรงเรียนเขาผลักดันตัวเองต่อ

“ส่วนในแง่ของวิชาชีพ อีกกลุ่มที่อาจจะเรียนในระบบไม่ได้ดีเท่าไร เช่นกลุ่มเด็กที่มีความพิการทางปัญญาด้วย แต่มีพรสวรรค์มาก มีศักยภาพที่น่าสนใจในเชิงศิลปะ มีแนวทางทางศิลปะที่เรียกว่า Abstract ตั้งแต่ทำโครงการมา มี ๒ คนที่ประสบผลสำเร็จอย่างน่าทึ่ง

“แม้แต่อาจารย์ที่จุฬาฯ ก็บอกว่างานนี้สามารถไปแสดงในเวทีนานาชาติได้ งานทุกชิ้นที่เขาทำมีคนมาติดต่อขอซื้อหมด และจากกิจกรรมครั้งแรกเขาเป็นคนเก็บตัวมาก ตอนนีเขากุมิใจกับงานและสื่อสารกับคนอื่นมากขึ้น จนเดี๋ยวนี้เหมือนเพื่อนกันไปแล้ว เรื่องนี้เราก็ต้องพยายามหาพื้นที่ให้เขาได้แสดงงานเยอะๆ”

แต่ก็เชื่อว่าทุกอย่างจะต่อยอดได้อย่างใจคิด เพราะประสบการณ์อย่างหนึ่งที่อัดฉีดขับเคลื่อนจากการทำกิจกรรมครั้งนี้ก็คือ วงการการศึกษาไทยนั้นยังแคบกว่าที่คิดนัก

โดยเฉพาะห้องเรียนศิลปะของเด็ก ๆ ผู้พิการ ครูควรจะเห็นมุมมองที่หลากหลายของศิลปะมากกว่านี้ เพราะเท่าที่เห็นบุคลากรเหล่านี้ยังมีมุมมองแคบอยู่ คือเสนอทางเลือกมาไม่มาก ถ้าเด็กคนไหนเห็นเหมาะก็ได้พัฒนาต่อ แต่คนไหนไม่ได้ก็ถูกปิดกั้นโอกาส ไม่สามารถป้อนความถนัด ศักยภาพด้านอื่น ๆ ของเขาได้ และถ้าเด็กคนไหนไม่เข้าทางของครูก็จะกลายเป็นปมด้อย ทั้ง ๆ ที่ถ้าทำโครงการไปแล้ว โอกาสที่เด็ก ๆ จะ

กลายเป็นคนเก่งโดยไม่รู้ตัวเลยก็เป็นได้ เพราะบางทีนี่อาจจะ เป็นสิ่งที่เขาถนัด เพียงแต่ต้องอาศัยความเปิดกว้างเท่านั้นเอง

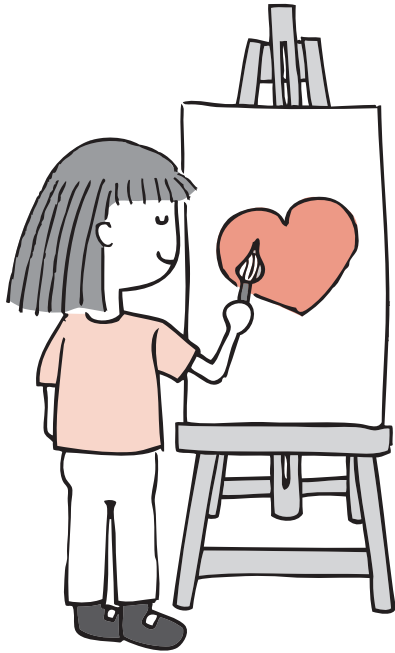
แน่นอน อึดไม่ได้คาดหวังว่าการเรียนการสอนศิลปะ จะต้องเปลี่ยนแปลงชนิดหน้ามือเป็นหลังมือ เพียงแต่อยากให้ โครงการนี้เป็นตัวจุดประกายไปถึงครู นักเรียน และนักศึกษา ศิลปะที่เป็นพี่เลี้ยงซึ่งจะเติบโตต่อไป ได้เห็นคุณค่าของความคิด สร้างสรรค์ก็เพียงพอแล้ว

จุดเริ่มต้นเล็ก ๆ อันยิ่งใหญ่

ศิลปะไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่เรื่องของความสวยงาม ภาพวาด หรือลายเส้นเท่านั้น แต่มันคือกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการสร้างกำลังใจ จุดประกายความคิดฝัน ได้ทั้งกับ คนพิการและไม่พิการ โดยคนพิการรู้จักก้าวข้ามขีดจำกัดทาง ร่างกายของตัวเอง ส่วนคนไม่พิการรู้จักก้าวข้ามไปในโลกแห่ง ความขาดพร่อง เปิดมุมมองความคิดใหม่

งานศิลปะจะนำไปสู่ความเข้าใจ และมีมิตรภาพระหว่าง เพื่อนมนุษย์ในทุกสังคม

ผลงานศิลปะทั้งภาพวาด เสือยัด โมเดลระบายสี พวงกุญแจ ฯลฯ จากนั้นอง ๆ โรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี โรงเรียน โสตศึกษาอนุสรสุนทร จังหวัดเชียงใหม่ และโรงเรียนสุนทร- วิจิตร จังหวัดนครพนม เป็นจุดเริ่มต้นเล็ก ๆ อันยิ่งใหญ่ที่นำไปสู่กระบวนการพัฒนาความเข้าใจระหว่างคนปกติและคนพิการ การศึกษาระยะยาว และการพัฒนาอาชีพได้อย่างยั่งยืนอีกด้วย

ศิลปะในโลกมืด

เปิด ‘ใจ’ เห็นอะไรมากกว่ามองด้วย ‘ตา’

เมื่อก้าวเข้ามาในร้านกาแฟแห่งนี้ สิ่งหนึ่งที่ดึงดูดไม่แพ้กลิ่นกาแฟที่อบอวลในร้าน ก็คือผลงานศิลปะที่เรียงรายอยู่โดยรอบ ทั้งภาพวาดบนผนัง งานระบายสีโมเดลไม้ในตู้ ไปสการ์ด

หลากหลายแบบ หรืองานเพ้นท์สติกแต่งร้านตามมุมต่าง ๆ ผลงานเหล่านี้ดูเผิน ๆ อาจไม่รู้เลยว่า เป็นฝีมือของจิตรกรที่อยู่ในโลกอันมืดมิดหรือเลื่อนราง

เพียงแค่จินตนาการว่าเราสูญเสียการมองเห็นไป ทุกสิ่งรอบกายเหมือนมีคนวางกำแพงไว้ทุกด้าน ก็อาจทำให้หลายคนหมดกำลังใจ ไม่อยากออกไปใช้ชีวิตในโลกภายนอกอีกแล้ว

แต่หากใครได้มาเยือนศูนย์เรียนรู้และพัฒนาอาชีพคนตาบอดล้าปาง หรือร้าน Power Blind Shop แห่งนี้แล้ว อาจต้องแปลกใจที่เห็นผู้พิการทางสายตาส่งผลิตสินค้าขายในบ้านได้ ดูแลความเรียบร้อยในร้านได้ แถมยังชงกาแฟได้ตามความต้องการลูกค้าด้วย!

เมื่อโครงการ ‘สุนทรียภาพทางศิลปะเพื่อคนพิการ’ ที่ออกจัดกิจกรรมสำหรับผู้พิการทางการได้ยินเสร็จสิ้นไปแล้ว และมีเสียงตอบรับที่ดีเกินคาด ในปี ๒๕๕๕ เขาจึงขยายการทำงานศิลปะเพื่อสังคมมาสู่โครงการ Open Eye Open Mind (เปิดตา เปิดใจ) เพื่อการเรียนรู้เชิงศิลปะและนำไปประยุกต์ใช้ในมูลนิธิพิทักษ์ดวงตาล้าปาง

ผู้พิการทางสายตาที่แม้ยามปกติก็ทำอะไรได้ลำบากแล้ว แต่โครงการนี้ได้จุดประกายความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานให้ผู้พิการทางสายตาได้เห็นว่าเขามีความสามารถมากกว่าที่ตนเองและใครหลายคนคิด ด้วยรูปแบบกิจกรรมพัฒนาสถานที่และผลิตภัณฑ์ของร้านกาแฟ ยิ่งทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมเห็นความสำเร็จได้เป็นรูปธรรมและสร้างความภาคภูมิใจ แม้ผู้ทำผลงานจะไม่ได้เห็นด้วยตาของตัวเองก็ตาม

ด้วยความร่วมมือของคนพิการและไม่พิการ ถึงจะเป็นโลกมืดทางสายตา แต่ความสว่างก็เกิดขึ้นในจิตใจผู้ร่วมกิจกรรมทุกคน

มูลนิธิพิทักษ์ดวงตาลำปาง

เป็นองค์กรเอกชนสาธารณกุศล ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ดำเนินงานด้านบริการต่าง ๆ เพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น จัดการศึกษาให้โรงเรียนการศึกษาคนตาบอดลำปาง ฝึกอาชีพและส่งเสริมให้คนพิการมีงานทำ ออกหน่วยแพทย์เคลื่อนที่ผ่าตัดต่อกระดูกแก่ผู้ป่วยในถิ่นทุรกันดาร เป็นต้น

Power Blind Shop

ร้านกาแฟในสังกัดมูลนิธิฯ จำหน่ายกาแฟสดและผลิตภัณฑ์ฝีมือคนพิการในชุมชน ที่ผลิตเพื่อหารายได้เลี้ยงตนเอง สนับสนุนให้คนพิการเห็นคุณค่าในความสามารถและพึ่งพาตนเองได้

โจทย์ที่เปิดกว้างและท้าทายขึ้น

กิจกรรมครั้งนี้เริ่มต้นเมื่อทาง สสพ. เห็นว่ากิจกรรมศิลปะที่อดีตเคยจัดมา น่าจะเป็นประโยชน์กับหน่วยงานอื่น ๆ อีก จึงประสานงานกับทีมงานของมูลนิธิพิทักษ์ดวงตาลำปาง เพราะ

เป็นหน่วยงานที่เคยทำกิจกรรมและแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอยู่เรื่อย ๆ

สุกัญญา ทากอง เจ้าหน้าที่มูลนิธิพิทักษ์ดวงตาลำปาง อธิบายว่า เมื่อได้รับการติดต่อจาก สสพ. ว่าอยากจัดกิจกรรมอบรมทางศิลปะกับเด็ก ๆ ผู้พิการทางสายตาในลำปาง สิ่งทางมูลนิธิฯ ต้องเตรียมตัวก็คือ เตรียมทีมงานที่จะทำงานร่วมกัน จัดแฉ่งสถานที่ เตรียมข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก ๆ ผู้ร่วมกิจกรรม

“เราได้อ่านข้อมูลโครงการที่คุณอดีตและ สสพ. เคยจัดมาเมื่อปีก่อน เห็นภาพว่าเขาจัดอะไรยังไปบ้าง และรู้สึกยินดีมาก ๆ ที่จะมาจัดกิจกรรมที่นี้ มูลนิธิฯ ก็เลยรับสมัครเด็ก ๆ ที่สนใจร่วมทำกิจกรรมศิลปะ และให้ข้อมูลกับทีมคุณอดีต เช่น เด็กพิการทางสายตาระดับไหน มองไม่เห็นเลยหรือระดับเลือนรางช่วยเหลือตัวเองได้หรือเปล่า ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์เวลาเตรียมการ”

ขณะที่อดีตก็เสริมว่า เมื่อได้รับมอบหมายให้ทำกิจกรรมกับน้อง ๆ ที่นี้ ก็เตรียมเปิดใจให้กว้างก่อนเลย เพราะยังไม่ต้องเจอโจทย์อะไรบ้าง จนได้มาดูสถานที่จริง ๆ บวกกับการประชุมกับ สสพ. และทีมงานของมูลนิธิฯ รูปแบบกิจกรรมศิลปะจึงค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น โดยสิ่งแรกที่พวกเขาทำก็คือ กำหนดโจทย์ขึ้นมาคร่าว ๆ ว่าจะดำเนินหน้าต่อไปอย่างไร โดยภาพคร่าว ๆ ที่เขาคิดเอาไว้ก็คือ

...สร้างกิจกรรมทางศิลปะกับผู้พิการทางสายตา

...ตกแต่งร้านกาแฟของมูลนิธิฯ ในชื่อ Power Blind Shop ให้สวยงามขึ้น

...สร้างผลิตภัณฑ์ที่สร้างรายได้ให้มูลนิธิฯ

“พอเราเห็นสถานที่จริงก่อนก็จะเป็นประโยชน์กับรูปแบบกิจกรรม และพอได้คุยทำความรู้จักมูลนิธิฯ มากขึ้น ก็เลยเห็นว่าเขามีศักยภาพด้านเครือข่ายอยู่แล้ว มีร้านค้าด้วย มีความเข้มแข็งระดับหนึ่ง เหมือนเรามาเป็นตัวเสริมเรื่องทักษะทางศิลปะมากกว่า”

ทั้งหมดนี้จึงไม่ใช่เพียงการทำกิจกรรมกับนักเรียน แต่เหมือนเป็นการวางแผนธุรกิจที่ต้องประสานกับหลายฝ่าย เพิ่มทักษะการนำเอาศิลปะมาประยุกต์ใช้ในด้านอาชีพ หาจุดเชื่อมโยงที่ผู้ร่วมกิจกรรมมีความสุข และเกิดผลงานที่เป็นธุรกิจได้ด้วย

ก่อสร้างสร้างทีม

เมื่อฮึดได้คุยกับทีมงาน สสพ. และมูลนิธิฯ จนเข้าใจตรงกันแล้ว ก็เริ่มติดต่อวิทยากรที่จะมาให้ข้อเสนอแนะกับผลงานของเด็ก ๆ โดยกำหนดไว้ที่ ๓ คน โชคดีที่ทีมวิทยากรที่มีอยู่แล้วจากโครงการเดิมเต็มใจร่วมโครงการใหม่นี้ เพราะต่างซึมซับและเข้าใจธรรมชาติเด็กพิการมาบ้างแล้ว

“พอรู้ว่าจะได้มาจัดโครงการอบรมศิลปะอีกครั้งก็ยินดีมาก เพราะเราผ่านประสบการณ์โครงการน้องหนูหนาวมาแล้ว พอเข้าใจพื้นฐานบ้างว่า คนพิการส่วนมากไม่ชอบให้คนโง่เกินไป แล้วเขาจะมีสมาธิมาก เวลาเราจะอธิบายหรือสอนอะไรต้องบอกให้จบไปเลย แล้วให้เวลาเด็กทำงานเยอะ ไม่ต้องคอยบอก

คราวนี้ก็ไม่ค่อยกังวลอะไรมากนัก” **วิรัตน์ แก้วสุรินทร์** หนึ่งในทีมวิทยากรกล่าว

จากนั้นเขาก็ติดต่อหาทีมพี่เลี้ยง บางส่วนเป็นนักศึกษาที่เคยร่วมโครงการเก่าแล้ว เพราะเข้าใจจุดประสงค์และการทำงาน บางส่วนคือหน้าใหม่ ซึ่งก็ไม่ต้องประกาศรับสมัครมากนัก เพราะให้พี่เลี้ยงทีมเดิมไปบอกต่อและชวนกันมา รวมแล้วได้กว่า ๑๐ คน

“เรายังยืนยันวัตถุประสงค์ว่าต้องการให้คนพิการและไม่พิการได้ทำความเข้าใจกัน โดยมีศิลปะเป็นสะพานเชื่อม เพราะฉะนั้นก็ต้องมีพี่เลี้ยง แม้ทางมูลนิธิฯ ก็มีทีมงานแล้วก็ตาม แต่เขาเป็นคนที่เคยทำงานกับคนพิการอยู่แล้ว ดังนั้นเราจึงอยากเปิดโอกาสให้วัยรุ่นหลาย ๆ คนที่ยังไม่เข้าใจโลกของความพิการมาร่วมด้วย”

อีกโจทย์หนึ่งที่ท้าทายไม่แพ้กันก็คือ แม้ผู้ร่วมงานชุดเดิมเคยมีประสบการณ์ในโครงการเก่ามาแล้ว แต่คราวนี้เป็นความพิการอีกรูปแบบหนึ่งที่มีเสียงและการสัมผัสมาแทนภาษามือ ก่อนเริ่มดำเนินงานจึงต้องมีการประชุมกันให้เข้าใจจุดประสงค์ภาพรวมของโครงการและจุดประสงค์ของกิจกรรมแต่ละวันด้วย

ซึ่งข้อควรรู้ประการหนึ่ง เมื่ออยู่ร่วมกับคนพิการทางการมองเห็นก็คือ เมื่อตาเรามองไม่เห็น สิ่งที่ทดแทนเข้ามาคือน้ำเสียงที่ชัดถ้อยชัดคำและการสัมผัสให้เขารู้ว่าเรากำลังสื่อสารกับใครอยู่

เครื่องมือเรียนรู้ใกล้ตัว

เมื่อการสัมผัสเป็นเรื่องสำคัญ สิ่งที่มาคือต้องใช้อุปกรณ์จำนวนมาก และแน่นอนว่า การวางแผนงบประมาณจึงเป็นเรื่องที่ตามมา

ฮ็อตเห็นว่าวัสดุเหลือใช้ใกล้ตัวนี้แหละที่เป็นสื่อการเรียนรู้ได้ เช่นก้อนหิน กิ่งไม้ ถุง ถ้วยพลาสติก กระดุมเหลือใช้ล้วนนำมาใช้ในกิจกรรมได้โดยไม่สิ้นเปลืองงบมากด้วย โดยการคัดเลือกวัสดุนี้ได้อาศัยความเป็นจากวิทยากรด้วยว่าชิ้นไหนจะเป็นประโยชน์อย่างไรบ้าง

...ก้อนหิน - เป็นที่จุ่มสีแล้วแตะ หรือใช้เหล็กลมมขีดเขียนได้

...กิ่งไม้ - เป็นที่ระบายสีหรือทากาวติดกิ่งไม้ไปในผลงานเลยก็ได้

...ถุงพลาสติก - สร้างรูปแบบการระบายสีแบบใหม่ ๆ ได้

กระบวนการเรียนรู้

ระยะเวลา ๕ วัน ๔ คืน ระหว่างน้อง ๆ ผู้พิการทางสายตาเจ้าหน้าที่ในสมาคมคนพิการทางสายตาจังหวัดลำปาง จำนวน ๒๕ คน และกลุ่มนักศึกษาและวิทยากรอีกกว่า ๑๐ คน กลายเป็นโมเดลการเรียนรู้ที่น่าสนใจยิ่ง

งานศิลปะสำหรับคนที่มีมองไม่เห็น ไม่ใช่เรื่องง่าย แต่ก็ไม่ใช่ไปถ้าเปิดใจเข้าใจความต้องการของคนพิการ แต่ต้องเพิ่มการวางแผนว่าจะนำงานศิลปะไปประยุกต์ทางอาชีพอย่างไรด้วย

เมื่อน้อง ๆ ผู้พิการทางสายตาพบกับทีมของฮ็อตครั้งแรกหลายคนตื่นเต้น หลายคนชินแล้วที่มีคนจากหน่วยงานนอกเข้ามาทำกิจกรรม บางคนไม่ได้คาดหวังอะไรล่วงหน้าแต่ที่แน่ ๆ วันนี้ ทุกคนได้แลกเปลี่ยนมุมมองประสบการณ์และความรู้สึกในเรื่องศิลปะกันอย่างเต็มที่

ฮ็อตนำสูตรเดิมกลับมาใช้ นั่นคือการตีชี้ ผ่านการทำความรู้สึกและแนะนำตัว ซึ่งพี่เลี้ยงหลายคนกังวลว่า น้อง ๆ จะจำได้หรือเปล่า แต่ปรากฏว่าไม่เป็นปัญหาเลย เพราะเด็ก ๆ มีสมาธิดีมาก สามารถแยกแยะโทนเสียง จังหวะการพูด การลงน้ำหนักคำต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์สำคัญในการระบุตัวบุคคล

จากนั้นฮ็อตก็กลายร่างเป็นครูอีกรอบด้วยเล่าที่มาของโครงการนี้ ตั้งแต่ความฝันที่อยากจะพัฒนาทักษะทางความคิดสร้างสรรค์ของน้อง ๆ และพัฒนาพื้นที่ร้านกาแฟ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของทุกคน ดังนั้นจึงอยากให้น้อง ๆ เปิดใจกับพี่เลี้ยงให้เต็มที่ ให้คิดว่าเป็นเพื่อนมาทำงานร่วมกัน ไม่มีใครด้อยกว่าใคร

เมื่อพี่ ๆ น้อง ๆ ได้รู้จักกันแล้วก็เริ่มเข้าสู่การทำงานศิลปะโดยที่ไม่ได้กำหนดกรอบใด ๆ (เช่นเดิม)

จากคนปกติที่มีมองเห็น เมื่อพูดถึง ‘จินตนาการ’ ก็ยิ่งกว้างไกลอยู่แล้ว แต่พอเจอ ‘จินตนาการของคนที่มีมองไม่เห็น’ ก็ยิ่งเปิดโลกกว้างไปอีก

สี สัน ความรู้สึก รูปร่าง สัมผัส กลิ่น เสียง ล้วนเป็นมุมมองที่คนพิการกับคนปกติได้แลกเปลี่ยนกัน

ในโลกที่มีมองไม่เห็น ความสนุกเริ่มขึ้นตั้งแต่น้อง ๆ ได้เป็นผู้เลือกวัสดุอุปกรณ์งานศิลปะเอง โดยจัดสถานที่เป็นซุ้ม

อุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ชุ้มกระดาษ ชุ้มฟองน้ำ ชุ้มกิ่งไม้และให้น้อง ๆ เดินตามทางหยิบของที่ต้องการโดยมีพี่เลี้ยงช่วยดูแลเมื่อเขาได้หยิบจับวัสดุต่าง ๆ หลายคนตื่นเต้นและสนุกสนานรวมทั้งเวลาใช้สี ก็ให้น้อง ๆ เลือกสีเองตามความต้องการ พี่เลี้ยงคอยหยิบจับให้ ทำให้เขายิ่งภูมิใจกับผลงานที่ตัวเองเป็นคนเลือกทุกขั้นตอน

น้อง ๆ ผ่านชุ้มที่มีอุปกรณ์
ให้เรียนรู้ต่าง ๆ กัน

ในเฟรมผ้าใบ ๑ ผืน เกิดจากความร่วมมือของพี่และน้อง โดยพี่เลี้ยงจะจับมือน้องให้ทำให้ง่ายเป็นตัวอย่างก่อน

“ลองหมุนเป็นวงกลมสิคะ”

“ชอบลากเส้นยาว ๆ ใหม ลากหลาย ๆ เส้นเลย”

“จับกิ่งไม้ที่อยู่ทางขวานะ แล้วจุ่มสีตรง ๑๒ นาฬิกา แล้วค่อยวาด”

พี่ ๆ แต่ละคนมีเทคนิคช่วยน้อง ๆ ต่างกันไป แต่ทั้งหมดเต็มไปด้วยเสียงพูดคุยสนุกสนาน บ้างมีเสียงหัวเราะ เสียงประหลาดใจ เสียงพูดคุยกัน เสียงเครียดว่าสีนี้ดีหรือยัง

ผู้พิการทางสายตาตั้งแต่กำเนิดไม่สามารถนึกภาพของสีได้ แต่เรื่องสนุก ๆ ก็สามารถเกิดขึ้นได้เมื่อให้ออกาสเขา ‘ตีความ’ เช่นเมื่อบอกว่า สีแดง อาจจะดูรุนแรงในสายตาคนปกติ แต่มันอาจจะกลายเป็นสีที่นุ่มนวลของคนที่ยมองไม่เห็นก็ได้

หรือคนปกติ เมื่อหลับตาแล้วให้นึกสีนั้นก็นึกออกได้ แต่ภาพของคนตาบอดจะไม่มีความคิดอยู่เลย แต่จะให้หลัก ‘ฟังเก่ง’ ‘จำเก่ง’ มาใช้ช่วยจินตนาการสิ เช่น ได้ฟังเรื่องเล่าวันนี้พระอาทิตย์แดงสวยมาก หรือมีคนบอกว่าเจ้ากระต่ายนุ่มนวลที่น้องจับอยู่สีขาวทั้งตัวเลย

น้องนัท นักเรียนโรงเรียนสอนคนตาบอด ลำปาง เป็นหนึ่งในคนที่เคยใช้แปรงวาดรูปมาบ้าง แต่วันนี้ดูตื่นเต้นเป็นพิเศษ เพราะรู้ว่าผลงานที่กำลังทำจะถูกนำไปจำหน่าย เลยดูจะเกร็ง ๆ ไปบ้าง จนพี่เลี้ยงแอบกระซิบบอกน้องว่า ไม่ต้องกลัววาดไปอย่างที่ยากวาดเลย เพราะในเฟรมผ้าใบนั้น พี่ ๆ ช่วยกัน

ติดเทปเป็นกรอบภาพให้แล้ว ไม่ต้องกลัวเลอะออกมาข้างนอก พอได้ยืนอย่างนั้น ศิลปินตัวน้อยจึงลงมือได้อย่างเต็มที่

หลังจากได้ผลงานของน้อง ๆ แล้ว ก็ถึงเวลาที่เจ้าของผลงานจะได้อธิบายถึงแนวคิดและแรงบันดาลใจของตัวเองต่อชิ้นงานนั้น ๆ และวิทยากรก็จะให้คำแนะนำในตัวผลงาน เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงแก้ไขผลงานในครั้งต่อไปได้

ท่ามกลางโลกที่มีมิติ
ความสุขยังส่องสว่างในโลกของศิลปะ

น้องหนึ่ง จันทรจิรา ปรีดาเกรียงไกร อีกหนึ่งศิลปินตัวน้อย เล่าผลงานตัวเองว่า สีสนในภาพอยากสื่อถึงทุ่งหญ้าที่มีดอกไม้อยู่ มีทั้งสีที่เธอเลือกเอง เช่นสีชมพู สีเขียว เพราะเคยได้ยินว่าเป็นสีที่อ่อนหวาน พออยากจะวาดดอกไม้ก็ใช้ความจำที่เคยหยิบจับดอกไม้ที่ครูนำมาให้สัมผัส แต่งแต้มเป็นรูปทรงกลม ๆ นอกจากนี้ก็ถามพี่เลี้ยงด้วยว่าควรมีสื่ออะไรอีก พี่เลี้ยงก็แนะนำว่าใส่สีเหลืองตรงกลางให้เป็นเกสร จะได้เป็นดอกไม้ที่สมบูรณ์

ขณะที่ครูวิรัตน์ ช่วยเสริมว่า จริง ๆ ไม่อยากให้น้องหนึ่งต้องกังวลว่าจะใช้สีอะไรให้เหมือนภาพจริง เพราะเมื่อได้หยิบจับแปรงระบายสีด้วยความสนุกแล้ว ไม่ว่าจะออกมาเป็นภาพอะไร คนดูก็เข้าใจถึงความสุขได้

“แรก ๆ จะเห็นเด็กบางคนเกร็ง ๆ เพราะกลัวทำเลอะบ้าง กลัวไม่สวยบ้าง เราก็พยายามบอกเขาว่างานทุกอย่างที่ทำด้วยความสุข มันก็เป็นงานที่มีค่าแล้ว จะให้เขาได้หยิบจับอุปกรณ์ทุกอย่างเลย จะได้เรียนรู้ว่ามีอะไรอีกมากที่หมายถึงงานศิลปะ เช่น บางคนทำงานถักได้ บางคนสานงานฝีมือได้”

ศิลปะ ไม่ใช่เพียงการมองเห็น

การทำงานทุกอย่างล้วนมีอุปสรรคเป็นเรื่องธรรมดา ไม่เว้นแม้แต่โครงการ Open eye open mind สำหรับการดูแลน้องผู้พิการทางสายตาที่มีช่วงวัยต่างกัน ความสนใจต่างกัน แต่อัดแน่นว่าอยากให้ทุกคนแสดงศักยภาพได้เต็มที่ จึงไม่ปิดกั้นไอเดียใด และปรับเวลากิจกรรมให้เข้ากับความสนใจของเด็ก ๆ

ไม่เพียงแต่เด็กๆ
แต่ผู้ใหญ่ก็ร่วมโครงการนี้ได้

เพราะฉะนั้น นอกจากงานศิลปะแบบใช้มือทำแล้ว หากดู
ที่ท่าคนไหนสนใจกิจกรรมอะไร วิทยากรและพี่เลี้ยงก็จะคอย
สนับสนุนเพื่อให้ตามความถนัดด้วย เช่นช่วงหนึ่งของกิจกรรม
น้องตัม ผู้ร่วมกิจกรรมเริ่มนั่ง จนพี่เลี้ยงต้องถามไถ่ด้วยความ
เป็นห่วง

น้องตัม: ... (นั่ง ไม่หยิบจับอุปกรณ์)

พี่แนน: น้องตัมเป็นอะไรครับ ระบายสีต่อไหม?

น้องตัม: ...ไม่อยากทำแล้ว

พี่แนน: ถ้าอย่างนั้นน้องตัมอยากทำอะไรครับ

น้องตัม: ...

พี่แนน: ร้องเพลงกันไหม?

น้องตัม: ผมเล่นนิทานเก่งมากครับ อยากฟังไหม?

ตั้งนั้นบรรดาครู ๆ จึงเห็นว่า ประสาทสัมผัสที่เยี่ยมยอด
อีกอย่างของผู้พิการทางการมองเห็นก็คือ ‘หู’ นั่นเอง จึงแก้-
ปัญหาด้วยการจัดกิจกรรม ‘น้องเล่นนิทาน พี่เล่นดนตรี’ เลย
แล้วกัน

เสียงเล่นนิทาน เสียงดนตรี หรือแม้แต่การเคาะพู่กันให้
เกิดจังหวะ กลายเป็นกิจกรรมที่สร้างความสุขและเป็นสะพาน
เชื่อมโลกของคนดีและคนตาบอดไว้ด้วยกัน แม้เรื่องราวของ
นิทานอาจจะไม่ใช่สาระสำคัญ แต่อยู่ที่การได้แสดงความ-
สามารถ ความภาคภูมิใจของน้อง ๆ โดยไม่เขินอาย ไม่รู้สึกว้า
ตัวเองด้อยกว่าใคร เพราะต่างคนก็มีทางถนัดของตัวเอง
ขอเพียงได้ค้นพบมัน

เส้นทางสู่ตลาดศิลปะ:

เมื่อได้เรียนรู้ศิลปะและได้ผลงานเบื้องต้นแล้ว ในวันที่ ๔-๕
ของกิจกรรม ก็ได้เวลาลงสนามจริงแล้ว นั่นคือการทำให้อา-
กาแฟ Power Blind สวยงาม มีผลิตภัณฑ์ที่ขายได้

น้อง ๆ และพี่เลี้ยงที่ร่วมเวิร์กช็อป

ออดได้แบ่งงานไว้เพื่อความสะดวก โดยส่วนงานปรับปรุงภูมิทัศน์จะมีพี่ ๆ นักศึกษาหยิบจับอุปกรณ์ แปรง สี ไปช่วยทำความสะอาดตัวอาคารแล้วลงสี วาดลวดลายใหม่ที่ดูสดใสช่วยกันนำความคิดของเด็ก ๆ มาทำ เช่น น้องบอกว่าอยากให้มีงานปั้นให้เขาดูบลค่าได้ สร้างบรรยากาศร้านกาแฟในสมาคมฯ เชิญชวนผู้มาเยือนให้มานั่งพัก ส่วนตัวเขาก็ไปซื้อกระดาษทำโปสการ์ด โมเดลไม้เพื่อนำมาระบายสี

จากนั้น พี่เลี้ยงก็ช่วยกันติดเทปตรงกระดาษโปสการ์ดเพื่อทำเป็นกรอบ และเมื่อผลงานเสร็จ ถึงค่อยแกะเทปออก เพื่อที่จะได้ไม่ดูเลอะเทอะมาก หรือการระบายสีโมเดลไม้ก็จะให้พี่เลี้ยงช่วยจับถ้าทำไม่ถนัด เรียกว่าเป็นทั้งความสนุกและภูมิใจของทุกคน จนกลายเป็นผลิตภัณฑ์ศิลปะมากกว่า ๑๐๐ ชิ้น เสียอีดี พวงกุญแจ โปสการ์ด โมเดลระบายสี อุปกรณ์ที่ใช้

ประกอบในการโชว์สินค้า เช่น ราวแขวน ชั้นวางของ และรูปภาพ

แต่ก็เชื่อว่าไม่มีเรื่องยากเลย เพราะโจทย์หนึ่งที่ทำให้ออดมากก็คือ เมื่องานนี้สำเร็จออกมาแล้วจะเป็นอย่างไรต่อ เพราะต้องยอมรับว่า คนทำกับคนอุดหนุนย่อมตีโจทย์งานศิลปะแตกต่างกันไป เพราะฉะนั้น การวางแผนการตลาด การจัดวางหน้าร้านให้สวยงาม หรือแม้แต่การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ จึงเป็นเรื่องที่ออดคำนึงมาเป็นพิเศษ ตัวอย่างเช่น ภาพวาดชิ้นหนึ่งอาจจะดูสวยเมื่อวางไว้ภาพเดียว หรืออาจจะดีกว่าเมื่อวางสองชิ้นต่อกัน หรืองานศิลปะบางชิ้นเมื่อติดโลโก้ร้านกาแฟก็สร้างมูลค่าได้ เป็นต้น

ผลงานที่เป็นความภูมิใจของทุกคน

การสร้างมูลค่าเพิ่มก็เป็นอีกเรื่องที่ออดอยากเห็นมากเป็นพิเศษ โดยเขาและทีมงานได้ ออกแบบของใส่โปสการ์ด

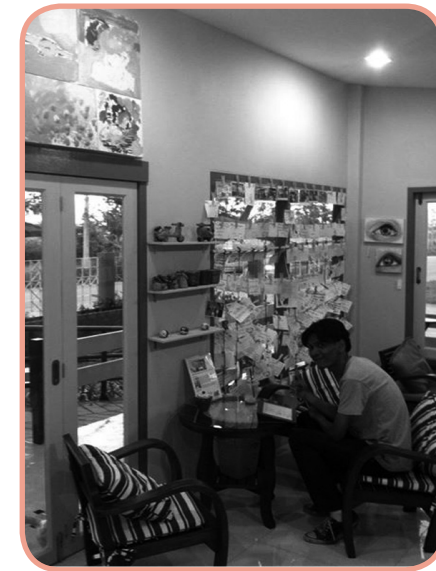
เพิ่มมูลค่าของภาพ หรือภาพถ่ายงานโมเดลระบายสีก็นำมา เป็นปกสมุดและโปสการ์ด

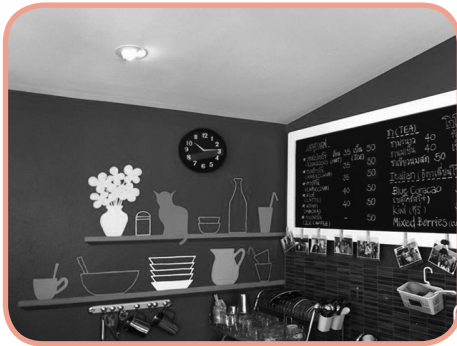
ส่วนภาพวาดของน้อง ๆ ก็สร้างจุดขายสำหรับผู้ชื่นชอบ งานศิลปะแบบ Abstract (นามธรรม) เพราะผลงานเหล่านี้ เกิดจากจิตข้างในจริง ไม่ได้มีสิ่งปรุงแต่งทางสายตาเลย ผู้ที่ชม ความงามของภาพเหล่านี้ก็ชมด้วยใจเช่นกัน

สินค้าฝีมือน้อง ๆ ผู้พิการทางสายตา
ที่ร้าน Power Blind

แต่อย่างไรว่า ผลงานเหล่านั้นก็เป็นเพียงแค่วัตถุ เพราะสิ่ง-สำคัญที่มีค่าเหนือกว่า ก็คือความภูมิใจของคนพิการที่แม้เขา ไม่ได้เห็นผลงานของตัวเอง แต่มีคนเห็นและอุดหนุนสินค้า รวมทั้งเกิดความสามัคคีในกลุ่มคนพิการเมื่อได้ร่วมมือตกแต่ง สถานที่ด้วยกัน

พี่ ๆ ช่วยตกแต่งภูมิทัศน์ของร้าน

ถึงวันนี้...บทพิสูจน์ธุรกิจร้านกาแฟเป็นจุดเริ่มต้นที่จะสื่อสารกับคนในสังคมว่า ความพิการไม่ได้เป็นภาระใคร แต่ก็ไม่ใช่ยากให้มองว่าคนพิการต้องอยู่ได้ด้วยตัวเองเท่านั้น ทีมของฮ็อตไม่ได้สอนทักษะเขาแล้วก็ปล่อยให้สู้ตามลำพัง แต่กระบวนการทุกอย่างต้องอาศัยความร่วมมือจากคนปกติด้วย

หากมองข้ามเรื่องความพิการไป แล้วมองน้อง ๆ ที่กำลังลงมือทำงานศิลปะกันอย่างขยันขันแข็งในฐานะศิลปินที่ทำงานด้วยความตั้งใจจริง คำถามที่เกิดขึ้นคือ ทำไมผู้ที่มีศักยภาพพร้อมกว่าจะไม่ช่วยเหลือ

หากมีความร่วมมือต่ออย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต เช่น ผู้พิการผลิตผลงาน แล้วมีหน่วยงานมาเสริมเรื่องการตลาด ก็คงเป็นโมเดลความร่วมมือที่ดีไม่น้อย

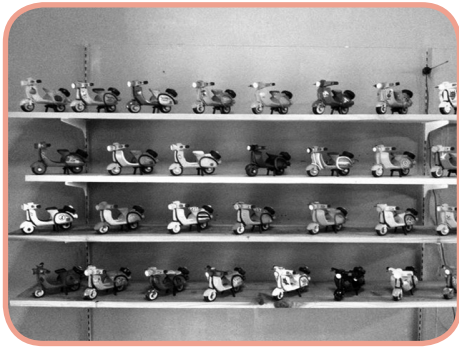
ก้าวอย่างของศิลปินผู้แตกต่าง

งานศิลปะมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนพิการทุกประเภท ช่วยคนพิการให้สามารถสร้างความสุขให้ตนเองและคนใกล้ชิด มีโอกาสใช้สติปัญญาเรียนรู้ พัฒนาความมั่นใจในตนเองและศักยภาพที่มีอยู่ ได้ใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้สร้างผลงานได้นำเขาเข้าสู่ชุมชนและสังคมในวงกว้าง และได้สร้างประโยชน์ต่อสังคมด้วย

จุดเริ่มต้นที่มูลนิธิพิทักษ์ดวงตาลำปางแห่งนี้ อาจเป็นโมเดลการพัฒนาศักยภาพและสร้างความเข้มแข็งแก่เครือข่ายคนพิการให้ที่อื่น ๆ ได้

ผู้พิการจากฐานะอาชีพอิสระ กำลังก้าวสู่การเป็นกิจการเพื่อสังคมของคนพิการ แสดงถึงพลังแห่งการสู้ของคนพิการทางสายตา แต่สิ่งสำคัญกว่าก็คือสังคมต้องมาร่วมกันกระตุ้นและช่วยกันส่งเสริมให้กิจกรรมเหล่านี้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้คนพิการสามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง ช่วยเหลือ

ตนเองได้ ดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่าและไม่เป็นภาระของสังคม

ผลงานแฟนโมเดลไมสวยงามน่ารักจากฝีมือผู้ท่อมองไม่เห็น
จำหน่ายในร้านกาแฟที่ลำปาง

สิ่งหนึ่งที่อดมองต่อ ยอดไป คือ ช่องทางการนำเสนอเรื่องนี้สู่สังคม ซึ่งสื่อที่เขาสงใจคือ ‘โทรทัศน์’

“จากตอนที่อบรม ตอนแรก ๆ ผมได้ไปเห็นคนที่ร่วมอบรมทำหนังสือ ก็รู้สึกว่าการถ่ายทอดเป็นภาพเคลื่อนไหวมันน่าสนใจ เราจะได้เห็นอารมณ์ของเด็ก ๆ ของพี่เลี้ยง ของทุกคนในวินาทีนั้น อยากทำรายการที่กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของทุกคน แต่ก็ยังเป็นโครงการเบื้องต้น ยังไม่ได้ลงรายละเอียดอะไรมาก”

และวันนี้คือบทพิสูจน์ว่า เมื่อโอกาสมาถึง คนที่มีติดบอดทางการมองเห็นก็สามารถเป็นผู้เปิดโลกคนให้ตาดีได้เห็นความงาม ความตั้งใจ และความบริสุทธิ์ในหัวใจใครหลาย ๆ คน

มนต์ศักดิ์ ชัยวีระเดช

Short Films Change the World

หากเราเปิดตา เราจะเห็นโลกในมุมใหม่ และหากเราเปิดใจ เราจะมองเห็นความหลากหลาย ที่ไม่ใช่ความแปลกแยก เจกเช่นที่ ‘หลัง’ มนต์ศักดิ์ ชัยวีระเดช อดีตนักกรีฑาทีมชาติ โหม่งข้ามความบกพร่องทางการได้ยินหรือทางการมองเห็น และเลือกที่จะเชื่อในศักยภาพความเป็นมนุษย์ของกลุ่มคนที่สังคมเคยมองว่า ‘ไม่น่าทำได้’ ให้พวกเขาเหล่านั้นแสดงให้สังคมและตัวพวกเขาเห็นว่า “เขาทำได้” (ไม่ต่างจากคนทั่วไป)

คนที่เลือกการทำงานเพื่อ ‘คนที่มีความแตกต่าง’ เยียวยาจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ของตัวเอง อย่างหลังนี้แหละคือผู้ริเริ่มโครงการหนึ่งเจิบ Si[gn]lent Film ภาพยนตร์สั้นของผู้พิการทางหูและโครงการเห็นได้ด้วยแรงบันดาลใจ: หนึ่งสั้น

‘มนต์ศักดิ์ ชัยวีระเดช’

หากเปรียบเทียบเป็นหนังสือเรื่องหนึ่ง หนังสือเรื่องนี้ มีรสชาติแตกต่างกัน แต่มาจากผู้กำกับหนึ่งคนเดียวกัน ดังนั้น ก่อนที่จะเริ่มดูหนัง มาลองทำความรู้จักกับผู้กำกับงานครั้งนี้ กันก่อน

เมื่อครั้งเป็นนักศึกษา หล่งเป็นนักศึกษาภาควิชาโฆษณา
คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรม-
ศาสตร์ ที่ไม่ได้ใส่ใจแค่เรื่องในห้องเรียน แต่ยังสนใจกิจกรรม
นอกห้องเรียน

เพราะกลุ่มมะขามป้อมนี้เป็นกลุ่มที่ใช้ละครเวทีเป็นเครื่องมือ
ในการทำงานเพื่อสะท้อนปัญหาชาวบ้าน สู้สังคม และพัฒนา

โลกหนึ่งอันใหม่ที่อยากให้คุณได้ดู

มองไม่เห็น...แต่ไม่ได้ปิดกันจินตนาการ

หนึ่งต้นผู้พิการทางสายตา: เห็นได้ด้วยแว่นบีนคาลไอ
วันอาทิตย์ที่ 24 มิถุนายน 2555 เริ่ม 13.30 น.เป็นต้นไป
ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (ทีจีดีซี)
ชั้น 6 ดี เอ็ม เอ็ม เซ็นเตอร์ คอมเพล็กซ์

ชมฟรีไม่มีค่าใช้จ่าย

สอบถามเพิ่มเติมที่ 081-689-0074
หรือ dhamdeethamdee@gmail.com

หรือ dhamadeethamdee@081-689-0074

สอบถามฟรีไม่มีค่าใช้จ่าย

รับฟรี ๑ ชุด
จำนวน ๑๐๐ ชุด
(ฟรีค่าจัดส่ง) ภายในก่อนปิดรับสมัคร
วันเสาร์ที่ 23 มิถุนายน 2555 เริ่ม 13.30 น.เป็นต้นไป

IS (IG) (ent film) หนังสือชุดผู้พิการทางสายตาฉบับพิเศษ ครึ่งที่ 2

โลกหนึ่งอันใหม่ที่อยากให้คุณได้ดู

โปสเตอร์โครงการ

ดังนั้นการที่หลงไปอยู่ในกลุ่ม จึงได้มีโอกาสสัมผัสกับคน-
ด้อยโอกาส ไม่ว่าจะเป็นชาวเขา ชนกลุ่มน้อย หรือคนที่อยู่ใน
ชุมชนแออัด ซึ่งเป็นจุดสำคัญที่ทำให้นักศึกษาลูกแม่โฒคนนี้
รู้สึกถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่คนทุกคนมี และทำให้เข้าใจว่า
ทำไมเราถึงต้องเข้าใจคนกลุ่มอื่น ๆ ที่มีความแตกต่างกัน รวม
ไปถึงคำว่า ‘เพื่อประชาชน’ แท้จริงแล้วหมายความว่าอย่างไร
 อีกทั้งยังช่วยลดตัวตนของความเป็นเรา เป็นเขา ลงอีกต่างหาก
 นั่นคือสิ่งที่เขาได้เรียนรู้และมันได้ฝังลึกเข้าไปในจิตใจของ
หลงมาตลอดหลายสิบปี

อาสาสมัครนักกรีฑา

หลังคว้าใบปริญญาได้ หลงเริ่มเข้าสู่วงจรของคนทำงาน
ในฐานะครีเอทีฟโฆษณา ซึ่งเป็นอาชีพที่เขาต้องคิด เพื่อขาย
สิ่งที่ลูกค้าต้องการขาย การทำงานในแวดวงโฆษณา ๓-๔ ปี
ทำให้รู้สึกว่าการทำงานในโลกทุนนิยมนี้ได้กลืนกินจิตวิญญาณ
บางส่วนไป จนสุดท้ายต้องหันกลับมาทบทวนและพูดคุยกับ
ตัวเองเพื่อเลือกหาเส้นทางสร้างสมดุล เรียกจิตวิญญาณในด้าน
มนุษยนิยมของเขาคืนมา

“มันเป็นการเยียวยาจิตใจของเราเอง ว่าอยากกลับไปกับ
กระแสทุนนิยมแบบนี้ โชคดีที่ผมเคยทำงานที่ได้ไปสัมผัสกับ
ชีวิตของคนที่มีความแตกต่าง และสิ่งเหล่านี้ทำให้ผมยังรู้สึกว่า
เป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์อยู่ เพราะฉะนั้นถ้ามีเวลาวางจากงาน
ผมจะไปเป็นอาสาสมัครเพื่อให้รู้สึกว่า ผมยังมีคุณค่าความเป็น

มนุษย์อยู่ ยังไม่ได้ถูกกลืนไปกับวัตถุนิยม และทำให้ผมมองเห็น
มุมมองที่แตกต่างกันอยู่ ไม่ใช่มุมมองที่ทำได้เพื่อธุรกิจอย่างเดียว”

หลังจากที่ความคิดในการสร้างสมดุลให้ตัวเองได้เกิดขึ้น
เขาเริ่มการเยียวยาจิตวิญญาณของตัวเองด้วยการเข้าไปดูแล
เด็กป่วยเรื้อรังระยะสุดท้ายโดยใช้ศิลปะ และนั่นเป็นจุดเปลี่ยน
ในชีวิตอีกจุดหนึ่ง หลงเริ่มสนใจเรื่องศิลปะบำบัด จนเป็น
แรงบันดาลใจให้เขาเลือกเรียนต่อในระดับปริญญาโทสาขา
จิตวิทยาพัฒนาการ ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“จริง ๆ แล้วคนทุกคนต่างยึดมั่นในตัวตนว่าตัวเองเก่ง เท
เจ๋ง และระยะแรกผมก็ยังชอบตัวตนอันนั้นไปที่โรงพยาบาล
แต่ท้ายที่สุด ผมได้เรียนรู้จากเด็ก ๆ เหล่านี้ว่า เรามีชีวิตต่อไป
ได้อีกไม่นาน แต่เขาก็ยังเข้มแข็ง ยังมีความสุขกับการใช้ชีวิต
ปัจจุบันอยู่ คนรอบข้างซึ่งเป็นผู้ใหญ่ต่างหากที่กลับเป็นทุกข์
กับสิ่งเหล่านั้น พ่อแม่ผู้ปกครอง คนรอบข้างเขาต่างหากที่ไม่
เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลง”

เริ่มเรียนรู้เรื่องคนพิการ

เมื่อเจาะลึกด้านประสบการณ์การทำงานเกี่ยวกับคน-
พิการ คนตาบอด หรือคนหูหนวก เขายอมรับว่า ช่วงที่เรียน
มหาวิทยาลัยมีความรู้เกี่ยวกับคนกลุ่มนี้น้อยมาก แต่จากการ
ทำอาสาสมัครหลาย ๆ ที่ หลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นไปทำกรงหมา
กรงแมว นวดเด็ก ทำให้มองความแตกต่างเป็นเรื่องธรรมดา
และเมื่อได้เข้าร่วมงานอาสาสมัครเป็นเล่มให้การประชุม

คนพิการโลกที่มาจัดประชุมในประเทศไทย ทำให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับคนพิการมากขึ้น

เขาได้ออกไปดูสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่คนพิการต้องใช้ เช่นห้องน้ำที่สถานีรถไฟหัวลำโพง ซึ่งพบว่า มีห้องน้ำที่เป็นห้องของคนพิการแต่ล็อกไว้ ห้องน้ำตั้งอยู่ใต้บันได ซึ่งมีทางขึ้น-ลงที่ไม่สะดวก และหากใช้ความเคยชินในฐานะคนที่ไม่มีความบกพร่องทางร่างกายเป็นตัวตัดสิน ก็จะมองไม่เห็น ไม่เข้าใจ และนี่เป็นจุดแรกที่ทำให้เขาสนใจเรื่องคนพิการมากขึ้น

ไม่เพียงแต่ความสนใจในเรื่องคนพิการที่มีมากขึ้น หนึ่งสัปดาห์ยังเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่หลงสนใจมาตลอดและได้ส่งงานเข้าประกวดตามที่ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

และเมื่อส่งงานเข้าประกวดในโครงการประกวดหนังสือ หัวข้อ ‘คนพิการ’ ที่ สสพ. จัดขึ้นในปี ๒๕๕๑ เขาก็ได้รับคัดเลือกเป็นหนึ่งในผู้เข้ารอบ จึงได้มีโอกาสเข้าอบรมเกี่ยวกับการทำหนังสือและข้อมูลเรื่องคนพิการ และได้เข้าร่วมกิจกรรมกับทาง สสพ. เสมอมา รวมทั้งโครงการเปลี่ยนโลกให้เข้ากับเรา Make the World Fit for All ในปี ๒๕๕๓ หลังได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่มนักสร้างสรรค์ที่ได้รับการฝึกวิทยายุทธเพื่อออกไปเปิดหู เปิดตา และเปิดใจ คนในสังคม ถึงการรับรู้เรื่องของคนพิการและความพิการ ผ่านสื่อทางเลือก

กิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการทำให้ได้ทราบข้อมูลเรื่องประเภทของคนพิการ ความแตกต่างด้านความพิการต่าง ๆ สิ่งอำนวยความสะดวกของคนพิการ และได้ให้ทดลองไปดูสิ่งอำนวยความสะดวก ทำให้ผู้เข้าร่วมอบรมเห็นสภาพที่แท้จริงของสถานที่ต่าง ๆ และการให้บริการกับคนพิการด้วย ซึ่งหลงเอง

ได้ลองนั่งวีลแชร์ ได้ลองปิดตา ทำให้เขาเข้าใจหัวอกคนที่มีความบกพร่องในด้านต่าง ๆ ได้มากขึ้น

“ผมได้นั่งวีลแชร์ไปที่ท่าเรือ ที่ปากเกร็ด และได้ลองนั่งเรือข้ามฟาก ตอนที่ขึ้นเรือมีคนเข้ามาช่วยยกวีลแชร์ซึ่งรบกวนหนักมาก ผมรู้สึกประทับใจในน้ำใจของคนเหล่านั้น และทำให้ผมมีความคิดขัดแย้งกับผู้พิการบางคนที่เขาบอกว่าสิ่งสำคัญคือกฎหมายและสิ่งอำนวยความสะดวก แต่ผมมองว่า อยากให้เขามีจิตใจที่อยากออกมาเผชิญโลกด้วยตัวเขาก่อน อย่าไปรอให้ทุกอย่างมันพร้อม ผมเชื่อว่าคนไทยมีน้ำใจ พร้อมทั้งจะช่วยพาคุณไปไหนมาไหนอยู่แล้ว”

แต่ความคิดของหลงก็เปลี่ยนไปอีกครั้งหลังจากที่ได้นำประเด็นดังกล่าวไปพูดคุยกับเพื่อนที่ทำงานซึ่งมองว่า การเรียกร้องสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เป็นสิทธิของคนพิการที่พึงกระทำได้ ไม่ต่างจากคนทั่วไปที่เรียกร้องขอเล่นบันไดจักรยาน ถ้าคนทั่วไปทำได้ แล้วทำไมคนพิการจะร้องขออะไรบ้างไม่ได้ เขาก็มีสิทธิเฉกเช่นประชาชนไทยคนหนึ่งเช่นกัน และถ้าพิจารณาตามความเป็นจริง หากสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไม่อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้พิการจริง ๆ เขายังเดินทางกันอย่างไรลำบาก ต้องใช้รถแท็กซี่เพราะรถเมล์ไม่เอื้อต่อการเดินทางไปไหนมาไหน หรือรถไฟฟ้า รถไฟใต้ดินที่ดูสะดวกสบาย แต่ยังไม่ได้รองรับการเดินทางของผู้พิการทุกสถานี ก็ควรให้พวกเขาเรียกร้อง

แต่ทว่า เขาก็ยังคงมีความเชื่อลึก ๆ ว่า หากคนพิการมีจิตใจที่เข้มแข็งและเห็นว่าตนเองก็ไม่ได้ต่างจากคนทั่ว ๆ ไป พวกเขา ก็ต้องกล้าที่ออกมาทำให้คนในสังคมเห็นว่า ยังมีคนแบบนี้อยู่

ในสังคมเดียวกัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน เพื่อช่วยกันทำให้เกิดการขับเคลื่อนที่มาจากคนทั้งสังคม ไม่ใช่แค่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

“ถ้าเขาล้าออกมาแล้ว คนในสังคมจะค่อย ๆ มองเห็น และเรียนรู้ ซึ่งผมมองว่ามันเป็นสิ่งสำคัญต่อการสร้างทัศนคติ ปฏิเสธไม่ได้ว่าคนทั่วไปยังมองคนพิการว่าน่าสงสารอยู่ แต่ถ้าเราไม่เริ่ม ไม่ออกมาใช้ชีวิต ไม่ออกมาประกาศศักดาว่าเราคือ คนคนหนึ่ง ในสังคมก็จะไม่เกิดการเรียนรู้”

ซึ่งแนวคิดและกิจกรรมต่าง ๆ จากโครงการดังกล่าว ได้ จุดประกายให้หลงเลือกที่จะต่อยอดโครงการจากสมมติฐาน ที่เกิดขึ้นมาในใจเขาว่า จริง ๆ แล้วคนหูหนวกและคนตาบอด ก็น่าจะมีประสิทธิภาพในการ ผลิตภาพยนตร์ไม่ต่างจากคน ปกติทั่วไป

เมื่อความคิดตกผลึกเขาจึง ติดต่อกับ **ตั้ม พันน: จิรวงศ์** ผู้กำกับภาพยนตร์สารคดี ที่เป็น เพื่อนในสมัยเรียนมาร่วมเป็น วิทยากรในโครงการ เพราะ นอกจากฝีมือการทำหนัง

สารคดีของตั้มจะเป็นได้รับการยอมรับแล้ว เขายังเป็นผู้กำกับ ภาพยนตร์ไม่กี่คนที่ทำหนังในประเด็นด้านคนพิการอย่างเรื่อง ‘The Missing Piece ฉันทอยู่นี่ เธออยู่ไหน’ ซึ่งเป็นสารคดีที่เล่า เกี่ยวกับคนพิการเข้าช้อนกลุ่มหนึ่งที่พิการต่างรูปแบบกัน พวกเขาสามารถรวมตัวกันเพื่อสร้างภาพยนตร์สั้น ผ่านมิตรภาพ

ตั้ม พันน: จิรวงศ์

การช่วยเหลือเติมเต็มในสิ่งที่แต่ละคนขาดหายไปเพื่อแสดง ให้เห็นว่าพวกเขาไม่แตกต่างจากมนุษย์ปกติ ดังนั้น ตั้มน่าจะ เป็นส่วนที่จะมาเติมเต็มให้กับโครงการนี้ เมื่อได้พูดคุยกัน ก็ได้ รับคำตอบตกลงอย่างรวดเร็ว

แต่โครงการนี้ใช้ว่าจะมี วิทยากรเพียงหนึ่งเดียว เพราะยังได้ผู้กำกับภาพ-ยนตร์ชื่อดังอย่าง **กอล์ฟ ธัญญ์วารินทร์ สุขะพิสิษฐ์** ร่วมลงเรือลำเดียวกันพร้อม ๆ กับเพื่อน ๆ จากกลุ่มอัศจรรย์-ภาพยนตร์ ซึ่งมาผสมผสานพลัง ทำให้เกิดโครงการอบรม หนังสั้นให้กลุ่มนักสร้างหนัง มือใหม่อย่างคนหูหนวกและ คนตาบอด

กอล์ฟ
ธัญญ์วารินทร์ สุขะพิสิษฐ์

When Silence Speaks

การสื่อสารผ่านความเงียบ

ในห้องที่มีตีสัน ที่ปกติจะมีเสียงประกอบดังออกมาตามลำโพงรอบทิศทาง กลับมีเพียงภาพเคลื่อนไหวบนหน้าจอขนาดใหญ่ ดึงให้สายตาทุกคู่ในห้องนั้นจ้องมองไม่กะพริบ

“โอ้แม่เจ้า!” เสียงผู้หญิงคนหนึ่งอุทานเบา ๆ ขณะที่ภาพเลือดไหลนองออกจากประตูปรากฏขึ้น หลังจากที่เด็กหญิงคนหนึ่งเดินเข้าไปในห้องน้ำห้องนั้น

เสียงประกอบหลอน ๆ ที่ทำให้คนดูรู้สึกหวาดกลัว โดยปกติคงต้องดังขึ้นเบา ๆ หลังจากนั้นจบลง แต่สำหรับภาพยนตร์เรื่องนี้ ความเงียบยังคงปกคลุมต่อไปทำให้ได้ยินเสียงหัวใจของผู้ชมเต้นตึก ๆ ตึก ๆ และหยุดกลั่นหายใจเมื่อเด็กสาวคนที่สองเดินเข้าไปในห้องน้ำห้องนั้น

ใครจะเชื่อว่าภาพที่น่าสะพรึงกลัวทั้งหมดจะเกิดขึ้นด้วยฝีมือของคนที่อยู่ในโลกเงียบ

โครงการหนังเงียบ หรือ Silent Film เป็นโครงการหนังสือเพื่อผู้พิการทางการได้ยินที่กลุ่มธรรมดืทำจัดทำขึ้นเพื่อหวังสร้างความเท่าเทียมทางสังคมผ่านการสร้างสรรค์สื่อเพื่อคนพิการ โดยให้ผู้พิการทางการได้ยินได้ศึกษาภาพของตนมาใช้ในทางสร้างสรรค์และสามารถสร้างพื้นที่ในการแสดงออกทางความคิดของตนอย่างอิสระ และเพื่อให้คนในสังคมได้ตระหนัก เรียนรู้และทำความเข้าใจในชีวิตของคนอีกกลุ่มหนึ่ง ที่เขาแตกต่าง แต่เชื่อว่าเขาจะแปลกแยก

แต่กว่าจะมาเป็นผลงานที่ให้ผู้ชมได้ อึ้ง ทึ่ง เสียว และเฮฮากันได้นั้น ใช้ว่าจะเป็นเรื่องง่าย ผู้ที่เข้าร่วมโครงการวิทยากร พี่เลี้ยง และผู้ดำเนินโครงการ ต้องผ่านการเรียนรู้อะไรมามากมาย

และทั้งหมดเกิดขึ้นภายในห้องห้องเรียนขนาดใหญ่ที่วิทยาลัยราชสุตา มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งมีนักเรียนเกือบ ๕๐ ชีวิต นั่งถกเถียงกัน เรื่องบท เรื่องฉาก ภาพ การถ่ายทำ

การติดต่อ โดยมีครูใหญ่แห่งโครงการหนังสือพิมพ์ พร้อมพี่เลี้ยง ประจำกลุ่มร่วมวงถกกันบ่อย ๆ แต่ละกลุ่มจนเมื่อยมือ

กว่าจะมาเป็น ‘โครงการหนังสือพิมพ์’

จากโครงการประกวดหนังสือสั้นหัวข้อคนพิการปี ๒๕๕๑ ที่สถาบันสร้างเสริมสุขภาพคนพิการ หรือ สสพ. จัดขึ้น และโปรยหัวไว้ว่า คนพิการไม่ได้ต้องการความสงสารและไม่ได้ต้องการสิทธิพิเศษ ได้กระตุ้นความสงสัยให้กับนักโฆษณาคนหนึ่งว่า ‘ถ้าอย่างนั้น คนพิการต้องการอะไร’

หลังได้ใช้เวลาค้นหาข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับคนพิการ ทั้งทาง การมองเห็น การได้ยิน ทางร่างกาย และเรียบเรียงเป็นบทหนังสือสั้นส่งเข้าประกวด และได้รับคัดเลือกให้มาทำเป็นหนังสือจริง ๆ จากบทเรื่องการเดินทางของคนตาบอดไปเชียงใหม่ แต่ถ่ายทำจริงไม่ได้เนื่องจากงบประมาณมีจำกัดและผู้จัดงานมองว่าอาจลำบากเกินไปที่จะให้คนตาบอดนั่งรถไฟหลาย ๆ รอบเพื่อถ่ายทำให้ครบทั้งเรื่อง

หัวข้อเรื่องคนตาบอดจึงค่อย ๆ แปลงมาเป็นเรื่องคนหูหนวก โดยความคิดเรื่องคนหูหนวกลอยเข้ามากระทบต่อมความคิด หลังขณะที่เขาเดินกลับบ้านและพบเด็กชายหูหนวกคนหนึ่ง

การทำหนังสือสั้นเกี่ยวกับการตามหาความฝันของเด็กหูหนวก ผู้นี้จึงเริ่มขึ้น นอกจากหนังสือสั้นเรื่องนั้นจะทำให้หลังได้รับรางวัลจากการประกวดยังทำให้ความคิดของเขาต่อผู้พิการทางการได้ยินเปลี่ยนไปด้วย

“การทำหนังสือสั้นเรื่องนั้นทำให้ผมเข้าใจความยากลำบาก ในการสื่อสารของคนกลุ่มนี้มากขึ้น เพราะเวลาที่เราพูดออกไปแล้วเขาไม่ได้ยิน เราเองเขียนไม่ทันสิ่งที่คิด เขียนไม่ทันสิ่งที่ต้องการพูด ทำให้เราหงุดหงิด” หลังบรรยายความรู้สึกตอนทำหนังสือสั้นก่อนที่เขาจะใช้ภาษามือได้

จากการได้คลุกคลีกับคนหูหนวก ทำให้หลังเรียนรู้ว่าไม่เพียงแต่ความหงุดหงิดที่เกิดจากการสื่อสารที่ไม่ทันใจ แต่ยังมีความอัดอั้นที่ไม่สามารถบอกความรู้สึกนึกคิดได้ทั้งหมดด้วย จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่บางครั้งเราจะเห็นว่าการแสดงออกของผู้พิการทางการได้ยินหรือคนหูหนวกเวลาที่เขาสื่อสารกันด้วยภาษามือดูค่อนข้างดุตันและดูจริงจังเป็นพิเศษ

นอกจากนี้ หลังยังรู้สึกด้วยว่า คนพิการถูกตีกรอบจากคนนอก ถูกตัดสินจากคนภายนอกว่ามีศักยภาพทำได้แค่บางสิ่งเท่านั้น โดยไม่มีใครถามว่า แท้จริงแล้ว พวกเขาต้องการทำอะไร หรือพวกเขาทำอะไรได้บ้าง ด้วยเหตุนี้ ความคิดที่จะหาพื้นที่ให้คนพิการได้แสดงออกทางความคิด ความรู้สึก จึงอยู่ในใจหลังมาตลอด จนเมื่อเขาได้มารวมตัวกับเพื่อน ๆ นักศึกษาปริญญาโท คณะจิตวิทยา สาขาจิตวิทยาพัฒนาการ ตั้งกลุ่ม ‘ธรรมดีทำดี’ โครงการหนังสือสั้นเพื่อผู้พิการทางการได้ยิน จึงก่อตัวขึ้น

โดยบุคคลแรกที่เขาไปขอคำแนะนำก็คือ **ดร.ประเสริฐ บุญยืน** อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาหูหนวกศึกษา วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งเขาเคยทำงานเป็นผู้ช่วยวิจัยอยู่

หลังถ่ายทอดความคิดของตนให้อาจารย์ฟัง ซึ่งอาจารย์เข้าใจ และเห็นคุณค่าของสิ่งที่พวกเขาต้องการทำ หลังจึงเขียน

โครงการนำเสนออาจารย์อย่างเป็นทางการ รวมทั้งเสนอไปยัง สสพ. เพื่อของบประมาณสนับสนุน

เมื่อมีงบประมาณจัดทำโครงการ และอาจารย์ยินดีร่วมวง ด้วย การติดต่อประสานงานต่าง ๆ จึงสะดวกรวดเร็วขึ้น เพราะ ไม่เพียงแต่สถานที่อบรมที่อาจารย์ช่วยติดต่อทางวิทยาลัย ราชสุดาให้ อาจารย์ยังช่วยอธิบายให้นักเรียนในวิทยาลัยได้ เข้าใจวัตถุประสงค์และรายละเอียดของโครงการ ทำให้นักเรียน ทุกคนยินดีที่จะเข้าร่วมโครงการ

ดร.ประเมศวร์ เล่าให้ฟังว่า ตอนแรกที่ต้องประชาสัมพันธ์ ให้เด็ก ๆ ฟังว่าจะมีโครงการทำหนังสือ เขาต้องอธิบายให้ นักศึกษาฟังว่าเป็นโครงการเกี่ยวกับอะไร และพวกเขาจะได้ทำ อะไรบ้าง พอถามเด็ก ๆ ว่ามีใครสนใจจะไปบ้าง ทุกคนยกมือ หมดเลย โดยให้เหตุผลว่า เป็นโอกาสครั้งแรกและอาจไม่มีอีก

“ความรู้สึกแรกที่พวกเขาได้ คือความภาคภูมิใจในความ เท่าเทียม เขารู้สึกดีใจที่ได้นำเสนอวัฒนธรรมของคนหูหนวก ให้คนหูดีได้รับรู้ ทำให้พวกเขา รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และ มีโอกาสเปิดเผยตัวเองกับสังคมมากยิ่งขึ้น”

ขณะเดียวกันเพื่อความหลากหลาย ยังมีการชักชวนนักเรียน จากโรงเรียนโสตศึกษาในกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง มา ร่วมด้วย

เมื่อสถานที่พร้อม นักเรียนพร้อม ก็ขาดเพียงอาจารย์ที่จะ มาถ่ายทอดวิชาทำหนังสือ งานนี้เลยได้พี่เลี้ยงจากกลุ่มอัจฉริยะ ภาพยนตร์ ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของผู้เชี่ยวชาญทางด้าน การผลิตภาพยนตร์สั้น และเป็นที่รู้จักในฐานะผู้กำกับ วิทยากร และ

อาจารย์ตามสถาบันการศึกษา จำนวน ๑๐ คน มาร่วมด้วย ช่วยกัน

โดยมีดีดี และกอล์ฟ ๒ คนที่ร่วมหัวจมท้ายมาตลอดเป็น วิทยากร และมี **วิลาสินี กองศรี** ผู้ก่อตั้งบ้านศิลปะประชุ (Rajata Art House) พื้นที่ทางศิลปะในชุมชนวัดสามพระยา เป็นผู้ประสานงานและควบคุมการผลิต เรียกว่าจัดเต็มมาเพื่อ งานนี้โดยเฉพาะ

กว่าจะมาเป็น ‘หนังสือจบ’

การสร้างหนังสือเรื่องหนึ่ง ไม่ได้มีอะไรมากมาย หากคุณ รู้จักคำว่าหนังสือ การเขียนบท การเขียน Story Board ค้นเคย กับการใช้กล้อง ใช้คอมพิวเตอร์ตัดต่อ และเข้าใจกระบวนการ ถ่ายทำหนัง ที่ต้องแบ่งหน้าที่กัน หาสถานที่ถ่ายทำ กำหนดวัน เวลา หาเสื้อผ้า ช่างแต่งหน้า ทำผม นักแสดง ฯลฯ

หนังสือที่คุณได้ชม เป็นเรื่องเล่าสั้น ๆ ที่คุณคงคิดว่าทำกัน ง่าย ๆ แต่จริง ๆ แล้ว สำหรับคนที่ไม่ได้รู้อะไรเกี่ยวกับหนังสือ มาก่อน ไม่คุ้นเคยกับการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ การสร้าง หนังสือเรื่อง แม้จะเป็นหนังสือที่ใช้เวลาฉายไม่เกิน ๑๕ นาที แต่การทำงานไม่สามารถทำกันได้เลยใน ๑๕ นาทีอย่างแน่นอน เช่นเดียวกับการทำหนังสือของคนหูหนวกกลุ่มนี้

การทำงานจนมาเป็นหนังสือเรื่องนั้น แบ่งเป็น ๓ ส่วน หลัก ๆ คือก่อนถ่ายทำ (Pre-production) กระบวนการถ่ายทำ (Production) และ งานหลังการถ่ายทำ (Post-production)

ขั้นตอนก่อนถ่ายทำ สำหรับมือใหม่ในเรื่องการทำหนังสั้น โดยเฉพาะมือใหม่กลุ่มนี้ วิทยากรได้ถ่ายทอดความรู้ผ่านล่ามภาษามือ ดังนี้

ฉายภาพกิจกรรม:
ครูคอยล์กับครูตี๋ทำความคุ้นเคยกับนักเรียน

เรื่องแรกก็คือ การทำความคุ้นเคย ซึ่งเป็นภารกิจของตี๋และกอล์ฟในฐานะของวิทยากร ทั้งคู่เลือกที่จะแลกเปลี่ยนประสบการณ์การดูหนังกับนักศึกษาโดยมีล่ามภาษามือเป็นตัวกลางระหว่างการสื่อสารของคนสองกลุ่ม ก่อนที่ครูทั้งสองจะเปิดหนังสั้น หรือส่วนหนึ่งของภาพยนตร์ให้ผู้เข้าร่วมอบรมดู ช่วยกันวิพากษ์วิจารณ์ว่าภาพยนตร์ที่ให้อู่นั้นต้องการสื่ออะไร หรือเล่าเรื่องอะไร เพื่อให้ให้ผู้เข้าร่วมอบรมรู้จักความสำคัญและความงามของภาพยนตร์ และรู้จักรูปแบบของหนังสั้นว่ามีลักษณะอย่างไรโดยแต่ละกลุ่มต้องอธิบายหนังสั้นที่ได้ดูกลุ่มละ ๑ เรื่อง และเลือกเรื่องที่กลุ่มสนใจมานำเสนออีก ๑ เรื่อง

ซึ่งเรื่องที่ถูกละเลยมาพูดถึงคือ **Kungfu Bunny 3** ซึ่งเป็นเรื่องของหมากับกระต่าย กลุ่มที่ได้รับมอบหมายอธิบายว่าตอนแรกคิดว่าจะเครียด แต่ตอนหลังมีความสุข เบาสมอง น่าสนใจ หมามีความแค้น กระต่ายลึลลาคี สุดท้ายคนได้รับกรรมตามสนอง ส่วนเรื่องที่กลุ่มตนชอบคือ **Touching Japanese Advertisement (Sony)** เพราะชอบวัฒนธรรมของชาวญี่ปุ่น ถึงคนหูหนวกไม่ได้ยินเสียงแต่ได้รับรู้ความรู้สึกประทับใจและความภาคภูมิใจของตัวละคร

หากต้องการรู้รายละเอียดของเรื่องและผู้เข้าอบรมอธิบาย สามารถเข้าไปหาดูได้ใน Youtube โดยค้นหาด้วยคำว่า “Kungfu Bunny 3” และ “Touching Japanese Advertisement (Sony)”

หลังจากที่ทุกกลุ่มผลัดกันออกมาอธิบาย กอล์ฟสรุปว่านักเรียนทุกคนอธิบายเนื้อเรื่องหรือประเด็นสำคัญของหนังที่นำมาให้ดูได้เป็นอย่างดี แสดงให้เห็นว่า เข้าใจประเด็นของหนัง

ขณะที่ตี๋เสริมว่า หนังเป็นสื่อที่ให้ความบันเทิง ให้ความรู้ และเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์ อยู่ที่ว่าหนังแต่ละเรื่องต้องการจะสื่ออะไรกับผู้ชม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องกำหนดจุดประสงค์ในการทำหนังด้วย

ต่อมาครูทั้งสองก็เริ่มสอนให้ผู้เข้าอบรมรู้จักวิธีการผลิตหนังสือที่ต้องถ่ายทำเป็นข้อๆ เพื่อนำภาพที่ได้มาปะติดปะต่อกันให้เกิดเรื่องราว เหมือนการภาพวาดหลาย ๆ ภาพแล้วนำมาร้อยเรียงกันเป็นเรื่องราวหนึ่งๆ

อุปกรณ์ประกอบการเรียน

อย่างไรก็ตาม ก็เชื่อว่าการทำอบรมครั้งนี้จะสะดวกโยธิน ตั้มนิฐานะวิทยากรแล้วว่า ปัญหาหนึ่งของกิจกรรมนี้ ก็คือการสื่อสาร เพราะผู้รับสารไม่ได้ยิน ต้องอาศัยภาษามือเข้าช่วย ดังนั้นจึงต้องมีล่ามภาษามือ ซึ่งจะมาแปลอย่างเดียวยังไม่ได้แต่ยังต้องเก่งและเข้าใจความเป็นภาพยนตร์ เข้าใจกระบวนการในการทำหนังด้วย

คนที่ได้รับการแนะนำก็คือ ศศิธร ทรัพย์วัฒนไพศาล ซึ่งมาเปิดใจว่า ตอนแรกเธอคิดว่าคนหูหนวกที่เข้าร่วมโครงการนี้จะต้องมีปัญหาแน่ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการสื่อสารหรือพื้นฐานการทำหนังสือ เพราะไม่เคยมีความรู้ด้านนี้มาก่อน

แต่หลังจากที่ได้เห็นพวกเขาลงมือปฏิบัติ ก็พบว่า ปัญหาเรื่องการใช้ภาษามือสื่อสารไม่ใช่เรื่องใหญ่ เพราะแต่ละกลุ่มมีการแบ่งพี่เลี้ยงประจำกลุ่ม หากน้องคนไหนมีปัญหาอะไรสามารถสอบถามได้ตลอดเวลา แล้วเวลาคำไหนที่ครูหรือพี่เลี้ยงไม่สามารถอธิบายให้คนหูหนวกเห็นภาพได้ พี่ๆ ก็จะวาดภาพให้ดูเลย ซึ่งช่วยให้การสื่อสารระหว่างคุณครูกับลูกศิษย์หูหนวกราบรื่น และเข้าใจกันมากขึ้น

พลิกตำราการสร้างหนัง

เมื่อแต่ละคนมีความคุ้นเคยกันแล้ว คราวนี้ก็เริ่มมาถึงบทเรียนการทำหนังจริง ๆ เสียที โดยช่วงแรก ตั้มนักบอล์ฟจะให้นักเรียนแบ่งเป็นกลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มจะต้องคิดว่าจะทำหนังเกี่ยวกับอะไร จากเรื่องที่สมาชิกกลุ่มผลัดกันเล่า และช่วยกันตอบจนได้เรื่องของกลุ่มมานำเสนอ

จากเรื่องที่แต่ละกลุ่มเสนอมา ครูทั้งสองจะนำมาสรุปเป็นคำสั้น ๆ ว่าเรื่องหนึ่งประกอบด้วยอะไรบ้าง และให้แต่ละกลุ่มนำคำสั้น ๆ เหล่านั้นไปแต่งเป็นประโยค ๑ ประโยค

เรื่องที่ ๑

เรื่องของผู้หญิงฝาแฝดที่ชอบผู้ชายคนเดียวกัน ฝ่ายชายรักแฝดพี่ แต่ไม่รู้ว่าแฝดพี่มีน้องสาว เมื่อแฝดพี่ไปเรียนต่อต่างประเทศ ฝ่ายชายพบแฝดน้อง นึกว่าเป็นหญิงที่รัก ฝ่ายแฝดพี่ที่อยู่ต่างประเทศเกิดป่วยหนักต้องเดินทางกลับเมืองไทย แต่พบว่าฝ่ายชายจะแต่งงานกับน้องของตน จึงเสียใจมากแต่ไม่ปรึกษาบอกคนรัก เพราะสงสารน้องสาว จนวันหนึ่งฝ่ายชายพบว่าคนรักของตนมีฝาแฝด จึงรีบไปที่โรงพยาบาลแต่ไม่ทันการณ์ แฝดพี่เสียชีวิตในที่สุด

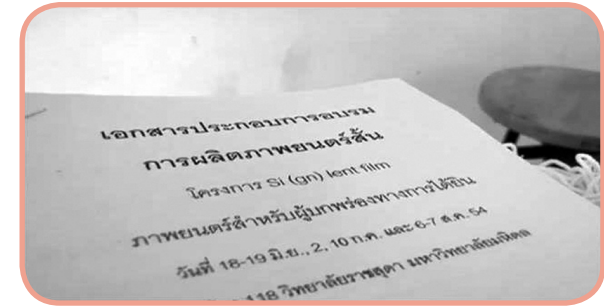
๒ พี่น้อง ฝาแฝด + ๑ ชาย → ชายรักกับพี่ แต่พี่ป่วยตาย ชายจึงต้องไปแต่งงานกับแฝดผู้น้องของพี่

เรื่องที่ ๒

เรื่องราวเกี่ยวกับผี ในบ้านหลังหนึ่งมีวิญญาณสิงสถิตอยู่ วัยรุ่นที่เป็นเพื่อนกัน ๕ คน ย้ายมาอยู่บ้านหลังนั้น หนึ่งในกลุ่มนี้สนุก แก๊งเป็นผีหลอกเพื่อนในกลุ่ม จนสุดท้ายเพื่อน ๆ จับได้ จึงไม่มีใครเชื่อ

บ้านผี → กลุ่มเพื่อนต้องการจะย้ายไปอยู่บ้านใหม่ แต่ในบ้านใหม่นั้นมีผีสิงอยู่

ตำราหนังสือสำหรับมือใหม่

โดยตั้มชี้ว่า หัวใจหลักของหนังทุกเรื่องจะมีส่วนประกอบที่สำคัญ ๓ อย่าง คือ ตัวละครเอกหรือคนที่เราต้องการเล่าความต้องการของตัวละครเอก และอุปสรรคที่ขัดขวางไม่ให้ตัวละครเอกได้ในสิ่งที่ต้องการ

ขณะที่กอล์ฟเสริมว่า จริง ๆ แล้ว เรื่องที่ทุกกลุ่มเล่า สามารถทำเป็นหนังยาวได้ แต่เนื่องจากหนังสั้นมีความยาวไม่เกิน ๑๐ นาที และมีเวลาถ่ายทำกันจำกัด คือ ๑ วัน การทำให้เรื่องยาว ๆ เป็นประโยชน์สั้น ๆ จะช่วยให้ได้แนวคิดของหนังสั้นที่ชัดเจนขึ้น และทำให้การถ่ายทำง่ายขึ้นด้วย

เมื่อแต่ละกลุ่มได้ประโยชน์ของเรื่องที่ต้องการนำเสนอ ก็มีพี่เลี้ยงเข้าไปช่วยกันแนะนำการพัฒนาประโยคเหล่านั้นเป็นบทหนัง ก่อนจะแตกเป็นฉาก เพื่อเขียนเป็น Story board เรียงลำดับเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องต่อไป

โดยตั้มพบว่า คนปกติที่เขาพูดได้ ได้ยิน จะพูดทุกอย่างออกมาเวลาทำหนัง ซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานมากสำหรับคนทำหนังมือใหม่ที่ไม่มั่นใจว่าภาพที่เขาถ่ายมันจะทำให้คนอื่นเข้าใจ

หรือเปล่า แต่ข้อดีในการทำงานกับน้อง ๆ ผู้พิการทางการได้ยิน ก็คือเขาไม่สนใจเรื่องคำพูดอยู่แล้ว หนังสือเขาจึงเน้นที่ภาพ ซึ่งเป็นหัวใจแท้จริงของหนังสือ

ปกเกยกันจนเมื่อยมือ

“วิธีคิดของน้องเขาจะมีสมาธิและสติในการคิดเยอะมาก มองภาพออกมาได้ชัด ทำให้เราทิ้ง ไม่น่าเชื่อว่าคนที่พิการทาง

การได้ยิน เวลาเขาคิด ทำให้เราเห็นชัดเจน ชัดในสิ่งที่เขาจะเล่า ในหนังสือแต่ละเรื่องที่เขาเล่า และที่เราได้ดูมันเห็นเลยว่า เขาเล่าด้วยจังหวะที่มีสติตลอดเวลา เขาเขียนบทกันด้วย story board เขียนด้วยภาพ ซึ่งมีรายละเอียดในนั้นเยอะมาก ใครอยู่ตรงไหน กล้องจะอยู่ตรงไหน จะถ่ายเป็นภาพกว้าง กว้างมาก หรือ เป็นภาพครึ่งตัว หรือ ลองช็อต น้องเขาจะระบุลงไปเลย”
บัตว์ฌน์ ชลวนิชสิริ พี่เลี้ยงจากกลุ่มอัครจริยภาพยนตร์ช่วยเสริม

เล่าเรื่องด้วยภาพ

นอกจากกล้องถ่ายหนัง และขาตั้งกล้อง ซึ่งเป็นหัวใจในการถ่ายทำหนังแล้ว เรื่องแสง มุมกล้อง ขนาดภาพ และการเคลื่อนกล้อง ล้วนแต่มีผลต่อภาพ และความหมายของภาพที่ต้องการสื่อสารทั้งสิ้น

หลังจากที่พี่เลี้ยงปลูกปล้ำกับน้องในกลุ่มเรื่องการใช้อุปกรณ์ และเครื่องบันทึกเสียงเรียบร้อยแล้ว เด็ก ๆ ก็ได้ลองวิชา โดยพี่ ๆ กำหนดให้แต่ละกลุ่มถ่ายภาพ ๑๐ ช็อต (Shot คือ การกด

บันทึกภาพและหยุดบันทึกภาพ ๑ ครั้ง นับเป็น ๑ ซ็อต) ต่อเนื่อง โดยห้ามลบแล้วถ่ายใหม่ และทำให้คนดูสามารถรู้เรื่อง ในโจทย์ ‘มาสาย’

เมื่อถ่ายเสร็จ แต่ละกลุ่มก็นำผลงานที่ได้มานำเสนอ และกลุ่มที่เหลือช่วยกันวิเคราะห์วิจารณ์ ทำให้ต้องใช้ภาษามือและภาษากายอย่างสนุกสนาน

เมื่อบทพร้อม ทักษะการถ่ายภาพพร้อม อีกเรื่องที่จะปล่อยไม่ได้ก็คือการเตรียมการ ซึ่งบรรดานักศึกษาจะต้องใส่รายละเอียดทั้งซ็อตตัวละครสถานที่ เวลา และแบ่งหน้าที่ก่อนถ่ายทำว่าต้องไปถ่ายที่ไหนเวลาใดต้องใช้อุปกรณ์อะไรบ้างในฉากนั้นๆ นักแสดงมีใครบ้าง เสื้อผ้า หน้า ผม ต้องเป็นอย่างไร และมอบตำแหน่งผู้กำกับ ตากล้อง ผู้จัดการกองถ่าย ฝ่ายศิลป์ซึ่งดูแลเรื่องเสื้อผ้า หน้า ผม อุปกรณ์ประกอบฉาก สถานที่ และฝ่ายตัดต่อ และก็รอเพียงแค่ถึงเวลาสั่ง Action!

พักบ้างอะไรบ้าง

การหยุดพักเป็นระยะเวลาสั้น ๆ แต่บ่อยครั้ง ระหว่างการอบรมเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากต่อผู้เข้าอบรมที่พิการทางการได้ยิน เพราะพวกเขาใช้สายตาในการรับรู้และจดจำ จะสังเกตได้ว่าเด็กหูหนวกบางคนหลังระหว่างการอบรม แต่นั่นไม่ใช่เพราะเขาไม่สนใจ แต่เนื่องจากใช้สายตามากจนเขารู้สึกล้า

เป็นรูปเป็นร่าง

บรรยากาศในการถ่ายทำไม่ต่างจากนักทำหนังทั่วไปมากนัก จะต่างก็ตรงที่ กองนี้ไม่มีเสียงตะโกนไววาย หรือเสียงเถียงกัน มีแต่ภาพที่ผู้กำกับ นักแสดง ตากล้อง ส่งภาษาถึงกันด้วยมือ จนเมื่อยกันไปข้างหนึ่ง

หลังกล่าวว่า การทำงานในบริบทที่เป็นน้องหูหนวก ก็เป็นความสนุกอีกรูปแบบหนึ่ง เพราะน้อง ๆ จะไม่สามารถสื่อสารด้วยคำพูด แต่จะสื่อสารด้วยการเขียนและการใช้ภาพจาก Storyboard แทนเวลาถ่ายทำมีบางช่วงที่น้อง ๆ เขาทะเลาะกันเถียงกัน เขาก็ใช้ภาษามือส่งกัน แล้วข้อดีในการถ่ายทำหนังของน้อง ๆ หูหนวก คือ ไม่ต้องใช้ Walkie-talkie เพราะเวลาถ่ายทำ เขาส่งภาษามือได้เลย แม้ในระยะไกล ๆ ภาษามือก็ยังสามารถใช้ได้ดี และสายตาของพวกเขาดีมากด้วย เช่น ฉากที่ต้องถ่ายตัวเอกบนสะพานลอย เมื่อนักแสดงอยู่บนนั้น ผู้กำกับและตากล้องที่อยู่ด้านล่างก็ส่งภาษามือให้นักแสดง Action ได้ในทันที

ครูตั้มบอกว่า ในระหว่างการถ่ายทำ พวกเขาเห็นภาพอย่างไรในหัว เขาก็ถ่ายตามความคิดของเขาเลย หน้าที่เขายถ่ายจึงเป็นหนังที่เล่าเรื่องด้วยภาพโดยสมบูรณ์

“ผมได้เรียนรู้ทุกขั้นตอนเลย ตั้งแต่ก่อนถ่ายทำ และเมื่อถ่ายทำเสร็จ เราก็มาตัดต่อ เรียบเรียงเนื้อเรื่องตามบทที่เราคิดไว้ ทำให้ผมรู้สึกรู้สึกว่ามีความรู้เพิ่มขึ้น รู้สึกมีความสุข ในฐานะคนหูหนวกซึ่งไม่เคยมีประสบการณ์ในเรื่องของการทำหนังมาก่อน พอเห็นหนังของตัวเอง และเห็นว่าคนอื่นได้ดูด้วย ก็ภูมิใจมากครับ” หนึ่งในผู้เข้าอบรมเปิดใจผ่านภาษามือ

Story Board

พอถ่ายเสร็จ ก็ถึงขั้นตอนของการตัดต่อ หลังซึ่งอยู่ร่วมทุกกระบวนการเล่าไปยิ้มไปว่า พอแต่ละกลุ่มถ่ายทำเสร็จเกือบ 6 โมงเย็น ก็จะตัดต่อเลย เหมือนนักศึกษาทั่วไปในมหาวิทยาลัยที่ตื่นเต้น อยากเห็นผลงานของตัวเองเร็ว ๆ อนาคตครูกับพี่เลี้ยงบอกว่าพักก่อนก็ได้ เขายังไม่ยอมพักกันเลย ต่างตั้งหน้าตั้งตารอจะรีบตัดต่อเพราะอยากเห็นผลงานตัวเองที่ไปถ่ายทำ และพวกเขาก็เสร็จสิ้นการตัดต่อกันเกือบเที่ยงคืน โดยมีล่าม

ภาษามือมาคอยช่วยสื่อสารตลอดการตัดต่อ ทำให้ได้บรรยากาศการทำงานอีกรูปแบบหนึ่งที่สนุกสนาน

เตรียมตัวก่อนลงสนามจริง

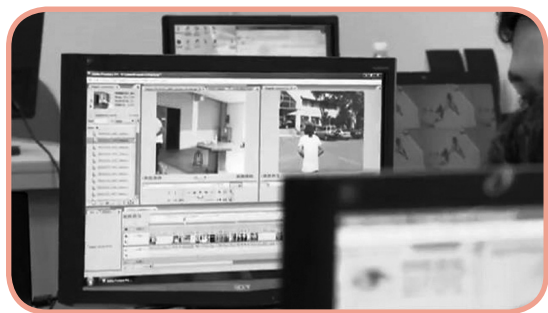

นำความรู้ลงสู่สนามจริง (วันถ่ายทำจริง)

ช่วงเวลาตัดต่อหนัง

ตัด ตัด ตัด

เมื่อได้ภาพที่ถ่ายทำมา แต่ละกลุ่มพร้อมพี่เลี้ยงประจำกลุ่มได้นำงานมาตัดต่อกัน โดยมีเพื่อน ๆ ในกลุ่มช่วยกันออกความเห็น เมื่อตัดต่อเสร็จทั้งหมดจึงนำมาซึ่งหนังสั้นในปีแรก ๕ เรื่อง ได้แก่

๑. ตัวตนในโลกเจียบ เรื่องราวของคนหูตึงที่ต้องตัดสินใจเลือกกลุ่มเพื่อนที่เขาอยากอยู่ และเป็นกลุ่มที่เข้าใจและอยู่ด้วยแล้วสบายใจมากที่สุด

๒. โวย เล่าเรื่องราวของคนหูหนวกที่ปวดท้องอยากไปโรงพยาบาล โดยต้องใช้วิธีการสื่อสารใด จนทำให้คนหูดีพาเขาไปโรงพยาบาลได้ในที่สุด

๓. สามจน เรื่องราวของการตามล่าหาชุมทรัพย์ที่เหนือความคาดหมาย

๔. รอสัก ระหว่างการทำรายงานกับแฟน ชายหนุ่มจะตัดสินใจอย่างไร

๕. Deaf & Deaf หากการดำเนินชีวิตของคนหูหนวกคนหนึ่งมีความสุข แต่กลับสร้างความไม่พอใจให้คนอื่นกลุ่ม เขาจะอย่างไร

และหนังสั้นในปีที่ ๒ อีก ๗ เรื่อง ได้แก่

๑. ห้องน้ำอยู่ตาย
เรื่องราวชวนสยองของห้องน้ำในหอพัก

๒. ดันหิ้งนะ

เรื่องที่ไม่ว่าใครเจอ
แบบนี้ก็ต้องหึงกัน
ทุกราย

๓. สามดวงใจ

สามพี่น้องกับเรื่อง
ราวในครอบครัว

๔. With I Love

เพื่อนสนิท มิตรภาพ
และนิยามของคำว่า
รัก

๕. ลักวัน

เรื่องของเพื่อนกับ
คนรัก และความ
เชื่อใจกับความไวใจ

๖. ความฝันของ โลกไร้เสียง

ความฝันของคน
หูตึงในโลกของคน
หูหนวก

๗. โลกเงียบสับสน

เรื่องของการสื่อสาร
ที่แค่เปลี่ยนรูปแบบ
โลกก็เปลี่ยนสีได้

เรื่องราวที่ถ่ายทอดความตั้งใจและจินตนาการ ล้วนแต่
สะท้อนให้เห็นศักยภาพของคนหูหนวกในการสร้างสรรค์
ผลงานหนังสือได้ไม่แพ้คนทั่วไป

กอล์ฟกล่าวว่า หนังสือคือการเล่าเรื่องด้วยภาพอยู่แล้ว และ
น้อง ๆ หูหนวกก็ใช้ภาพเป็นหลักในการทำหนังสือ กอล์ฟเองจึง
เชื่อว่า เพียงแค่เราไม่ปิดกั้น เราสามารถมีหนังสือของผู้พิการ
ทางหูได้แน่นอน

“ผมเชื่ออย่างหนึ่งว่า หลังผ่านโครงการนี้ไป ทักษะทั้งหลาย
ไม่ว่าจะเป็นการเล่าเรื่อง การรวบรวมความคิด ที่จะสื่อสาร
กับคนทั่วไปจะเฉียบคมขึ้น หรือแม้แต่วิธีแก้ปัญหา เมื่อเจอคนที่
ไม่เข้าใจภาษามือ หรือคนทั่วไป ผมเชื่อว่าเขาก็น่าจะมีวิธีการ

แก้ปัญหาในการสื่อสารกับคนเหล่านั้นได้ โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีพื้นที่เป็นลุ่มอยู่ด้วยตลอดเวลา” ต้มกล่าวเสริม

เวลาแห่งความภาคภูมิใจ

เมื่อผลงานทั้งหมดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ภาพยนตร์ทั้งหมดที่มาจากความร่วมมือร่วมมือก็ได้รับการฉายสู่จอเป็นครั้งแรก แม้จะเป็นแค่โรงเล็ก ๆ ที่มีผู้ชมจำกัด แต่ก็ถือเป็นรางวัลชิ้นยิ่งใหญ่กับโอกาสที่พวกเขาไม่เคยนึกเคยฝันจะเป็นจริง โดยเฉพาะเวลาที่มีเสียงสะท้อนกลับจากบรรดาผู้ชมที่ต่างทั้งกับเหตุการณ์นี้

“เป็นครั้งแรกที่ได้ดูหนังแบบนี้ รู้สึกว่าเขาสื่อสารออกมาได้ชัดเจน ตรงไปตรงมา การสื่อสารด้วยภาพ ทางเทคนิคของการกำกับ ถือว่าทำออกมาได้ดี หนังเป็นเรื่องที่สื่อสารด้วยภาพได้อยู่แล้ว เป็นสื่อที่มีลักษณะเหมาะสมกับคนหูหนวก” **รุ่งริ มณีนุส** ผู้กำกับละครทางไทยทีวีสีช่อง ๓ กล่าว

โดยเธอยังเสนอแนะเพิ่มเติมว่า “คนเราไปติกรอบให้เขาและเขาเองก็ติกรอบตัวเองว่าจะทำหน้าที่ให้กลุ่มพวกเขาดู แต่จริง ๆ หากหนังของเขาไม่มีภาษามือ มันก็รู้เรื่อง เพราะหน้าตา มันออกภาษากายมันออก มันแสดงให้เห็นได้ ถ้าจะบอกว่าเขาไม่ได้ขาดอะไร ก็อย่าไปตอกย้ำว่าเขาขาดอย่างหนึ่งไป เขาสื่อสารได้ยังไง ให้พวกเขาดูหนังซาลี่ แชนปีนค์เป็นตัวอย่างก็ได้ เวลาเศร้า ก็ทำให้เห็นว่าเศร้าได้ หัวเราะได้ เป็นหนังที่ทำให้คนดูทุกเพศ ทุกวัย ทุกความต่างดูได้หมด และรู้สึกจากหนังของเขาได้ พวกเขาก็ทำอย่างนั้นได้เช่นกัน”

ไม่ต่างจากความคิดเห็นของ **นันท์มนัส ชัยพัฒนสรณ์** ผู้ผลิตภาพยนตร์มืออาชีพ ที่กล่าวถึงผู้ผลิตภาพยนตร์มือใหม่ว่า ทำดีมาก และดีในขั้นที่ต่อยอดได้ เพราะมีหลายหน่วยงานพร้อมจะสนับสนุน ทั้งเจ้าของอุปกรณ์ คนที่มีองค์ความรู้ อาสาสมัคร แคต้องมีแรงสนับสนุนพวกเขาเท่านั้นเอง เพราะเรื่องของเขาน่าสนใจอยู่แล้ว สามารถไปถึงขั้นมืออาชีพได้โดยเขายกตัวอย่างเรื่อง ห้องน้ำอยู่ตาย

“จริง ๆ หนังเรื่องนี้น่ารักแล้วพอสมควรเลยนะ ถ้าใส่เสียงเข้าไปด้วย จะสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แล้วคนหูหนวกจริง ๆ จินตนาการในเสียงเขามันนะ ไม่ใช่ไม่มี แต่เขาตีโจทย์ว่าเขาจะต้องไม่ได้ยินอะไรเลย แต่จริง ๆ แล้วมันควรเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า เพราะมันสามารถแสดงว่าคนรอบข้าง คนอื่นได้ยิน แต่เขาไม่ได้ยินได้ เช่นเสียงของตก เขาไม่ได้ยินก็ได้ไม่เป็นไร ให้เขาผ่านไปเพราะเขาไม่ได้ยิน เขาไม่หัน แต่คนหูดีหันเพราะได้ยินของตก มันสามารถสื่อสารอย่างนี้ได้ และการใส่เสียงเข้าไปในหนังคนหูหนวกก็ทำได้ สามารถให้คนที่หูดีอธิบายให้เขาฟังว่าเสียงนี้ เสียงนั้นมีลักษณะอย่างไร และให้เขาเลือก เพราะนักดนตรีหูหนวกยังมีเลย ซึ่งจะเป็นโจทย์ให้ปีต่อ ๆ ไปจะต่อยอดอย่างไร”

แต่ทว่านั่นยังเทียบไม่ได้กับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของตัวผู้ร่วมกิจกรรม

เสกสรรค์ ชัยรัตน์ นักศึกษาจากวิทยาลัยราชสุดาฯ ยอมรับตามตรงว่าหัวใจเหมือนกัน กลัวจะไม่มีใครมาดูหนังของพวกเขา แต่พอเอาเข้าจริงแล้วคนดูเยอะมาก และทุกคนให้ความสนใจมาก เพราะในหนังก็พยายามใช้สีหน้าท่าทางให้

เป็นธรรมชาติให้คนดูหนังสามารถเข้าใจเราได้ หลังดูหนังเสร็จ
เมื่อทุกคนชื่นชม ก็อดภูมิใจไม่ได้

เช่นเดียวกับ ดร.ปรเมศวร์ ซึ่งกล่าวในฐานะอาจารย์ว่า

“เราต้องเปิดความคิดของเราก่อน ว่าคนหูหนวกทำสื่อได้
เหมือนกัน จากตอนแรกก็คิดว่ามันจะมีเรื่องของบทที่ต้องเป็น
ภาษาเขียน ซึ่งคนหูหนวกจะไม่ค่อยเก่งเรื่องภาษา เรื่องการ
อ่านหนังสือ เราก็มีความกังวลว่าถ้าทำหนังไม่มีบทแล้วจะทำ
ได้ไหม แต่เขาก็ทำได้เขามีวิธีการของเขา เนื้อหาทั้งหมดอยู่ในหัว
และเขาถ่ายทำได้ติดต่อได้ด้วยตัวของตัวเอง ถ่ายทอดออกมาได้
อยากให้เห็นได้ทราบ ถ้าเปิดโอกาสให้เขา แนะนำเขานิดหน่อย
เขาก็สามารถทำได้ แม้ว่าอาจจะมีย่อบางชนิด สื่อบางอย่างที่
เขามีข้อจำกัด แต่ต้องให้เขาลองทำก่อน อย่าเพิ่งมองว่าเขา
ทำไม่ได้”

อนาคตต้องก้าวต่อ...

จากปีแรก โครงการหนังเงียบ เป็นโครงการที่สร้างขึ้นจาก
ความสงสัยที่ว่า หากคนพิการทางหูได้มีโอกาสในการผลิต
ภาพยนตร์สั้น เรื่องราวจะเป็นอย่างไร โดยไม่ได้สนใจว่าภาพ-
ยนตร์สั้นจะมีเสียงหรือไม่มีเสียง แต่สนใจว่าผู้พิการทางหูจะ
สร้างสรรค์ภาพยนตร์สั้นออกมาในรูปแบบใด จึงเป็นการเปิด
โอกาสให้ผู้พิการทางหูได้สร้างภาพยนตร์สั้นของพวกเขาเอง
อย่างไม่มีข้อจำกัดทางด้านกายภาพ เพราะหากเราเปิดใจ
แลกเปลี่ยนเรื่องราว ความคิด มุมมองของความแตกต่าง ก็จะ
เกิดความเข้าใจในความต่างต่างนั้นมากยิ่งขึ้น

โครงการต่อเนื่องในปีต่อมาจึงมองไปถึงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น
ในระยะยาว การสร้างสมประสบการณ์จากการเรียนรู้ การได้
ทดลองผลิตชิ้นงานในรูปแบบภาพยนตร์สั้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อ
ฝึกฝนทักษะทางด้านการผลิตภาพยนตร์สั้นจนชำนาญมาก
พอที่จะนำไปสู่การสร้างโอกาสในการสานต่อจากผู้รับเป็น
ผู้สร้างได้อย่างสมบูรณ์

นอกจากนี้ยังเกิดการรวมตัวของกลุ่มนักศึกษาที่มีความ
พิการทางหูที่มีความสนใจในการผลิตภาพยนตร์สั้นเป็นชมรม
เพื่อฝึกฝนและทำงานอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวผู้รับผิดชอบ
โครงการอย่างหล่ง ที่วางแผนทำโครงการอย่างต่อเนื่อง และ
ต่อยอดโครงการให้น้อง ๆ ที่เคยเข้าอบรม และสร้างผลงาน
มาแล้วสามารถนำความรู้ ทักษะที่ได้ฝึกฝนนำมาถ่ายทอดเป็น
วิทยากรตามโรงเรียนโสตศึกษา ให้กับรุ่นน้อง ตลอดจน
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ โดยมุ่งหวังว่าให้พวกเขาสร้างสื่อได้
ด้วยตัวเอง ไม่ต้องพึ่งพาใคร ให้เขาสามารถยืนและพัฒนาไปได้
ด้วยตัวเอง

โครงการนี้ไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นว่า ความพิการไม่ได้ทำให้
พลังในการสร้างสรรค์ หรือคุณค่าของความเป็นมนุษย์ลดน้อย
ลงแต่อย่างใด แต่ยังช่วยสร้างกระแสของความเท่าเทียม เป็น
การเปิดมิติแห่งการยอมรับในความแตกต่างและอยู่ร่วมกันได้
ในสังคม

เสียงจะมีประโยชน์อะไร...หากหนังที่คุณจะได้ชมต่อไป
ไม่ได้ต้องการหูในการฟัง แต่ต้องการดวงตา และหัวใจในการ
ชม เพราะบางทีความเงียบ อาจทำให้เราได้คิด และได้อะไร
มากกว่าที่คิด

When Sound Speaks

ภาพยนตร์บนเสียง

“คนตาบอดทำหนังได้หรือเปล่า?”

คำถามสั้น ๆ แต่กระตุ้นต่อมความอยากรู้เสียเหลือเกิน เพราะอย่างที่ทุกคนทราบ เมื่อขึ้นชื่อว่าภาพยนตร์ ย่อมต้องสื่อสารด้วยภาพเป็นหลัก

แต่ก็ใช่ว่าความบกพร่องทางสายตาจะจำกัดการรับชมภาพยนตร์ได้ เพราะบางครั้งไม่จำเป็นต้องใช้ ‘ดวงตา’ สัมผัส หากต้องใช้ ‘ใจ’ เข้าถึงต่างหาก

ด้วยประสบการณ์ที่เคยทำโครงการหนังสือสำหรับผู้พิการทางการได้ยินมาก่อน พวกเขาจึงเชื่อว่า ‘ไม่มีสิ่งใดที่จะมาเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะได้

เมื่อได้ก็ตามที่เรามองว่า ความพิการเป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของความแตกต่าง และเราเปิดโอกาสการเรียนรู้และยอมรับความแตกต่างระหว่างกัน เมื่อนั้นความแตกต่างทางด้านกายภาพที่สร้างกรอบในการวัดความเป็นคน ไม่ว่าจะเป็นความดำ ขาว สูง เตี้ย หล่อ สวย ชี้เหร่ หรือความพิการใด ๆ จะถูกมองข้ามไป และจะไม่ใช้เครื่องตัดสินศักยภาพของบุคคลใดบุคคลหนึ่งอีกต่อไป

ด้วยเหตุนี้ โครงการ **‘หนังสือสำหรับผู้พิการทางสายตา’** จึงเกิดขึ้นมา

แต่ภาพยนตร์สั้นหรือหนังสือสั้นที่คนตาบอดและคนสายตาเลือนรางทำในครั้งนี้ออกมาเป็นอย่างไร กระบวนการทำงานในโครงการนี้และการอบรมการทำหนังให้ผู้พิการทางสายตาเป็นอย่างไร ตลอดจนผู้พิการทางสายตาถ่ายทำหนังสือสั้นกันได้อย่างไร

ถ้าพร้อมแล้ว เรามาลับตาดู (ฟัง) หนังสือของพวกเขากันเลย

เริ่มต้นนับ ๐

เพราะไม่เคยทำงานที่เกี่ยวข้องกับคนตาบอดมาก่อน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคนพิการทางสายตาก็ยังมีไม่มาก และแน่นอนว่าปัญหากับอุปสรรคย่อมมีมากตามไปด้วย

หลัง ในฐานะตัวแทนของกลุ่ม จึงต้องฝ่าด่านแรก ด้วยการตระเวนหาความรู้ใส่ตัวจากสถานที่ต่าง ๆ เสียก่อน เริ่มจากการค้นข้อมูลอย่างเอาจริงจากอินเทอร์เน็ต ทั้งรายชื่อสมาคม โรงเรียน มูลนิธิหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคนตาบอดได้รับการบันทึกลงในกระดาษาอย่างดี ก่อนที่หลังจะออกเดินทางตามลายแทงนั้นเพื่อค้นหาคำตอบว่า ถ้าต้องการทำโครงการนี้ ต้องเริ่มจากอะไร รวมไปถึงการค้นหาคนตาบอดที่จะมาเริ่มต้นทำงานกับพวกเขา

“มีที่หนึ่งที่เราไป เขาถามเราว่า คิดว่าคนตาบอดทำหนังได้หรือ แล้วคิดว่าการทำหนังมีประโยชน์อะไร เราฟังแล้วสะอึกและรู้สึกโกรธนะ แต่ตอนนั้นเราก็อธิบายเขาว่าผมมีความเชื่อว่าไม่ว่าใครก็ตามก็มีจินตนาการ แล้วการที่เราทำโครงการแบบนี้ มันก็ทำให้เขาได้ก้าวข้ามข้อจำกัด เรื่องความคิด เรื่องจินตนาการ ผมเชื่อมั่นในศักยภาพของพวกเขา ไม่อยากให้ติกรอบเพียงเพราะเขามีความต่าง หนึ่งมันเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง อย่างน้อยมันช่วยจรรโลงจิตใจ สร้างจินตนาการได้ ไม่ต้องมองว่าจะนำไปใช้ทำอะไรหรอก แต่เขาตอบกลับมว่า ไปเรียนทำหนังมันจะไปเบียดบังเวลาเรียนอาชีพ เราก็ได้แต่บอกเขาไปว่า ถ้าอย่างนั้นก็ไม่เป็นไรครับ ผมแค่อยากให้เขาได้ลองทำในสิ่งที่เขาไม่เคยทำบ้างเท่านั้น”

หลังจากเจออุปสรรคขวากหนามและคำปฏิเสธจากหลายที่ ในที่สุด พวกเขาก็เจอกลุ่มที่มีแนวคิดตรงกัน และยินดีมาร่วมลงกันสักตั้ง

มูลนิธิช่วยคนตาบอดแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย และสมาคมคนสายตาเลือนราง คือ ๓ องค์กรใจดีที่มาร่วมจัด และช่วยประชาสัมพันธ์โครงการ และได้รับความอนุเคราะห์ด้านสถานที่จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

แม้จะได้สถานที่ ก็เชื่อว่าเรื่องอื่น ๆ จะราบรื่น โดยเฉพาะเรื่องนักเรียน เพราะเหลือเวลา ๔ วันก่อนจะเริ่มกิจกรรม แต่ยังไม่มีคนมาสมัครเลย ทั้งๆ ที่พยายามติดต่อสถานที่ต่างๆ เพื่อกระจายข่าวไปให้ได้มากที่สุด ตอนนั้นหลังรู้สึกท้อใจมาก จนเมื่อได้เข้าไปติดต่อที่สมาคมคนตาบอดก็พบว่า การประชาสัมพันธ์สำหรับคนตาบอดโดยใช้สื่อทั่ว ๆ ไป หรือการให้ข้อมูลแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคนตาบอดนั้น ไม่ใช่ช่องทางที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่ถูกต้องนัก เพราะสื่อหลักที่คนตาบอดใช้กันคือเครือข่ายเดซี ซึ่งหลังไม่เคยรู้มาก่อนว่าคนตาบอดเขาใช้ระบบนี้ในการส่งข่าวสารถึงกัน

หลังจากที่ได้ประชาสัมพันธ์โครงการผ่านระบบเดซีไปเพียงไม่นาน หลังบอกว่ามีโทรศัพท์โทร. กระหน่ำเข้ามาเป็นพลังเฮือกสุดท้าย ทำให้ได้ผู้สนใจมาเข้าร่วมโครงการ ๒๐ กว่าคน

เดซี (DAISY)

DAISY – Digital Accessible Information System: DAISY หรือหนังสือเสียงระบบเดซี เป็นนวัตกรรมที่แปลงเสียงแบบ Analog เป็น Digital ทำให้การเข้าถึงเนื้อหาเสียงได้สะดวก รวดเร็ว เป็นหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ที่มีเสียง มีทั้งชนิดข้อความและเสียง หรือชนิดมีเสียงอย่างเดียว

ในประเทศไทย ให้บริการผ่านสายด่วนข่าวสารความรู้ ๑๔๑๔ โดยแบ่งเนื้อหาหมวดหมู่เป็นข่าวสารและรายการวิทยุจากสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย และองค์กรเครือข่ายข่าวจากหนังสือพิมพ์ และรายงานสถานการณ์ราคาน้ำมันจากบริษัทไทยออยล์จำกัด (มหาชน) และหนังสือเสียงจากห้องสมุดคนตาบอดและผู้ด้อยโอกาสทางสื่อสิ่งพิมพ์แห่งชาติ โดยผู้ที่ต้องการรับฟังข้อมูลจากระบบ สามารถโทรศัพท์ไปที่หมายเลข ๑๔๑๔ หรือหมายเลข ๐-๒๒๐๓-๙๑๐๐ ไม่จำกัดสถานที่และเวลา

วิชา ‘กำหนดขึ้น’

สถานที่พร้อม...คนพร้อม...สิ่งที่จะต้องคิดต่อไปก็คือ จะให้ใครมาสอนวิชา ‘กำหนดขึ้น’ที่สำคัญคือจะสอนกันอย่างไร และคนที่เข้ามาร่วมก็ไม่ใช่ใครที่ไหน แต่เป็นคนเก่าอย่างตั้มและกอล์ฟนั่นเอง

สิ่งที่น่าแปลกใจ ก็คือ เพียงแค่วิทยากรทั้งสองเอ่ยคำทักทาย โดยยังไม่ได้แนะนำตัว ก็คือมีเสียงเล็ดรอดมาจากฝั่งนักเรียนว่า “นั่นคุณกอล์ฟ ธัญญ์วารินทร์ ใช้ไหม นั่นคุณตั้ม พัฒนา ใช้ไหม?” ทำเอาวิทยากรทั้งสองท่านอึ้งและทิ้งไปไม่น้อย

เมื่อครูทั้งสองได้แนะนำตัวอย่างเป็นทางการ ก็ถึงคราวที่นักเรียนทั้งหลายต้องตอบคำถามกันบ้าง

“เคยดูหนังเรื่องอะไรมาบ้าง?”

นักเรียนเริ่มมีเสียงเซ็งแซ่ และชื่อหนังแต่ละเรื่องก็ค่อย ๆ พรั่งพรูออกมา ซึ่งคำตอบยิ่งสร้างความแปลกใจเข้าไปใหญ่ เพราะล้วนแต่เป็นเรื่องที่เร้า ๆ ทำาน ๆ ต่างคุ้นเคยกันดีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็น

...แฟนฉัน, Season Change, Home, ATM เออรักเออเรือ อักนะสารคาม ส.ค.ส. สวีทตี้ สุดเขตเสลดเป็ด ลัดดาแลนด์ ปัญญาเรณู ฯลฯ...

จากคำตอบที่ได้ ทำให้วิทยากรต้องกลับมานั่งคิดว่า คนตาบอดเขามีวิธีดูกันอย่างไร?

เมื่อครุ่นคิดอยู่สักพัก ก็ถึงบางอ้อ ว่า จริง ๆ แล้ว ‘เสียง’ คือสะพานสำคัญที่ทำให้คนตาบอดเข้าใจสื่อบันเทิงชนิดนี้ และห้ามคิดเด็ดขาดว่าเป็นแค่เสียงแล้วจะไม่ทรงพลัง เพราะพี่ ๆ น้อง ๆ คนตาบอด เขาสามารถเล่าเรื่องได้เป็นฉาก ๆ แถมยังจำรายละเอียดบางอย่างที่คนตาดียังมองไม่เห็นด้วยซ้ำ

['ประสบการณ์การรับชม (ฟัง)']

การดูหนังของคนตาบอด ใช้ฟังแต่เสียง หรือสำหรับคนสายตาเลือนราง ก็ฟังจากเสียงเป็นหลัก และสาบานได้ว่าการสนทนาเหล่านี้มาจากคนตาบอด หรือไม่ก็สายตาเลือนราง

มหาชัยวัฒน์: ผมชอบเรื่อง Home เพราะให้คติสอนใจ

แจ็ก อากรพล: ผมชอบเรื่อง Suckseed เพราะนางเอกน่ารัก (นางเอกน่ารัก!?)

วิทยากร: รู้ได้ไงว่านางเอกน่ารัก

แจ็ก อากรพล: เสียงไงพี่ เสียงเขาน่ารักออก (ยิ้ม) เล่นดนตรีก็เก่ง

ป้อม ปิยะรัตน์: เรื่องล่าสุดที่ไปดู คือเรื่องสุดเขต เสด็จเปิดตลกดีนะ นั่งฆ่าตลอดเลย แต่จริง ๆ ชอบดูหนังจีนมากกว่า อย่างเรื่อง The Banquet ชอบมาก

วิทยากร: ส่วนใหญ่ไปดูหนังที่ไหน

ป้อม ปิยะรัตน์: ดูที่บ้าน ส่วนใหญ่ไม่ค่อยไปดูที่โรงหนังหรอก สุดเขตฯ นี่คือเรื่องล่าสุดที่ได้ดูในโรง

หนุม วรพงษ์: ผมชอบดูละครมากกว่า ดูละครเป็นประจำเลย แต่ถ้าเป็นหนัง ผมชอบหนังเรื่องฟุ่มพวง เพราะมีการบรรยายภาพทำให้เราจินตนาการตามได้ง่าย

วิทยากร: จริง ๆ แล้วการดูละครน่าจะเหมาะกว่า เพราะมีบทพูดเยอะ

ตั้ม กิ๊ว: แต่ชอบดูหนังมากกว่า เพราะหนังมีแนวทางให้เลือกหลากหลายกว่า แต่ถ้าเป็นละครจะติดภาพของดารา เช่น ดาราคนนี้เล่นละครเรื่องนี้แล้วพอไปเล่นละครอีกเรื่องหนึ่ง คนดูก็ยังติดภาพจากละครเรื่องเดิมอยู่ทำให้รู้สึกว้าบทบาทที่แสดงนั้นไม่ใช่ อย่างตอนดูหนังเรื่องลัดดาแลนด์ ก็กลัวนะ เพราะเสียงทำให้กลัว

เสียงน่ารัก ๆ ของนางเอก คำพูดตลก ๆ เสียงบรรยายภาพ และเสียงที่น่ากลัวในหนังผี ยิ่งทำให้เห็นชัดเจนว่าเสียงคือสะพานสำคัญในการเชื่อมต่อโลกของภาพยนตร์กับคนตาบอด

ทางตำราบทเรียนที่ ๑

เมื่อได้ข้อสรุปว่า 'เสียง' คือปัจจัยสำคัญสุด การออกแบบวิธีการเรียนรู้ สำหรับผู้พิการทางสายตาจึงเริ่มขึ้น

ตั้มในฐานะผู้ทำหน้าที่วราชาอาณาจักร เปิดเผยวิธีการทำงานครั้งนี้ว่า เริ่มจากการหาข้อมูลก่อน โดยไปดูคลิปจากต่างประเทศที่เขาทำเวิร์กช็อปสอนคนตาบอดถ่ายภาพ เดิมที่ตั้งใจว่าจะนำมาประยุกต์ใช้กับที่นี่

แต่ผลปรากฏว่า...ไม่ได้ใช้เลย เพราะถึงแม้คนตาบอดไม่เห็นภาพ แต่ก็ยังรับชมภาพยนตร์รู้เรื่อง และเข้าใจเรื่องไม่ต่างจากคนสายตาปกติ

สองกูรูจึงตกลงกันว่า ถ้าอย่างนั้นก็สอนแบบที่เคยสอนคนสายตาปกตินี้แหละ และถือว่าการเรียนครั้งนี้ ไม่ได้เพียงแค่มาสอนเพียงอย่างเดียว แต่มาเรียนรู้จากพวกเขาด้วยเช่นกัน

กระบวนการสอนจึงต้องใช้เสียงนำเป็นหลัก อย่างหนึ่งที่น่ามาเป็นตัวอย่างให้นักเรียนดู ต้องใช้หนังที่มีบทบรรยายภาพมากกว่าปกติ เช่น ในครั้งนี้ กูรูทั้งสองเปิดภาพยนตร์สารคดีเป็นหนังสือช่วงน้ำท่วมกรุงเทพฯ เมื่อปี ๒๕๔๘ ซึ่งมีบทบรรยายภาพค่อนข้างมาก เล่าสภาพกรุงเทพฯ ในปีนั้น และหนังของยัง ทรงยศ สุขมากอนันต์ เรื่อง ‘ด.เด็ก ช.ข้าง’ ซึ่งมีทั้งเสียงประกอบและเสียงสนทนาที่ค่อนข้างชัดเจน เพื่อเป็นตัวอย่างให้นักเรียนได้เห็นลักษณะของหนังสือ

แต่ก็พบว่า ใช้เสียงในหนังมาก ๆ จะเกิดผลดี เพราะหนังที่มีเสียงพูดมากเกินไป อาจลดทอนเสน่ห์ของหนัง การทำเสียงให้ออกมาสมดุลกับภาพ จึงเป็นเรื่องที่ท้าทายซึ่งทำให้คุณครูทั้งสองและพี่เลี้ยงจากกลุ่มองค์กรภาพยนตร์ปล่อยให้การเก็บภาพและเสียงระหว่างถ่ายทำเป็นไปตามธรรมชาติ หรือพูดง่าย ๆ ก็คือ ถ่ายทำที่ไหน มีเสียงรอบข้าง ณ บัดนั้นเป็นอย่างไร ก็บันทึกไปตามนั้น แล้วค่อยมาเลือกภาพ กันภายหลังว่าจะใช้ภาพหนึ่งต่อกับอีกภาพหนึ่งอย่างไร

ซึ่งก่อนที่จะใส่เสียงลงในภาพยนตร์ การฟังเสียงเรื่องเล่าจากคนทำหนังมือใหม่เป็นสิ่งสำคัญกว่า เพราะหัวใจของหนัง

คือการเล่าเรื่อง และถือเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการทำหนัง

เล่าเรื่องราวในความคิด

หลักสำคัญของการทำหนังคือการเล่าเรื่อง เพราะฉะนั้นอะไรที่อยู่ในใจ หรืออยู่ในสมอง ต่างก็ถือเป็นวัตถุดิบอันล้ำค่าทั้งสิ้น ไม่ว่าบุคคลนั้นจะตาบอดหรือตาเลือนรางด้วยสาเหตุใด ๆ ก็ต้องมีเรื่องเล่าอยู่ภายในจิตใจเหมือนกันหมด

หลังจากช่วงเล่าประสบการณ์การรับชม (ฟัง) หนังจบไป ก็ต่อด้วยการล้อมวงเล่าประสบการณ์ชีวิตของผู้เข้าอบรมแต่ละคน ซึ่งมีทั้งคนที่ตาบอดสนิท โดยบอดตั้งแต่กำเนิดตาบอดภายหลัง และคนที่สายตาเลือนราง และเรื่องราวจากพวกเขา บางเรื่องก็สามารถนำไปต่อยอดเป็นหนังสือในครั้งนี้นะ เช่น

มหาชัยวัฒน์ กิพราช เล่าถึงสมัยที่ตนเป็นพระ ว่าตนจะมีสัมผัสพิเศษ ซึ่งสัมผัสเหล่านี้เกิดได้ทางรูป รส กลิ่น เสียง อย่างวิญญานที่จะมาขอส่วนบุญส่วนกุศล ถ้าพวกที่ทำบาปไว้มาก ก็จะออกมาเป็นรูปสีดำ ๆ ส่วนคนที่ทำบุญเยอะ ๆ ก็จะมาเป็นรูปขาว ๆ หรือถ้าพลังบุญเยอะ ๆ ก็จะมาเป็นกลิ่นธูปหอม ๆ พลังน้อยก็กลิ่นเหม็น ด้านเสียง คนบาปเยอะก็จะร้องไห้คร่ำครวญ บุญเยอะก็จะเรียกชื่อ เวลาเจอก็จะกรวดน้ำให้ แต่ตัวเขาเองก็กลัววิญญานเพราะมีทั้งดีและไม่ดี

ปิ๋ม ปิยรัตน์ เอี่ยมกรรพย์ เล่าความประทับใจว่า สมัยที่เธอมองเห็น เธอไม่เคยเข้าใจคนที่มองไม่เห็นเลยว่าทำไมต้องใช้แต่เสียง แต่พอตัวเองตาบอดจึงเข้าใจว่าคนตาบอดต้องใช้

ประสาทสัมผัสทางเสียงร้อยเปอร์เซ็นต์ และวันที่ต้องไปฝึกเรียนใช้ไม้เท้าวันแรก เธอร้องไห้เพราะใช้ไม่เป็น และมีวันหนึ่งเธอไปยืนรอรถเมล์ แล้วถามคนแถวนั้นว่ารถเมล์สายนี้มาหรือยัง ไม่มีใครตอบเธอเลย จนสักพักมีผู้ชายคนหนึ่งมาช่วยบอก แล้วพาไปขึ้นรถเมล์ เธอซึ่งใจมาก และได้คุยกันจนกลายเป็นเพื่อนถึงปัจจุบัน ตอนนี้ป้อมยังถือไม้เท้าไปขึ้นรถเมล์ทุกวันและก็ยังไม่มีใครช่วยเหมือนเดิม เธอจึงคิดว่า จะทำอย่างไรให้สังคมแยกระหว่างคนตาบอดกับคนตาเลือนรางได้ และไม่แบ่งแยกกว่านี้คนตาบอดหรือคนพิการ

โบว์ นริสา นรานุวัฒน์ เล่าเรื่องความรักสมัยมัธยม ตอนนั้น เธอเรียนอยู่ ม.๑ แม่พามาส่งที่โรงเรียนและฝากเธอไว้กับเพื่อนคนหนึ่ง แต่พอแม่ไป เพื่อนคนนั้นก็ทิ้งเธอไป แต่มีเพื่อนผู้ชายคนหนึ่งมาช่วย ทำให้โบว์ประทับใจและชอบ แต่ตอนนั้นไม่ได้ชอบแบบแฟนเพราะกลัวเขาจะไม่ชอบและไม่สนุกที่ต้องอยู่กับคนตาบอด พอเรียนด้วยกันไปเรื่อย ๆ มีเพื่อนผู้ชายคนหนึ่งมาคุยด้วยและขอจดการบ้าน ทำอย่างนี้มาจนถึง ม.๖ เขาก็โทร.มาขอเป็นแฟน ตอนแรกโบว์ตอบตกลง แต่ต่อมาก็รู้สึกว่าเขาจะเป็นแฟนกันต้องสายตาดีเหมือนกัน คงไม่มีใครมาชอบคนตาบอด จึงขอเป็นเพื่อนกันไป

ถ่ายทอดก่อนถ่ายทำ

หลังจากให้นักเรียนเล่าเรื่องราวของแต่ละคนแล้ว ครูทั้งสองก็เปิดหนังให้คนตาบอดดู (ฟัง) และร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อทำความเข้าใจเรื่องแนวคิด และลักษณะของ

หนังสั้น ก่อนจะให้แต่ละกลุ่มช่วยกันคิดและสร้างสรรค์หนังที่ต้องการนำเสนอ เป็นหนังสั้นความยาวไม่เกิน ๑๐ นาที และสามารถถ่ายทำได้ภายใน ๑ วัน

โดยที่ดื่มแล้วว่า แม้พวกเขาเขียนบทเป็นตัวหนังสือไม่ได้ ก็ไม่ใช่ปัญหา เพราะจริง ๆ แล้ว การเขียนบทก็คือ การเล่าเรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่ก็คือประสบการณ์ชีวิตหรือเรื่องที่เขาต้องการเล่าให้ฟัง หน้าที่ของวิทยากรก็คือ การช่วยชี้แนะว่าจะทำให้เรื่องนั้นสนุกได้อย่างไร ซึ่งการเล่าเรื่องของผู้พิการทางสายตาเหมือนเรื่องที่คุณปกติเล่าเรื่อง คือมีตัวละครมีเหตุการณ์ มีความขัดแย้ง มีความต้องการของตัวละคร ไม่ต่างจากการเล่าเรื่องของคนปกติ

ขณะที่กอล์ฟเสริมว่า การทำหนังสั้นแต่ละเรื่องมีแนวคิด (Concept) ที่ต่างกันออกไป เพราะคนทุกคนมีการรับรู้ การได้ยิน และจินตนาการแตกต่างกันไป หนังจึงจะมีแต่เสียงไม่ได้ และการอบรมครั้งนี้ไม่ได้มีแค่เรื่องการเล่าด้วยเสียงเพียงอย่างเดียว แต่ต้องใส่ภาพเข้าไปด้วย การเข้าค่ายทำหนัง ทุกคนต้องมีเรื่องราว ซึ่งจะนำไปสู่เรื่องราวที่ต้องการถ่ายทอดให้คนอื่นรับรู้จากทั้งภาพและเสียง จึงถึงเวลาที่แต่ละกลุ่มต้องออกมาเล่าเรื่องราวที่กลุ่มตัวเองต้องการทำเป็นหนังสั้น ณ บัดนี้

เมื่อแบ่งนักเรียนเป็น ๔ กลุ่ม และให้ทุกคนคิดเรื่องราวที่ตนอยากทำเป็นหนังสั้นจึงได้มาเป็นเรื่องราว โดยแต่ละกลุ่มก็ต่างคิดออกมาได้น่าสนใจสุดๆ

กลุ่ม ๑ เล่าเรื่องราวของผู้ชายสายตาปกติที่เจอปัญหาชีวิตได้โทรศัพท์ไปคุยกับติวเตอร์การวิทย์ซึ่งเป็นคนตาบอด แต่ชายคนนี้ไม่รู้ เมื่อปัญหาต่าง ๆ รุมเร้าเขามากขึ้น เขาถึงขนาดคิดสั้น แต่ติวเตอร์ตาบอดก็ตามไปห้ามได้ทันเวลา

กลุ่ม ๒ เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความรักความเข้าใจในครอบครัว

กลุ่ม ๓ เล่าเรื่องของผู้ชายตาดี แต่วันหนึ่งประสบอุบัติเหตุกลายเป็นคนตาบอด แล้วก็เกิดจุดเปลี่ยนที่ทำให้เขากลับมามีกำลังใจอีกครั้ง

กลุ่ม ๔ เล่าเรื่องราวการเดินทางมาเจอกันของคนที่ไม่มองเห็น สายตาเลือนราง กับคนสายตาดีที่เป็นเพื่อนกัน และนัดเจอกัน

ซึ่งเมื่อทุกกลุ่มเสนอความคิดมา วิทยากร พี่เลี้ยงประจำกลุ่มก็จะช่วยกลั่นกรองหยิบมาประเด็นที่น่าสนใจออกมา รวมไปถึงพิจารณาว่าโครงเรื่องดังกล่าวมีองค์ประกอบของหนังสั้นครบถ้วนหรือไม่ และมีโอกาสอย่างน้อยแค่ไหนที่จะถ่ายทำได้ตามเวลาที่กำหนด

เรื่องที่ ๑ องค์ประกอบเป็นหนังได้ มีตัวละครเอก มีปัญหา มีการแก้ปัญหา ชวนให้ติดตาม และถ่ายทำได้ใน ๑ วัน → ผ่าน

เรื่องที่ ๒ รายละเอียดยังไม่ชัดเจน → ให้เขียนรายละเอียดเพิ่มเติม (ไปเขียนเพิ่มเติมมาว่า เป็นเรื่องของพ่อที่ไม่ต้องการให้ลูกตาบอดออกไปทำงานนอกบ้าน ส่วนลูกอยากทำงานเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของพ่อ → ผ่าน เพราะมีตัวละครเอก มีความต้องการของตัวละคร และมีความขัดแย้ง และสามารถถ่ายทำได้ใน ๑ วัน)

เรื่องที่ ๓ เนื้อเรื่องยังไม่ชัดเจนว่าจุดเปลี่ยนคืออะไร แต่ปัญหาของเรื่องนี้คือ อาจถ่ายทำได้ลำบาก เพราะมีฉากอุบัติเหตุด้วย (กลุ่ม ๓ จึงเปลี่ยนเรื่องเป็นการนัดเจอกันของหนุ่มสาวตาบอด ที่มีอุปสรรคในการเดินทาง → ผ่าน)

เรื่องที่ ๔ องค์ประกอบเป็นหนังได้ มีตัวละครเอก คือกลุ่มเพื่อน มีความต้องการของตัวละคร คือการเดินทางมาเจอกัน และมีอุปสรรค คือปัญหาในการเดินทาง → ผ่าน

หลังจากทั้ง ๔ กลุ่ม ได้สัญญาณไฟเขียวให้ไปต่อได้ ก็ถึงเวลาระดมสมองใส่รายละเอียดของบทหนัง ว่าแต่ละฉากมีใครทำอะไร ที่ไหน บทสนทนาเป็นอย่างไร ก่อนพี่เลี้ยงจะช่วยกัน

ดูบทที่แต่ละกลุ่มทำขึ้น และปรับจนเป็นบทที่จะใช้สำหรับการ
ถ่ายทำ ซึ่งบทของคนตาบอดที่มองไม่เห็นจึงต้องอาศัยคนตาดี
ช่วยกันเขียนและร่างให้ แต่ความคิดทั้งหมดล้วนมาจากการ
ถ่ายทอดจากมุมมองของผู้พิการทางสายตา

ปัญหา ก็ไม่เป็นปัญหา

การทำงานย่อมต้องมีปัญหา ยิ่งเป็นงานที่เพิ่งอยู่ใน
ช่วงตั้งไข่ ปัญหาต่าง ๆ ย่อมทยอยออกมาให้เห็น แต่ที่
แน่นอนกว่านั้นคือ ปัญหาทุกปัญหามีทางแก้

อย่างในการอบรมครั้งนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเพราะ
ความไม่คุ้นเคยกันระหว่างคุณครูใหม่กับนักเรียนใหม่
มากกว่า ทั้งครูและหัวหน้าโครงการต่างวางตัวไม่ค่อย
ถูกเมื่อมาเจอนักเรียนตาบอด เพราะไม่รู้ว่าควร
จะปฏิบัติตัวอย่างไร ผู้รับผิดชอบโครงการอย่างหลังเลย
ต้องถามผู้เข้าอบรมตั้งแต่เข้าอบรมแรกๆเลยว่าการ
ให้พี่เลี้ยงหรือทีมงานดูแลขนาดไหน ซึ่งพบว่าจริง ๆ แล้ว
พวกเขาไม่ได้ต้องการเป็นภาระหรือทำให้ใครเหนื่อย
สิ่งไหนที่เขาทำได้ เขาจะทำเอง ยกเว้นบางเรื่องที่เขา
ต้องการความช่วยเหลือบ้างเท่านั้น เช่น การนำทางใน
สถานที่ที่คนตาบอดไม่คุ้นเคย การตักอาหารใส่จานให้
การข้ามถนน เป็นต้น

อย่างตอนแรก เขาจะยังไม่คุ้นกับทิศทางการไปเข้า
ห้องน้ำ เพราะสถานที่ไม่คุ้นเคย แต่หลังจากพาไปสอง-
สามครั้ง ครั้งต่อไป เขาจะบอกเองว่าเขาไปเองได้แล้ว
หรือเวลาเสิร์ฟอาหาร หลายคนจะยังเก้ ๆ กัง ๆ ไม่รู้จะ
วางตรงไหน น้องที่เคยทำงานกับคนตาบอดเลยบอกให้
คลายกังวล ถ้าจะวางแก้วน้ำ ก็น้ำแก้วน้ำและที่หลังมือ
เขา แล้วก็บอกว่า น้ำอยู่ตรงนี้นะ แค่นั้นก็พอแล้ว ไม่ต้อง
ย่ำ หรือระวังมาก แคบอกตำแหน่งของ ตามตำแหน่ง
นาฬิกา เช่น ทิชชูอยู่ที่สิบสองนาฬิกา จานอยู่ที่เก้า
นาฬิกา ที่เหลือพวกเขาสามารถจัดการต่อได้

ประชุมก่อนถ่ายทำจริง

๕ ๔ ๓ ๒ ๑ แอ็คชั่น!

เมื่อบทพร้อม นักแสดงพร้อม ก็ถึงเวลาเดินกล้อง ซึ่งเป็นส่วนที่ท้าทายทั้งพี่เลี้ยง ผู้สอน และนักเรียน

โดยทีมงานวางกลยุทธ์ไว้ว่า ให้กระจายคนที่มองเห็นได้มากที่สุด หรือคนที่มีสายตาเลือนรางไปอยู่ทุกกลุ่มเพื่อเป็นตากล้อง เพื่ออย่างน้อยก็มีคนที่เห็นภาพเวลาถ่ายทำได้บ้าง นอกนั้นเป็นคนตบอดทั้งหมด ทั้งคนบันทึกเสียง นักแสดง โดยพี่เลี้ยงปล่อยให้ผู้พิการทางสายตาถ่ายทำได้อย่างเต็มที่ตามที่เขารู้สึก ให้เขาทำอย่างอิสระ ตามบทที่แต่ละกลุ่มเขียนขึ้นมา โดยเมื่อเดินทางไปถึงสถานที่ถ่ายทำ มีบทยูในหัว แต่การตัดสินใจเรื่องภาพ จะจัดกันที่หน้ากองเลย ดูจากสถานที่ตรงนั้นว่ามีภาพอะไร หรือจะถ่ายภาพลักษณะไหน มุมกล้องอย่างไร ทำให้เห็นว่า การทำหนังของคนตบอดไม่มี Story Board แต่มี Story Mind ใช้จินตนาการในหัววางภาพตอนถ่ายทำเลยซึ่งต่างจากการถ่ายทำหนังสั้นทั่วไปที่ตั้งมี Story Board การวางแผนภาพที่ต้องการล่องหน้า และถ่ายทำตามภาพที่กำหนด

“พี่เลี้ยงประจำกลุ่มจะเข้าไปเฉพาะเมื่อเกิดปัญหาจริง ๆ เช่น เขามองไม่เห็นทีมงาน หรือเพื่อนที่อยู่ด้านหลังฉาก หรือหลังตัวละครในเฟรมนั้น ๆ หรือช่วยเรื่องวางกล้องให้เขาถ่ายทำได้ตรง กล้องไม่หล่น” วิทยากรตัมกล้าว่า

ด้านตากล้องมือใหม่อย่าง **วิเชียร รัตนสนิทวงศ์** อุปนายกสมาคมคนสายตาเลือนรางเล่าให้ฟังว่า ในช่วงแรกที่ได้ข่าวว่ามีคนมาชวนคนตาเลือนราง ตาบอดไปทำหนังสั้น เขายังไม่เชื่อว่าตัวเองจะทำได้

“มันจะทำได้ยังไง เพราะมองก็มองไม่เห็น แล้วอีกอย่างไม่มีความรู้ทางด้านนี้เลย แต่คนที่เข้ามาคุยเขาบอกว่า เขาจะให้เข้าไปอบรมการทำหนังสั้นก่อน พอเข้าไปในกลุ่ม ช่วยกันคิดเรื่องที่จะทำ เรานึกไม่ถึงว่าคนตาบอดหรือคนตาเลือนรางทั้งหลายจะมีจินตนาการที่กว้างไกล และบางคนก็ดูหนัง ดูละครแบบติงต๊องแหม่งกันเลย นั่งเฝ้าจอกันเลย”

เนื่องจากวิเชียรยังสามารถมองเห็นได้บ้าง การใช้กล้องที่ต้องกดปุ่มเดิน บันทึก หรือปุ่มหยุดจึงไม่ใช่เรื่องลำบากนัก แต่ปัญหาคือการตั้งกล้องเพื่อให้ภาพที่ได้ตรง

“ถ้าภาพเอียงมันจะบอกเลยว่า ตากล้องไม่เก่ง ผมจึงต้องมีผู้ช่วย (พี่เลี้ยง) คอยดูขาตั้งกล้องเพื่อให้กล้องตรงตั้งฉากกับพื้น” วิเชียรกระซิบบอก

นอกจากการเดินและหยุดกล้องแล้ว หน้าที่ของตากล้องยังต้องคอยสังเกต เวลาที่กล้องเดิน ต้องจ้องดูที่จอมอนิเตอร์ตลอดการถ่ายทำ เพื่อไม่ให้มีอะไรนอกเหนือจากที่กำหนดเข้ามาในจอมอนิเตอร์ และถ้ามีใครหรืออะไรแหยมเข้ามาในจอ ละก้อ ผู้กำกับหรือตากล้องต้องรีบสั่งเสียงดังฟังชัด ‘คัท’ ทันที

ต้มซึ่งควบตำแหน่งพี่เลี้ยงประจำกลุ่มด้วย เล่าปัญหาระหว่างการถ่ายทำว่า ส่วนใหญ่ที่พบจะเป็นเรื่องการสื่อสาร เช่น พอเริ่มสั่งแอ็คชั่น มีการบันทึกภาพแล้ว แต่เด็กเขาไม่รู้ว่าจะทุกอย่างมันบันทึกแล้ว เพราะเขามองไม่เห็น เขาจะส่งเสียงกัน พี่เลี้ยงจึงต้องช่วยบอก หรือให้ตากล้อง/ผู้กำกับ บอกเพื่อน ๆ พี่หรือน้องให้รู้ว่ากำลังบันทึกภาพอยู่นอกนั้นก็จะเป็นอุปสรรคในชีวิตประจำวันของเขาอยู่แล้ว เช่น การย้ายกองถ่ายทำจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง

“ถ่ายทำไปได้สักพักก็เริ่มสนุก ไม่รู้สึกว่ายาก ในช่วงเช้าจะมีพี่เลี้ยงคอยดู คอยบอกให้ แต่พอช่วงบ่าย ผมก็จะเป็นคนสั่งกล้องเดิน สั่งคัทเองได้เลย เพราะเริ่มรู้แล้วว่าต้องทำอะไรบ้าง ผมก็ใช้ความคิดของผมได้เลย โดยให้พี่เลี้ยงช่วยเป็นตาให้ผมเท่านั้น” ตากล้องวิเชียรกล่าว

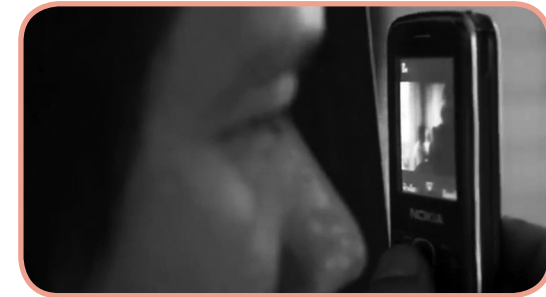
ด้านผู้กำกับมือใหม่อย่าง ‘เบียร์’ บวร ยัมสมบัติ เล่าถึงหน้าที่ของผู้กำกับที่ตนได้รับมอบหมายว่า นอกจากการสั่งคัท

สั่งแอ็คชั่นแล้ว ผู้กำกับยังต้องให้ความคิดเห็นเรื่องภาพ มุม กล้อง เสียงประกอบ และต้องดูว่าควรบันทึกภาพแบบทิ้งระยะ เพื่อการตัดต่อด้วย โดยตอนแรกพี่เลี้ยงประจำกลุ่มจะประกบ ดิดีเบียร์เพื่อบอกระยะที่ควรเทค ควรสังคต ควรทิ้งเพื่อการ ตัดต่อ แล้วสักพัก เขาก็ปล่อยให้เบียร์สั่งการเอง

นักแสดงอ่านบท ก่อนถ่ายทำจริง

ส่วนนักแสดงนำอย่าง **กุกโก่ กาญจนา อยู่สบาย** เล่าให้ฟัง ว่าการอ่านบทของเธอ ต้องให้เพื่อนที่เขียนบทเป็นคนเล่าเรื่อง ให้ฟัง และใช้จำบท พอถึงเวลาถ่ายทำ เธอก็พูดตามบทที่ท่อง ไว้จนขึ้นใจ เมื่อถามว่ารู้สึกอย่างไรหลังจากถ่ายทำเสร็จแล้ว ‘โล่งอก’ และ ‘ดีใจ’ คือคำที่ทีมงานทำหนังสือใหม่บอกพร้อม รอยยิ้มบนใบหน้า ตามมาด้วยการตั้งตารอดูผลงานของตัวเอง

เช็กภาพ

ตัด ๆ ต่อย

เมื่อการถ่ายทำเสร็จสิ้นลง งานของนักแสดง ผู้กำกับ ตากล้อง คนบันทึกเสียงก็ส่งต่อให้แก่ช่างตัดต่อ ซึ่งในการอบรม ครั้งนี้พี่เลี้ยงประจำกลุ่มจะเป็นคนควบคุมโปรแกรมตัดต่อ โดยให้น้องที่ตาเลือนรางเป็นคนเลือกภาพ คนที่ตาบอดสนิท ก็ช่วยฟังเสียง และเสนอความคิดเห็นเพื่อให้ได้สิ่งที่พวกเขา ต้องการสื่อสารจริง ๆ ซึ่งบางครั้งก็เชื่อว่าคนตาบอดจะเห็นด้วย กับพี่เลี้ยงทั้งหมด หลายครั้งที่คนตาบอดเสนอว่า เขาอยากให้ ตัดตรงนี้ ตรงนี้ยังไม่ดี หรืออยากให้เพิ่มส่วนนั้น ส่วนนี้

“เรื่องนี้น่าจะเป็นเรื่องเดียวที่ตัดต่อกันเอง ส่วนกลุ่มอื่น ๆ จะมีพี่เลี้ยงช่วยตัดต่อ” **ต้อง ชิตพล ไชยศรี** เป็นผู้บันทึกเสียง ในเรื่อง Synonym และหนึ่งในครั้งนี้ที่ตัดต่อหนังสือสั้นของ กลุ่ม กล่าวด้วยรอยยิ้มแห่งความภาคภูมิใจ

หลัง ผู้ร่วมสังเกตการณ์การตัดต่อบอกว่า คนตาบอดมีความละเอียดมาก เพราะเขาใช้ฟังจากเสียง พอพี่เลี้ยงช่วย

ติดต่อหน้ามาให้เขาดูหรือฟัง บางครั้งเขาบอกเลยว่า ‘ผมว่า
ตรงนี้ยังไม่ดี’

ระดมสมองหลังถ่ายทำ

“เขาหุติมาก บางทีเขาฟังแล้วบอกได้เลยว่าฉากนี้ ยังไม่ได้
อารมณ์ อันนี้ดีกว่า” ครูตั้มช่วยเสริมอย่างออกรสออกชาติ

เมื่อการถกเถียง เสนอแนะภาพหนังสือที่แต่ละกลุ่ม
ต้องการสิ้นสุดลง ก็ถึงเวลาที่ไฟในห้องจะดับลงอีกครั้ง เพื่อ
รวบรวมแสงไปให้กับหน้าจอใหญ่ กลางห้อง เพื่อฉายหนังสือ
ของผู้พิการทางสายตา

ชวนชมหนัง

เมื่อทุกกลุ่มติดต่อเรียบร้อยแล้วก็ได้เวลาล้อมวงดูหนังที่แต่ละ
กลุ่มช่วยกันทำ โดยใช้เวลา ๑ วัน ดูหนังแต่ละเรื่อง และช่วยกัน
วิเคราะห์กันว่าหนังที่แต่ละกลุ่มทำออกมาเป็นอย่างไร เพื่อให้
ให้เวลานำไปปรับแก้รอบสุดท้ายอีกหนึ่งวันจนได้หนังสือที่
สมบูรณ์หลากหลายรสชาติทั้งหมด ๔ เรื่อง ได้แก่

๑. มัด

ชายคนหนึ่งที่ต้องสูญเสียสิ่งต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กัน เขามี
เพียง ‘คลื่นวิทยุ’ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นกำลังใจให้เขา
ตลอดมา แต่ ‘คลื่นวิทยุ’ จะยังคงเป็นที่พึ่งของเขาได้อยู่หรือไม่

๒. อยากรักและเข้าใจ

พ่อที่ต้องการปกป้องลูกจากความลำบาก กับลูกชายตาบอด
ที่ต้องการแบ่งเบาภาระของพ่อ เมื่อความเห็นของทั้งสอง
ไม่ตรงกัน จะนำไปสู่จุดจบเช่นไร

๓. เหมือนหรือแตกต่าง (Synonym)

ชีวิตของคนตาบอด ๔ คนที่มองเห็นต่างกัน แต่ใช้ชีวิตได้ไม่ต่างกัน

๔. Way

การนัดพบกันของมหาและเดียร์ก่อให้เกิดเรื่องวุ่น ๆ ระหว่างทาง

ที่สำคัญหนังสือทั้ง ๔ เรื่องนี้ยังสะท้อนความเป็นตัวตน สิ่งที่คนตาบอดต้องเผชิญ และยังแสดงถึงความตั้งใจในการผลิตผลงานของคนตาบอดที่มีความสามารถในการทำหนังสือไม่ต่างจากคนอื่น ๆ

“รู้สึกดีใจ ปลื้มมาก เรียกว่าเคยคิดเหมือนกันว่าคนใบ้คนหูหนวก ก็มีหนังสือ แต่คนตาบอดไม่มี เลยรู้สึกว่ามันดีมากที่มีโครงการแบบนี้ให้คนตาบอด ถ้ามีอีกก็อยากทำอีก อยากทำตลอดเลยด้วยซ้ำ ชอบมาก ๆ ที่บ้านได้ดู ดูกันทั้งหมู่บ้านเลย บอกว่าดีมาก แม่ยิ้มใหญ่เลย เขาไม่คิดว่าจะมีวันนี้ ตอนแรกที่เราขอแม่ว่าจะไปอบรมทำหนังสือ แม่ตกใจ กลัวว่าเขาจะหลอกเราบอกว่าเป็นของสมาคมเชื่อถือได้ แม่เลยให้ไป แล้วพอถ่ายทำ

เสร็จรีบส่งมาให้แม่ดูเลย และยังเขาได้เห็นในช่องไทยพีบีเอส เขาเลยมั่นใจได้เลยว่าไม่ได้ถูกหลอก” ‘กุกโก’ หนึ่งในนักแสดงจากเรื่องมีดกล่าว

เช่นเดียวกับคนตาดีอย่าง **รุ่งริ** ผู้กำกับคนเดิมจากไทยทีวีสีช่อง ๓ ที่ยอมรับตามตรงว่าแทบไม่เชื่อเลยว่าภาพยนตร์ทั้งหมดนี้เป็นฝีมือคนตาพิการ เพราะหนังสือที่ออกมา แสดงให้เห็นว่าผู้ผลิตรับรู้สื่อดีเท่าเทียมกับคนปกติทุกอย่างเลย

แต่ก็มีบางเสียงที่บ่นกับผลงานที่ออกมาเหมือนกัน เช่น ตากล้องหนุ่มอย่างวิเชียรที่กล่าวแบบติดตลกว่า สงสัยหนังสือยังไม่ดีพอ เพราะมีคนบอกว่า ดูแล้วน้ำตาซึม ๆ หรือรู้สึกเศร้า ทั้งที่ใจจริงอยากให้ภาพยนตร์ออกมามารามาชนดินน้ำตาไหลพรากเลยทีเดียว

“เราก็ต้องประติษฐ์ประดอยไปเรื่อย ๆ คือจินตนาการของคนตาบอด ตาเลื่อนรางยังมีเยอะ แต่หนึ่ง ต้องมีโอกาส สองคือมีเจ้าหน้าที่มาช่วยแนะแนว แนะนำวิธี เอาความสามารถของเขาออกมา ผสมกับสิ่งที่เจ้าหน้าที่ที่ตาดี ก็จะออกมาได้ดี ต้องทำงานร่วมกัน”

แต่ถึงตัวผู้สร้างหนังสือมองว่าสิ่งที่ตนทำยังไม่ดี แต่ผู้กำกับละคร และผู้กำกับภาพยนตร์มีอาชีพ ซึ่งเข้ามาชม กลับมองว่าพวกเขาทำได้ดีมาก อย่างในเรื่อง ‘อยากให้รักและเข้าใจ’ ที่ผู้ทำหนังสือตั้งใจให้คนดูไม่รู้ว่าพ่อตาบอดในตอนต้นเรื่องเพื่อจะบอกว่าคนตาบอดที่ลูกตาสวย ๆ มีอยู่เยอะ นั่นคือบอดแบบเลื่อนรางไม่ต้องใช้ไม้เท้า แล้วจึงเฉลยในตอนหลังให้เห็นว่าพ่อของเขาตาบอด ในฐานะคนดูก็รับสารนั้นได้

“สำหรับผมมันก็คือหนังนะ (ยิ้ม) ต่อให้ถ่ายภาพไม่ครบ บางทีภาพไม่สมบูรณ์บ้าง ขาดไปบ้าง มันก็เป็นหนัง เพราะปกติ นื่อง ๆ เขาดูหนังจากการฟังเสียง หนังของเขาจึงเป็นการเล่าเรื่องจากเสียง และแม้ว่าจะตัวหนังจะไม่สมบูรณ์มากแต่เราก็เข้าใจได้” ผู้กำกับและวิทยากรตั้ม กูรูหนังสั้นและพี่เลี้ยงประจำกลุ่มกล่าว

หนังจบ โครงการไม่จบ

ในวันสุดท้ายของค่ายทำหนัง เป็นช่วงเปิดใจ ทำให้หลังได้เรียนรู้สิ่งที่ควรปรับปรุง หรือควรเพิ่มเติมสำหรับการทำโครงการในอนาคต และนี่คือบทสนทนาสนุก ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างพวกเขา

นักเรียน: “เราอยากเรียนรู้ทั้งกระบวนการ อยากเข้าไปลองทำ ไปสัมผัสทุกกระบวนการ แต่เราไม่ได้ติดต่อ”

หัวหน้าโครงการ: “ผมเองวางแผนไว้ว่า ยังไม่ถึงขนาดนั้นสำหรับครั้งนี้ แต่จะนำข้อเสนอเหล่านี้ไปวางแผน สำหรับโครงการปีต่อ ๆ ไป”

นักเรียน: “อยากให้มีความมากกว่านี้ เวลาถ่ายทำน้อยไป ทำให้หนังไม่สมบูรณ์”

หัวหน้าโครงการ: “เรื่องนี้เป็นสิ่งที่เราตั้งใจครับ ผมมองว่าต้องปรับกระบวนการทำงานมากกว่า เพื่อ

ให้เรียนรู้ข้อจำกัดของการถ่ายทำภายในเวลาที่กำหนด เพราะชีวิตจริงไม่มีใครที่ถ่ายทำไปได้เรื่อย ๆ อย่างไม่มีเงื่อนไขเวลา”

นักเรียน: “ควรให้พี่เลี้ยงที่ไปถ่ายทำช่วยอธิบายเพิ่มเติมว่า พวกเขากำลังทำอะไรกัน เพราะคนที่เข้าร่วมซึ่งตาบอด อยากรู้ความเป็นไปของการถ่ายทำ ต้องการรู้กระบวนการของการถ่ายทำด้วย”

หัวหน้าโครงการ: “น้อมรับครับ จะนำไปปรับปรุงในโครงการปีต่อ ๆ ไป”

โปรแกรมหน้า คนตาบอดห้ามพลาด

นอกจากจะนำข้อคิดเห็นต่าง ๆ ไปปรับปรุงโครงการในปีต่อ ๆ ไปแล้ว กลุ่มธรรมดีทำดียังวางแผนไว้ว่า ปีต่อไปจะให้คนตาบอดทำหนัง โดยไม่ต้องมีคนสายตาเลือนรางเป็นตากล้อง แต่ให้คนตาบอดทำทั้งหมดเลย ซึ่งเป็นการทดลองทำหนังสั้นอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ทีมงานผู้จัดทำต้องการเห็น

“เราไม่สนใจภาพที่ออกมา แต่เราอยากเรียนรู้ว่าเขาคิดอะไร และจะได้ภาพอะไรจากสิ่งที่เขาคิด แต่เราก็ต้องวางแผนอย่างดีในระดับหนึ่ง”

ขณะที่ตั้มเสริมว่า ถ้าเป็นหนังที่คนตาบอดทำทั้งหมด คงออกมาในอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งน่าสนใจ และคงไม่มีความคาดหวังใด ๆ เพราะตอนนี้เมื่อมีคนตาเลือนรางซึ่งยังพอมองเห็นบ้าง

จึงยังคาดหวังว่าจะมีภาพที่คาดการณ์ได้บ้าง แต่ถ้าคนตาบอดทำทั้งหมด จะไม่มีความคาดหวังอะไรเลย

“นึกไม่ออกเหมือนกันว่าจะออกมาเป็นอย่างไร แต่น่าจะเป็นรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจ”

หนังเปลี่ยนโลก!

การทำงานระหว่างคนทำหนังมือโปร กับคนทำหนังมือใหม่ที่ใจรักในสิ่งเดียวกัน ไม่ได้แค่ทำให้คนสองฝ่ายนี้ได้อะไรกลับไป แต่ผลงานที่ได้จากหนังสั้นที่พวกเขาช่วยกันสร้างสรรค์ขึ้นยังส่งผลต่อคนอื่น ๆ ในสังคมอีกด้วย

อย่างตัวผู้เข้าอบรมเอง วิเชียร พิใหญ่ในค่ายหนังครั้งนี้บอกว่า หลังจบการอบรมทำให้คิดเสมอว่า ทำอะไรต้องใส่ใจในสิ่งที่ทำ แล้วผลงานจะออกมาดีเอง และถ้าใครคิดจะมุ่งทางนี้ต้องสนใจ ต้องหาความรู้เพิ่ม อย่างตัวเขาเองจากที่ไม่เคยดูหนังดูละคร ก็ดูมากขึ้น ไม่ว่าจะน้ำเน่า-น้ำไม่เน่าไม่เกี่ยง เขาดูหมด เพราะเขาต้องการนำความรู้ตรงนั้นมาประยุกต์มาทำให้มันดีขึ้น

นอกจากนักเรียนที่ได้รับความรู้และได้ลงทำงานจริงแล้ว โครงการนี้ยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ในครอบครัวของผู้เข้าร่วมอบรมด้วย ประหนึ่งว่าโครงการเหล่านี้เป็นก้อนตัวเล็ก ๆ ที่ค่อย ๆ ทลายกำแพงความคิดของคำว่า ‘ทำไม่ได้’ อย่างน้อยที่สุดก็ทำให้พ่อแม่ คนรอบข้างของผู้เข้าร่วมอบรมเห็นว่า ตาบอดทำอะไรได้มากกว่าที่คิด ซึ่งปัจจุบันยังมีกลุ่มคนแบบนี้อีกมากที่พ่อแม่ให้อยู่แต่บ้าน ไม่ออกไปไหนเลย โครงการ

นี้จึงเป็นการเปิดโอกาสให้คนเหล่านี้ก้าวออกมา และเมื่อมีผลงานออกมาให้พ่อแม่หรือคนในชุมชนได้เห็น ไม่เพียงแต่ผู้ทำที่ยึดได้เต็มอก แต่พ่อแม่และคนรอบข้างของพวกเขาก็รู้สึกดีใจและภูมิใจด้วย

หรือแม้แต่ผู้ชมเองก็มีหลายเสียงที่บอกว่า หนังสั้นของคนตาบอดทำให้ความเชื่อที่เคยคิดว่า ความพิการด้านใดด้านหนึ่งจะจำกัดความสามารถในการทำงาน แต่เมื่อได้ดูหนังสั้นเหล่านี้ ทำให้เห็นว่า คนตาบอดก็ใช้ชีวิตเหมือนคนทั่วไปไปเกี่ยวกับแฟน ไปกินข้าว ดูหนัง นัดกันทำรายงาน ทำทุกอย่างได้ไม่แตกต่างจากคนตาดีเลย

หรือแม้แต่ตัวหัวใจจากกลุ่มธรรมด๊าทำดี อย่างหล่ง ยังบอกว่า โครงการนี้ทำให้ตนได้เรียนรู้ว่าอย่าเอากรอบของตัวเองมาเป็นตัวกำหนด อย่างกรณีของคนตาบอดเห็นได้ชัดมาในวันแรกที่ถามว่าเคยดูหนังเรื่องอะไรกันบ้าง ซึ่งพบว่าคนตาบอดดูหนังเยอะกว่าคนตาดีบางคนเสียอีก แถมเขาดูกันแล้วสามารถวิพากษ์วิจารณ์กันได้อย่างออกรส แสดงว่าเขาเข้าใจ แสดงว่าเขาทำหนังได้ เพียงแต่เขาต้องการความช่วยเหลือในบางเรื่องอย่างการตัดต่อหรือการถ่ายทำบางส่วนเท่านั้นเอง และทำให้เห็นว่าในโลกมีด้นั้น เสียงสำคัญที่สุด

หนังสั้นที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์จากนักศึกษาผู้พิการทางสายตาเป็นการสร้างพื้นที่ใหม่ในการทำความเข้าใจในความแตกต่างที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ในสังคม หากคนในสังคมยอมรับและเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลและมองข้ามความแตกต่างทางด้านกายภาพ ก็จะพบว่าภาพและเสียงจากหนังสั้นที่ได้ยิน คือสื่อส่งสารชั้นดี ที่ผู้พิการทางสายตา

ต้องการส่งมายังสังคม และทำให้รับรู้ได้ว่า แม้จะมองไม่เห็นภาพ แต่พวกเขา และพวกเราต่างสามารถรับรู้ และเข้าใจเรื่องราวได้... ไม่ต่างกัน

ความสุขบอกความสำเร็จ

แม้หัวหน้าโครงการอย่างหลงไม่ได้กล่าวถึงความสำเร็จของโครงการออกมาตรง ๆ แต่สิ่งที่ทำให้รู้ว่าสิ่งที่ทำนั้นประสบความสำเร็จ และเห็นได้ด้วยตา คือ รอยยิ้มของเด็ก ๆ เมื่อได้เห็นผลงานที่ตัวเองสร้างสรรค์ออกมา รวมถึงการสะท้อนความสุขที่มาจากทั้งผู้สอนและผู้เรียน

จากโครงการที่ทำร่วมกันมา ๒ ปี วิทยากรทั้งทีมและกอล์ฟต่างบอกว่ารู้สึกยินดีที่ได้ถ่ายทอดความรู้ และเรียนรู้ไปกับเด็ก ๆ ที่เข้าอบรม ซึ่งทั้งสองคนต่างบอกว่านักเรียนทำให้กรอบความคิดเดิม ๆ ของพวกเขาหายไปหมด และเชื่อมั่นว่าคนพิการเหล่านี้มีศักยภาพในการทำสิ่งต่าง ๆ ได้ไม่ต่างจากคนทั่วไปเลย

แน่นอน หากพูดในภาพอุดมคติ หัวหน้าโครงการวาดภาพความฝันไว้ว่า ต้องให้โครงการนี้กลายเป็นประเพณีหนึ่งสัปดาห์ที่ทุกคนรอคอย ซึ่ง ณ ตอนนี้ กลุ่มผู้ทำหนังสือเองเริ่มมีแผนคลัสเตอร์ชมหนังสือต่อ ๆ ไปแล้ว ส่วนหนึ่งของคนตาบอดนั้นเนื่องจากเป็นปีแรกที่เริ่มทำ กลุ่มผู้ชมที่ติดตามจึงยังเบาบางอยู่ แต่มั่นใจว่าอีกไม่นานจะมีกลุ่มคนที่รอดูผลงานของคนตาบอดหรือคนสายตาเลือนรางอย่างแน่นอน

อีกเรื่องที่หลงมองไว้ในอนาคตคือ ต้องการให้คนทั้งสองกลุ่มสามารถสร้างสื่อได้เองและขับเคลื่อนด้วยตัวเอง หรือแม้กระทั่งยึดไปเป็นอาชีพได้

การสร้างหนังสือในโครงการนี้จึงไม่ได้แค่ถ่ายทอดภาพบนหน้าจอที่สะท้อนถึงศักยภาพของผู้พิการทางการได้ยินและผู้พิการทางการมองเห็น แต่ยังส่งแรงกระตุ้นเข้าไปถึงความคิด ความเชื่อของกลุ่ม ‘คนที่มีความแตกต่าง’ กลุ่มนี้ ให้เชื่อในศักยภาพความเป็นมนุษย์ที่ตัวเองมีอยู่ และเปลี่ยนทัศนคติของคนรอบข้างและสังคมที่เคยเชื่อว่าคนหูหนวก คนตาบอด หรือแม้แต่คนพิการ ‘ทำไม่ได้’ เป็น ‘ทำได้’ และทำได้ดีไม่ต่างจากคนทั่ว ๆ ไป เพื่อท้ายที่สุดแล้ว คนกลุ่มนี้จะได้กล้าก้าวออกมาใช้ชีวิตที่พวกเขามีสิทธิจะดำรงอยู่เฉกเช่นคนอื่น ๆ และเพื่อให้ทุกคนในสังคมที่มีความแตกต่างอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

มาตุรดี มะสาแม

สื่อเพื่อผู้พิการในพื้นที่วิกฤติ

จากนักกิจกรรมที่เชี่ยวชาญศาสตร์การแสดงหลากหลายแขนงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มาตุ หรือ มาตุรดี มะสาแม เป็นคนหนึ่งที่มีโอกาสได้สร้างสรรค์สื่อเพื่อผู้พิการ และได้พิสูจน์ให้เห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นชนชาติภาษาใด ผู้พิการต่างก็ต้องการความเข้าใจไม่ต่างกัน

เขาเลือกหยิบเอาการแสดงสองอย่างที่เหมาะกับสภาพสังคมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มานำเสนอเรื่องความพิการ หนึ่งคือละครเร่ ละครเวทีขนาดเล็กที่มีความยืดหยุ่นสูงปรับตัวได้ตามสภาพของผู้ชมและพื้นที่ สองคือเพลงอนาซิด บทเพลงอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวมลายูที่ได้รับความนิยมอย่างมาก เมื่อนำทั้งสองสื่อมาผสมผสานกัน มันก็กลายเป็นสื่อ

ที่ทั้งให้กำลังใจและบอกเล่าเรื่องราวความรู้สึกของคนพิการ สร้างความเข้าใจใหม่ ๆ ให้คนในสามจังหวัดชายแดนใต้ได้รับรู้

ชีวิตนักกิจกรรม

ก่อนที่จะมีคนยอมรับในฝีมือและให้โอกาสเขาได้ทำงานสร้างสรรค์เช่นทุกวันนี้ เขาผ่านการสังสรรค์ประสบการณ์มากมาย นับตั้งแต่วัยเด็กมาได้มีโอกาสเรียนรู้ศาสตร์การขับร้องอย่าง อนาคตมาตั้งแต่เรียนในโรงเรียนตาดีกา (โรงเรียนสอนศาสนา) แม้ว่าการสอนขับร้องแบบในโรงเรียนนั้นจะเน้นวิธีการสอน ร้องให้เหมือนต้นฉบับ แต่มันก็เหมือนเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เขา รักเสียงเพลงและได้รู้จักการถ่ายทอดเรื่องราวผ่านสื่อที่มีความ เป็นท้องถิ่น

ครั้นพอได้เข้าเรียนในสาขาคณิตศาสตร์ประยุกต์ คณะ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มาตุกลายเป็นนักกิจกรรมที่ทำงานหลากหลายตามแบบอย่างของนักศึกษาที่มีพลังอยากเรียนรู้ โลกกว้าง เขาทำทั้งค่ายอาสาพัฒนาชนบท จัดค่ายนักศึกษา และอื่น ๆ ซึ่งก็เป็นโอกาสให้เขาได้รู้จักกับคำว่า ‘การพัฒนา’

“เราอยู่ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายสูง เราก็คิดว่าน่าจะ ใช้โอกาสนี้ในการเรียนรู้ชุมชน เรียนรู้สังคมด้วย พอได้มีโอกาส ทำงานกับคนนอกมหาวิทยาลัย เช่นเจ้าหน้าที่ ชาวบ้าน ก็เห็น ความเคลื่อนไหวของชุมชนจริง ๆ พอเห็นก็รู้สึกว้าวถ้าชุมชน ขยับตัวทำอะไร สิ่งที่จะเกิดมันจะดีกว่าที่คนอื่นมาทำให้”

ไม่เพียงแต่กิจกรรมออกค่ายเท่านั้น การแสดงก็เป็น กิจกรรมหนึ่งที่เขายังเรียนรู้ต่อยอดอยู่เสมอ เช่นสื่อละครที่ เขาเคยร่วมงานกับเพื่อน ๆ ในมหาวิทยาลัย เขาออกตัวว่าไม่ใช่ คนเก่งมาก เพียงแต่รู้สึกว่าสื่อนี้มีความน่าสนใจจึงทำมาอย่าง ต่อเนื่อง ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ จนพัฒนาตัวเองขึ้นมาเป็น ที่ปรึกษาด้านละครเวทีให้แก่รุ่นน้องในมหาวิทยาลัย เขายังได้ ช่วยงานละครของกลุ่มต่าง ๆ อีกหลายครั้ง แต่ละครั้งก็ได้พบเจอ กับน้อง ๆ ที่แม้จะยังไม่มีประสบการณ์ด้านละครมากนัก แต่ก็มี ความตั้งใจและคอยช่วยงานกันอยู่เสมอ

นอกจากนี้ เพลงอนาคตยังเป็นอีกสื่อหนึ่งที่เขาไม่ทอดทิ้ง และพัฒนาตนเองขึ้นมาจนกลายเป็นวิทยากรสอนในโรงเรียน ต่าง ๆ เขาเป็นคนหนึ่งที่พัฒนาการสอนร้องเพลงอนาคตโดยนำ พื้นฐานการขับร้องเพลงสากลเข้าไปปรับใช้ ทำให้เด็กนักเรียน ในโรงเรียนที่เขาเข้าไปสอน พัฒนาการขับร้องให้มีพลังมากขึ้น

“เด็กที่นี้มีพื้นฐานการร้องที่ดีแต่ว่าอาจจะขาดทักษะ บางอย่าง เพราะการฝึกอนาคตในโรงเรียนโดยทั่วไปจะไม่ฝึก ทักษะการขับร้อง แต่จะเป็นการเรียนรู้แบบร้องตามเทปหรือ ซีดี เขาร้องยังงี้เราก็ร้องให้เหมือน ผมเคยได้เรียนทักษะการ ขับร้องมาจากตอนที่แข่งร้องเพลงสมัยเรียนมัธยม หลังจากนั้น ก็เลยเริ่มศึกษาเอง โดยอ่านตามอินเทอร์เน็ต เปิดดูตาม You- tube แล้วก็ไปเอาซีดีของครูอ้วน (มณีนุช เสมรสุต) มาดู ก็ได้ พื้นฐานค่อนข้างเยอะ หลังจากนั้นก็ทดลองสอนเองประมาณ ปี ๒๕๔๕ เริ่มจากสอนในมหาวิทยาลัยโดยเอาทักษะที่ได้มา แบ่งปันให้น้อง ๆ และเพื่อน ๆ แล้วก็เริ่มออกไปสอนนักเรียน ชั้นมัธยมจริงจังประมาณ ๒-๓ ปีที่ผ่านมา หลัก ๆ จะสอนเรื่อง

ของพื้นฐาน เช่นการเปิดคอ ร้องเพลงยังงังให้ไม่เหนื่อย ร้องยังงังให้เต็มเสียง ทักษะการหายใจ ส่วนเรื่องที่จะมาตามหลังก็จะเป็นเรื่องอารมณ์ ทำให้ทักษะการร้องนาซิดของบางโรงเรียนมีมากขึ้น”

ทุกวันนี้ มาตุเป็นเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในฝ่ายกิจการนักศึกษา ซึ่งเป็นงานที่เขาชื่นชอบเพราะทำให้มีโอกาสได้ทำงานกับคนรุ่นใหม่ที่มีพลังขับเคลื่อนอยู่ตลอดเวลา เขาสร้างกิจกรรมหลากหลายจนเป็นที่รู้จักของนักทำกิจกรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ความที่มีอัธยาศัยดีและเข้ากับคนง่ายยังทำให้เขาผูกมิตรได้อย่างรวดเร็วจนเป็นที่รู้จักทั่วไปในหมู่คนทำงานวัฒนธรรม และดูเหมือนว่าคนที่รู้จักและเคยร่วมงานกันจะให้เครดิตเขาในเรื่องของความจริงใจและตรงไปตรงมา

“เวลาเราประสานงาน เราเองจะต้องเชื่อมั่นว่าเขาสามารถให้ในสิ่งที่เราอยากได้ และเราอยากให้เขามาทำงานด้วยจริง ๆ เราสื่อสารด้วยความจริงใจ พอเขาเห็นความตั้งใจจริงของเรา เราก็จะได้รับความร่วมมือจากเขาค่อนข้างดีมาก ในขณะเดียวกันเราเองก็อาจจะต้องเคยให้หรือมีโอกาสที่จะได้ช่วยเหลือเขาด้วยเหมือนกัน”

ด้วยเหตุนี้ มาตุจึงกลายเป็นนักประสานงานที่ชักชวนคนทำงานด้านต่าง ๆ เข้ามาร่วมกันทำงานสร้างสรรค์ในพื้นที่อยู่เป็นประจำ

‘ตั้มยำ’ ทำ ‘ละคร’

‘กลุ่มตั้มยำ’ เป็นกลุ่มละครที่มาตุและเพื่อนสนิทตั้งขึ้นเพื่อทำกิจกรรมทางสังคม มีสมาชิกเพียง ๖ คน ก่อตั้งขึ้นเมื่อปลายปี ๒๕๕๑ เมื่อพูดถึงทักษะด้านการละครแล้วถือว่าทุกคนเป็นมือใหม่ แต่ในความเป็นมือใหม่ก็มีประโยชน์เช่นกัน

“เด็กที่มาอยู่ในกลุ่มตั้มยำเป็นเด็กที่ไม่ได้มีทักษะด้านละครเป็นหลัก อาจจะมองว่าทำไมไม่เอาเด็กที่มีทักษะด้านละครอยู่แล้ว แต่เราก็มองว่ามันเป็นโอกาสที่จะพัฒนาทักษะของเด็กกลุ่มหนึ่งได้เหมือนกัน แล้วเด็กที่ออกมาแสดงเขาไม่ได้เก่งมากแต่ก็ไม่ได้แย่มาก ที่สำคัญน้อง ๆ เหล่านี้เป็นคนธรรมดาทั่วไป บางคนยังเรียนไม่จบ บางคนก็ทำงานแล้ว ทุกคนมีประสบการณ์ชีวิตที่หลากหลาย การที่ไม่ใช้มีอาชีพก็เพราะอยากให้ละครมีความสดใหม่และอาจจะนำประสบการณ์ที่ทุกคนพบเจอมาใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ด้วย”

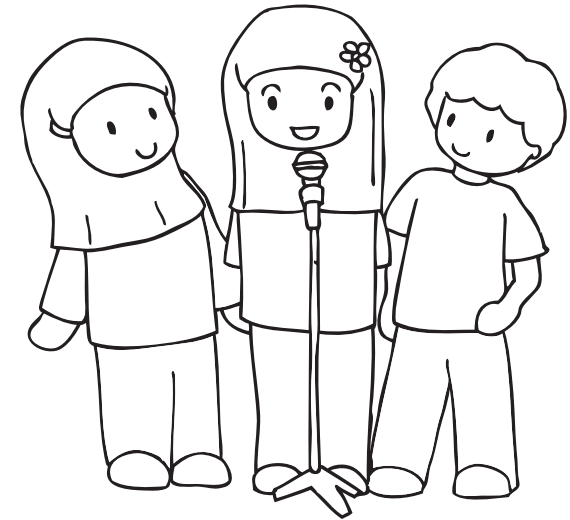
ละครเรื่องแรกของกลุ่มตั้มยำ เป็นละครในโครงการสุขแท้ด้วยปัญญาที่ได้รับทุนสนับสนุนจากเครือข่ายพุทธิกา มีประเด็นการสร้างสันติภาพเป็นแกนหลักของเรื่อง

“ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีเยาวชนกลุ่มหนึ่งที่สูญเสียครอบครัวหรือญาติพี่น้อง เช่นถูกจับบ้าง โดนฆ่าบ้าง เด็กเหล่านี้ก็จะได้รับผลกระทบ และก็มีเด็กอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่ได้รับผลกระทบเลย เราจับเด็กสองกลุ่มนี้มาอยู่ด้วยกันโดยใช้เครื่องมือของสันติวิธีในการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งพื้นฐานของสันติวิธีโดยหลัก ๆ ก็คือเริ่มจากรู้จักตัวเองก่อน แล้วค่อยรู้จักคนรอบข้าง และนำไปสู่การรู้จักสังคม มันก็จะทำให้เห็น

ว่าเราต่างจากเพื่อนแต่เราก็อยู่ด้วยกันได้ หลังจากนั้นเขาก็ทำละครเวทีด้วยกันหนึ่งเรื่อง ก็ได้รับผลตอบรับค่อนข้างดี”

การทำละครเรื่องนี้ เป็นเหมือนเครื่องชักนำให้มาตุและคณะละครตั้มย่าได้มารู้จักกับเจ้าหน้าที่ของ สสพ. ผ่านคำแนะนำของพนักงานประชาสัมพันธ์ในพื้นที่และได้รับการชักชวนให้เข้าร่วมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เปลี่ยนโลกให้เข้ากับเรา Make the World Fit for All

ผลจากการร่วมงานในครั้งนั้น จึงทำให้เกิดโครงการเล็ก ๆ ที่ทำด้วยความปรารถนาดีต่อผู้พิการในเวลาต่อมา

ร้อยรส...บทละครเร่

จากความพิการ

สู่ความเข้าใจอันไม่มีที่สิ้นสุด

หลังจากได้รับโจทย์ให้ทำสื่อเพื่อผู้พิการ มาตุและเพื่อน ๆ ในกลุ่มตั้มย่าช่วยกันตีโจทย์การทำงานใหม่ จากเดิมที่เคยทำในรูปแบบละครเวที พวกเขามองว่าสื่อที่น่าจะเหมาะกับงานนี้

มากกว่าก็คือละครเร่ เพราะมีความยืดหยุ่น สามารถปรับเปลี่ยนองค์ประกอบต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่หลากหลาย เพราะผู้พิการไม่ว่าจะอยู่ในพื้นที่ใดก็มักจะประสบปัญหาในเรื่องการเดินทางเสมอ เมื่อปรับรูปแบบให้เป็นละครเร่ก็จะช่วยให้สื่อสามารถเข้าถึงที่มีผู้พิการอยู่ได้ง่ายยิ่งขึ้น โดยขณะเดียวกันก็ยังรักษาอรรถรสของความเป็นละครเวทีไว้ได้ หลังจากนั้นจึงเริ่มชักชวนเยาวชนในสามจังหวัดชายแดนใต้ที่เคยร่วมงานกันมาก่อนในกิจกรรมต่าง ๆ เช่นโครงการพัฒนาเยาวชนในพื้นที่ ค่ายอาสา การอบรม การสัมมนาต่าง ๆ เข้ามาเป็นนักแสดง ซึ่งก็ยังคงแนวคิดเดิมคือไม่จำเป็นต้องเป็นนักแสดงมืออาชีพเพื่อให้ได้ความสดใหม่

แต่เพื่อให้ทุกคนสามารถทำกิจกรรมร่วมกันได้อย่างไม่รู้สึกดัดจริตมากนัก ทีมงานจึงวางแผนร่วมกันว่าจะเขียนบทละครไว้ล่วงหน้าเพื่อเตรียมไว้ใช้ฝึกเหล่านักแสดงหน้าใหม่ที่จะเข้าร่วมอบรม เพราะผู้เข้าร่วมอบรมแต่ละคนมีประสบการณ์ด้านการแสดงน้อยมาก บางคนก็ไม่มีเลย การจะให้นักแสดงที่ไม่มีพื้นฐานด้านละครมาเขียนบทอาจเป็นเรื่องที่ยากเกินไป

ละครเร่คืออะไร

เมื่อพูดถึงละครเวที เราอาจจะนึกถึงฉากและเสื้อผ้าที่สวยงามหรือเพลงประกอบอลังการ มีระบบเสียงเซอร์ราวด์รอบทิศทาง แต่จริง ๆ แล้วละครเวทีมีความเป็นไปได้หลากหลายมากกว่านั้น บางเรื่องเพียงแค่มีบทและการแสดงที่ดี ก็สามารถ

ทำให้ผู้ชมได้รับความรู้สึกและเกิดความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ได้แล้ว

ละครเร่ก็คือละครเวทีแบบหนึ่งที่ไม่จำเป็นต้องมีเวทีก็ได้ คณะละครเร่จะไม่ปักหลักแสดงอยู่ที่ใดที่หนึ่ง การเปลี่ยนสถานที่แสดงไปเรื่อย ๆ ทำให้ต้องลดอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เหลือน้อยที่สุดเพื่อให้สะดวกในการขนย้าย ดังนั้นหัวใจของละครเร่จึงอยู่ที่การทำความเข้าใจในบทบาทของนักแสดง หากพล็อตเรื่อง เนื้อหา ลำดับเรื่องดี ก็ทำให้คนดูรู้สึกร่วมไปด้วยและเข้าใจสิ่งที่ต้องการสื่อสารได้ โดยพึ่งพาปัจจัยภายนอกให้น้อยที่สุด

นักแสดงละครเร่ไม่จำเป็นต้องแต่งตัวตามบทบาทที่ได้รับ เหมือนกับละครเวทีโรงใหญ่ บางครั้งอาจจะใส่เพียงแค่ชุดเดียว และแสดงทั้งเรื่องโดยไม่เปลี่ยนเลย ละครเร่หลายเรื่องมักจะให้นักแสดงทุกคนแต่งกายเหมือนกันหมดซึ่งก็มักจะเป็นเสื้อผ้าง่าย ๆ อย่างเสื้อยืดกับกางเกง โดยมีอุปกรณ์ประกอบเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่สามารถหยิบฉวยและถอดเปลี่ยนได้รวดเร็วทันใจ เช่น หมวก ไม้เท้า ผ้าคลุม ฯลฯ เพื่อบ่งบอกว่าขณะนั้นนักแสดงกำลังรับบทบาทโดยอยู่ ข้อดีของการทำแบบนี้คือนักแสดงคนหนึ่งอาจจะแสดงเป็นหลายตัวละครก็ได้เพียงแค่เปลี่ยนอุปกรณ์ที่ใช้เท่านั้น หรือบางครั้งก็ไม่จำเป็นต้องมีอุปกรณ์ใด ๆ เลย แต่ทำให้คนดูเข้าใจได้ด้วยภาษาท่าทางและคำพูด

เริ่มด้วยความเข้าใจ พิจารณาปัญหา

แม้ว่าจะเตรียมบทกันมาก่อนแล้วแต่เพื่อความอินกับบทของนักแสดง ทีมงานจึงจัดให้มีการอบรมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับคนพิการเสียก่อน

กิจกรรมอบรมเพื่อความเข้าใจผู้พิการใช้เวลา ๓ วัน ๒ คืน จัดขึ้นที่โรงแรมซี.เอส.ปัตตานี ระหว่างวันที่ ๒๗-๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๔ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมอบรมเข้าใจผู้พิการมากขึ้น ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทั้งคนปกติและคนพิการมาร่วมอบรมด้วยกัน ซึ่งหลังจากผ่านการอบรมเรื่องนี้แล้วจึงจะเข้าสู่การอบรมทักษะละครและฝึกการแสดงต่อไป

‘การทำความเข้าใจความพิการไม่ได้ยากเกินกว่าการทำความรู้จักเพื่อนใหม่คนหนึ่ง’ คือสิ่งที่มาตูปอกแก่ผู้เข้าร่วมการอบรมทุกคน และเป็นหัวใจหลักในการอบรมเรื่องคนพิการด้วย โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่ใช้ในการอบรมครั้งนี้ ดัดแปลงและต่อยอดมาจากกิจกรรมในงานसानเสวนาคนพิการ

กระบวนการทำความเข้าใจผู้พิการ

กระบวนการแรก ‘ทบทวนตัวเอง’ เป็นการดึงความรู้สึกเดิมที่ผู้เข้าร่วมอบรมแต่ละคนมีต่อผู้พิการออกมาให้ชัดเจน โดยใช้สื่อต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความพิการ เช่น ภาพคนพิการ ภาพขอลาน หรือคลิปวิดีโอสั้น ๆ มาจัดแสดงตามห้องต่าง ๆ ให้ผู้เข้าร่วมเดินดู สำนวญความรู้สึกของตัวเองก่อนจะบอกว่ารู้สึกอย่างไรต่อรูปนั้น เพราะอะไร ภายในเวลาที่จำกัด ซึ่งกระบวนการนี้จะทำให้ผู้เข้าร่วมอบรมได้แสดงความรู้สึกของตนเองออกมาโดยไม่ต้องผ่านการคิดใคร่ครวญก่อน เหมือนกับการที่

มนุษย์เราตอบสนองต่อเรื่องต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันผ่านความเคยชิน

สิ่งที่ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่สะท้อนออกมาคือความรู้สึกว่าคนพิการน่าสงสารเพราะช่วยเหลือตนเองไม่ได้ น่ารังเกียจด้วยรูปลักษณ์ที่ต่างจากคนปกติทั่วไป และเป็นภาระที่คนปกติต้องคอยดูแล ซึ่งคงเป็นความรู้สึกของคนแทบทุกคนที่ไม่เคยสัมผัสกับคนพิการจริง ๆ มาก่อน แต่ความรู้สึกเหล่านี้ก็เปลี่ยนไปในกิจกรรมต่อมา

ชาวมุสลิมมองความพิการอย่างไร?

“ในทัศนะของอิสลามเชื่อว่าถ้าเราตายไป ทุกอวัยวะจะบอกทุกเรื่องราวที่ได้กระทำและรับผิดชอบสิ่งที่กระทำในโลกโน้น ถ้าคนพิการไม่มีแขน เมื่อเขาตายไปเขาจะมีแขน แต่แขนจะไม่พูดอะไร เขาจะไม่มีส่วนที่แขนได้กระทำ ดังนั้นมุสลิมที่มีจิตศรัทธาจริง ๆ เขายอมรับความพิการได้ค่ะ เพราะในทางศาสนาผู้พิการไม่ใช่ผู้ที่น่าสงสาร เราคนปกติต่างหากที่เป็นคนน่าสงสาร”

มัสต๊ะห์ มะกุล นักแสดงกลุ่มตัมย่า

ชาวมุสลิมมองความพิการอย่างไร?

“ความพิการในทัศนะของอิสลาม ไม่ว่าจะเป็นแต่กำเนิดหรือมาเป็นทีหลัง ถือว่าเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดให้เกิดขึ้นทั้งสิ้น ดังนั้นผู้พิการต้องรับสภาพและปรับตัวให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ สิ่งนี้ทำให้ผู้พิการไม่เคยโทษสิ่งรอบข้าง แต่เขาต้องเรียนรู้เพื่อจะอยู่ในสังคมให้มีความสุข และการที่อิสลามไม่มีเรื่องภพชาติ ไม่มีชาติที่แล้ว ไม่มีชาติหน้า ความพิการที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้เชื่อว่าจะเกิดจากกรรมที่ทำจากชาติที่แล้ว จึงไม่ได้เป็นสิ่งที่น่ารังเกียจแต่อย่างใด”

มาตุรีตี มะสาแม

กิจกรรม ‘ความพิการของเรา’ มีวิทยากร ๒ ท่านที่เป็นผู้พิการทางการเคลื่อนไหวและต้องนั่งวีลแชร์มาพูดให้ฟังถึงเรื่องความพิการ ซึ่งวิทยากรไม่ได้เล่าถึงความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากความพิการให้ผู้เข้าร่วมฟังฝ่ายเดียว แต่กลับชักชวนให้ผู้เข้าร่วมแต่ละคนพูดถึงปมด้อยที่เคยถูกเพื่อนล้อตอนเด็ก ๆ

การแบ่งปันทำให้หลายคนกล้าเปิดเผยเรื่องของตนเองและได้ทำความเข้าใจว่า ไม่ว่าคนธรรมดาหรือคนพิการต่างก็มีเรื่องที่เคยถูกล้อในวัยเด็กเหมือน ๆ กัน และไม่มีใครอยากถูกล้อเรื่องปมด้อยทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องจริงหรือไม่ก็ตาม ทำให้เข้าใจความรู้สึกเจ็บช้ำของคนที่ถูกล้อเลียนมาตลอดชีวิต

กิจกรรมนอกสถานที่ เป็นอีกกิจกรรมที่ได้ต้นแบบมาจาก

กระบวนการอบรมของ สสพ. ที่พาคนธรรมดาไปสัมผัสโลกของคนพิการผ่านสถานการณ์จำลอง เช่น ปิดตาเป็นคนตาบอดแล้วเดิน นั่งวีลแชร์ขึ้น-ลงลิฟต์หรือไปยังสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งสถานที่ที่ใช้ทำกิจกรรมนี้คือพื้นที่โรงแรมซี.เอส. ปัตตานี ผลคือผู้เข้าร่วมอบรมเปลี่ยนวิธีคิดที่มีต่อความพิการไปอย่างชัดเจน

“จากที่มองความพิการว่าน่ารังเกียจ มองคนพิการคือคนที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ก็เปลี่ยนไป บางส่วนรู้สึกสนใจมากขึ้นในเรื่องโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ในสังคมซึ่งไม่รองรับคนพิการในหลาย ๆ ด้าน เช่น โรงแรมที่มีลิฟต์แคบมาก คนนั่งวีลแชร์ก็ไม่สามารถหมุนตัวได้ ถ้าเข้าไปก็ต้องถอยหลังออก บางทีก็มีแต่บันได ไม่มีทางลาด ซึ่งคนนั่งวีลแชร์ก็ลำบากในการเคลื่อนไหว” มาตุบอ

ทีมเขียนบทอย่าง ฮามาเดห์ มะสาแม หรือ นุช น้องสาวของมาตุเล่าว่า หลังจากได้สังเกตการณ์กิจกรรมมาตลอดก็ได้กลับไปปรึกษากันในทีมงานว่าวิธีคิดในการอยู่ร่วมกับคนพิการนั้นมีความซับซ้อนมากกว่าที่คิดบทที่เขียนเตรียมไว้ล่วงหน้าจึงอาจจะไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของผู้พิการมากนัก

“บทที่เขียนไว้ตอนแรกเป็นบทละครพูด ซึ่งเราจะยั่วคำให้คนพูดซ้ำ ๆ ว่าคนพิการน่ารังเกียจนะ แล้วก็จะมีคนอื่นมาเสริมว่าน่ารังเกียจ ๆ แล้วสุดท้ายก็มาพลิกบทว่าเราอยู่ร่วมกับคนพิการได้ แต่เมื่อผ่านกระบวนการอบรมที่ต้องเจอกับคนพิการจริง ๆ เราถึงรู้ว่าบทนี้ยังไม่สามารถสื่อสารถึงความรู้สึกและความเข้าใจของคนพิการได้

“วิทยากรที่มาให้ความรู้เขาเก่งมาก จุดประกายให้เราได้เห็นเห็นว่าเนื้อหาที่เราทำก่อนหน้านี้มันน่าจะมีอะไรเพิ่มเติมมากขึ้น ก็เลยต้องมาปรับบทใหม่เยอะมาก มันไม่ใช่แค่บอกว่าเราอยู่ร่วมกันได้แล้วก็พอแค่นั้น แต่คนพิการเขาก็ต้องการการสนับสนุนหลายอย่างเพื่อให้อยู่ได้แบบคนปกติ เราคิดว่าผู้ชมน่าจะเกิดความเข้าใจตรงนี้ด้วย ก็เลยคุยกันว่าจะปรับบทใหม่อีกครั้ง แต่ก็คิดว่าควรรองนกว่าจะถึงช่วงฝึกซ้อมละคร เพราะว่าต้องช่วยกันปรับบทให้เข้ากับตัวนักแสดงอีกทีด้วย”

คนพิการไม่ได้นำเสนออย่างที่คิด

มัสต๊ะ มะกุล อายุ ๒๗ ปี หนึ่งในนักแสดงของกลุ่มดัมย๊าบอกว่า ในหมู่บ้านของเธอมันมีคนพิการอยู่จำนวนหนึ่ง และเคยรู้สึกว่าคุณพิการนำเสนอมาก เพราะช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ แต่แล้วมุมมองของเธอก็เปลี่ยนไปเมื่อเข้าร่วมกิจกรรม

“ความคิดเปลี่ยนไปเลย ทำให้รู้ว่าคนพิการไม่ได้ต้องการให้เราสงสาร เขาก็คือคนคนหนึ่งที่สามารถใช้ชีวิตแบบคนธรรมดาได้ ทั้งเรียนหนังสือ ประกอบอาชีพต่าง ๆ เหมือนกับคนปกติไม่ได้เป็นภาระอะไรกับเรา ตอนที่ลองเป็นคนตาบอดก็รู้สึกว่าจะจริง ๆ แล้วคนตาบอดก็มีประสาทสัมผัสของเขา ทำให้เห็นว่าสังคมต้องเปิดโอกาสให้คนพิการมากขึ้น”

จากคนธรรมดาเป็นนักแสดง

หลังจากทำความเข้าใจเรื่องคนพิการแล้ว กิจกรรมต่อมาคือการฝึกทักษะการแสดงแบบเร่ร่อน งานนี้ได้วิทยากรจากคณะละครชาวมือและอาจารย์จากมหาวิทยาลัยศิลปากรมาช่วยถ่ายทอดความรู้ ผู้เข้าร่วมอบรมในกระบวนการนี้ประกอบด้วยคนปกติ ๘ คน และอีก ๒ คนเป็นผู้พิการ คนหนึ่งไม่มีแขนทั้ง ๒ ข้างมาตั้งแต่เกิด ส่วนอีกคนเป็นผู้พิการทั้งทางร่างกายและทางการเรียนรู้

เริ่มตั้งแต่การเคลื่อนไหวร่างกายขั้นพื้นฐาน เพื่อให้รู้ว่าร่างกายของคนเราสามารถเคลื่อนไหวได้ในรูปแบบใดบ้าง บางครั้งอาจจะไม่ใช่ท่าที่เราเคยทำในชีวิตประจำวัน แต่ทำให้เห็นความเป็นไปได้ในการขยับเขยื้อนอวัยวะต่าง ๆ

ถัดมาก็หัดใช้อวัยวะเหล่านี้ในการสื่อสารโดยไม่ต้องใช้คำพูด เพื่อเรียนรู้ว่าการเคลื่อนไหวร่างกายและการใช้อวัยวะแต่ละส่วนสามารถสื่อความหมายอย่างไรได้บ้าง

จากนั้นจึงเป็นเรื่องของการฝึกหายใจเข้า-ออก และการใช้เสียง โดยหัดเปล่งเสียงออกมาจากแหล่งต่าง ๆ ในร่างกาย เช่น จากคอ จากท้อง หรือสร้างเสียงด้วยวิธีอื่น ๆ เช่น ตบมือ ดัดนิ้ว ทักษะเหล่านี้เป็นทักษะละครเบื้องต้น ซึ่งนักแสดงทุกคนต้องเคยผ่านมาแล้วทั้งนั้น

เมื่อเรียนรู้วิธีการใช้ร่างกายแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญสำหรับการแสดงก็คือ ‘จังหวะ’ ซึ่งหมายถึงการรู้ว่าเมื่อไรควรจะแสดงอะไร ตอนไหนควรพูด ตอนไหนควรหยุดนิ่ง ตอนไหนควรใช้เสียงดัง-ค่อย หรือควรเคลื่อนไหวร่างกายอย่างไร เพื่อให้เกิดความลงตัวในการแสดง

ในขั้นตอนฝึกทักษะการแสดงนี้ ผู้ฝึกการทั้ง ๒ คนได้เข้าร่วมฝึกฝนตลอดทั้งกระบวนการโดยไม่มีอะไรติดขัด ทำให้ทีมงานได้เรียนรู้ว่าในบางเรื่อง คนพิการก็ไม่ได้มีอะไรด้อยไปกว่าคนปกติ

“ก่อนจะทำกิจกรรมเรามาวิเคราะห์กันว่าจะมีอะไรที่พิเศษสำหรับคนพิการไหม ก็ได้ข้อสรุปว่าเราไม่ต้องออกแบบอะไรให้เขาเป็นพิเศษ เพราะคนพิการทั้ง ๒ คนเป็นคนที่เรารู้จักเขาอยู่แล้วและรู้ว่าเขาทำอะไรได้เหมือนคนปกติทั่วไปเลย ก็มีข้อสรุปออกมาว่าให้ทำเหมือนคนปกติ ในเมื่อเขาก็สามารถทำเหมือนคนปกติได้เราก็ฝึกอบรมด้วยกันโดยไม่ได้แบ่งแยกเขาออกเป็นอีกกลุ่ม อย่างในการอบรมนี้คนที่มาอบรมเกือบทั้งหมดมีทักษะเรื่องการแสดงน้อยมากและบางคนไม่มีเลย เพราะฉะนั้นเราถือว่าทุกคนมาเริ่มใหม่เหมือนกันหมด บางอย่างเขาก็เรียนรู้ได้เร็วกว่าคนปกติด้วยซ้ำ” นุชบอก

จากชีวิตจริงสู่บทละคร ๑ : ภัครุ

เมื่อทักษะพร้อม ใจพร้อม ผู้เข้าอบรมทั้ง ๑๐ คน ก็เริ่มซ้อมการแสดงตามบทที่ทีมงานได้เขียนไว้ตั้งแต่แรก ขั้นตอนนี้กลายเป็นเรื่องยากและต้องใช้เวลามากพอสมควรเพราะนักแสดงยังเป็นมือใหม่ที่ขาดทักษะอยู่มาก แต่บทเรียนสำคัญที่ได้จากขั้นตอนนี้ก็คือ บทละครที่จะกินใจผู้ชมได้ต้องมาจากความเข้าใจของนักแสดง หากนักแสดงไม่เข้าใจก็ไม่อาจสร้างละครที่มีพลังได้ และเมื่อพวกเขาไม่ใช่นักแสดงมืออาชีพ แทนที่จะควบคุมให้นักแสดงปรับตัวเข้าหาบท ทีมงานจึงปรับบทให้เข้ากับตัวนักแสดงแทนเสียเลย

“เราเขียนบทไว้หลวม ๆ ก่อนว่าใครทำอะไรบ้าง แล้วให้นักแสดงลองพูดบทและทำท่าทางตามที่เรابอก ตั้งใจว่าจะให้คนพิการแสดงตามบทที่เราเขียนไว้ แต่พอซ้อมไปจริง ๆ เราเห็นว่าบทตอนนี้อาจจะเกี่ยวกับคนพิการแต่ไม่ได้ตรงกับชีวิตของเขา เรามีเพื่อนนักแสดงชื่อภัครุซึ่งเป็นคนที่เรียนรู้ช้า แต่เขาพยายามมาก เห็นความพยายามของเขามากจนคิดว่าเขาน่าจะเครียดเพราะเขาพูดตามบทที่เราเขียนไม่ได้ นักแสดงบางคนก็เลยบอกว่าไม่ลองเอาบทชีวิตจริงของเขาดูละ เพื่อว่าเขาจะแสดงง่ายขึ้น เรียบเรียงคำพูดได้มากขึ้น” นุชอธิบาย

ภัครุ หรือ **ภูภัครุรอสี ภูโน** ที่นุชพูดถึงเป็นคนพิการที่น่าสนใจ เขาเป็นคนหนึ่งที่ไม่ยอมแพ้แก่โชคชะตา แม้ว่าร่างกายจะไม่สมบูรณ์ แขนและขาผิดรูปทำให้เคลื่อนไหวร่างกายได้ลำบากและมีอุปสรรคในการเรียนรู้เนื่องจากสมองถูกกระทบกระเทือน แต่เขาก็เป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา และยังเป็นนักวิทยุสมัครเล่นเพราะอยากช่วยเหลือสังคม ภัครุคอยช่วยประสานงานและรายงานข่าวต่าง ๆ ในท้องถิ่นและเป็นที่รู้จักและชื่นชมของคนมากมาย เขามีโอกาสได้เข้าร่วมการอบรมครั้งนี้ก็เพราะความขวนขวายและไม่ยอมจำนนต่อสิ่งที่เผชิญ และดูเหมือนครั้งนี้จะเป็นครั้งแรกที่เขาได้สื่อสารเรื่องราวของตนเองออกมาจริงๆ

ทุกคนมานั่งล้อมวงฟังเรื่องราวของภัครุเล่าถึงชีวิตจริงที่อยากเป็นทหารแต่ไม่สามารถเป็นได้เพราะถูกระบุว่ามีปัญหาด้านการเรียนรู้ ภัครุมีความน้อยเนื้อต่ำใจที่ถูกคนรอบข้างเรียกด้วยฉายาต่าง ๆ เช่น ไอ้ใบ้ ไอ้บ้า มาตลอดชีวิต เมื่อทุกคนได้ฟังแล้วก็เห็นความรู้สึกขมขื่นของภัครุได้อย่างชัดเจน จน

นำไปพัฒนาเป็นบทละครสะท้อนความรู้สึกของคนพิการที่ถูก
คนในสังคมดูหมิ่น

ภัครุ นักแสดงและเจ้าของพล็อตเรื่อง

“เรื่องของภัครุกลายเป็นเรื่องของเด็กหนุ่มที่ไปเกณฑ์ทหาร
ซึ่งก็มาจากชีวิตจริงของเขา เขาอยากจะบอกเขาความรู้สึกยังไง ว่า
เขาไม่ได้ต่างจากคนปกติ อยากจะสื่อให้คนได้รู้ว่าถึงเขาจะเป็น
อย่างนี้แต่ความคิดของเขาไม่ได้ด้อยกว่าใคร ช่วงถ่าย ๆ เขาได้
พูดบ่นว่าทำไมถึงไม่เรียกชื่อเขา เขาก็มีชื่อนะ เพื่อสื่อให้คนอื่น
รู้ว่าอย่าเรียกคนพิการด้วยชื่อล้อเลียนแบบนั้น”

จากชีวิตจริงสู่บทละคร ๒: นอริเียะ

หลังจากที่ภัครุเล่าเรื่องของตัวเองออกมา ทุกคนก็เห็นว่า
แหล่งไอเดียที่มีค่าที่สุดอยู่ในวงสนทนานั้นเอง **เียะ** หรือ
นอริเียะ บ๊อโต ซึ่งเป็นผู้พิการแขนขาดทั้ง ๒ ข้างแต่กำเนิด

เป็นเจ้าของเรื่องราวอีกเรื่องหนึ่งที่จะถูกนำมาพัฒนาเป็นบท
ละคร

“เียะนี่ตอนแรกก็วางบทให้เขาแล้ว แต่เขาก็พูดกลับไป-
กลับมา เราก็เลยสรุปว่าเอาความรู้สึกของเียะนี่แหละมาเขียน
บทเลย”

การเขียนบทชีวิตของเียะเริ่มจากคำถามที่ทุกคนสงสัย
นั่นคือ ‘ไม่มีแขนแล้วใช้ชีวิตอย่างไร’

“ก็ให้เียะเล่าเรื่องราวอยู่บ้านทำยังไง ซักผ้า กวาดพื้นอะไร
ยังไง เขาก็เล่าว่าทำทุกอย่างด้วยตัวเองได้เหมือนคนปกติ
ทุกอย่าง แต่เขาเล่าว่าช่วงเด็ก ๆ เขาลำบากมาก ไปโรงเรียน
ไม่ได้ ไม่ใช่เพราะโดนล้อแต่เป็นเพราะทางโรงเรียนปิดโอกาส
เพราะเห็นว่าเขาเป็นคนพิการ ก็เลยให้เขาได้เล่าว่ากว่าจะได้
เรียนจนจบปริญญา กว่าจะมีโอกาสได้งานทำ เขาต้องผ่าน
อุปสรรคอะไรมาบ้าง”

เรื่องราวของเียะถูกแปลงมาเป็นบทละครเรื่อง **พิการ
กายแต่ไม่พิการใจ** ซึ่งเป็นเรื่องของคนพิการที่มีชีวิตอยู่ในโลก
เดียวกันกับคนร่างกายปกติ แต่คนปกตินั้นไม่เคยรู้จักความ
พหุติ มีแต่ความอยากได้อยากมีไม่สิ้นสุด เธอเพียงแต่ยืนนิ่ง ๆ
ในขณะที่นักแสดงคนอื่นรับบทเป็นคนปกติที่ต่างไม่สนใจสิ่ง-
รอบตัว เอาแต่รำร้อและตัดพ้อกับชีวิตที่ไม่อาจได้ในสิ่งที่
ต้องการ สุดท้ายทุกคนก็หันมาพบกับเียะและได้แต่นิ่งเงิบ
จ้องมองเธอ เมื่อเสียงรำร้อเงิบลง เธอจึงบอกกับผู้ชมว่า

นอริเย๊ะ (ขวา)

“ทุกวัน เมื่อตื่นขึ้นมา ฉันจะพับผ้าห่ม ล้างหน้า แปรงฟัน ทำกิจวัตรประจำวันอย่างทุกคนนั่นแหละค่ะ และฉันก็ไปทำงานที่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ รับผิดชอบด้านคนพิการ แต่กว่าจะมาถึงวันนี้ได้ ฉันเกือบไม่ได้เรียนหนังสือ ฉันอยากไปโรงเรียน แต่เขาบอกว่าคนพิการไม่ต้องเรียนหนังสือหรอก เรียนไปก็ทำอะไรไม่ได้ แต่ฉันไม่สนใจคำพูดของเขา ฉันเข้าไปนั่งในห้องเรียนเกือบทุกวันจนเขา

รับฉันเข้าเรียนค่ะ ในวันนี้ฉันมีงานทำและเลี้ยงตัวเองได้ ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะฉันมีการศึกษา ฉันดีใจที่ฉันสู้ในวันนั้น เพื่อที่จะได้เรียน แต่จริง ๆ แล้วฉันไม่จำเป็นต้องสู้เลยนะคะ ถ้าโรงเรียนตระหนักรู้ว่าทุกคนมีสิทธิที่จะเรียนหนังสืออย่างเท่าเทียมกัน”

ถ้อยคำที่เยาะพูดนั้นออกมาจากใจจริง ๆ ไม่ใช่การเขียนบท นุชเล่าว่าก่อนหน้านี้ทีมงานเคยเขียนบทให้เยาะพูดตาม แต่กลายเป็นว่าบทพูดนั้นไม่มีพลังเพราะเยาะไม่สามารถพูดบทที่กระชับตามแบบฉบับของละครเวทีได้ จึงลงเอยด้วยการให้เยาะพูดสิ่งที่ตัวเองรู้สึกออกมาจริงๆ

“ก็กลายเป็นว่าเขาพูดเรื่องของตัวเองออกมาโดยที่ไม่ได้วางบทไว้ให้เขา พอเขาได้พูดสิ่งที่เขารู้สึกออกมา เราก็เห็นว่าคำพูดเขามีพลังมาก ๆ รู้ว่าเขาอยากจะทำอะไรให้คนอื่นรู้จริง ๆ และเราก็ได้เรียนรู้ว่าบทละครไม่จำเป็นต้องมีรูปแบบที่ตายตัว ถ้านักแสดงเข้าใจ เขาจะสื่อสารยังงี้ก็ได้ที่ทำให้คนดูรู้สึกร่วมไปด้วย”

เมื่อคนพิการแสดงละคร

ปัจจุบัน เย้าะเป็นเจ้าหน้าที่สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ ในสังกัดสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดปัตตานี งานของเธอคือการให้คำปรึกษา และดูแลเรื่องเงินกู้ยืมในการประกอบอาชีพสำหรับคนพิการ ประสบการณ์ที่เย้าะเผชิญในฐานะที่เป็นคนพิการนั้นมีประโยชน์มากในการสร้างบทละคร ซึ่งเรื่องที่สะท้อนใจเธอมากที่สุดก็คือการที่คนพิการไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ

“เมื่อก่อนเรื่องสิทธิคนพิการยังไม่ค่อยมีใครนึกถึง ทำยังไงให้หน่วยงานรัฐรับคนพิการเข้าไปศึกษาในโรงเรียนปกติได้ เลยสะท้อนความรู้สึกของคนพิการหนึ่งที่โรงเรียนไม่รับเข้าเรียน และเล่าว่าแก้ปัญหาอย่างไงบ้างจนเข้าเรียนได้ พอเรียนจบก็ยังไม่รู้ว่าชะตาชีวิตเป็นยังไง เราจะทำงานได้ไหม

“มาพูดบอกให้เราเล่าว่าเวลาอยู่บ้านทำอะไร ความสามารถของเราคืออะไรบ้าง ให้พูดความรู้สึกของตัวเองออกมา แล้วเขาก็เอาความรู้สึกนั้นไปแต่งเป็นบท”

การแสดงละครทำให้เย้าะประทับใจและเชื่อมั่นในการแสดงของตัวเองมากขึ้น และยังรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาของคนพิการ ทำให้คนในสังคมเปิดใจรับฟังคนพิการมากขึ้น เธอยังฝากถึงครอบครัว

ที่มีลูกพิการว่า ต้องใส่ใจความต้องการของลูกให้มาก ๆ และส่งเสริมให้ลูกที่พิการสามารถเติบโตได้อย่างมีศักดิ์ศรีในฐานะคนคนหนึ่ง

“ครอบครัวต้องยอมรับว่าลูกของตัวเองพิการ และให้คำปรึกษาแก่ลูกที่พิการ ถ้าเขาอยากเรียนหนังสือก็ให้เขาเรียน ให้เขามีการศึกษา ให้เขามีงานทำ ให้เขาก้าวที่จะอยู่ในสังคมได้”

ปรับแต่งต่อเติม เพื่อละครที่สมบูรณ์แบบ

จากเดิมที่ตั้งใจจะให้นักแสดงซ้อมตามบทที่เขียนไว้ สุดท้ายกลายเป็นการปรับบทตามนักแสดง ซึ่งทีมงานก็บอกว่าคิดไม่ผิดที่หันมารับฟังเพื่อนผู้พิการทั้ง ๒ คน เพราะบทละครออกมาดีกว่าที่เขียนไว้ตอนแรกมาก พล็อตเรื่องน่าสนใจ ทำให้ละครที่คิดว่าจะทำเพียงเรื่องเดียวในตอนแรก กลายเป็นละครเมดเลย์ ๓ เรื่องร้อยเรียงต่อกัน โดยเรียงตามลำดับดังนี้

๑. เรื่องของเด็กตาบอดที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างภาพลักษณ์ในการช่วยเหลือสังคมของกลุ่มคนร่ำรวย มีคนหลายกลุ่มมาเยี่ยมเยียน พูดกับเขาว่า “โธ...น่าสงสารจัง” และมอบของขวัญให้มากมายและร่วมถ่ายรูปกับเขา แต่หลังจากนั้นทุกคนต่างก็กลับไปโดยไม่สนใจใยดีเขาอีก และเมื่อเด็กตาบอดเปิดกล่องของขวัญออกมา สิ่งที่อยู่ในนั้นก็ไม่ใช่สิ่งที่เขาต้องการจริงๆ

๒. เรื่องของหญิงพิการทางร่างกายที่ถูกคนรอบข้างบอกว่าน่ารังเกียจและไม่มีใครสนใจ แต่กลับเข้มแข็งกว่าคนร่างกายปกติที่เอาแต่ร้องขอและตัดพ้อเมื่อไม่ได้สิ่งที่หวังไว้ พวกเขาบ่นถึงเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างสอບไม่ได้ที่ ๑ หรือไม่มีเงินซื้อรถคันใหม่ สุดท้ายคนเหล่านี้ต่างต้องหันมามองคนพิการ และบอกว่า “โห...พิการกาย แต่ไม่พิการใจ ดังนั้นเราต้องสู้!” คนพิการในเรื่องนี้แสดงโดย ขอรียะ ปือโต ซึ่งเป็นคนพิการจริงๆ ที่ไม่มีแขนทั้ง ๒ ข้างแต่กำเนิด

๓. เด็กวัยรุ่นคนหนึ่งอยากเป็นทหารเพื่อรับใช้ชาติ แต่กลับไม่ผ่านการเกณฑ์ทหารเพราะเป็นคนพิการหลังจากนั้นคนรอบข้างต่างก็เรียกเขาว่า “ไอ้ใบ้ ไอ้บ้า ไอ้โง่ ไอ้ด้วน...” ซึ่งเป็นคำต่าง ๆ ที่คนในสังคมมักจะใช้เรียกคนพิการแบบไม่ให้เกียรติ เขาบอกกับทุกคนว่า “ผมไม่ได้ซื้อมัน ผมก็มีชื่อเหมือนคุณ...ผมชื่อภักฐ์” เมื่อทุกคนได้ยินก็ประสานเสียงพูดพร้อมกันว่า “เขาไม่ใช่ไอ้บ้า เขาไม่ใช่ไอ้โง่ เขาก็มีชื่อเหมือนคุณ เขาชื่อภักฐ์...แล้วคุณล่ะ ชื่ออะไร?”

ขั้นตอนสุดท้ายก่อนออกแสดงก็คือการฝึกซ้อม ซึ่งใช้เวลาประมาณ ๑ สัปดาห์ ในขั้นตอนนี้ยังต้องมีการปรับบทละครอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้เข้ากับการพูดของนักแสดงแต่ละคน ซ้อมไปด้วย ปรับไปด้วย จนในที่สุดก็กลายเป็นบทละครที่สมบูรณ์ในเวลา ๑๐ นาที

ถึงวันออกโรง

ละครเร่ชุดนี้ถูกนำไปถ่ายทอดตามเวทีต่าง ๆ ทั้งหมด ๓ แห่ง ได้แก่โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ๒ แห่งในจังหวัด

ปัตตานี และที่หอประชุมอธิการบดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ซึ่งแม้ว่าจะใช้เวลาสั้น ๆ แต่ความกระชับและคมคายของบทละครก็ทำให้คนดูอดไม่ได้ที่จะมองสะท้อนตัวเอง

“ไปแสดงที่โรงเรียนหนึ่งที่ครูบอกว่าเด็กซี้เกียจมาก เราก็ไปทำให้เขาเห็นว่าถึงเราจะแขนขาดแต่เราก็ขยันนะต้องสู้ชีวิตนะ ก็ภูมิใจทำมาหลายกิจกรรม แต่กิจกรรมนี้ได้ใจ รู้สึกว่าเป็นการทำเพื่อสังคมจริงๆ” ผู้พิการอย่างขอรียะบอก เธอยังพร้อมจะหยิบยื่นสิ่งดี ๆ ให้สังคมอยู่เสมอ ก็ทำให้รู้สึกว่าเธอนั้น ‘พิการกาย แต่ไม่พิการใจ’ อย่างเช่นบทบาทในละครจริงๆ

“คนดูเสร็จก็เข้ามาถามเข้ามาคุย บอกว่าทำให้ได้คิด บางคนก็บอกว่าคิดได้ยังไง ก็ดีใจค่ะ” เป็นความรู้สึกของมัสต๊ะห์

หลังจบการแสดง ก็เปิดโอกาสให้ผู้ชมช่วยกันแสดงความคิดเห็น ซึ่งก็ทำให้รู้ว่าละครชุดนี้ได้ผลดีกว่าที่คิด

คณะนักแสดงกลุ่มตั้มย่า
ในวันแสดงจริงที่มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

“ฉากที่ภัทรบอกว่า ‘ผมก็มีชื่อ ผมไม่ได้เป็นน่อย ผมก็มีชื่อเหมือนคุณ’ และนักแสดงทั้งหมดพูดว่า ‘แล้วคุณล่ะชื่ออะไร’ ส่งผลมาก เพราะเราชอบเรียกคนพิการว่าไอ้ด้วน ไอ้ง่อย ไอ้ใบ้ ไอ้บอด เราจะเรียกคำพวกนี้แต่ไม่เรียกชื่อเขา พอเราเอาไปใช้ในละคร คนดูบางคนก็จะร้องไห้ ฉากที่กลุ่มเด็กมาบอกเพื่อนว่าไม่ต้องไปเล่นกับคนพิการ คนพิการน่ารังเกียจ ใช้คำแรง คนดูก็จะสงสารเลยร้องไห้ แล้วพอจบคนดูก็จะเข้าใจมากขึ้น แล้วก็เห็นอีกภาพหนึ่งของคนพิการ เช่นการที่มองว่าคนพิการนั้นช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ แต่พอมาดูละคร อย่างน้อยที่สุดก็เห็นว่าคนพิการคนหนึ่งเรียนหนังสือ ทำงาน ปฏิบัติภารกิจในชีวิตประจำวันได้

“ผู้ชมบางคนร้องไห้เพราะนึกถึงสิ่งที่ตนเองเคยปฏิบัติต่อผู้พิการมาก่อน หลายคนก็สนใจที่จะมาเข้าร่วมกิจกรรมครั้งต่อ ๆ ไป บางคนก็ได้ให้สัมภาษณ์ว่าเข้าใจความพิการมากขึ้น รู้สึกว่าต้องให้เกียรติคนพิการมากขึ้น บางคนให้คำมั่นสัญญาว่าจะให้ความช่วยเหลือแก่ผู้พิการเท่าที่จะทำได้ และจะไม่เห็นความพิการเป็นเรื่องล้อเล่น” มาดูเล่าอย่างอึ้งใจ

ไม่เพียงแต่ผู้ชมเท่านั้น นักแสดงอีกคนหนึ่งที่มีโอกาสสัมผัสกับผู้พิการอยู่บ่อย ๆ ในชีวิตจริงก็สะท้อนว่ามุมมองใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นจากละครทำให้เขาพูดคุยกับผู้พิการได้อย่างเข้าถึงและเข้าใจมากขึ้น

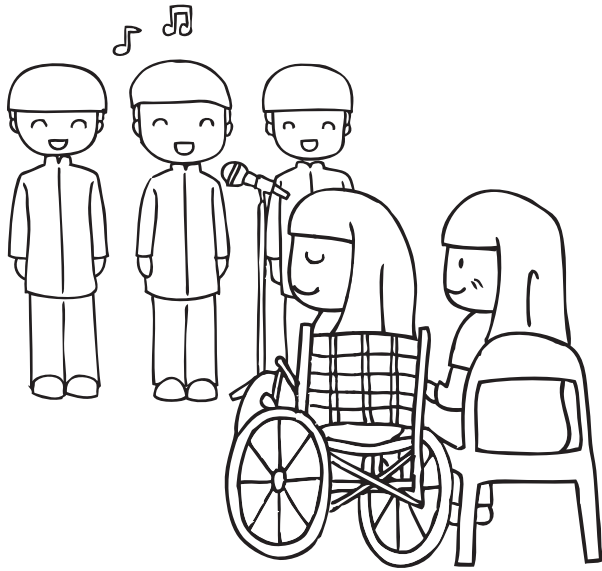
“เป็น อสม. รับผิดชอบที่ดูแลผู้พิการอยู่แล้ว แต่ดูแลในฐานะที่เป็น อสม. ก็คือไปประชุม กลับมาก็ชี้แจงบอกเขาแค่นั้น พอมาร่วมโครงการนี้เราได้มาเรียนรู้จริง ๆ ก็คือมารู้จักกับครูกับैयाซึ่งเป็นคนพิการ จากที่ตอนแรกเราก็แค่ทำงานเพื่อรับเงิน

แต่ว่าตอนนี้เราเข้าใจมากขึ้น เราได้เรียนรู้ความรู้สึกของเขา เขาก็ยังใช้ชีวิตเหมือนเราได้ปกติ เราก็ไปคุยกับผู้ปกครองและสมาชิกในครอบครัวของผู้พิการว่าแท้จริงความรู้สึกของผู้พิการเป็นอย่างไร”

อย่างไรก็ตาม สำหรับบางคนแล้ว ละครเร่ชุดนี้อาจจะยังทำได้เพียงกระตุ้นความคิดที่มีต่อความพิการเท่านั้น และอาจจะเพียงจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง เพราะอุปสรรคสำคัญอย่างหนึ่งก็คือสังคมรอบข้างที่ยังมีทัศนคติต่อคนพิการในเชิงลบและไม่ให้โอกาสแก่คนพิการเท่าที่ควร

“เมื่อก่อนคิดว่าผู้พิการน่าสงสารจัง ทำไมเขาต้องเกิดมาพิการด้วย ไม่เหมือนกับเรา พอได้เข้าอบรมก็เปลี่ยนทัศนคติของเราเหมือนกัน ว่าเราจะสงสารเขาทำไม เขาก็เหมือนกับเราทำอะไรก็เหมือนกับเรา แต่พอกลับไปบ้านก็เกิดความสงสารอีกเพราะคนพิการแถวบ้านเขาไม่มีโอกาส ก็เข้าใจว่าเขาไม่น่าสงสาร แต่มันแค่เพียงชั่วขณะเดียว ลึก ๆ แล้วก็คือรู้สึกว่าเขาที่น่าสงสาร” นักแสดงคนหนึ่งเล่าความรู้สึกหลังจากจบโครงการ

แม้ว่านี่จะเป็นเพียงความพยายามเล็กๆ และละครเรื่องสั้นๆ ที่ไม่ได้ยิ่งใหญ่ แต่อย่างน้อย สิ่งทีกลุ่มละครเร่ตั้มย่าทำก็ได้เริ่มสร้างการเปลี่ยนแปลงในหัวใจของใครหลาย ๆ คน ที่จะมองคนพิการอย่างเข้าใจมากขึ้น

บทเพลง 'อนาซีด'

จากตำนานดนตรีภาคใต้

สู่ปัจจุบันเพื่อพี่น้องคนพิการ

นอกจากละครเร่แล้ว อีกกิจกรรมหนึ่งที่มาคู่และทีมงานก็
ดำเนินการไปควบคู่ และมีความพร้อมในการดำเนินงาน

ไม่แพ้กันก็คือ การร้องบทเพลงอนาซีด ซึ่งถือเป็นสื่อวัฒนธรรม
ที่ทรงพลังและมีคุณค่ามากในพื้นที่ ๓ จังหวัดชายแดนภายใต้

ในแง่ความพร้อมนั้นต้องถือว่ามีมาก เพราะในพื้นที่ก็มี
ศิลปินที่เชี่ยวชาญทางด้านนี้อยู่มากมาย และตัวเขาเองก็สนใจ
ในบทเพลงอนาซีดเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ดังนั้นกระบวนการตั้งต้น
จึงไม่ได้เป็นปัญหามากนัก

แต่ก่อนที่จะไปถึงกระบวนการต่างๆ สิ่งหนึ่งที่จะทำความเข้าใจก่อนก็คือ ความหมายที่แท้จริงของการละเล่นนี้ และ
เหตุผลประการใดที่ทำให้มาตุตตสันใจเลือกการแสดงชนิดนี้
มาเป็นสะพานเชื่อมระหว่าง ๒ โลกที่แตกต่างกัน

บทเพลงแห่งความงาม

คำนี้อาจจะฟังดูไม่คุ้นหูนัก... 'อนาซีด' ก็คือเพลงแบบหนึ่งของชาวมุสลิม ลักษณะเด่นคือมีเนื้อหาที่ส่งเสริมคุณธรรม
เชิญชวนผู้คนให้ทำความดีละเว้นความชั่ว เป็นความบันเทิงที่ไม่ผิดหลักศาสนา อาจจะถูกถึงพระเจ้า บุญคุณพ่อแม่ หรือเรื่อง
ของมิตรภาพก็ได้ แต่ไม่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาว
บทเพลงอนาซีดถูกแต่งขึ้นในทุกภาษาทั่วโลกและได้รับความนิยมมากในทุกพื้นที่ที่มีชาวมุสลิมอาศัยอยู่ ไม่ใช่แค่ในสาม-
จังหวัดชายแดนใต้เท่านั้น การชักชวนให้ผู้คนทำความดียัง
ทำให้ผู้ฟังได้เข้าใจศาสนามากขึ้น

การขับร้องอนาซีดจะร้องคนเดียวหรือประสานเสียงก็ได้
จะร้องปากเปล่าหรือมีเครื่องดนตรีประกอบก็ได้ ทำให้เกิด

วงนาซิดที่มีจุดเด่นและได้รับความนิยมแตกต่างกันไป ผู้ฟังเองก็สามารถเลือกฟังได้หลากหลายตามความชอบ

ทุกวันนี้นาซิดยังได้รับความนิยมมากขึ้นอีกในแถบสามจังหวัดชายแดนใต้ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะการส่งเสริมจากรัฐบาลให้มีการประกวดบอยซ์ขึ้น เรียกได้ว่าทุกงานมหกรรมที่จัดขึ้นในพื้นที่ไม่ว่าเล็กหรือใหญ่จะต้องมีการประกวดนาซิดด้วย หลายครั้งจัดประกวดนาซิดเพียงอย่างเดียวก็ได้รับความนิยมอย่างมากรวมจากคนในพื้นที่

มาตุเล่าว่า เขารู้จักนาซิดเนื่องจากความรักในเสียงเพลง เมื่อนำคณะละครไปออกงานตามที่ต่างๆ ก็มักจะได้พบกับคณะนาซิดที่ไปร่วมแสดงหรือเข้าประกวดอยู่เป็นประจำ ความชอบร้องเพลงเป็นทุนเดิมทำให้เขาผูกมิตรกับสมาชิกวงได้อย่างรวดเร็ว และเมื่อผ่านกิจกรรม ‘เปลี่ยนโลกให้เข้ากับเรา...Make the World Fit for All’ ของ สสพ. เขาก็คิดว่านาซิดน่าจะเป็นอีกสื่อหนึ่งที่ใช้ทำงานกับผู้พิการได้

“ชอบร้องเพลง เคยเรียนร้องเพลง และหลายครั้งที่ไปทำงานก็จะเจอกับกลุ่มน้องๆ ที่ร้องเพลงนาซิดจนสนิทกัน พอ สสพ. มีช่องทางก็เลยคิดว่านาซิดเป็นสื่อในการถ่ายทอดเรื่องราวความพิการได้ ที่ผ่านมามบทเพลงนาซิดส่วนใหญ่จะแต่งเป็นภาษามลายู ไม่ค่อยมีภาษาไทย เลยคิดว่าน่าจะชวนอาจารย์ที่เขาแต่งเพลงต่างๆ อยู่ในพื้นที่มาร่วมกันแต่งเพลงเกี่ยวกับความพิการเป็นภาษาไทย คนที่ฟังภาษามลายูไม่ออกก็จะเข้าใจได้ด้วย”

เปิดมุมมองใหม่ เมื่อใกล้ชิดผู้พิการ

๒๘-๒๙ พฤษภาคม ๒๕๕๔ นักแต่งเพลงนาซิดจำนวน ๖ คนในพื้นที่ชายแดนใต้ตอบรับคำชวนของมาตุ เข้าร่วมกิจกรรมอบรมเพื่อความเข้าใจผู้พิการรวมกับเหล่าว่าที่นักแสดงคณะละครเร่ตั้มย่า ทั้ง ๖ ท่านมาจากวงนาซิดทั้งใหญ่และเล็ก บางคนที่ไม่เคยพบปะกันมาก่อนก็ได้มารู้จักกันในกิจกรรมนี้ บางคนเคยประชันฝีมือลายมือแต่งเพลงในเวทีประกวดมาแล้ว แต่ในงานนี้พวกเขาต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ไม่ใช่เพื่อชื่อเสียงหรือเงินรางวัล แต่มาช่วยกันทำอะไรดีๆ เพื่อเพื่อนผู้พิการ

นุรฮายาตี เช็ง เป็นนักแต่งเพลงคนหนึ่งที่ต้องรับเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความยินดี อาจารย์สอนอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา และชักชวนลูกศิษย์มาตั้งคณะนาซิดหญิงและชายอย่างละ ๑ ทีม ทีมหญิงมีสมาชิก ๓ คน และทีมชายมี ๕ คน พอได้เข้าร่วมกิจกรรมก็บอกว่าเข้าใจจิตใจของคนพิการมากขึ้น

“เมื่อก่อนมุมมองของคนปกติอย่างเราก็จะมองว่าเขาน่าสงสาร ดีใจที่น้องวิทยากรเขาสามารถให้ข้อมูลเรื่องราวที่ทำให้เราได้เข้าใจมากยิ่งขึ้น เราได้ลองเป็นคนตาบอดต้องเดินทั่วโรงแรม ต้องคอยถามคนรอบตัวว่าอะไรเป็นอะไร และลองใช้ไม้เท้า ได้สัมผัส ได้คุยกับคนตาบอด ตอนที่คุยเขาอาจจะไม่ได้พูดกับเราตรงๆ แต่สิ่งที่เขาพูดมันบ่งบอกว่าเขาไม่ได้น่าเห็นใจแต่เขาต้องการคนที่เข้าใจเขา เป็นมิตรกับเขามากกว่าแค่นี้ก็รู้สึกที่เราเข้าใจเขาแล้ว อาจจะไมทั้งหมดแต่ก็พอจะมีส่วนเข้าใจแน่ๆ”

ด้าน **มูฮัมหมัดซอฟวาน มะมิง** หรือ **อาจารย์ซอฟวาน** ก็รับคำเชิญเพราะความสนิทสนมกับมาตุเป็นทุนเดิม

“มาตุเป็นคนที่มีความมุ่งมั่น แล้วก็มีลักษณะคล้ายกันกับผม คือเป็นคนตรงไปตรงมาดี ทำงานด้วยกันแล้วก็มีความสุข เป็นรุ่นน้องที่ มอ. ด้วย เขาเห็นผมชอบแต่งเพลงก็เลยชักชวนมาเข้าโครงการ ก็ลองดูเพราะเราไม่รู้จักว่าคนพิการเป็นยังไง”

พอผ่านการอบรมก็เปลี่ยนมุมมองที่มีต่อผู้พิการไปอย่างสิ้นเชิง

“เดิมทีผู้พิการไม่ค่อยอยู่ในความสนใจเท่าไร คิดว่าเขาคือคนที่เราต้องช่วยเหลือ พอได้เข้าร่วมโครงการนี้ ได้อยู่กับคนพิการ ได้ฟังความคิด ได้สัมผัสความรู้สึกของเขา มุมมองผมเปลี่ยนไปเลย จากที่มองว่าคนพิการที่น่าสงสารนะ ถึงได้เข้าใจว่าคนพิการไม่ได้ต้องการให้สงสารเขา เขาก็เหมือนคนทั่วไปนั่นแหละ ทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนคนปกติหมด รู้สึกว่าคนพิการคือสมาชิกคนหนึ่งในสังคมที่มีสถานะเท่าเทียมกับคนทั่วไป”

คณะนักแต่งเพลงอนาซิดรวมพล

คนพิการในจังหวัดชายแดนใต้

“มุสลิมมองคนพิการเป็นคนที่ต้องช่วยเหลือกัน แต่ที่เห็นจะเป็นความช่วยเหลือแบบบริจาค เพราะมีความเชื่อว่าถ้าให้ของคนพิการแล้วจะเป็นสิริมงคล เหมือนมีเทวดามาโปรด เวลาผมไปนั่งร้านชาก็จะเจอเจ้าของร้านที่ปฏิบัติกับคนพิการในแบบนี้”

มูฮัมหมัดซอฟวาน มะมิง นักแต่งเพลงอนาซิด

คนพิการในจังหวัดชายแดนใต้

“ยังมีอีกหลายเรื่องที่คุณพิการกับผู้ไม่พิการเข้าใจไม่ตรงกัน อย่างการให้ความช่วยเหลือ หลายครั้งหลายคนอยากช่วยเหลือผู้พิการแต่ไม่รู้ว่าจะเข้าไปช่วยอย่างไรจึงจะเหมาะสม ไม่ทำให้ผู้พิการรู้สึกไม่สบายใจ อีกทั้งความพิการก็มีหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบมีวิธีให้ความช่วยเหลือแตกต่างกันไป ผู้พิการก็เหมือนคนทั่วไปที่มีความแตกต่างกัน ดังนั้นควรทำให้เกิดความเข้าใจตรงนี้ รวมทั้งทำให้ผู้พิการเข้าใจความปรารถนาดีของคนรอบข้างว่าไม่ใช่เป็นแค่ความสงสาร แต่เป็นน้ำใจที่เราแสดงต่อกันเท่านั้นเอง”

มาตุรดี มะสามแม

เก็บแรงบันดาลใจใส่ในบทเพลง

เสร็จจากการอบรม ๓ วัน ๒ คืนแล้ว ขั้นตอนต่อมาก็คือการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาตกตะกอนเป็นบทเพลง ซึ่งไม่ใช่เรื่องยากเพราะเป็นความชำนาญอยู่แล้ว นักแต่งเพลงแต่ละคนใช้ความถนัดและสำนวนที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวร้อยเรียงบทเพลงออกมาอย่างรวดเร็ว

สำหรับอาจารย์นุรฮายาตี ดูเหมือนว่าจะได้แรงบันดาลใจจากงานนี้อย่างท่วมท้น เพราะสามารถแต่งเพลงได้สำเร็จหนึ่งเพลงตั้งแต่ยังไม่จบขั้นตอนการอบรม

“เพลง **เธอคือคนพิเศษ** เป็นภาษามลายู สื่อถึงความพิเศษของคนพิการว่าถึงแม้สายตาจะมองไม่เห็น แต่คุณก็มองเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ ก็ได้แรงบันดาลใจจากที่เราสัมผัสกับคนตาบอดค่ะ”

อีกเพลงหนึ่งเป็นภาษามลายูเช่นกัน ชื่อเพลง **‘ลูกขึ้นเกิดเพื่อนรัก’**

“ได้ไปคุยกับน้องๆ ที่นั่งวีลแชร์ รู้สึกดีมากเลยที่เขาสู้เพลงนี้ก็เลยให้กำลังใจแก่เพื่อนที่ไม่เหมือนเราในด้านร่างกาย ชื่นชมเขาว่าเขาแข็งแรงกว่าคนปกติ ถึงแม้ว่าจะไม่เหมือนคนทั่วไปแต่เขาก็น่าชื่นชมตรงที่เขาเข้มแข็งกว่าคนทั่วไปเสียอีก คนทั่วไปยังไม่แกร่งเท่าคนพิการเลย” อาจารย์นุรฮายาตียังบอกด้วยว่าเพลงนี้เพิ่งได้รับการแปลเป็นภาษาไทยเมื่อปลายปี ๒๕๕๕ ที่ผ่านมา

เมื่อถามถึงวิธีการแต่งเพลง อาจารย์ตอบว่าเริ่มจากความเข้าใจและความสนใจเรียนรู้คน

“ส่วนตัวจะสนใจทุกรายละเอียดของคน ไม่ว่าเขาจะอยู่ในระดับไหน ยิ่งพีเป็นครู ที่โรงเรียนครูจะสนใจเรื่องราวละเอียดของนักเรียนมาก จะศึกษาเป็นรายบุคคลเลย ความรู้สึกที่สนใจคนอื่นมันอยู่ในใจอยู่แล้ว เมื่อเรามาเรียนรู้เรื่องคนพิการก็ทำให้เราเข้าใจเขาได้ง่าย และเอาความเข้าใจมาแต่งเป็นเพลงขึ้นมา”

ด้านอาจารย์ซอฟฟานเล่าว่า แรงบันดาลใจในการแต่งเพลงเกิดจากน้องผู้พิการที่เป็นนักแสดงในคณะละครเร่ตั้มนั่นเอง

“ได้เจอน้องภักครุ เขาเล่าว่าตอนแรกเขาปกติดี แต่มาพิการตอนหลังเพราะซื้อคนทำให้ระบบร่างกายผิดปกติ แต่ความคิดและมุมมองของเขาดีกว่าคนปกติอีกนะ ผมได้แรงบันดาลใจจากตอนที่กำลังจะเข้าห้องพัก น้องภักครุอยู่ห้องตรงข้าม ตอนนั้นยังไม่รู้จักกัน เขากำลังไขกุญแจจะเข้าห้องก็เห็นเขาไขกุญแจกึกๆ อยู่นานเพราะมือเขาพิการ ก็คิดขึ้นมาเลยว่าจะแต่งเพลงนี้แหละ จะอยู่ข้างเขา”

กลายเป็นที่มาของเพลงที่ชื่อว่า **‘อยู่ข้างเธอ’** ซึ่งอาจารย์ซอฟฟานเริ่มแต่งจากภาษาไทยก่อนแล้วจึงค่อยแปลเป็นภาษามลายูใช้ชื่อเพลงว่า **‘Di Sampling mu’** ซึ่งมีความหมายว่า ‘อยู่ข้างเธอ’ เช่นเดียวกัน

“ภาพที่นึกถึงตลอดการแต่งเพลงก็คือภาพของน้องคนนี่ตอนที่แต่งได้ครึ่งหนึ่ง น้องเขาเดินเข้ามาจะมากุญแจกับผม กำลังมีสมาธิอยู่ ผมเลยบอกกับเขาว่าอาจารย์ขอเวลาแป๊บหนึ่งนะ เขาไม่ได้พูดอะไรแล้วก็เดินไปเลย ก็เลยคิดว่าจะต้องรีบแต่งให้เสร็จเพื่อจะได้ไปคุยกับเขา ให้เขารู้ว่าเพลงนี้เราแต่งให้เขา”

จาก 'แรงบันดาลใจ' สู่ 'กำลังใจ'

๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔ วันสุดท้ายของกิจกรรมการแต่งเพลง มีเพลงอนาซีตเพื่อผู้พิการเกิดขึ้นใหม่ถึง ๑๑ เพลง เป็นเพลงภาษาไทย ๒ เพลง ภาษามลายู ๘ เพลง และเพลง ๒ ภาษา ๑ เพลง ถือว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจ บทเพลงเหล่านี้จะนำไปให้สมาชิกวงอนาซีตในสังกัดของนักแต่งเพลงแต่ละท่านช่วยกันขับร้องต่อไป

เกือบสามเดือนต่อมา ในวันที่ ๒๔ กรกฎาคม เพลงทั้งหมดก็ได้ถูกขับร้องที่หอประชุมอธิการบดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ในงานเดียวกับการแสดงละครเร่ โดยเฉพาะเพลง 'อยู่ข้างเธอ' กลายเป็นเพลงเด่นเพราะเป็นเพลงปิดงาน เมื่อละครเมตเลย์เรื่องสุดท้ายเล่นจบวงอนาซีตก็ขึ้นมาขับกล่อมเพลงนี้แบบประสานเสียงโดยไม่มีดนตรีกำกับ นักแสดงผู้พิการสองคนคือ ขอริเยาะและกุฎีครูรอชียืนอยู่ท่ามกลางวงนักร้อง มองผู้ชมที่แน่นขนัดเต็มหอประชุม เสียงประสานของนักร้องที่ตั้งกังวานประกอบกับภาพที่เห็น ก็เรียกน้ำตาจากผู้ชมผู้ฟังหลายคน

“วงของอาจารย์มีทั้งนักเรียนมัธยมต้นและมัธยมปลาย เวลาที่ให้น้องเขาร้อง อาจารย์ก็จะเล่าให้เขาฟังว่าแต่งเพลงนี้เพราะอะไร อยากให้ทุกคนร้องเพลงนี้เพราะจะช่วยให้เราเข้าใจผู้พิการและเป็นกำลังใจให้เขา แต่จริง ๆ แล้วคนพิการเขาก็เป็นกำลังใจให้เรานะ ผมบอกน้อง ๆ ว่า ‘คุณน้องกรุณนะ กว่าจะเดินได้สองสามก้าวก็ล้มไม่รู้กี่รอบ แต่สู้จนจะเรียนจบปริญญาตรีแล้ว แล้วพวกเราละ มีครบทุกอย่าง เรามีเป้าหมายยังไ้กับชีวิต’”อาจารย์ซอฟฟานเล่า

คน-อนาซีต

ความสำเร็จและบทเรียน

มาตุเล่าว่าหลังจากจบโครงการแล้ว เมื่อวงอนาซีตที่อยู่ในสังกัดของนักแต่งเพลงแต่ละท่านไปแสดงที่ใดก็จะนำเพลงที่แต่งขึ้นใหม่ไปขับร้องด้วย วงอนาซีตเหล่านี้เป็นที่รู้จักอยู่แล้วในท้องถิ่น และถูกเชิญไปแสดงตามโรงเรียน ชุมชน และมีสัปดาห์เป็นประจำ ทำให้มีโอกาสมิเกลแพร่เพลงเหล่านี้ได้กว้างขึ้น

นักแต่งเพลงส่วนหนึ่งรวมตัวกันตั้งคณะอนาซีตขึ้นมาใหม่อีก ๑ คณะ และนำเพลงภาษาไทยแปลเป็นภาษามลายูเพื่อใช้ในการแสดงของตนเองด้วย แต่เรื่องที่น่าเสียดายคือผู้พิการก็ยังไม่มีโอกาสได้รับฟังเพลงเหล่านี้มากนัก

“คนพิการยังมียุทธศาสตร์น้อยมากที่จะได้รับฟังเพลง เพราะสังคมชาวมลายูใน ๓ จังหวัดชายแดนใต้ ยังไม่เปิดโอกาสให้ผู้พิการออกไปทำกิจกรรมนอกบ้าน ทั้งจากความอาย หรือเกรงว่าผู้พิการจะได้รับอันตราย อีกทั้งเวลาจัดงานมักจะเป็นช่วงกลางวัน ทำให้กลัวว่าผู้พิการจะช่วยเหลือตัวเองไม่ได้”

อย่างไรก็ตาม ต้นปี ๒๕๕๖ นี้ เพลงอยู่ข้างเธอได้รับการแปลเพิ่มเติมอีก ๒ ภาษา คือภาษาซิมบับเว และภาษาฟิลิปปินส์ ซึ่งแต่งโดยเพื่อนของอาจารย์ชอฟฟาน เขาตั้งเป้าว่าจะแปลให้ครบภาษาประเทศในแถบอาเซียนเพื่อให้กำลังใจผู้พิการทุกคนในแถบนี้

นอกจากนี้ อาจารย์ชอฟฟานยังได้รับการติดต่อจากมหาวิทยาลัยนราธิวาสให้นำเพลงไปบันทึกเสียงลงแผ่นซีดีจำนวน ๕๐๐ ชุดเพื่อแจกให้แก่ครอบครัวผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบ อีกทั้งเพิ่งชนะการประกวดเมื่อปลายปี ๒๕๕๖ ที่ผ่านมาและถูกนำไปผลิตแผ่นซีดีเพิ่มเพื่อให้กำลังใจแก่ผู้ได้รับผลกระทบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้รวมแล้วกว่า ๓,๐๐๐ ชุด

สำหรับอาจารย์นุรฮายาตี ได้แต่งเพลงสำหรับผู้พิการเพิ่มอีก ๑ เพลงคือเพลง ‘มิตรภาพ’ ซึ่งมีเนื้อหาว่า มิตรภาพนั้นจะจีรังยั่งยืนได้ก็ด้วยความจริงใจ ไม่ใช่คบกันเพียงแค่เปลือกนอก เพลงนี้ชนะการประกวดเมื่อกลางปี ๒๕๕๕ ที่ผ่านมา

สิ่งนี้อาจเกิดขึ้นจากความตั้งใจมุ่งมั่นที่จะสานต่อผลงานตามกำลังของนักแต่งเพลงแต่ละท่าน แต่ความสำเร็จที่แท้จริงของงานนี้ก็คือการที่เหล่านักแต่งเพลงที่เคยแต่รู้จักกันผ่านการแข่งขันได้มารวมตัวกันทำสิ่งดี ๆ เพื่อผู้พิการโดยไม่ได้หวังสิ่งตอบแทน

“ดีใจและรู้สึกแปลกใจมากที่มาดูเชิญมาร่วมงานนี้ เพราะเรารู้จักกันผิวเผินในฐานะคนแต่งเพลงด้วยกัน แต่เมื่อได้เข้าไปคลุกคลีกันเราก็ออกมาอีกกันมากขึ้น และประทับใจเพื่อนนักแต่งเพลงด้วยกันที่ได้มาทำสิ่งดี ๆ” อาจารย์นุรฮายาตีบอก

และที่สำคัญคือการเปิดโอกาสให้คนปกติทั่วไปได้มาสัมผัสชีวิตจริงของผู้พิการ จนทำให้เกิดความเข้าใจใหม่ ๆ และยังก่อให้เกิดมิตรภาพระหว่างนักแต่งเพลงกับผู้พิการด้วย

“ตอนนี้ก็ยังคุยกับเขาอยู่ คุยไม่รู้เรื่องเท่าไร แต่ก็ต้องตั้งใจฟัง เขาชอบเล่าเรื่องให้ผมฟังนะ เวลาเจอกันผมก็จะกอดเขา เพราะเขาเป็นคนพิการที่ช่วยบันทึกลงมาให้ผมแต่งเพลงนี้” อาจารย์ชอฟฟานเล่าถึงความสัมพันธ์อันดีที่เกิดขึ้นระหว่างเขากับภักุรุ ซึ่งจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากไม่มีกิจกรรมอบรมครั้งนี้

ท้ายสุด มาดูยังสรุปบทเรียนว่า การทำงานเรื่องสื่อกับคนพิการไม่ได้ยากกว่าการทำงานกับคนทั่วไปเพราะไม่ว่าจะเป็นคนปกติหรือพิการก็ต่างมีความสามารถ แต่อาจจะแตกต่างกันในบางเรื่อง จริง ๆ แล้วคนปกติก็อาจจะเก่งเรื่องหนึ่งแต่ไม่เก่งในอีกเรื่องหนึ่งก็ได้ สิ่งที่ต้องทำก็คือการหาวิธีสนับสนุนความสามารถที่เหมาะสมกับคนแต่ละแบบ และสิ่งที่ทำให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จ ช่วยเปลี่ยนแปลงความคิดของ

หลายๆ คนได้ก็คือการเปิดใจและการมีโอกาสร่วมใช้ชีวิตกับคนพิการ

“สิ่งที่สำคัญคือการเปิดใจเพื่อจะสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเอง ยอมรับว่าในเมื่อเราต่างจากคนอื่น คนอื่นก็ย่อมแตกต่างจากเรา”

เนื้อเพลง อยู่ข้างเธอ

นึกถึงวันเวลาของเรา วันที่เราพบเจอกัน
เธอยังอยู่ในความทรงจำ
ย้ำเตือนถึงความดีงามของเธอ
แม้ในความเป็นจริงที่เป็น
เห็นเธอทนทรมานมากมาย
ในเรื่องราวเกินจะบรรยาย
เธอพบเจอไม่มีเหมือนใคร
ดูเธอไม่อาจลุกขึ้นยืน
ด้วยสองมือด้วยพลังกาย
แต่เธอไม่เคยท้อใจ ในสิ่งที่กำหนดมา
ขอให้เธอสู้ต่อไป ขอให้เธอสู้ต่อไป
ขอให้เธอมั่นใจ เพื่อนคนนี้...จะอยู่ข้างเธอ

เนื้อเพลง Di Samping Mu

Terkenangkenangkita.
Tikakitabersua.
Kausentiasadalamingatan.
Mengenangkanbudibaik mu.
Walau Dalamkenyataan.
Terbayangpenderitaan mu.
Yang takbisamenghuraikan.
Kauamatberbezadengan lain.
Walaukautakbisabangunberdiri
dengankeduatanganjuatenaga.
Malan kautakberputusasa.
Atasetiapsuratantakdir.
Bangunlahdanteruslawanlah.
bangunlahdanmaralah.
Teman mu iru.
Aku di sampingmu.

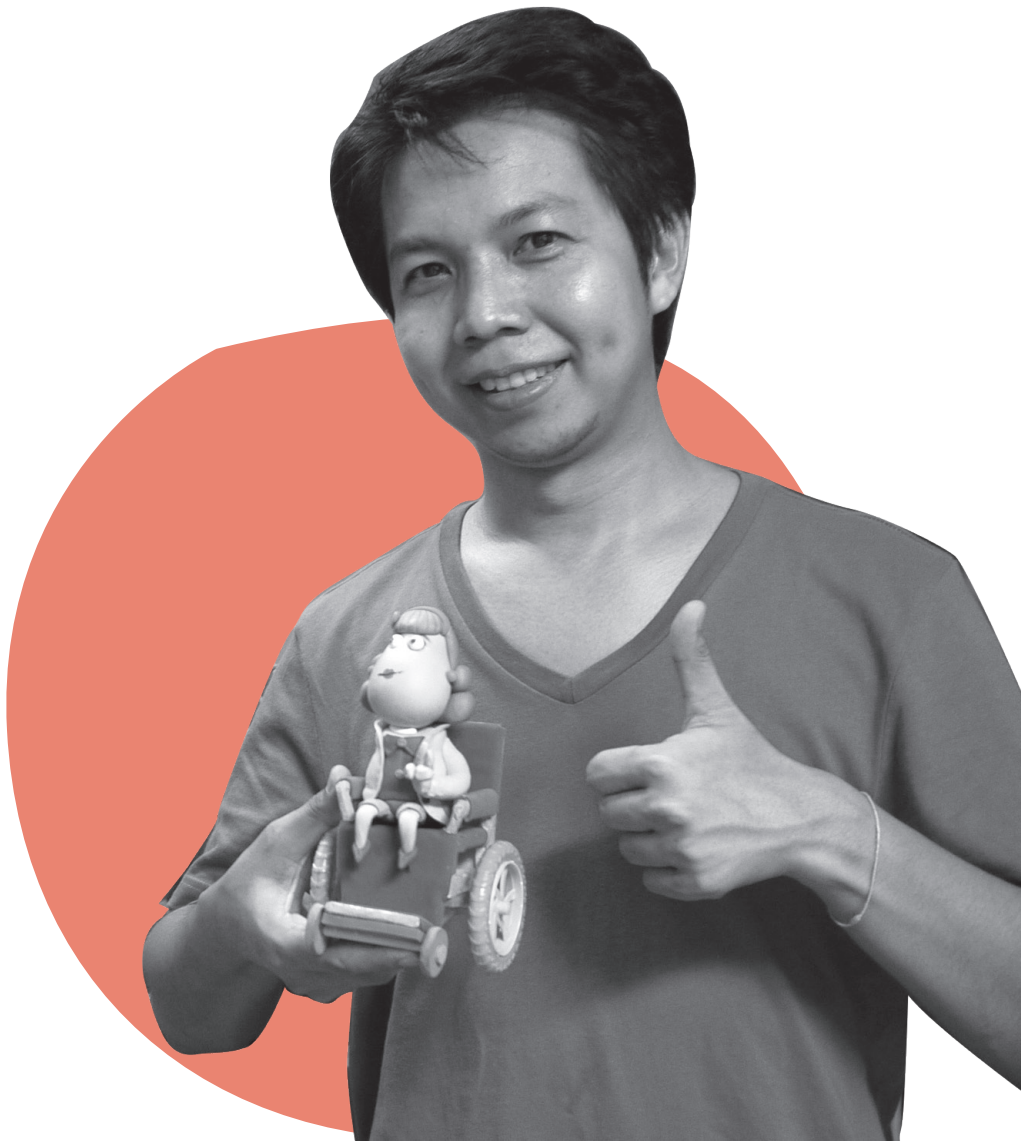
เนื้อเพลง Beside You

Thinking of our time.
The day we encounter.
You are still in my memory
Remind of your graceful
Even all the fact that were
Seeing you suffering
More than a lecture in the story
Your face is like no others
You could not stand up with hands
and powerful body
But you're never discouraged
In everything defined
Face your future strongly
Face your future strongly
Face your future strongly
This Friend will be beside you.

นิเวศ แววมณะ

หุ่นกระบอกและแอนิเมชัน

สร้าง 'มิตรภาพ' บนความแตกต่าง

หุ่นกระบอกเคลื่อนไหวได้สง่างาม ก็ด้วยฝีมือ
คนเชิดที่อยู่เบื้องหลัง เช่นเดียวกัน บ้านตุ๊กกะตุ่น
หุ่นกระบอกไทย หยัดยืนอยู่มากกว่าสิบปี ก็ด้วย
น้ำพักน้ำแรงของผู้ก่อตั้งชื่อ 'หนึ่ง' นิเวศ แววมณะ

นับเวลาถอยหลังไปกว่า ๑๕ ปี หนึ่งคือครีเอทีฟโฆษณา
ฝีมือเยี่ยม เขาได้รับมอบหมายให้ดูแลสินค้าชื่อดัง อาทิ Intel
และ BMW แต่ทิศทางชีวิตเริ่มหักเหเมื่อวันทีไปพบหุ่นกระบอก
ไทยวางขายในห้างสรรพสินค้า หนึ่งเห็นว่าหุ่นกระบอกคืองาน
ที่รวมสุดยอดศิลปะไทยหลายสาขาไว้ด้วยกัน และน่าจะ 'ขาย
ได้' จึงเริ่มศึกษาโดยคิดจะทำหุ่นกระบอกไทยขายชาวต่างชาติ
เป็นรายได้เสริม

ต่อมาเมื่อสภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่แตกในปี ๒๕๔๐ บริษัท
โฆษณามีปัญหาทางการเงิน เขาจึงตัดสินใจออกมาทำธุรกิจ
ขายหุ่นกระบอกเต็มตัว แรกเริ่มเดิมทีตั้งใจทำขายเป็นเพียง

'นิเวศ แววมณะ'

‘สินค้า’ อย่างหนึ่ง แต่หลังจากดำเนินกิจการมาสักพัก ลูกค้าหลายคนถามถึงวิธีการเชิด ทำให้หนึ่งอยากศึกษาอย่างจริงจัง

เขาเดินทางไปหา ‘ครู’ ถึงบ้านหลังหนึ่งย่านบางกอกใหญ่ ครูท่านนั้นคือคุณยายชูศรี (ขึ้น) สกุลแก้ว ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หุ่นกระบอก) ผู้สืบทอดคณะหุ่นกระบอกไทยจากครูเปี้ยก ประเสริฐกุล แห่งคณะหุ่นกระบอกนายเปี้ยก ที่เลื่องชื่อในอดีต

ว่ากันว่าครูขึ้นเคยเชิดหุ่นสมบทบาทจนคนดูน้ำตาาร่วง บางคนสงสารหุ่นมากถึงกับเอาปลายไม้เกี่ยวผ้าเช็ดหน้าขึ้นมาให้หุ่นซับน้ำตาที่มี วันนั้นอายุของท่านล่วงเลยมาเกือบ ๙๐ ปีแล้ว ร่างกายไม่แข็งแรงนัก แต่ความจำและความรักในตัวหุ่นกระบอกไม่เคยจางหายไป

หนึ่งถือพานดอกไม้รูปเทียนและเงินค่าไหว้ครู ๑๒ บาท ขอฝากตัวเป็นลูกศิษย์ ฝึกฝนพื้นฐานการเคลื่อนไหวให้เสมือนคน ที่เรียกว่า ‘กล่อมตัว’ อยู่นับปีจนเชิดหุ่นเป็น

ที่นั่นเขายังได้พบกับครูแอ๊ด มณเฑียร พักเทพ ลูกศิษย์รุ่นท้าย ๆ ผู้ใกล้ชิดคลุกคลีกับคุณยาย ต่อมาครูแอ๊ดได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของทีมงาน และใช้ประสบการณ์การเชิดหุ่นแบบโบราณมาผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์ของหนึ่งที่สะสมจากการทำงานโฆษณา ก็ช่วยให้มาตรฐานการแสดงหุ่นของคุณะบ้านตุ๊กกะตุ่น ได้รับการยอมรับว่าอยู่ในระดับแถวหน้าของการแสดงหุ่นกระบอกไทย

แม้คุณยายขึ้น จะล่วงลับตามอายุขัย แต่คณะตุ๊กกะตุ่น ลูกศิษย์ของคุณยายขึ้น ก็ยังเดินทางสืบทอดเจตนารมณ์ของท่าน ที่ต้องการเห็นหุ่นกระบอกไทยมีลมหายใจต่อไปไม่สิ้นสุด

ด้วยการเปิดอบรมให้คนทั่วไปเข้ามาฝึกทำหุ่นกระบอก และเรียนรู้การเชิดหุ่นโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย รวมถึงพาคณะหุ่นกระบอกออกเดินสายไปสู่วงกว้าง ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

วันหนึ่งโชคชะตาดีให้มาพบกับทีมงานของ สสพ. ที่ถนนคนเดิน จังหวัดน่าน ทีมงานชมการแสดงหุ่นกระบอกของพวกเขาแล้วประทับใจ ออกปากเชิญให้มาร่วมเป็นส่วนหนึ่งในโครงการสื่อสารความเข้าใจเรื่องของคนพิการ หนึ่งตกลงร่วมมือ เขาหวังว่าหุ่นกระบอกตัวน้อย ๆ จะช่วยอะไรสังคมได้บ้าง...

นั่นคือจุดเริ่มต้นของโครงการหุ่นกระบอก ‘กอด’ เพื่อลดช่องว่างระหว่างคนปกติกับคนพิการ แม้วันนั้นอาจมีเพียงสิ่งเดียวที่เป็นอุปสรรคก้อนใหญ่ คือ ความรู้สึกที่เขามีสู่ต่อคนพิการ ซึ่งเป็น ‘ลบ’ มากกว่า ‘บวก’ อยู่ไม่น้อย!

...เริ่มจากความไม่เข้าใจ

หนึ่งคงไม่ต่างจากคนทั่วไป ความรู้สึกแรกที่เขาต่อคนพิการ คือความสงสาร อยากช่วยเหลือ แต่มีเหตุการณ์หนึ่งได้เปลี่ยนความคิดของเขาไปอีกชั่ว และฝังใจมานับแต่นั้น

ย้อนกลับไปหลายปี วันหนึ่งเขาพบคนตาบอดกำลังจะขึ้นรถเมล์ หนึ่งนึกสงสาร คิดว่าคงขึ้นรถเมล์ลำบาก จึงพยายามจับมือช่วย แต่ผิดคาด คนตาบอดคนนั้นพาตนใส่เขาอย่างแรง พร้อมตะโกนว่า “ไม่ต้องมาช่วยกู กูทำได้” เขาโกรธคิดในใจว่าคนตาบอดคนนี้ช่างใจเฝ้า ตัวเขาเองก็อายุที่ถูกคนพิการด่าข้างถนนต่อหน้าธารกำนัล แต่สักพักคนพิการคนนี้ก็

เดินไปชนราวสะพาน เขาถึงกับทำตัวไม่ถูกว่าจะหัวเราะหรือ สงสารดี

วันนั้นเขาไม่รู้สึกรำคาญ คิดในใจว่าคนพิการไม่ได้น่าสงสารอย่างที่คิด ความคิดนั้นมาตอกย้ำอีกครั้งเมื่อเข้ามาสัมมนาก่อนการดำเนินงานกับ สสพ. และมีเหตุให้ขัดแย้งทางความคิดกับกลุ่มคนพิการอีกระลอก

การสัมมนาเป็นไปอย่างเผ็ดร้อน โดยเฉพาะเมื่อวิทยากรคนพิการเปิดประเด็นเรียกร้องให้รัฐบาลสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เพื่อคนพิการ และเรียกร้องให้ใช้ชื่อพิเศษแทนคำว่า ‘คนพิการ’ เพื่อไม่ให้ทำร้ายจิตใจ หนึ่งในความเห็นด้วยกับทั้งสองเรื่อง จึงสวนกลับวิทยากรคนพิการอย่างฉะฉาน ตรงไปตรงมา ใครต่อใครบอกว่าเขา ‘แรง-ก้าวร้าว’ แต่หนึ่งเชื่อว่าสิ่งที่พูดเป็นความจริง เขาเชื่อว่าความพิการเป็นสิ่งที่ต้องยอมรับให้ได้ การช่วยเหลือไม่ใช่แค่การมาประคบประหงมดูแลความรู้สึกกันโดยไม่นึกถึงหนทางแก้ปัญหาที่ทำได้จริง

“ชีวิตเราเจอคนพิการมาหลายแบบ บางคนก็ดี บางทีเจอคนพิการที่ใจง่ายก็มี ก้าวร้าวและคิดว่าตัวเองเจ๋ง ไม่อยากจะขอความช่วยเหลือจากใคร แต่สุดท้ายก็มาเรียกร้องสิ่งที่ตัวเองต้องการ เราเลยมีทัศนคติที่ไม่ดีกับคนพิการกลุ่มนี้ คนพิการบางกลุ่มมีองค์ความรู้มาก แต่คนกลุ่มนี้มีอัตตา ทั้งที่เขาไม่มีสิทธิมากกว่าคนทั่วไป มีแต่คนช่วยเหลือ เขาไม่มองสิ่งที่เขาได้ แต่มองสิ่งที่เขาขาด ทั้งที่เราไปอบรม ผู้พิการต่างชาติเขาบอกว่ามีมีความสุขที่ได้อยู่ในสังคมไทย แม้ว่าสาธารณูปโภคจะไม่พร้อม แต่สังคมไทยมีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือกัน แต่คนพิการไทยบอกว่าสังคมไม่ช่วยเหลือเขาเลย

“ถ้าคนกลุ่มนี้มาเรียกร้องให้ทุกคนต้องสร้างทาง สร้างลิฟต์ให้ เราว่ามันจนปัญญา แต่ถ้าให้จูงมือช่วย เราว่ามันพอจะช่วยเหลือได้ พอจะช่วยให้ขึ้นบันไดเลื่อนได้ หรือสร้างความเข้าใจให้เด็กรุ่นหลัง ให้เขาเข้าใจคนพิการ อยากช่วยเหลือคนพิการ เราว่ามันคือหน้าที่ของเรามากกว่า”

เขานึกว่าวิวาทะทางความคิดครั้งนั้นจะทำให้เขาไม่ได้ทำ ‘หน้าที่’ ต่อเสียแล้ว แต่ทีมงาน สสพ. ยังใจกว้าง มองเห็นในความตั้งใจ หนึ่งจึงมีโอกาสดำเนินโครงการสองโครงการได้แก่ โครงการแสดงหุ่นกระบอก และโครงการทำแอนิเมชันเพื่อสื่อสารความเข้าใจระหว่างคนปกติกับคนพิการ เขามุ่งหวังว่าอย่างน้อยโครงการทั้งสองจะมีส่วนจุดประกายให้คนปกติและคนพิการพยายามเดินเข้าหากัน มากกว่าจะเดินทางใคร่ทางมันรวกกับอยู่คนละโลก

สองเรื่อง ต่างจุดหมาย ใจความเดียว

โดยทั่วไปแล้ว คนปกติและคนพิการ ต่างคนต่างมองกันเป็นคนละพวก คนปกติบางคนอาจสงสัยว่า เห็นใจคนพิการ แต่ไม่รู้จะช่วยเหลืออย่างไร จะเข้าหาก็ก้าวทำตัวไม่ถูก บางทีเข้าไปช่วยด้วยวิธีการที่ผิดจนคนพิการกลัว ขณะที่บางคนอาจดูถูกคนพิการ ชอบล้อเลียน กลั่นแกล้ง ทำท่ารังเกียจ หรือหลอกหลวง ทำให้คนพิการไม่ชอบ ไม่เชื่อใจ และไม่ยอมเข้าใกล้ เหตุผลเหล่านี้เป็นเหมือนกำแพงขนาดมหึมา กันคนทั้งสองกลุ่มให้ห่างไกลกัน

แต่หนึ่งเชื่อว่าความรู้สึกด้านลบต่าง ๆ จะหมดไป หากคนทั้งสองกลุ่มรู้สึกต่อกันเหมือนเพื่อนหรือคนในครอบครัว ถ้าที่จะช่วยเหลือ มองคนพิการเหมือนกับคนปกติคนหนึ่ง ดังนั้นเขาจึงหยิบ ‘ความเป็นเพื่อน’ และ ‘ความเป็นครอบครัวเดียวกัน’ นี้ มาเป็นใจความสำคัญของโครงการทั้งสอง โดยมุ่งสื่อสารตรงไปที่คนปกติ ซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ในสังคม

โครงการแรก ‘Hug No Limit’ หรือ ‘กอด...เพื่อการอยู่ร่วมกัน’ ทำขึ้นเพื่อจุดประกายความคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่าง โดยเน้นไปที่กลุ่มเด็กและเยาวชนเป็นหลัก เพื่อปลูกฝังให้ทัศนคติเชิงบวกนี้เติบโตไปกับพวกเขา

ประสบการณ์ในวงการหุ่นกระบอกไทยมากกว่าสิบปี ทำให้หนึ่งและทีมงานบ้านตุ๊กกะตุ่น เลื่อนนำหุ่นกระบอกมาเป็นสื่อสำหรับส่งผ่านแนวคิดมิตรภาพบนความต่างนี้ ใจจุดเด่นของศิลปะการแสดงหุ่นกระบอกไทย ที่สามารถเข้าถึงคนทุกเพศทุกวัย มาประยุกต์เป็นการแสดงร่วมสมัย เดินเรื่องอย่างเรียบง่ายตรงไปตรงมา สื่อด้วยภาษาที่ง่ายต่อความเข้าใจ และ

ใส่ดนตรีประกอบที่อบอุ่น สนุกสนาน เพื่อสร้างความประทับใจให้กับเด็ก ๆ

โครงการนี้มุ่งทำงานเชิงลึก จึงใช้วิธีออกเดินสายไปแสดงให้กลุ่มเป้าหมายชมตามโรงเรียนต่าง ๆ โดยกำหนดให้มีเด็กพิการเข้าร่วมด้วยทุกครั้ง เพื่อคนทั้งสองกลุ่มได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งชมละครหุ่น และได้กอดกันเพื่อสร้างมิตรภาพ โดยหวังว่าจะช่วยเติมช่องว่างระหว่างกันและกัน และละลายพฤติกรรมในแง่ลบทิ้งไป

อีกโครงการหนึ่งคือ โครงการแอนิเมชัน ‘We Are Family. Love Together’ หรือ ‘ครอบครัวเดียวกัน’ ซึ่งหนึ่งและทีมงานหยิบยกปัญหาที่คนส่วนใหญ่ประสบมานำเสนอ นั่นคือการที่คนปกติ ‘ทำตัวไม่ถูก’ ไม่รู้วิธีสื่อสารหรือไม่รู้วิธีการเข้าหาคนพิการ ซึ่งนับอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การเรียนรู้และการเข้าถึงกันเป็นไปอย่างยากลำบากหนึ่งจึงคิดทำแอนิเมชัน ๘ เรื่อง บอกเล่าวิธีง่าย ๆ ๘ วิธีที่จะช่วยให้สื่อสารและช่วยเหลือคนพิการได้อย่างมีประสิทธิภาพในชีวิตจริง เช่น อ่านหนังสือให้คนตาบอดฟัง เสียดสละที่นั่งให้ผู้พิการ หรือ จัดสรรพื้นที่ที่เหมาะสมให้คนพิการบนระบบขนส่งมวลชน

การทำแอนิเมชันก็ไม่ใช่ว่าเรื่องใหม่ของทีมงานบ้านตุ๊กกะตุ่น ตัวหนึ่งเองชื่นชอบงานแอนิเมชันอยู่ก่อนแล้ว เขามีประสบการณ์ทั้งทำงานแอนิเมชันในงานโฆษณา และงานแอนิเมชันละครโทรทัศน์ ไม่นานมานี้บ้านตุ๊กกะตุ่นก็เพิ่งผลิตงานแอนิเมชันซีรีส์เรื่อง ‘น้ำมนต์ทะเลลุมพินีเมธิดา’ ออกอากาศจบไป

จุดหมายของโครงการแอนิเมชัน ‘ครอบครัวเดียวกัน’ นี้ ต่างกับโครงการหุ่นกระบอก ‘กอด’ ตรงที่พวกเขาต้องการสื่อสารไปสู่ผู้ชมวงกว้าง ทีมงานจึงหาโอกาสนำเสนอเรื่องราวของผู้พิการ ผ่านพื้นที่ว่างในฟรีทีวีซึ่งเป็นสื่อกระแสหลัก โดยใช้พื้นที่ที่เรียกว่า ‘Interlude’ แม้จะเป็นการนำเสนอในเวลาสั้น ๆ แต่พวกเขาก็หวังว่าจะเป็นก้าวสำคัญของการสร้างความเข้าใจ และเติมมิตรภาพให้คนปกติและคนพิการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างได้อย่างมีความสุข

....ความเปลี่ยนแปลง

เวลาร่วมปีที่หนึ่งคลุกคลีอยู่กับโครงการหุ่นกระบอกและแอนิเมชัน ค่อย ๆ กล่อมเกลาคำความรู้สึกด้านลบที่มีต่อคนพิการในใจของเขาให้น้อยลง

ถึงวันนี้เขาเข้าใจแล้วว่าคนพิการไม่ได้เลวร้ายทุกคน ในสังคมหนึ่งมีทั้งคนพิการที่ดีและไม่ดีเหมือนกับสังคมคนปกติ บางทีคนพิการบางอาจเป็นคนดี แต่บางครั้งเขาเผลอแสดงความก้าวร้าวเหล่านั้นด้วยเป็น ‘กลไก’ ในการป้องกันตัวเอง

วิธีหนึ่ง ซึ่งอาจมาจากเหตุการณ์ไม่ดีบางอย่างในอดีตฝังใจ เราอาจผิดด้วยส่วนหนึ่งที่ไม่รู้วิธีการช่วยเหลือที่ถูกต้อง หรือไปทำให้เขาขุ่นเคืองใจ

หนึ่งยังเชื่อว่า ลึก ๆ แล้ว มนุษย์ทุกคน พร้อมมอบมิตรภาพให้คนอื่นเสมอ

“การตอบรับของผู้ชมที่ผ่านมา ทำให้เราได้เรียนรู้ว่า จริง ๆ แล้วผู้คนในสังคมไทย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนพร้อมเปิดรับความแตกต่าง เรียนรู้ ทำความเข้าใจ และมอบมิตรภาพให้คนพิการเสมอ เพียงแต่พวกเขาควรได้รับการกระตุ้นให้หันมามองคนพิการ และเราต้องร่วมกันสร้างโอกาสในการเรียนรู้อย่างถูกต้อง ทำให้พวกเขาได้เข้าใจอย่างแท้จริง เพียงเท่านี้การสร้างสังคมที่อยู่ร่วมกันบนความแตกต่าง ก็ไม่ใช่แค่ฝันที่ไกลเกิน

“สำหรับเราแล้ว การอยู่ร่วมกันบนความต่างต่างนั้น คำตอบที่ตรงไปตรงมาและเรียบง่ายที่สุดคือ การช่วยเหลือดูแลกัน เหมือนที่เราดูแลคนในครอบครัว เท่านั้นเราก็น่าจะอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างได้อย่างมีความสุข”

‘กอด...’

มหรสพหุ่นกระบอกแด่เพื่อนพิการ

ที่หน้าฉาก หุ่นกระบอกตัวน้อยกำลังออกลีลาท่าทางอย่างสนุก เรียกเสียงหัวเราะจากเด็ก ๆ ครั้นใหญ่ ไม่ก็อึดใจก็สะกดผู้ชมตัวน้อยให้นั่งรากับต้องมนต์ เมื่อเรื่องราวของผองเพื่อนดำเนินมาถึงฉากซึ่ง ...เพลงดังขึ้นเบา ๆ เด็กน้อยบางคนน้ำตา

คลอ เมื่อเห็นตัวละครคนพิการเอาตัวเข้าปกป้องเพื่อนคนปกติอย่างไม่คิดชีวิต

เมื่อผู้ชมส่งกำลังใจช่วยเหลือเต็มที่ คนหลังเวทีจึงส่งสารให้เด็ก ๆ กอดกันเหมือนที่ตัวละครโผล่เข้าหาอ้อมกอดของเพื่อนเด็ก ๆ ก็หันไปกอดกันกลม ไม่มีท่ามีลังเลแม้เพื่อนข้าง ๆ เป็นคนพิการ แสงไฟหน้าฉากส่องให้เห็นรอยยิ้มแห่งความสุขที่ทั้งคู่มีต่อกัน

โลกของเด็กปกติ กับโลกของเด็กพิการ ได้มาบรรจบกันในห้วงขณะหนึ่ง โดยมีละครหุ่นเป็นดั่งสะพานแห่งมิตรภาพบางที่ความเข้าใจซึ่งเคยถูกกละเลยมามาก่อน อาจเริ่มต้นที่จุดนี้...

...นับเป็นเวลาร่วมปีที่ หนึ่ง เจ้าของบ้านตุ๊กกะตุ่น หุ่นกระบอกไทย พาละครหุ่นกระบอก ‘Hug No Limit’ หรือ ‘กอด...เพื่อการอยู่ร่วมกัน’ ของเขาออกเดินสายไปตามโรงเรียนต่าง ๆ พาความรักความหวังโยไปเติมเต็มช่องว่างระหว่างเด็กปกติกับเด็กพิการ

แม้จะเป็นภารกิจโครงการจาก สสพ. ที่เขารับมาทำด้วยความหวังตอนแรกว่าอยากสร้างผลงาน แต่พอทำไปเขาก็กลับรู้สึกดีกับสิ่งที่ได้ทำมากขึ้นเรื่อย ๆ และทำให้ความคิดที่มีต่อคนพิการเปลี่ยนไปจากเดิม

วิธีการทำงานของเขา จะว่าไป ก็ไม่ต่างจากการทำโฆษณาขายสินค้าสักชิ้น หรืองานแสดงหุ่นกระบอกอันอลังการดังที่เขาเคยทำมาก่อน เพียงแต่ใจหยาบอันยิ่งใหญ่คือ ทำอย่างไรให้โลกของคนปกติกับโลกของคนพิการมาบรรจบกัน และเต็มไปด้วยไออุ่นของมิตรภาพ...

ปัญหาคือความไม่เข้าใจ

อย่างที่กล่าวไปเบื้องต้นว่า แม้แต่ตัวหนึ่งเอง ก็พบกับประสบการณ์ ‘ร้ายๆ’ อันกลายเป็น ‘ช่องว่าง’ ระหว่างเขากับคนพิการ

เมื่อเขามาวิเคราะห์อย่างจริงจัง ว่าอะไรคือปัญหา ซึ่งจะหยิบมาใช้เป็นกุญแจสำคัญเพื่อสื่อสารในโครงการ หนึ่งพบว่า มี ๓ สิ่งที่ทำให้คนปกติกับคนพิการเกิดช่องว่างระหว่างกัน คือ ๑. ความสงสัย ๒. ความรังเกียจ ๓. ไม่อยากจะยุ่งด้วย ทั้งสามรวมเป็น ‘ความไม่เข้าใจกัน’ อันเป็นกำแพงกันคนสองกลุ่มให้อยู่ห่าง แยกขาดอกัน ถึงแม้อยากจะช่วยเหลือกันอยู่ลึก ๆ แต่ก็ไม่รู้ต้องทำอย่างไร

ดังนั้นโครงการที่หนึ่งและบ้านตุ๊กกะตุ่นตั้งใจ คือการช่วยลดช่องว่างระหว่างกันให้มากที่สุด ซึ่งต้องเริ่มจากคนกลุ่มใหญ่ ไม่ใช่กลุ่มน้อย

“ตั้งใจว่าจะไม่ทำหุ่นกระบอกให้คนพิการดูโดยตรง ตอนแรกมีทัศนคติที่ไม่ดีกับคนพิการด้วย อีกอย่าง เรามองว่าคนพิการเป็นส่วนน้อยของสังคมใหญ่ ถ้าเขาดูแล้วก็อาจเกิดความเปลี่ยนแปลงแค่ตัวเขาเองไม่ก็คน แต่ถ้าเราทำให้คนทั้งประเทศซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ดูแล้วเข้าใจคนพิการ เราเชื่อว่าน่าจะดีกว่า ดังนั้นเราจึงตั้งใจทำหุ่นกระบอกให้คนปกติได้ดูกันเพื่อให้เข้าใจคนพิการมากขึ้น”

พวกเขาใช้ ‘หุ่นกระบอก’ ซึ่งถนัดอยู่แล้ว ออกเดินทางไปสร้างความเข้าใจให้กับคนอื่น เมื่อคนดูเข้าใจ อยากช่วยเหลือคนพิการ อีกหลายสิ่งจะตามมาเอง

มุ่งสู่โลกของเด็ก

คนทำหุ่นกระบอกอาชีพอย่างพวกเขารู้ดีว่า การแสดงหุ่นกระบอกเป็นสื่อทางเลือกที่เกาะเกี่ยวอยู่กับผู้ชมกลุ่มเล็ก ๆ สร้างแรงกระเพื่อมในวงแคบต่อผู้ชมหลักร้อยละเท่า่นั้น ต่างกับสื่อกระแสหลักที่ขยายการรับรู้สู่ผู้ชมวงกว้าง แต่ข้อดีของสื่อทางเลือกคือสามารถสร้างความผูกพันได้ลึกซึ้งมากกว่า และสามารถถ่ายทอดเนื้อหาในเชิงลึกได้มีประสิทธิภาพมากกว่า ดังนั้นสิ่งที่สำคัญคือเขาจำเป็นต้องเลือกกลุ่มเป้าหมายให้ชัด เหมือนดั่งนักแม่นปืนเลือกเป้าหมาย และคนโฆษณาเลือกว่าสินค้าของเขาขายกับใคร ถ้าเอาไม่เท่าไปขายเด็ก ก็จบ

ทีมงานคิดถึงกลุ่มเด็กเป็นกลุ่มแรก เพราะเป็นกลุ่มที่มีการเคลื่อนไหวกันไม่น้อย และน่าจะใช้ความน่ารักของหุ่นกระบอกช่วยดึงดูดเด็ก ๆ ได้ง่ายกว่า

“เด็กเนี่ย แคล่ลั่นไกสั่นก็จะถูกล้อแล้ว ถึงมันเป็นความพิการ เล็ก ๆ น้อย ๆ แต่มันทำร้ายจิตใจของเด็กนะ เราเชื่อว่าพอเขา โตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่ก็อาจจะมามีภูมิคุ้มกันในตัวเอง แต่เชื่อว่า ลึก ๆ เขาไม่มั่นใจ เวลาเรามีสิ่ว หน้ามัน มีรังแค แล้วถูกล้อ ก็ไม่มั่นใจเหมือนกัน

“เมื่อเรามองว่าจะทำโครงการนี้ให้ใคร เราคิดว่าผู้ใหญ่เป็น ไม่แก้ตัวยาก ไม่ต้องบอกเขาหรอก ถ้าเขาไม่เชื่อก็ไม่มีทางเชื่อ ถ้าเขาจะเชื่อเดียวเขาก็เชื่อของเขาเอง และผู้ใหญ่ก็ไม่ล้อกัน บางทีนึกในใจแต่ไม่พูด แต่เด็ก ๆ ล้อเลย ไอ้เป้ ๆ เพราะฉะนั้น เราจึงอยากบอกกับเด็ก ๆ ว่าอย่าล้อกันเลย

“และหุ่นกระบอกมันตอบโจทย์ หุ่นกระบอกเป็นสิ่งที่มัน ง่าย ๆ คนอาจมองว่ามันมีภูษาแหลมอยู่ไม่น่าดู หรือเด็ก ๆ เห็น การเคลื่อนไหวแล้วอาจจะชอบ แต่พอดูไปก็เบื่อ แบบนั้นเหมาะ กับผู้ใหญ่ที่ต้องการความวิจิตร เพลงไทยเดิมที่ไพเราะ ภาษา ที่อาจฟังไม่รู้เรื่อง แบบนั้นผู้ใหญ่ชอบ แต่กับเด็กจะทำยังไง ให้เขาสนใจ เราคิดว่าหุ่นกระบอกทำเป็นตัวการ์ตูนซะ แล้วบอก กับเด็ก ๆ ว่าจงอย่าล้อคนพิการนะ”

อีกสิ่งหนึ่งพยายามตอกย้ำลงไป คือคำว่า ‘เพื่อน’ เพราะ เขาเชื่อว่าเพื่อนเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับคนเรามาก ที่สุด คนส่วนมากอาจสนิทกับญาติพี่น้องระดับหนึ่ง แต่มักจะ สนิทกับเพื่อนมากที่สุด มีปัญหาที่คุยกับเพื่อน เพื่อนจะแนะนำ ดีหรือไม่ดีก็มักเชื่อเพื่อน ด้วยเพื่อนมีความสำคัญมาก หนึ่งจึง เอาคำว่าเพื่อนมาใช้ในโครงการนี้ โดยเน้นย้ำในเรื่องว่า ‘เพื่อน บอกให้เชื่อเพื่อนนะ’ ซึ่งเป็นการพูดภาษาที่ง่าย ๆ จริงใจต่อกัน

“คำว่าเพื่อนใช้สื่อกับเด็ก ๆ ดีที่สุด นอกจากพ่อแม่แล้ว คนอื่นเขาไม่ฟังหรอก อาจารย์ก็เบื่อ พ่อแม่ก็เจอกันทุกวัน เรา ต้องบอกผ่านอะไรสักอย่าง เพื่อนของเด็ก ๆ ไม่จำเป็นต้องเป็น คนด้วย เป็นตุ๊กตา เป็นหมา เขาคุยกันรู้เรื่อง เพราะฉะนั้นเรา ไม่อยากคิดให้ซับซ้อน ใช้ความเป็นเพื่อนนี่ละ และรอผลที่จะ เกิดขึ้นจริง”

วิธีคิดของโครงการนี้ คือ ทำอย่างไรให้เด็ก ๆ มองคนพิการ เป็นเพื่อน เป็นพวกเดียวกัน และพยายามทำความเข้าใจ รู้วิธี การช่วยเหลือ โดยไม่ล้อกันให้เพื่อนต้องอับอาย

หนึ่งคิด ‘เครื่องมือ’ ขึ้นหนึ่งขึ้นมาเพื่อเป็นสะพานเชื่อมคน ปกติ และคนพิการ ซึ่งแทบไม่เคยรู้จักกันมาก่อนให้กลายมาเป็น เพื่อนกัน นั่นคือ ‘การกอด’ การสัมผัสอันอบอุ่นนี้ น่าจะช่วย ทำลายช่องว่างที่มีระหว่างกันได้อย่างรวดเร็วที่สุด

“เวลากอดมันอบอุ่น การกอดกันทำให้มีความสุข เรามัก คิดว่ากระดากอาย เมื่อก่อนเราก็ไม่เคยทำ กับพ่อแม่เรายังต้อง กอดในวันพิเศษ แต่หลายปีก่อนพอพ่อแม่ป่วย พอเราได้ลอง กอดพ่อแม่แล้วมันมีความสุข การกอดมันง่ายมาก มันทำให้เรา เปิดใจ เหมือนเราเป็นมนุษย์มากขึ้น รู้จักการให้มากขึ้น และ การกอดระหว่างเพื่อน มันเป็นความเชื่อใจ มันเป็นความรู้สึก แนบสนิท”

ในโครงการนี้ ‘การกอด’ จะเป็นดังสะพานเชื่อม ‘เพื่อน’ ทั้งสองกลุ่ม เราตั้งชื่อโครงการว่า ‘โครงการกอดเพื่อการอยู่ ร่วมกัน’ หรือ ‘Hug... No Limit’ เน้นไปที่กลุ่มเด็กนักเรียนชั้น ประถมศึกษาถึงชั้นมัธยมต้นที่ยังเป็นวัยที่ยังไม่กังวลเรื่องความ แตกต่างทางเพศ

“ถ้าเป็น ม. ปลาย จะโตเกินไป เด็กผู้หญิงจะเริ่มระวังตัว
สงวนตัวแล้ว งานของเราอาจไม่สำเร็จ แต่เด็กเล็กไม่มีเพศ ไม่มี
ความใคร่ เขากอดกันด้วยความบริสุทธิ์ใจ เราจึงเลือกเด็กชั้น
ประถมถึงมัธยมต้นเท่านั้น”

หุ่นกระบอกในเรื่องทำจากวัสดุง่ายๆ เช่น ฟาติกัน ชุดของตุ๊กตา
แต่ให้ความสำคัญไปที่การออกแบบรูปลักษณ์ให้ดูแปลก น่ารัก
เป็นมิตร เพื่อให้เด็กๆ ชอบ และไม่รู้สึกกลัว

น้ำมนต์และพองเพื่อน

หลังจากกำหนดใจชัดเจนว่า สารสำคัญที่ต้องการสื่อ
ออกไปคือ ละครหุ่นเรื่องหนึ่งที่มีมิตรภาพเป็นแกนกลาง และ
เป็นดั่งกระจกสะท้อนปัญหาที่สามารถเห็นได้จริงในชีวิตของ
เด็กๆ คือการล้อเลียนกัน จึงกลายเป็นที่มาของเรื่องราว ‘น้ำมนต์
และพองเพื่อน’ อันเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน

น้ำมนต์เป็นเด็กชาย มีเพื่อนคนพิการคือ เตนดี ที่ขาพิการ
ต้องนั่งรถวิลแชร์ และสร้อยฟ้า ที่เป็นคนตาบอด เขาทั้งสอง
เป็นคนพิการที่มักโดนแกล้งจอมกวนล้อเลียนอยู่เป็นประจำ ทั้ง
เป๋บ้าง ทั้งบอดบ้าง ซึ่งทั้งสองก็ทำอะไรไม่ได้ ได้นั้นน้อยใจอยู่
ลึก ๆ แม่น้ำมนต์พยายามห้ามปรามแกล้งนี้เท่าไร แต่ก็ดูเหมือน
ไม่มีใครเชื่อ ยังคงล้อเลียนอย่างสนุกสนาน

จนกระทั่งวันหนึ่งมีหมาดุหลุดเข้ามาในหมู่บ้าน ตรงเข้ามา
จะกัดแกล้งจอมกวน น้ำมนต์เห็นดังนั้นจึงพยายามเข้าช่วย ด้วย
เห็นว่าแกล้งนี้ก็เป็นเพื่อนของเขาเหมือนกัน ระหว่างที่น้ำมนต์
และแกล้งจอมกวนกำลังจะเพลี่ยงพล้ำ เตนดีและสร้อยฟ้าก็เอา
ตัวเข้าช่วยเหลืออย่างไม่คิดชีวิต จนสุดท้ายหมาดุตัวนั้นก็สู้ไม่ได้
ต้องวิ่งหนีไป แกล้งจอมกวนจึงสำนึกผิด รู้สึกได้ว่าแม้เตนดีและ
สร้อยฟ้าจะเป็นคนพิการแต่ทั้งสองก็มีหัวใจที่ดีงาม รักและ
พยายามช่วยเหลือเพื่อนเมื่อตกอยู่ในสถานการณ์ลำบาก แกล้ง
จอมกวนจึงสัญญาว่าจะไม่ล้อเลียนเพื่อนอีกแล้ว...

หนึ่งพยายามเขียนเรื่องนี้ให้เด็ก ๆ ดูแล้วเข้าใจง่าย ตัวละคร
แต่ละตัวก็ต้องมีเอกลักษณ์ชัด น้ำมนต์เป็นพระเอก เป็นแบบ-
อย่างที่ดีของเด็ก ๆ โดยมีแกล้งจอมกวนเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี

รวมทั้งมี ‘หมา’ ที่เข้ามาเต็มสี่สน และสร้างโคลแมกซ์เพื่อให้เห็นว่าคนพิการก็มีหัวใจไม่ต่างจากเรา

“เหมือนเราออกแบบตัวการ์ตูนทั่วไปหรือซีรีส์ละคร ต้องมีตัวโกง ตัวเกร มันอาจจะตลก ๆ สำหรับผู้ใหญ่ แต่สำหรับเด็ก ๆ เราารู้สึกว่าเขาสนุกมาก”

เขาวางแนวคิดคร่าว ๆ คือการสร้างความเข้าใจ และละลายช่องว่างด้วยการกอด ไม่ได้ใช้วิธีคิดแบบงานโฆษณา ที่ ๑ เรื่องต้องมีเพียง ๑ คอนเซ็ปต์ที่ครอบคลุม เพราะคิดว่าคอนเซ็ปต์เดียวอาจไม่เพียงพอ จึงใช้วิธีวางคอนเซ็ปต์คร่าว ๆ เรื่องเพื่อน และพยายามสร้างสรรค์ เสริมแต่งสิ่งที่ต้องการลงไป เช่น วิธีการช่วยเหลือคนพิการแบบต่าง ๆ การตอกย้ำคำว่าเพื่อนต้องไม่ล้อเลียนกัน สิ่งสำคัญที่คำนึงมากที่สุดคือเนื้อเรื่องต้องสนุกสนาน ดูเพลิน ไม่เบื่อ เพื่อให้เด็ก ๆ ชอบและจดจำ เพราะถ้าเรื่องไม่สนุก เด็ก ๆ ก็จะไม่ดูต่อ ต่อให้เนื้อหาดี มีสาระอย่างไรก็ไร้ความหมาย

“ตอนที่เขียนบท ด้วยความที่ฟัง ว่าควรจะต้องมีคนพิการหลายกลุ่มหรือเปล่า มีคนขาเป๋แล้วก็น่าจะมีคนตาบอดด้วย ก็ต้องมาคิดว่าจะทำอะไรให้เนื้อเรื่องกระชับ และตอบโจทย์ทุกการช่วยเหลือ เราอยากจะบอกวิธีช่วยเหลือในเรื่องให้หมดอย่างสร้อยตาบอดก็ต้องเดินแตะหลังแขนนะเดี๋ยวเขาตกใจ วิธีปฏิบัติเหล่านี้เราต้องอ่านหนังสือ หาข้อมูล และถามคนต้นฉบับจริง ๆ ว่าเขาเดินอย่างไร รู้สึกอย่างไร แล้วหยิบเอามาเขียนบท แต่ด้วยความที่เราห่วงหน้าพะวงหลัง กลัวอันนั้นอันนี้ขาดก็เลยทำให้ฉากในเรื่องมันเยอะ มีรถเข็น มีคนตาบอด มีตัวละครเยอะ ซึ่งทำให้เนื้อเรื่องมันเนือยลง ไม่กระชับ เราก็

พยายามปรับปรุงทุกรอบ บางทีเน้นอารมณ์มากต้องเรียกน้ำตาคนดูให้ได้ โดยที่ไม่ได้มองคนดูเลยว่าเขาจะได้อะไร สุดท้ายเราตัดเรื่องแก่นอารมณ์ทิ้ง เอาเนื้อหาให้ได้ก่อน เพราะเนื้อหาสำคัญกว่า และอีกสิ่งที่สำคัญคือจะอย่างไรให้คนดูตั้งแต่ต้นจนจบให้ได้”

ตลอดทั้งเรื่อง เขายังใช้คำว่า ‘คนพิการ’ ไม่ได้หลีกเลี่ยงไปใช้คำอื่น หนึ่งมีมุมมองต่อเรื่องนี้ว่า

“บางคนบอกว่าย่ามาเรียกเขาว่าคนพิการ เขาเป็นคนปกติ เราก็สงสัยว่าแล้วจะให้เรียกว่าอะไร คุณต้องยอมรับ คำว่าคนพิการเป็นภาษาเดียวกันทั่วโลก จะให้ใช้คำว่าคนพิเศษ เพื่อนพิเศษ คนจากสวรรค์ มันก็ไม่ชัด ดังนั้นมันเป็นคำที่เขาก็ต้องยอมรับให้ได้เหมือนกัน”

“ไม่ว่าช้าหรือเร็ว เราเชื่อว่าทุกคนต้องพิการ เมื่อคุณแก่ไป คุณเริ่มเป็นอัลไซเมอร์ เป็นอัมพฤกษ์ คุณก็ไม่ได้ต่างจากคนพิการ หรือคุณอาจล้มขาหัก คุณก็พิการในช่วงเวลาหนึ่งเหมือนกัน แต่ต้องยอมรับว่าคุณโชคร้าย คุณเจอตั้งแต่กำเนิดหรือเจอก่อนเรา แต่คุณต้องยอมรับให้ได้ แล้วคุณจะสามารถใช้ชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข การประคบประหงมกันไม่ได้ช่วยแก้ปัญหาอะไรเลย”

เข็ด! หนีชีวิต

หลังจากได้เรื่องราวที่ต้องการเล่าแล้ว หนึ่งและทีมงานก็นำตัวละครจากหน้ากระดาษทั้งหมดมาทำเป็นหุ่นกระบอก ขั้นตอนการผลิตนี้ไม่ใช่เรื่องยาก เพราะของทีมงานบ้านตุ๊กกะตุ่น

มีประสบการณ์กันมาอยู่แล้ว เพียงแต่ต้องปรับหน้าตาตัวละครจากหุ่นกระบอกไทยดั้งเดิมให้เป็นตัวการ์ตูน ดูน่ารักมากยิ่งขึ้น

“ตัวละคร คาแร็กเตอร์ เราคิดเองหมด เราจบทางศิลปะมา และชอบการ์ตูนอยู่แล้ว มันอาจไม่สวยงามเหมือนหุ่นกระบอกไทยแต่ก็มีความน่ารัก สิ่งสำคัญคือเราต้องการให้มันดูสบาย ๆ ไม่อยากให้เกิดก๊วหล่น ถ้าเกิดดูแล้วรู้สึกว่ามีสิ่ง ผิดหลอก แทบทุกคนกลัวแบบนี้ เพราะถูกปลูกฝังมาว่าของพวกนี้มีผีสิง นางไม้ แม้กระทั่งผู้ใหญ่เห็นหุ่นเยอะ ๆ ก็หลอน แต่เมื่อต้องเป็นตัวการ์ตูน สิ่งสำคัญคือทำยังไงให้มันสดใส มีวิธีที่ไม่ต้องใช้เงินเยอะหรอก ให้เด็กดูแล้วรู้สึกว่าสวยก็พอแล้ว เอาเงินไปลงกับป้ายนิทรรศการ เสียเงินกับโรงหุ่นดีกว่า

“ด้วยงบประมาณขนาดนี้ เราต้องครีเอตว่าจะทำอย่างไรให้ดูสนุกสนานได้โดยยังอยู่ในงบ ในที่สุดเราก็ทำหุ่นเหล่านี้โดยแต่ละตัวยังใช้ไม่ถึงพันบาทเลย ถูกกว่าหุ่นไทยที่แต่ละตัวราคาเป็นหมื่นเพราะใช้คริสตัลแท้ ทองแท้ ปักมือใช้เวลาหลายเดือน แต่หุ่นเหล่านี้ใช้ของที่หาไม่ยาก ใช้เวลาไม่กี่วันทำเสร็จ ผมก็ทำจากไม้มีอบุพื้น เสื้อผ้าจากชุดหมา ก็ซื้อตามจตุจักร รองเท้าเอาของตุ๊กตาบลาयरมาใส่ ทั้งตัวถูกมาก แต่กว่าจะออกมาก็ไม่ง่าย ต้องปั้นแล้วก็แก้หลายรอบ บางคนบอกตัวการ์ตูนตาเหลือก มองตรงไม่รู้ แต่มองข้างมันดูตาโปนไม่สวยเท่าไร แต่เด็กดูก็โอเค”

ส่วนฉากละคร หรือ โรงหุ่น ที่เป็นตัวส่งเสริมให้เรื่องดูสมจริง มีมิติยิ่งขึ้น เขาพยายามทำให้ยิ่งใหญ่อลังการดึงดูดใจเด็ก ๆ พร้อมกับสอดแทรกความเป็นไทยลงไปในฉากด้วย โรงหุ่นที่ทำครั้งแรกยาวถึง ๑๒ เมตร แบ่งเป็น ๓ ช่วง ช่วงละ

๔ เมตร ช่วงแรกคือบ้านของเด่นดีทางด้านซ้าย มีศาลาท่าน้ำ ช่วงที่สองคือตรงกลาง มีต้นไม้ ทางเดิน และสะพานข้าม ช่วงที่สาม ด้านขวาคือบ้านของสร้อยฟ้า ฉากทั้งสามเป็นเหมือน ๓ เวทีต่อกัน เวลาแสดงตัวละครจะเดินเข้าฉากนี้ออกฉากนั้นไหลลื่นไปเรื่อย ๆ มีการสลับฉากด้วยการเปิดไฟเหมือนละครเวที แต่ต่อมามีเหตุให้ต้องลดเหลือเพียงฉากใหญ่ฉากเดียว

มีหุ่น มีฉาก แต่คงเป็นละครหุ่นไม่ได้หากขาดคนเซต หนึ่งชวนคนที่เข้าอบรมหุ่นกระบอกกับเขาในช่วงที่บ้านตุ๊กกะตุ่นเปิดสอนแก่คนทั่วไปฟรีปีละครั้ง ให้มาเป็นอาสาสมัครช่วยเซต ทุกคนมาด้วยจิตอาสา ซ้อมกันแทบทุกอาทิตย์ก่อนแสดง เพราะมีตัวละครหลายตัว และมีฉากย่อยเยอะ จึงต้องทำความเข้าใจร่วมกัน และเตรียมตัวให้มาก เพื่อให้แสดงได้ไหลลื่น เข้าขา นอกจากหนึ่งแล้วก็มีครูแอ๊ด ลูกศิษย์รุ่นท้าย ๆ ของคุณยายขึ้น มาเป็นผู้ช่วยเซตตัวละครและฝึกสอนที่ทีมงานครูแอ๊ดเป็นคนที่รักในหุ่นกระบอกอย่างสุดหัวใจไม่ต่างจากคุณยาย จึงถ่ายทอดความรู้ให้ทุกคนอย่างหมดเปลือก

หากการแสดงหุ่นเหมือนการออกรบ หนึ่งซึ่งเป็นแม่ทัพก็คุมทัพเองทุกครั้ง เขารับบทนำมันต์ ตัวเอกที่จะเป็นผู้ส่งให้เด็ก ๆ เห็นความสำคัญของเพื่อนพิการ ส่วนครูแอ๊ด มือขวาของแม่ทัพจะเชิดสร้อยฟ้าสลับกับเด่นดี ตัวละครคนพิการที่สำคัญ ซึ่งจะแสดงให้เด็ก ๆ เห็นว่าแม้คนพิการดูเหมือนอ่อนแอ แต่ก็รักเพื่อนและพร้อมสู้เพื่อเพื่อนเหมือนกัน ด้วยความที่ตัวละครเยอะ บ่อยครั้งที่ทีมงานข้างหลังฉากมีการพลิกแพลงสลับตัวกันวุ่นวาย

“ทุกครั้งเราต้องวิ่งตัวอื่นด้วย เล่นเป็นหมาด้วย เพราะเป็น
ตัวยาก จังหวะต้องลงล็อก คนที่เล่นมาจะรู้จังหวะไหนต้อง
ยิงหนึ่งสติก จังหวะไหนต้องตีเสียงตบ ๆ ต้องรู้คิว ทำให้พร้อม
กับเสียง เพราะเราใช้แบ็คกิ้งแทร็ค (เสียงทั้งหมดในเรื่องทั้ง
เสียงบรรยาย เสียงเอฟเฟกต์ เพลง ซึ่งบันทึกไว้ก่อนหน้า เมื่อ
จะแสดงก็เปิดบันทึกเสียงนี้และแสดงไปพร้อมกัน) ถ้าเป็น
ละครหุ่นจะพากย์สดเมื่อไรก็ได้ แต่เรามีข้อจำกัดเรื่องเวลา
จำนวนครั้งการตี จะกอดเมื่อไร ฉะนั้นคนที่มาแสดงใหม่อาจ
ไม่รู้คิว ใครจะเข้าซ้ายออกขวา จะมุดจากตัวนี้ไปตัวโน้น ต้อง
รู้คิว อย่างเด่นชัดต้องนั่งรถวิลแชร์จะจับอย่างไรไม่ให้ลื่นไถลไป
ด้านหลัง จริง ๆ แล้วต้องมีคนเช็ดคราบตามจำนวนหุ่น แต่มี
คราบแค่ ๒ ครั้งเท่านั้น ไม่คราบบ่อย ป่วยบ้าง ไม่ว่างบ้าง เราต้อง
สลับ ช่วยกัน ทำอย่างไรให้เล่นแล้วคนดูข้างหน้าไม่รู้

“พีแอ็ดเดิตสร้อยฟ้าสลับกับเด่นดี แกจะมีท่วงท่า มีจังหวะ-
จะโคนติดความเป็นไทย สื่อความหมายออกทางท่าทางได้
ท่าทางหุ่นของแกจะดึงดูดความสนใจ คนดูผู้ใหญ่จะชอบ ถ้า
เป็นละครหุ่นเรื่องอื่นบางทีเราจะออกนอกบทกันตลอด สนุก
มาก แต่เรื่องนี้เราใช้แบ็คกิ้งแทร็คเพื่อให้การทำงานสะดวกขึ้น
คุมเวลา คุมจังหวะได้ จึงถูกล็อกด้วยเวลาไม่ให้นอกบท”

ความที่หุ่นกระบอกแสดงออกทางสีหน้าไม่ได้ไม่เหมือนกับการ
ใช้คนแสดง ดังนั้นต้องใช้หลายอย่างมาช่วยในการสื่อสาร
ไปสู่คนดูทั้งท่าทางการเชิด ความสวยงามสมจริงของฉาก แสง
เสียงบรรยายประกอบ อีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญไม่แพ้กัน และถือว่าเป็น
สิ่งที่มีพลังอย่างยิ่งในการช่วยส่งคนดูไปยังเป้าหมาย คือ
‘เพลง’ ซึ่งหนึ่งได้รับความอนุเคราะห์เพลง ที่ตรงนี้ มาจาก

คุณคิง-สมจริง ศรีสุภาพ ผู้กำกับภาพยนตร์และละครโทรทัศน์
ชื่อดัง

“เพลงที่ตรงนี้ เป็นเพลงที่พี่คิง สมจริง ศรีสุภาพ แต่งเพื่อ
ใช้ในละครเรื่องลิขิตเสนหา ซึ่งพี่คิงกำกับ ออกอากาศทางช่อง ๓
วันหนึ่งเราไปถามเขาว่าจะทำละครหุ่นแบบนี้จะเอาเพลงไหนดี
ก็เล่าเนื้อเรื่องให้ฟัง พี่คิงก็ให้เพลงเรามาใช้แบบฟรี ๆ เลย เรา
ได้นำมาใช้ก่อนละครออนแอร์เกือบปี เพลงซึ่ง เนื้อหาตรงใจ
คนดูชอบและขอดาวนโหลตกันไปเยอะมาก”

เพลงที่ตรงนี้ จะเปิดขึ้นในหลังฉากที่เด่นดีและสร้อยฟ้า
เข้าช่วยแก้งจอมกวนทั้งสาม เพลงนี้ช่วยตอกย้ำความคุณค่า
ของความเป็นเพื่อน โดยมีท่วงทำนองที่อบอุ่น มีเนื้อเพลงที่
กินใจ

สิ่งสำคัญลำดับแรก คือการละลายพฤติกรรม
และสร้างอารมณ์ร่วมให้กับเด็กๆ ให้ได้

เนื้อเพลง ที่ตรงนี้

ลัน ลัน ลัน ลัน ลัน... ลา ฮู... ที่ตรงนี้คือที่ของเธอ
กับฉัน อยู่ด้วยกันและต้องมีฉันกับเธอ ที่แห่งนี้จะมีรัก
ให้กันเสมอ และมันคงน่าอยู่กว่าที่ใด

ที่ตรงนี้จะไม่มีคำว่าเหงา ความแตกร้างจะไม่มี
ตลอดไป ที่ที่เราจะเรียกว่าบ้านเราได้ เพราะมันเต็มไปด้วย
ด้วยความรักของเรา

ไม่ว่าห้องไหน ๆ ไม่ว่ามุมใด ๆ ทุกอณูมีความห่วงใย
เสมอ อาจไม่กว้างใหญ่ เล็ก ๆ ไม่ต้องเลิกละ ขอมีเพียง
แค่เธอเท่านั้นพอ

ที่ตรงนี้จะต้องมีเธอกับฉัน อยู่ด้วยกันจะไม่แยกกัน
ไปไหน หากขาดเธอจะเป็นบ้านได้อย่างไร เพราะเรามี
อยู่กันแค่นี้เอง ลัน ลัน ลัน ลัน ลัน... ลา ฮู....

ไม่ว่าห้องไหน ๆ ไม่ว่ามุมใด ๆ ทุกอณูมีความห่วงใย
เสมอ อาจไม่กว้างใหญ่ เล็ก ๆ ไม่ต้องเลิกละ ขอมีเพียง
แค่เธอเท่านั้นพอ

ที่ตรงนี้จะต้องมีเธอกับฉัน อยู่ด้วยกันจะไม่แยกกัน
ไปไหน หากขาดเธอจะเป็นบ้านได้อย่างไร เพราะเรา
มีอยู่กันแค่นี้เอง -หากขาดเธอมันจะเป็นบ้านยังได้
เพราะเรามีอยู่กันแค่นี้จริงๆ

“หุ่นสื่อความหมายทางหน้าตาไม่ได้ ไม่เหมือนคน เราจึง
เห็นอารมณ์คนดูให้เศร้ามากไม่ได้ ดังนั้นเราก็ต้องใช้องค์-

ประกอบอย่างอื่นช่วย โดยเน้นว่าทำอะไรให้คนสนุกตั้งแต่
ต้นจนจบ แล้วได้สิ่งที่เราต้องการจะบอก เราพยายามตรงนี้ให้
ที่สุด แต่ก็มีปัญหาที่บางทีเด็กดูแล้วไม่เข้าใจเท่าคนขีด คนขีด
หลายรอบจะรู้สึกเข้าใจดี จึงต้องพยายามปรับปรุงเนื้อหาอยู่
เรื่อย ๆ”

ด้วยเหตุนี้ ก่อนแสดง ทีมงานจึงซ้อมกันเหมือนแสดงจริง
ให้เด็ก ๆ หลาน ๆ ที่อยู่แถวบ้านมานั่งดูเพื่อทดสอบว่าเด็กดูรู้เรื่อง
หรือไม่ เมื่อเด็ก ๆ บอกว่าดูไม่รู้เรื่อง เพลงนี้ยาวไป หุ่นก็อยู่เฉย ๆ
ดูไม่เศร้าอะไร ทีมงานจึงปรับปรุงไปเรื่อย ๆ จนลงตัว และ
ในที่สุดก็พร้อมออกเดินทางไปสู่สายตาของผู้ชม

มหรธรมเริ่มต้น!

คณะหุ่นกระบอกโครงการ ‘กอด...’ ใช้วิธีเข้าหากลุ่ม-
เป้าหมายของเขา ด้วยการส่งจดหมายขอความร่วมมือไปตาม
โรงเรียนต่าง ๆ ในนามโครงการหนึ่งของกระทรวงวัฒนธรรม
หากโรงเรียนใดสนใจ ยอมรับเงื่อนไขและเปิดประตูต้อนรับ
คณะละครของบ้านตุ๊กกะตุ่นก็จะไปหาถึงที่

แต่ไม่ใช่ไปตั้งโรงเชิดหุ่นแล้วก็กลับ หนึ่งคิดจะทำให้การ
แสดงสื่อสารเรื่องความพิการของเขามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
ด้วยการยกระดับเป็น ‘มหรธรม’!

“ถ้าไปแสดงอย่างเดียวเรารู้สึกว่ามันแข็ง ๆ นะ ต้องมีกิจกรรม
อื่นให้เขาทำ เราไปเป็นมหรธรม มีกิจกรรมที่หลากหลาย สนุก
ไม่ใช่เชิดหุ่นอย่างเดียว เพราะคิดว่าไปแล้วคนดูไม่สนุก ดูไม่
รู้เรื่อง ก็เปล่าประโยชน์”

เมื่อรถของคณะตุ๊กกะตุ๋นมาถึง ประตูรถเปิดออก ทีมงานก็ขนบอร์ດความรู้ลงมาตั้ง เซ็ตเวที ฉาก แสง สี เสียง ให้พร้อม โดยครบครัน รวมทั้งมีพิธีกรสาวที่ออกมาพูดเกริ่นนำเข้าสู่รายการ เพื่อให้เด็ก ๆ เห็นแล้วเกิดความตื่นตาตื่นใจ

บอร์ດทำหน้าที่เป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ ทั้งจุดประสงค์ของโครงการ เรื่องย่อ ตัวละครในเรื่อง รวมถึงความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการช่วยเหลือคนพิการประเภทต่าง ๆ โดยจัดแสดงให้โดดเด่นน่าสนใจ ภาพตัวละครมีขนาดใหญ่ดึงดูดสายตา เพื่อกระตุ้นให้เด็กเกิดความกระหายใคร่รู้ก่อนชม และช่วยย้าสารอีกครั้งเมื่อเด็ก ๆ มาอ่านหลังชมจบ

เวทีหรือฉากของตัวละคร ทำหน้าที่ช่วยให้เกิดอารมณ์ร่วมในการชมละครมากยิ่งขึ้น ทั้งความสวยงามของฉากช่วยเพิ่มความประทับใจ การเปิดไฟสลัฉาก ช่วยให้ดูแล้วเข้าใจและมีสมาธิจดจ่อมากยิ่งขึ้น

ส่วนพิธีกร คือคนที่พา ‘สาร’ ให้เข้าถึงตัวเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และช่วยสร้างสีสัน ความสนุกให้บรรยากาศรอบโรงละครเล็ก ๆ แห่งนี้มีชีวิตชีวา และเป็นกันเอง

สิ่งที่สำคัญกว่านั้นคือ ‘ข้อกำหนด’ ๒ ข้อ ที่พวกเขาต้องขอให้แต่ละโรงเรียนต้องปฏิบัติ เพื่อให้การออกไปแสดงแต่ละครั้งเกิดความคุ้มค่ามากที่สุด และทำให้การแสดงมีประสิทธิภาพมากที่สุด ด้วยเด็ก ๆ ได้สื่อสารกับคนพิการตัวจริง

“หลายโรงเรียนที่เราเข้าไป เรามักบอกว่า ขอกำหนดสิ่งที่คุณต้องร่วมคือ ต้องมีคนพิการมาร่วมกิจกรรมด้วย เราตั้งใจว่าให้มีเด็กธรรมดา ๑ ส่วน เด็กพิเศษ ๑ ส่วน ถ้าบางโรงเรียนที่ไม่มีคนพิการเลย เราแนะนำให้คุณไปติดต่อกับโรงเรียนคนพิการ

ให้เขามาสัก ๒๐ คน ที่ต้องมีเพราะให้เขาเห็นความแตกต่างระหว่างเด็ก ๒ กลุ่ม ภาพชัดเจนกว่า เพราะถ้าอุปมาอุปมัยว่ามีคนพิการเด็กจะเข้าใจยาก ต้องมาเป็นรูปธรรมชัดเจนแบบนี้

“อีกข้อคือกำหนดว่าต้องมีอย่างน้อย ๓๐๐ คนมาชมมหกรรมครั้งนี้ คือถ้าไปแค่ ๓๐ คนมันไม่มีประโยชน์ แต่ต้องเป็น ๓๐๐ คน ซึ่งหมายถึงทั้งชั้นของโรงเรียนในจำนวน ๓๐๐ คน ถ้า ๒๐ คนเข้าใจ แล้วเขาไปทำต่อ บอกต่อ สร้างความเข้าใจต่ออีก ๑๐๐ คนรู้สึกว่าจะสงสารอยากช่วย อีก ๒๐๐ คนข้างมัน สัก ๓๐ เปอร์เซนต์ ขอให้ได้อีกว่างานจบแล้ว”

ระหว่างนั้นอาจมีปัญหาบ้าง เช่น โรงละครตั้งไม่ได้ ก็ต้องอาศัยการแก้ปัญหาเฉพาะหน้ากันไป จนเมื่อทุกอย่างพร้อม คนดูทยอยเข้ามา มหกรรมหุ่นกระบอกเรื่องนี้ ก็เปิดฉากขึ้น

“เริ่มแรกที่เราเข้าไป ให้พิธีกรพูดให้ความรู้เรื่องคนพิการ แนะนำว่าความพิการมีกี่ประเภท ต้องช่วยเหลือคนพิการแต่ละประเภทอย่างไร เด็กเริ่มเข้าใจมากขึ้น โดยพิธีกรพยายามสื่อว่าถ้าเป็นเพื่อนเราประสบอุบัติเหตุพิการ ต้องทำอย่างไร จากนั้นเล่นเกมละลายพฤติกรรมกัน แล้วให้โรงเรียนที่เราไปร่วมมีกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งมาแสดงร่วมกับเรา เช่น โรงเรียนหุหนวกก็แสดงการเต้นเด็ก ๆ ก็จะทำว่าคนหุหนวกไม่ได้ยินเสียงแต่เต้นได้อย่างไร จริง ๆ มันน่ารักจริง ๆ ขนาดพวกเรายังฟังเลย”

กิจกรรมต่าง ๆ ช่วยให้เด็กปกติและเด็กพิการเริ่มเปิดใจให้กันและกัน ในระหว่างเล่นเกมก็ได้จับมือ เมื่อดูโชว์เด็กพิการเด็กปกติก็จะฟังในความสามารถของเพื่อนกลุ่มนี้ หลังจากนั้นถึงคิวการแสดงหุ่นกระบอกอีกประมาณ ๔๐ นาที น้ำมนต์และ

ผองเพื่อนก็จะออกมาให้ความสุขกับเด็ก ๆ ระหว่างนั้นพิธีกรก็จะช่วยพูดแทรกเวลาแสดงเพื่อให้เด็ก ๆ เข้าใจมากขึ้น

หัวใจสำคัญของกิจกรรมนี้คือการทำให้เด็กปกติและเด็กพิการได้มาพบกัน การถอดคือเครื่องมือสำคัญที่ช่วยลดช่องว่างทางความรู้สึก

“หุ่นกระบอก ยากที่สุดคือการสื่อสาร เพราะหุ่นไม่สามารถสื่อสารทางหน้าตาและการพูดได้ เพราะฉะนั้นการสื่อสารไปหาคนจะยากมาก ทำยังไงให้เขาเข้าใจตัวเล็ก ๆ มองไกล ๆ ถ้าไม่เห็นจะทำยังไง ก็ต้องใช้พิธีกรช่วย ใช้เสียงการพากย์ช่วยไกด์ให้เขาชัดเจนมากขึ้น”

พร้อมกันนั้นพิธีกรก็ชักชวนให้เด็ก ๆ สัมผัสกันใกล้ชิดมากขึ้นทีละนิด ตั้งแต่ ปรบมือ พูดโต้ตอบ จับมือ จนกระทั่งมาถึงละครฉากที่เด็กพิการอย่างเด่นชัดและสร้อยฟ้าเข้าไปช่วยแก๊งจอมกวนจนหมาหนีไป ช่วงเวลานี้เองที่เพลงที่ตรงนี้อันมีเนื้อหาใจดังขึ้น พิธีกรก็จะใส่คีย์เวิร์ด ‘ถอด’ ให้เด็ก ๆ ได้ถอดเพื่อนข้าง ๆ ซึ่งเป็นคนพิการ พวกเขาอาจจะสัมผัสได้ถึง

ความรัก ความห่วงใย ที่เพื่อนมีให้กับเพื่อน และละลายความรู้สึกแตกต่างที่มีก่อนหน้านี้

หลังละครจบ ก็จะมีกิจกรรมสำคัญอีกอย่างนั่นคือ ‘การทำหุ่นกระบอกจิ๋ว’ จุดประสงค์ไม่ใช่แค่เพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างกัน แต่นี่คือบททดสอบเรื่องการสื่อสาร และการช่วยเหลือกันในโลกแห่งความจริง

“กิจกรรมทำหุ่นกระบอกจิ๋ว เราให้คนพิการกับคนปกติต้องทำหุ่นกระบอกร่วมกัน มันไม่ใช่กิจกรรมกายภาพบำบัดประเภทให้คนพิการมานั่งวาดภาพ เขาอาจจะมีความสุข แต่มันก็ไม่ส่งผลอะไรนัก แต่ถ้าเขามาวาดภาพกับเพื่อนคนปกติสิ มีความร่วมมือกัน มีการช่วยเหลือกัน เกิดความรู้สึกที่ดี น่าจะเกิดประโยชน์มากกว่า ที่สำคัญคือเราให้ช่วยกันทำหุ่นกระบอกจิ๋วแค่ตัวเดียวนะ เราก็ดูว่าเขาจะแบ่งหุ่นกระบอกให้ใคร นี่เป็นการตัดสินใจที่น่าดู

“เราอยากให้มีกรรมครั้งนี้เป็นกิจกรรมบันเทิง แต่ต้องได้ความรู้ ตั้งแต่เมสเสจแรก ๆ ที่เราอธิบายเรื่องความพิการ เราให้เด็กเล่นเกมเลยนะ ถ้ามีคนตอบ ๑ คน น้องจะช่วยเหลือเขา ยังไงให้ยกมือตอบ มีการแจกรางวัล คนไหนจะสื่อสารกับเรายังไง เด็กบอกถ้าภาษามือไม่ได้ ก็เขียนได้ บอกวิธีการช่วยเหลือคนพิการทั้ง ๖ ประเภท ออทิสติกทำยังไงไม่ให้อาละวาด บอกเป็นวิชาการแต่เสริมเกมเข้าไป ประมาณครึ่งชั่วโมง เขาก็จะได้ความรู้ที่เป็นวิชาการแล้ว

“พอมามาเป็นหุ่นกระบอก เราตอกย้ำเข้าไปอีก เพราะเมื่อต้องมาทำกิจกรรมกับคนพิการแล้วจะสื่อสารยังไง เขาได้ปฏิบัติจริงพูดไม่ได้ก็เขียนบอกกัน พยายามใช้ภาษามือแบบพวกเรที่ง่าย ๆ

เช่น หิว ๆ กินมัย ซึ่งภาษามือจริง ๆ ไม่ได้เป็นแบบนี้หรอก แต่ เขาก็สื่อสารกันได้ ได้ลองใช้ การสื่อสารกับคนพิการมันไม่ต้อง ทำตามหนังสือเป๊ะหรอกนะ เอาให้คุณกับเขาเข้าใจเท่านั้นเอง เท่านั้นเขาก็จะได้เรียนรู้วิธีการสื่อสารกับคนพิการจริงๆ”

บ๊อดี้ของละครหุ่นกระบอก
ก็สามารถเข้าถึงเด็กๆ ได้ง่าย
และทำให้การสื่อสารเรื่องคนพิการ ดูน่ารัก น่าสนใจ

จบการแสดงแต่ละรอบ การทำงานของคณะหุ่นกระบอกยังไม่จบ หลายครั้งที่พวกเขาต้องนำข้อผิดพลาดในแต่ละรอบมาปรับปรุงแก้ไข เช่น เนื้อหาที่ยาวไป เด็ก ๆ เริ่มเบื่อ ไม่มีสมาธิก็นำมาตัดทอนออก บางทีก็ต้องเตรียมการแสดงให้เหมาะกับกลุ่มผู้ชมในครั้งต่อไป เช่น หากต้องแสดงให้เด็ก ๆ ที่เป็นใบ้ได้ชมด้วยก็ต้องมีล่ามแปลภาษามือ อาจจะเป็นคน หรือเป็นคลิปที่ตัดต่อภาพคนบรรยายภาษามือ

“โรงเรียนแรกเรามีปัญหาอันนี้ ครั้งที่ ๒ ก็ต้องเอาปัญหาออกไปให้ได้ ทุก ๆ รอบที่เราเล่นจะเจอปัญหา เช่นบางรอบที่

ผู้ชมเป็นเด็กออทิสติก เขาจะเข้าใจเรื่องที่เราเล่นไหม ก็ต้องอาศัยการเคลื่อนไหว แล้วเอาพิธีกรพูดซ้ำ ๆ จาก ๑๐๐% เด็กออทิสติกจะรับได้ ๒ เปอร์เซ็นต์ ก็เก่งมากแล้ว แคเรียกชื่อหุ่นกระบอกลูกก็เก่งมากแล้ว

“แล้วคนตาบอดจะดูหุ่นได้ยังไง พอการแสดงจบ เราให้เขาจับเลย เพราะฉะนั้นหุ่นพวกนี้ฟังทุกครั้งทีเล่น พวกออทิสติกก็มาอมหัว เราก็กลับมาเขียนใหม่ เด็กตาบอดทำหุ่นฟัง เราคนทำหุ่นก็กลับมาทำหุ่นใหม่ได้อยู่แล้ว”

รายละเอียดเหล่านี้บางคนอาจมองผ่าน แต่ทีมงานตั้งใจทำให้ดีที่สุดจึงไม่อาจจะเลยไปได้

พิธีกร...ผู้นำทางแห่งความสุข

พิธีกร คืออีกหนึ่งคนที่มีบทบาทสำคัญที่ทำให้โครงการ “กอด...” ไปรอด

‘ตุ้ม’ ปิยะนุช เจริญวานิช คือผู้ที่ทำหน้าที่ตลอดทุกการเดินสาย และเธอนี่เองซึ่งเป็นผู้สร้างความสนุกสนานมีชีวิตชีวา แกมช่วยทำให้เด็ก ๆ เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น

“เราต้องทำให้เป็นโครงการที่เข้าถึงเด็ก ๆ ไม่ใช่แค่พูด แต่ต้องปฏิบัติให้เด็ก ๆ ในแต่ละโรงเรียนเห็นภาพ เข้าใจให้เห็นว่าเพื่อนคนพิการก็เป็นคนธรรมดาคนหนึ่ง ไม่ได้แตกต่างกับเรา เราเริ่มด้วยการเปิดประเด็นเรื่องเพื่อนก่อน เพราะเข้าถึงเด็ก ๆ ง่าย ถ้าพูดถึงคนทั่วไป เด็ก ๆ จะไม่เข้าใจเราก็สมมติว่าเพื่อนสนิทเพื่อนที่เรารัก

เกิดอุบัติเหตุ เราต้องเข้าอกเข้าใจและรู้วิธีช่วยเพื่อนเรา
นะ

“ในกิจกรรมเราจะเชิญน้อง ๆ พิกการมาร่วมด้วย
ตอนแรกเราต้องละลายพฤติกรรมก่อน ให้เขาได้เล่นกัน
แล้วจะเปิดใจมากขึ้น เริ่มตั้งแต่ให้เขาสวัสดีกัน ทักทาย
ยิ้มให้กัน สร้างความไว้นือเชื่อใจ จากนั้นจับมือ แล้ว
มาถึงแตะแขน ไคลแมกซ์คือการโอบกอด เพื่อให้เขา
รู้สึกเข้าถึงกันมากขึ้น

“บ้านตุ๊กกะตุ่นเหมือนเป็นตัวเชื่อม เราใช้บอร์ด
นิทรรศการเรื่องราว ความรู้ ยกตัวอย่างความแตกต่าง
บอกให้รู้ว่าจะช่วยเหลืออย่างไร โดยให้เขาารู้สึกว่าถ้า
เป็นเพื่อนสนิทของเราที่พิการ เราจะอยากช่วยเหลือเขา
เพื่อนจะใกล้ชิดตัวเขา เขาจะเข้าใจและยอมรับได้มากกว่า
โดยเฉพาะเรื่องถูกล้อ เราจะถามว่าใครอ้วนที่สุดในห้อง
ให้เขาออกมา เราถามว่าชอบไหมที่ถูกล้อว่าอ้วน พอเขา
บอกว่าไม่ชอบ เราก็จะโยงไปว่าคนพิการก็ไม่ชอบถูกล้อ
เหมือนกัน เราคงไม่ชอบถ้าถูกล้อ ดังนั้นถ้าไปล้อเพื่อน
เพื่อนก็ไม่ชอบ

“เราอาจไม่ได้เห็นว่าจบการแสดงแล้วเด็ก ๆ
เปลี่ยนแปลงความคิดไปมากแค่ไหน แต่เรารู้สึกว่าได้
สร้างพื้นฐานจิตสำนึกบางอย่างลงไปแล้ว จบแล้วเรา
เห็นเด็ก ๆ ขอแลกเบอร์โทรศัพท์กัน มีการขอเรียนรู้
ภาษามือ เด็กสนใจเพื่อนพิการทางหู อยากเปิดใจมี

เพื่อนใหม่ ๆ เรารู้สึกว่าเด็กมีช่องว่างไม่มากหรอก ถ้า
เป็นผู้ใหญ่อาจต้องใช้เวลา เราเน้นย้ำเสมอว่าคนเรามี
โอกาสพิการได้ มันเกิดได้ทุกคน ร่างกายอาจพิการได้ แต่
อย่าให้จิตใจพิการก็แล้วกัน”

การไปเปิดการแสดงแต่ละครั้ง พิธีกรนับเป็นคนสำคัญ
ที่จะช่วยสื่อเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย บางครั้งจะมีล่ามภาษามือ
มาช่วยสื่อสารกับเด็ก ๆ พิกการที่มาร่วมกิจกรรมด้วย

ละครหุ่นกระบอก ...ออกเดินสาย

ทีมงานบ้านตุ๊กกะตุ่นเริ่มต้นการแสดงรอบแรกของพวกเขาที่โรงเรียนวัดป่าประดู่-โรงเรียนปัญญานุกูล จังหวัดระยอง ผลตอบรับในวันนั้นทำให้คนทำงานรู้สึกหายเหนื่อย เด็ก ๆ สะท้อนให้เห็นว่าพวกเขาสนุกและ ‘อิน’ กับละคร ก้าวแรกของบ้านตุ๊กกะตุ่นทำท่าว่าจะไปได้สวย แต่ระหว่างการเดินทางกลับวันนั้นเอง ...ก็มีเหตุการณ์ไม่คาดฝันขึ้น

*หน้าฉากคือความสนุกสนาน แต่หลังจากคือความวุ่นวาย
ทีมงานต้องซ่อมร่วมกันนับเดือน เพื่อให้เข้าใจจังหวะการแสดง
และแสดงอารมณ์ผ่านท่าทางของหุ่นกระบอก*

รถคันหนึ่งของคณะประสบอุบัติเหตุ ฉากสุดอลังการนั้นเสียหายไปเกือบครึ่ง แต่ไม่น่าเสียใจเท่ากับที่ต้องเสียทีมงานไป ๑ ชีวิต ทีมงานผู้ซึ่งเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญและต่อสู้ด้วยกันมาตลอด

แต่ไม่มีใครย้อนเวลากลับไปได้ ดังนั้นเมื่อความสูญเสียผ่านพ้น ทุกชีวิตก็ต้องเดินหน้าต่อ อาจโชคดีที่พวกเขาได้พักฟื้น

ความรู้สึกเมื่อเกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ ทีมงานไปช่วยผู้ประสบภัยน้ำท่วมโดยพักโครงการไว้ก่อนชั่วคราว จนเมื่อวิกฤตทุกอย่างผ่านไป พวกเขาจึงมานั่งทำฉากกันใหม่ จากฉากขนาดใหญ่กว่า ๑๐ เมตร ที่มี ๓ ตอน ก็ปรับลงเหลือ ๔-๕ เมตร มีตอนเดียว ตามงบประมาณที่เหลืออยู่ไม่มาก ส่วนตัวหุ่นละครอยู่บนรถอีกคัน จึงไม่เสียหาย จากนั้นก็ลุกขึ้นมาซ้อมกันอีกครั้ง จนพร้อมและออกเดินสายเปิดการแสดงอีกครั้งไปตามโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วกรุงเทพฯ จากโรงเรียนวัดเจ้ามูล ไปยัง โรงเรียนประชานิเวศน์ โรงเรียนไพฑูริย์ศึกษา โรงเรียนพูนสิน โรงเรียนวัดช่างเหล็ก จนถึง โรงเรียนสารวิทยา

สิ่งที่ได้พบในการแสดงแต่ละรอบ ช่วยบรรเทาความโศกเศร้าได้ไม่น้อย

“ไม่น่าเชื่อว่าเด็กเขาจะกอดกัน ให้เราไปกอดคนข้าง ๆ เรายังไม่กล้า แต่พอไปก็ได้รับการตอบรับจริง ๆ เด็ก ๆ กอดกันกลมเลย ร้องไห้ สงสาร เขาอยากจะช่วย” หนึ่งสะท้อนความรู้สึกที่ได้เห็น

“คนสองกลุ่มที่มีความแตกต่างกันทั้งสมองและร่างกาย แต่สามารถจับมือด้วยกันได้ เราถือว่าประสบความสำเร็จแล้ว จะมีสักกี่คนที่เรากล้าไปจับ บางคนผิวเป็นปุ่มปม ไม่สุนทรีย์ในการมองเห็น แต่เด็ก ๆ ก็จับมือ จูงมือกัน เช็ดน้ำลายให้เด็กออทิสติก ผ่านไป ๒ ชั่วโมงเขากอดกันได้ เขาสงสาร อยากจะช่วยเหลือและสานต่อความเป็นเพื่อนกัน เด็กพิการเมื่อถูกกอดเขาก็มีความสุข เรา รู้สึกว่าประสบความสำเร็จแล้ว”

“บางทีเด็กจากโรงเรียนเอกชนเขาไม่ค่อยได้สัมผัสเรื่องพวกนี้หรอก มาตอนแรกนั่งแยกกันเลย จบกอดกันเป็นเรื่อง-

เป็นราว บางทีความรู้สึกที่รังเกียจหรือกลัวเชื้อโรคพวกนี้มันหายไป เขาคือเพื่อนกัน คุณได้เพื่อนใหม่ แต่จบไปแล้วจะสานต่อหรือเปล่า เราตอบไม่ได้ เรามีหน้าที่แค่กระตุ้นให้เกิดสิ่งที่เราต้องการเท่านั้นเอง”

การทำหุ่นกระบอกจิ้ง คือการจำลองสถานการณ์ให้เด็กปกติ กับเด็กพิการ หาวีรสื่อสารระหว่างกัน

นอกจากละครจะถูกใจ และทำให้เด็ก ๆ ได้สัมผัสถึงความเป็นเพื่อนโดยไม่มี ความแตกต่างด้านร่างกายมาถ่วงกลาง กิจกรรม ‘ทำหุ่นกระบอกจิ้ง’ ที่เขาใช้เป็นเครื่องทดสอบอย่างหนึ่ง ก็สะท้อนถึงผลลัพธ์ในทางที่ดีเช่นกัน

“ร้อยทั้งร้อยให้คนพิการ เป็นเพราะเขาสงสาร แต่ก็มีบ้างที่คนพิการบอกว่าฉันให้เธอ ... บางทีหุ่นออกมาหน้าละ เราก็บอกว่าหุ่นกระบอกตัวนี้มีตัวเดียวในโลก ไม่เหมือนใครเลยนะ และทำระหว่างคุณกับเพื่อนใหม่ของคุณ นี่เป็นการทำร่วมกัน จับมือช่วยกันระบายสี สื่อสารกับเด็กออทิสติกที่พูดกันไม่รู้เรื่องเลย เขาได้ละลายเข้าหากันแล้ว”

พวกเขาเดินสายจนมาถึงรอบสุดท้าย สิ่งที่เกิดขึ้นในรอบนี้ ยิ่งทวีความรู้สึกของทีมงานทุกคน ทำให้ทุกคนบอกตัวเองว่า แม้โครงการนี้จะจบลง แต่พวกเขาต้องทำต่อไป อย่าได้หยุด!

รอบแห่งความหวังและกำลังใจ

รอบสุดท้ายของการแสดงหุ่นกระบอก ‘กอด...’ ตามข้อกำหนดในโครงการ คือที่โรงเรียนราชาวดี จังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นโรงเรียนเด็กพิการ ย่านอำเภอปากเกร็ด ซึ่งจะว่าไปแล้ว ไม่ตรงกับกลุ่มเป้าหมายของพวกเขานัก

บรรยากาศแห่งความสนุกสนาน และเปี่ยมด้วยมิตรภาพ ของเด็ก ๆ คือจุดเริ่มต้นแห่งความเข้าใจระหว่างคนสองกลุ่ม

“เราไม่ได้ตั้งใจว่าจะไป แต่อาจารย์ขอมมา คนพิการทั้งหมด ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมาย แต่เราก็ไป ถือว่าทำบุญ อาจได้ความสุข กลับมาก็คุ้มค่าแล้ว วันนั้นงานเริ่มไป ๕ นาที สักพักเรามองไป เห็นคุณครูเข็นเด็ก ๆ คนพิการจาก ๕ สถาบันในชอยนั้นมาหมดเลย บางคนขยับอะไรไม่ได้เลย นอนมาในรถเข็นก็มี ครูบอกว่า

ได้ยินเสียงลำโพง เด็ก ๆ ก็อยากมาดู เขาร่วมกิจกรรมทุกอย่าง
ดูละคร นั่งทำหุ่นกระบอกจิ๋ว เขาไม่ตีกัน ไม่คุยกัน เด็กพิการ
มีสมาธิในการดูมาก ให้ทำอะไรก็ทำ ตอนที่พระเอกต่อสู้กับหมา
คนพิการเข้าไปช่วย ไอ้ตัวโกงไปกอดคนขาเป๋ เด็ก ๆ ชอบมาก
น้องฟ้าใสเป็นคนพูด เป็นเพื่อนก็อย่ารังแกกันสิ เพลงมันส่ง
มันตอกเข้าไปในใจทุกประโยค... คุณครูบอกว่าชอบคุณจริง ๆ ที่
ทำให้เด็กพิการได้หัวเราะ ได้มีความสุข

“รอบนี้ได้ละลายความเป็นมนุษย์ของเรา อาจารย์เห็นก็
ร้องไห้ ทำให้เรารู้สึกว่าย่ามองตัวเองจะต้องได้อะไร สิ่ง
ที่เราได้ก็คือความสุข เด็กมากอด ขอให้มาอีกนะ เด็กพิการเขา
เอาของขวัญให้เรา มันเป็นรูปภาพปะติดที่ละมาก แต่เขาตั้งใจ
ทำให้เรา อาจไม่สวยแต่มาจากใจจริงของเขาเลย มันเป็นที่
น่ารักมาก พอได้เห็นสิ่งเหล่านี้ก็เป็นกำลังใจให้เราทำต่อไป
ไม่อยากหยุด”

ไม่เพียงเท่านั้น มันยังเป็นการสืบทอดมรดกใจหุ่นกระบอก-
ไทยในทางอ้อม ครูหลายคนบอกว่าเด็ก ๆ ที่ได้ชมหุ่นกระบอก
‘กอด...’ ของคณะบ้านตุ๊กกะตุ่น แล้วประทับใจ ก็เริ่มต้นตั้งคณะ
หุ่นกระบอกของตัวเอง และเล่าเรื่องที่พวกเขาอยากเล่า เช่น
มีการตั้งชมรมหุ่นกระบอกโรงเรียนพูนศิลป์ศึกษาตุ๊กกะตุ่น เด็ก ๆ
ไปขอทุนจากบริษัทน้ำมันบางจากที่อยู่ใกล้ ๆ และขอมาเรียน
การเชิดหุ่น

เช่นเดียวกับ **วิศรุต วิชาญ** นักเรียนชั้น ม.๓ โรงเรียน
ไพฑูริย์ศึกษา เล่าประสบการณ์การเข้าร่วมกิจกรรมนี้ว่า

“ได้เจอกับเพื่อนสนิทที่โรงเรียนราชวินิตครับ ตอนแรก
คิดว่าจะคุยกับเขาเรื่องเธอ จะลำบากไหม พอมาคุยกันจริง ๆ

ก็พบว่าเขาสื่อสารกับเราได้ อาจจะลำบากนิดหน่อย แต่ก็ไม่ยาก
มาก เขาจะพูดไม่ชัด เราก็ขอให้เขาพูดอีกที ก็คุยเล่นถามว่า
เป็นอย่างไรบ้าง เพื่อนที่มาก็คือน้องประณม เขาก็นิสัยดี พอคุ
ยกันได้ก็เหมือนเราได้เพื่อนใหม่ สุดท้ายก็เป็นเพื่อนกัน ผมรู้สึก
ว่าเขาไม่ได้ต่างจากเรา เหมือนคนปกติทั่วไป เพียงแต่เขาอาจ
ไม่ได้รับโอกาสจากสังคมเท่ากับเรา อาจจะไม่เท่าเทียมกัน
พอมีประสบการณ์แล้ว ได้สื่อสารกัน พอเจอต่อไปก็คิดว่าไม่ใช่
เรื่องหนักหนาแล้วครับ

ทีมงานมีข้อกำหนดว่าการออกไปแสดงแต่ละครั้งต้อง
มีเด็กนักเรียนที่มาชมจำนวนไม่น้อยกว่า 300 คน เพื่อให้
การสื่อสารคุ้มค่า เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายกลุ่มใหญ่

“ผมรู้สึกว่าเป็นกิจกรรมที่สนุก ได้ความรู้ ได้ฝึกทำหุ่น-
กระบอกด้วย ได้ให้โอกาสคนพิการ ฉากสรุปเราก็เข้าใจว่า
คนพิการก็เป็นคนอีกกลุ่มที่ไม่ต่างจากเรา คนกลุ่มนี้มีคุณค่า
เหมือนกับเรา พอถึงตอนทำหุ่นกระบอกเขาอาจจะระบายสี
หน้าหุ่นเลอะเทอะหน่อย แต่ก็ไม่ใช่ปัญหาอะไรมาครับ

“เวลาเรากอดกัน มันเหมือนเป็นการแสดงมิตรภาพ ผมไม่ได้รู้สึกถึงเกียจเพื่อนเลย เราเป็นเพื่อนกัน พอโครงการจบ บางทีก็คิดถึงพวกเขาเหมือนกัน เป็นโครงการที่ดีครับ อยากให้มีเดือนละครึ่ง เพื่อนอีกห้องที่เขาประทับใจก็เอาไปทำเป็นหุ่นกระบอกเล่นเอง แต่งเรื่องราว ทำฉากเอง เล่นในงานโรงเรียนด้วย”

ความเปลี่ยนแปลงนั้นไม่เพียงเกิดกับผู้ชม แต่ยังเกิดกับตัวคนทำด้วย โดยเฉพาะหนึ่ง ที่ความรู้สึกด้านลบต่อคนพิการที่มีอยู่ในใจ บัดนี้ได้สูญสลาย กลายเป็นความเข้าใจที่ลึกซึ้งขึ้น

“เราที่เคยมีทัศนคติที่ไม่ดี พอทำไปแล้วได้เจอกับปัญหาต่าง ๆ มันทำให้ความรู้สึกเราดีขึ้น เริ่มเข้าใจว่าคนปกติและคนพิการ มีทั้งคนที่ดีและไม่ดี บางคนเจอคนพิการที่น่ารักมาก บางคนเจอคนไม่ดี ทั้งนี้เชื่อว่าทุกคนต้องเกิดจากความสงสารก่อน ต้องยอมรับว่ามันเกิดจากความสงสารแล้วอยากจะเข้าไปช่วย แต่ต้องเข้าไปช่วยอย่างถูกวิธี เป็นมิตร แล้วจะได้สิ่งดี ๆ กลับคืนมา”

ทุกวันนี้แม้โครงการจบลงแล้ว แต่พวกเขายังเดินสายมอบความเข้าใจและความรักความอบอุ่นระหว่างเด็กปกติกับเด็กพิการ ไม่ว่าจะไปแสดงตามการเชิญของโรงเรียน หรือออกเดินสายแสดงตามถนนคนเดิน-อีเว้นต์งานศิลปะ แม้หลายครั้งไม่ได้ค่าจ้างอะไรเลย แต่พวกเขา ก็มีมีความสุขที่ได้เห็นเด็ก ๆ สนุกกับละคร และเข้าใจเพื่อนคนพิการมากขึ้น

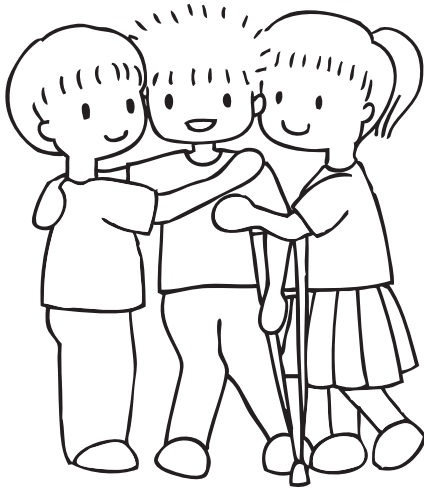
ทีมงานบ้านตุ๊กกะตุ่นหวังเพียงว่า ประกายแห่งมิตรภาพในวันนี้ จะส่งต่อให้เด็ก ๆ เติบโตเป็นเพื่อนที่ดีของคนพิการในวันข้างหน้า...

ไม่ต้องสื่อกระแสหลัก ก็สำเร็จได้

ในฐานะของคนทำสื่อทางเลือก หนึ่งในเชื่อมั่นว่าสื่อทางเลือกก็สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคมได้

“การสื่อสารกับคนพิการ หรือสื่อสารให้คนปกติเข้าใจคนพิการ ไม่จำเป็นต้องใช้สื่อกระแสหลัก บางคนอาจไม่คิดว่าหุ่นกระบอกไทยสื่อสารประเด็นสังคมได้ แต่เราคิดว่าการที่เราทั้งคู่ ๒ คนก็เป็นการสื่อสารอย่างหนึ่ง ถ้าคุณเข้าใจ ถ้าคุณเชื่อ ก็เป็นการสื่อสารที่ประสบความสำเร็จแล้ว ฉะนั้นอย่าคิดอะไรใหญ่โต ว่าต้องเป็นสื่อกระแสหลักจึงสำเร็จ ต้องออกโทรทัศน์ ออกวิทยุเท่านั้น ต้องพิมพ์โปสเตอร์เป็นหมื่น ๆ แผ่น หรือไปแสดงที่โรงเรียนแล้วต้องมีคอนเสิร์ตมาเล่น มีนักข่าวมาทำข่าว เพราะมันยากเกินไป ลงทุนสูงไป

“แค่คุณหาวิธีบอกให้เขาเชื่อคุณก็จบแล้ว สำคัญเลย ว่าต้องทำแบบจริงใจ เงินเป็นคำตอบสุดท้าย สื่อหลายสื่อไม่ต้องใช้เงินก็ได้ ใช้แค่จิตอาสา คุณอาจเสียค่ารถนิดหน่อย แต่คุณสื่อสารสำเร็จ แคมป์ได้รับคำขอบคุณ นั่นก็เป็นของขวัญแล้ว”

'ครอบครัวเดียวกัน We are Family. Love Together' หุ่นดินน้ำมัน ออกสื่อสารสู่โลกกว้าง

หากโครงการหุ่นกระบอก 'กอด' เป็นการสื่อสารเรื่อง
ความพิการไปยังกลุ่มเป้าหมายโดยตรง โดยมีรูปภาพของ

ละครหุ่น เป็นต้น 'ลูกกระสุน' ฟุ้งตรงเข้าไปตราตรึงในหัวใจ
ของเด็ก ๆ

การหุ่นดินน้ำมัน 'ครอบครัวเดียวกัน- We Are Family.
Love Together' แสนน่ารัก ๘ เรื่อง จากผู้ผลิตทีมเดียวกัน
ก็คงเหมือน 'พลู' ที่ยิ่งขึ้นไปบนท้องฟ้า เปล่งประกายเจิดจ้า
บอกเล่าเรื่องราวให้คนจำนวนมากได้เห็น แม้สว่างไสวเพียง
ชั่วแวบ แต่อาจประทับลงในความทรงจำผู้ชมไปอีกแสนนาน...

การสื่อสารเรื่องความพิการกับคนปกตินั้น นอกจากสื่อสาร
เชิงลึกแล้ว อีกวิธีที่สำคัญไม่แพ้กัน คือการสื่อสารในวงกว้าง
...หนึ่ง เจ้าของบ้านตุ๊กกะตุ่นคนเดิม คิดคำนึงถึงเรื่องนี้ด้วย
ดังนั้นหลังจากโครงการ 'กอด' เริ่มต้นขึ้น เขาจึงมองหาวิธีการ
สื่อสารอื่น ที่สามารถสร้างความเข้าใจเรื่องความพิการไปสู่
วงกว้าง และที่สำคัญคือเป็นวิธีที่ยังทำได้เมื่อคำนึงถึงกรอบ
เวลา และจำนวนทีมงานที่ต้องลงพื้นที่ทำโครงการหุ่นกระบอก
'กอด' ไปพร้อมกัน

“เราคิดว่าจะทำยังไงให้ประชาชนรู้สึกในวงกว้าง ...คิดไปมา
คำตอบก็หนีไม่พ้น โทรทัศน์ วิทยุ”

หนึ่ง ฟันธงในใจ – “มีทางเดียวคือต้องเดินเข้าหาสื่อหลัก”
และนั่น... คือจุดเริ่มต้นของแอนิเมชันดินน้ำมันแสนน่ารัก
ทั้ง ๘ เรื่อง!

เดินเข้าหาสื่อหลัก

คนทำสื่อรู้ว่า ข้อดีของการเผยแพร่ทางสื่อกระแสหลัก
เช่น วิทยุโทรทัศน์ คือสามารถกระจายการรับรู้ไปสู่ผู้ชมจำนวน
นับหมื่นนับแสนนับล้านคน ซึ่งถือเป็น ‘พลังของสื่อมวลชน’
แต่อุปสรรคอันใหญ่หลวงคือ อัตราค่าโฆษณาเผยแพร่ที่มีราคา
สูงเกินที่คนทำสื่อจะน้อยจะเอื้อมถึง

ปัจจุบันค่าโฆษณาโทรทัศน์ตอนาที โดยเฉลี่ยราคาเริ่มต้น
ที่หลักแสน ยิ่งหากเป็นโฆษณาในช่วง ‘ไพรม์ไทม์’ ที่คนดูเยอะ
เช่น ช่วงละครหลังข่าว หรือรายการยอดฮิต ราคาจะยิ่งแพง
ขึ้นไปอีกเกือบเท่าตัว ดังนั้นแม้หนึ่งจะติดสินใจเข้าหาสื่อหลัก
แต่เมื่อพิจารณาเงินที่รับมาจาก สสพ. เพียงโครงการละ
๓๐๐,๐๐๐ บาท เขาคิดว่าทุ่มลงไปแล้วคงออกอากาศได้ไม่กี่
นาที ยังไม่นับรวมต้นทุนค่าผลิตที่ต้องบวกรวมด้วย มองไปทาง
ไหนก็ไม่เห็นความคุ้มค่า

ถ้าเปรียบเป็นการเดินหน้า ก็ต้องบอกว่าทั้งเหนื่อย เสียเวลา
ขาดทุน ฝืนทำไปก็เหนื่อยเปล่า

...แต่ในเขาวงกตอันวุ่นวาย ย่อมต้องมีทางออกสักทางเสมอ...
เจ้าของบ้านตุ๊กกะตุ่นคิดวนไปมาหลายตลบ หาวิธีที่จะสามารถ
ทำงานได้ภายในงบ ไม่ต้องใช้การจัดการมาก และที่สำคัญคือ
ยังตรงสู่วงกว้างได้ดังที่ตั้งใจ

แวบหนึ่งเขาคิดถึงตัวการ์ตูน โผล่ออกมาโลดแล่นบนจอ
ซั้วแวบ ก่อนเริ่มรายการใหม่

หนึ่งออกแบบตัวละครต่างๆ ก็ใช้ในแอนิเมชัน
ให้ดูน่ารัก สีสันสดใส เพื่อให้เกิดความรู้สึก
ด้านบวกกับคนพิการ

‘Interlude’ – หนึ่งพบคำตอบที่เขารอคอย

ทุกคนคงเคยดูโทรทัศน์แล้วได้เห็นการ์ตูนค้นรายการ
ดังกล่าว ภาษาวงการโทรทัศน์เรียกว่า ‘Interlude’ ซึ่งเหมือน
เป็นการค้นฉากเปลี่ยนอารมณ์ รายการลักษณะนี้ ส่วนมาก
เจ้าของช่องจะเป็นผู้ผลิตเอง หรือจ้างบริษัทอื่นผลิต หนึ่งมอง
ว่าตรงนี้เป็น ‘โอกาส’ ที่โครงการของเขาจะสอดแทรกเข้าไปได้

“เราเคยดูช่อง ๗ สี พอมีสโลแกน ช่อง ๗ สี ทีวีเพื่อคุณ
จะมีตัวการ์ตูนเล็ก ๆ ประมาณ ๗-๘ วินาที เราคิดว่ามันน่าสนใจ
เราน่าจะทำสื่ออะไรสัก ๗-๘ วินาที แล้วทำให้ช่องไปใช้ได้เลย
เพราะเราไม่มีตังค์ซื้อเวลา ถ้าเราทำการ์ตูนแล้วแจกไปตามช่อง

ต่าง ๆ ให้สามารถเปิดออนแอร์ได้เลย อาจจะมีโลโก้ของ สสพ. ไปด้วย คงจะดีกับทุกฝ่าย”

ข้อเสนอแบบนี้บางทีเรียกว่า ‘Win-Win Solution’ คือเป็นข้อเสนอที่ได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย สถานีได้รายการโดยไม่ต้องออกเงินและออกแรงผลิต ผู้จัดทำได้เผยแพร่โดยไม่เสียค่าโฆษณา สถานีจึงน่าจะรับฟังมากกว่าการขอความอนุเคราะห์เวลาเพียงอย่างเดียว หากเปรียบก็คือการเดินเข้าไปหาโดยมีข้อต่อรองที่ดี

นอกจากสื่อโทรทัศน์ หนึ่งยังนึกไปถึงสื่อใหม่ที่เกิดขึ้นไม่กี่ปีมานี้ อย่างภาพยนตร์โฆษณาที่ฉายบนรถไฟฟ้าและรถเมล์ที่แต่ละวันมีผู้ชมนับหมื่นคนเช่นกัน แต่เนื้อหาเน้นทางโฆษณาสินค้า หรือเป็นมิวสิกวิดีโอของค่ายเพลง ฉายวนซ้ำไปมา นี่อาจเป็นอีกช่องทางที่เขาจะรุกเข้าไปได้ด้วยกลยุทธ์ Win-Win เช่นเดียวกัน

“เรานึกไปถึงการขนส่งมวลชน คือรถเมล์ รถไฟฟ้า BTS และรถไฟใต้ดิน MRT ๓ กลุ่มนี้ เรามีเรื่องที่ทำให้คนพิการด้วยเช่นกัน เช่น MRT มีลิฟต์ให้คนพิการ BTS มีราวให้รถวีลแชร์ได้ยึด ขสมก. ก็เกี่ยวกับการเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ที่นั่งให้กับคนพิการทั้ง ๓ องค์กรเขาก็มีสื่อของตัวเอง ในรถไฟฟ้ามีจอฉายโฆษณา รถเมล์บางสายก็มีเหมือนกัน เขาน่าจะยินดีที่มีคนทำสื่อประชาสัมพันธ์ว่าองค์กรเขาได้ทำอะไรให้กับคนพิการบ้าง เราจึงคิดจะทำ Interlude ตรงนี้ด้วย”

เมื่อเห็นหนทางข้างหน้าเปิดกว้าง... หนึ่งพยายามขีดวงเป้าหมายให้แคบลงเพื่อกำหนดแนวทางการทำงานให้ชัดเจน ความตั้งใจแรกเขาต้องการเผยแพร่ออกสู่วงกว้างที่สุด จึงคิด

จะทำ Interlude ให้ทุกช่อง ช่องละตอน แต่เมื่อทบทวนถึงธรรมชาติของสื่อโทรทัศน์ ที่มีการแข่งขัน การเปรียบเทียบกัน คงไม่มีช่องไหนอยากให้รายการของตนเหมือนช่องอื่น หนึ่งจึงตัดสินใจเลือกช่องเดียวแต่ทำให้หลายตอน ซึ่งควรจะเป็นช่องที่เน้นประเด็นสังคม และมีโอกาสออกอากาศให้มากที่สุด เขาเลือกสถานีของประชาชน...

“ไทยพีบีเอสน่าจะง่ายที่สุด เพราะเป็นสถานีเพื่อสาธารณะ เป็นสื่อสังคม ถ้าเขาได้ทั้งกระบิไปน่าจะตอบโจทย์ทั้งเขาและเรา ก็เลยแทงไปที่ ไทยพีบีเอส น่าสนใจว่าจะทำ Interlude เรื่องคนพิการให้ เขาก็ยินดีเลย”

หลังยื่นเรื่องไปที่สถานีโทรทัศน์ทีวีไทย ในไม่ช้าก็ทราบข่าวดีว่าทางช่องเปิดไฟเขียว เช่นเดียวกับองค์การขนส่งมวลชน ทั้งสามที่ยินดีให้ผลิตเช่นกัน ...สรุปแล้วบ้านตุ๊กกะตุ่นทำโครงการ Interlude ให้ไทยพีบีเอส ๕ ตอน และองค์การขนส่ง ทั้ง ๓ แห่งอีกอย่างละตอน รวมทั้งหมด ๘ ตอน

...งานใหญ่กำลังจะเริ่มขึ้นแล้ว

หุ่นดินน้ำมันมีชีวิต

ถ้าเปรียบเทียบการสื่อสารวงกว้างเป็นเหมือน ‘พลุ’ อย่างที่ได้กล่าวไป พลุลูกนี้จะประทับใจในความทรงจำของผู้คนได้ ก็ต่อเมื่อมันเปล่งประกายสว่างไสว สวยงาม และน่าจดจำ

ด้วยเหตุผลเดียวกัน หนึ่งจึงอยากนำเทคนิคแปลกใหม่มาเล่าเรื่องคนพิการให้น่าสนใจยิ่งขึ้น

“Interlude ควรจะเป็นอะไรที่แตกต่าง การ์ตูน ๒ มิติ คนก็ทำเยอะแล้ว ๓ มิติก็มีเยอะ เราเลยคิดถึง Stop Motion เพราะเป็นสื่อที่ทุกคนอยากจะทำแต่ต้นทุนสูง ทำยาก ยิ่งด้วยเวลา ๘-๙ วินาที จะสื่อความหมายอย่างไร ที่สำคัญมันแตกต่าง และเราก็มีประสบการณ์ทำ Stop Motion ที่เป็น Clay Animation มาแล้ว ในเรื่องน้ำมันดะลูมิตินะมิราช เป็นเรื่องยาวที่เคยออนแอร์จบไป ดังนั้นเป็นหุ่นดินน้ำมันก็เข้าทาง เราก็จะได้ผลงานแอนิเมชันอีกชิ้นเป็นของเราด้วย”

ตัวละครต่างๆ บินจากดินน้ำมัน โดยนำมาต่อกับข้อต่อ
ทำให้สามารถเคลื่อนไหวได้สมจริง

บ้านตุ๊กกะตุ่น มีประสบการณ์การทำแอนิเมชันเป็นทุนเดิมหนึ่ง – เจ้าของบ้าน ก็เคยคว้ารางวัลชนะเลิศแอนิเมชัน ประเภท Stop Motion จาก Thailand Animation & Multimedia Awards มาแล้ว แถมประสบการณ์กว่า ๑๐ ปี ที่เขาเคยคร่ำ-หาวต่ออยู่ในวงการโฆษณา มา ก็ช่วยให้มันใจระดับหนึ่งว่าจะปลุกปั้น Stop Motion เรื่องนี้ได้ตลอดรอดฝั่ง

Stop Motion ในที่นี้ เป็นวิธีการทำแอนิเมชันประเภทหนึ่ง ซึ่งต่างจากแอนิเมชันประเภทอื่นตรงวิธีการถ่ายทำซึ่งจะไม่ได้วาดภาพหรือใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ทำให้เกิดการเคลื่อนไหว แต่จะใช้การถ่ายภาพนิ่งทีละภาพ โดยใช้มือขยับตัวแบบที่อยู่ในภาพไปทีละนิด เมื่อนำภาพถ่ายมาเรียงต่อกัน จึงเห็นเหมือนสิ่งที่อยู่ในภาพค่อย ๆ เคลื่อนไหว อาจดูไม่ได้สิ้นไหลเท่าการทำแอนิเมชันด้วยวิธีอื่น แต่ก็เป็นเสน่ห์ของแอนิเมชันประเภทนี้ Stop Motion ยังแบ่งได้อีกเป็น Paper Animation หรือ แอนิเมชันหุ่นกระดาษ Puppet Animation หรือ แอนิเมชันหุ่นเชิด และ Clay Animation หรือ แอนิเมชันดินน้ำมัน ซึ่งประเภทหลังสุดคือแอนิเมชันที่หนึ่งต้องการจะทำในโครงการ ตัวอย่างของ Clay Animation ที่คนส่วนใหญ่น่าจะรู้จักคือ ภาพยนตร์เรื่อง Chicken Run ที่เคยโด่งดังไปทั่วโลกเมื่อหลายปีก่อน

“เสน่ห์ของ Stop Motion อยู่ที่มันกระตุก ๆ นี่แหละ ถ้าคุณอยากให้มันเคลื่อนไหวเนียนเหมือนคนมาก คุณก็ไปถ่ายคนสิ แต่แบบนี้มันมีเสน่ห์ของมัน อย่าง 3D มีคนพยายามจะทำให้เหมือนคนมากที่สุด เราบอกจะทำทำไม การ์ตูนก็คือการ์ตูน จะหัวโตตัวเล็กก็ว่ากันไปตามจินตนาการ แอนิเมชันควรเป็นตัวเสริมให้งานจินตนาการเกิดขึ้นจริง อย่าง ภาพยนตร์ Narnia หรือ Pirates of the Caribbean ขณะที่ Clay Animation ถ้าเห็นรอนี้ตามใบหน้าถือว่าเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่ง ไม่เหมือนใคร”

การนำแอนิเมชันดินน้ำมันมาใช้สื่อสารความเข้าใจเกี่ยวกับความพิการ นอกจากจะเป็นการเล่าเรื่องที่แปลกใหม่ดึงดูดใจ

ผู้ชมแล้ว หนึ่งในคิดว่าเทคนิค Clay Animation ยังมีข้อดีสำคัญ
อีก ๒ ประการ ที่ช่วยทำให้การสื่อสารครั้งนี้เปี่ยมประสิทธิภาพ
ยิ่งขึ้น

“ข้อดีข้อแรกคือมันช่วยทำเนื้อหาเบาลง ถ้าเป็นคนจริง
ปัญหาแรกที่เกิดขึ้นคือ คนที่จะมาเป็นพิธีเซ็นเตอร์ของ
คนพิการมันจะไม่มี ความ ‘น่ารัก’ เท่าไร คำว่าน่ารัก คือดูแล้วไม่
รังเกียจ ไม่ท้อใจ จะมีคนแบบนี้สักกี่คน ถ้าอย่างพิธีกรรายการ
ล้อเล่นโลก ที่เขายังมีความสุขแม้ร่างกายพิการ นี่ใช่ ดูแล้วเรา
ไม่ท้อใจ แต่คงยากถ้าต้องหาคนแบบนี้ให้ได้ทั้งหมด

อุปกรณ์ประกอบจากทุกอย่างต้องทำอย่าง
ประณีต สมส่วน เพื่อให้งานออกมาดูสมจริง

“หลายเรื่องใน ๘ เรื่องมีคนพิการที่ตาบอด ถ้าเขาต้อง
ถอดแว่น บางคนอาจจะกลัวแล้วนะ นี่เราพูดจากความเป็นจริง
บางคนอาจจะตาเหลือก แต่ถ้าต้องใส่แว่นถ่ายทำก็อาจจะสื่อ
ได้ไม่ชัดเจน แต่พอเป็นการตลก ไม่ว่าจะเป็นเทคนิคใด ๆ ทำให้
ดูเบาลง และทำให้บางอย่างที่ไม่น่ารักดูกลับน่ารักขึ้น หรืออย่าง

เด็กออทิสติก ที่เขาอาจจะน่ารักก็ยังไม่น่ารัก เราก็เลยทำให้
มันเป็นการตลกพูดอ้อแอ้ ๆ ดูน่ารัก ดังนั้นการไม่ใช่คนจริงมัน
สามารถหลีกเลี่ยงกรณีที่ไม่น่ารัก และทำให้ดูน่ารักขึ้นได้ แต่
อาจมีจุดต้อยตรงที่ไม่สามารถสื่ออารมณ์ได้เท่ากับคนจริง
แสดง”

ถามว่าความ ‘น่ารักน่าดู’ นั้นจำเป็นในงานโฆษณาขนาด-
ไหน คงต้องชวนพิจารณาถึงกลุ่มผู้รับสารจากจอโทรทัศน์ที่
เป็นคนหลากหลายช่วงวัย ฐานะ ระดับการศึกษา ซึ่งตัวโฆษณา
ไม่อาจจะอธิบายทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งกับคนทุกกลุ่มได้
ภายในเวลาไม่กี่วินาที ดังนั้นการทำให้ ‘น่ารักน่าดู’ จึงเข้าถึง
ทุกกลุ่มได้ง่ายและรวดเร็วที่สุด ทั้งความน่ารักด้านภาพและ
เนื้อหาเชิงบวก ก็จะทำให้ผู้ชมประทับใจและรู้สึกดีกับเนื้อหา

“ข้อดีอีกอย่างคือ ถ้าต้องถ่ายทำในรถไฟฟ้ามันเป็นเรื่อง
ยาก เพราะมันต้องถ่ายทำนอกเวลา ค่าเช่าสถานที่ ค่าไฟและ
ค่ากล้องค่าทีมงานนับสิบคนมีค่าใช้จ่ายสูงมากด้วยงบประมาณ
ที่เรามี ถ้าถ่ายทำจริงยังได้ไม่ถึงครึ่งเรื่องเลย

“ดังนั้นการทำ Stop Motion จึงเป็นคำตอบที่ดีที่สุดสำหรับ
งบประมาณขนาดนี้” หนึ่งสรุป

ภารกิจ ๘ วินาที - เข้าใจ!

หลังพบช่องทางที่จะสื่อสาร และเลือกเฟ้นเทคนิคเล่าเรื่อง
ที่เหมาะสมได้แล้ว หนึ่งกลับมาถามตัวเองว่า อยากจะเล่า
‘เรื่องราว’ อะไร

โจทย์กว้าง ๆ คือเรื่องผู้พิการ แต่ควรจะนำเสนอแง่มุมไหนถึงโดนใจ และเกิดประโยชน์มากที่สุดกับกลุ่มผู้รับสารจากหน้าจอโทรทัศน์ ซึ่งเป็นคนธรรมดาสามัญทั้งสังคม ที่ต่างเพศ ต่างช่วงวัย ต่างระดับการศึกษาและฐานะ... เขาคิดไปถึงสถานการณ์ในชีวิตประจำวันที่เราเจอกับคนพิการออกมาใช้ชีวิตร่วมกับคนปกติ ทั้งบนท้องถนน รถเมล์ รถไฟฟ้า คนพิการเหล่านี้ต้องการความช่วยเหลือเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่บางครั้งคนปกติก็ไม่ว่าควรช่วยเหลือไหม และต้องช่วยเหลืออย่างไร บางครั้งถึงกับทำตัวไม่ถูก

*‘น้องอ้อม’ ตัวละครสำคัญของเรื่อง
เป็นตัวแทนของคนมีจิตอาสาอยากช่วยเหลือคนพิการ*

ครั้งหนึ่งเขาเคยเข้าไปจู๋มมือพาคนตาบอดเดินด้วยความหวังดี แต่คนตาบอดกลับตกใจที่ใครก็ไม่รู้มาจับมือ ตะโกนคำทอเขายกใหญ่ ทำให้หนึ่งเสียความรู้สึก และรู้สึกไม่ดีกับคนพิการอยู่นาน ภายหลังจึงเข้าใจว่าเป็นเพราะไม่รู้วิธีการช่วยเหลือ ด้วยเหตุนี้ หนึ่งจึงอยากจะทำถึงวิธีการสื่อสาร และ

การช่วยเหลือคนพิการอย่างถูกวิธี เพื่อ ‘สร้างความเข้าใจ’ ซึ่งจะทำให้คนปกติกับคนพิการอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างราบรื่น มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้กัน โดยไม่เจอประสบการณ์ร้าย ๆ อย่างเขา

“หลัง ๆ เราเห็นรายการที่เกี่ยวกับคนพิการ อย่าง Blind Date หรือ ล้อเล่นโลก มีโอกาสได้เผยแพร่ในวงกว้างมากขึ้น พิธีกรรายการล้อเล่นโลกก็เกิดเลย คนดูก็เริ่มเข้าใจคนพิการมากขึ้น ขณะที่บางรายการนำเสนอว่าคนพิการเศร้า รันทด เต็มใจต้องตายจาก มันเป็นการสร้างความรู้สึกว่าเราต้องช่วยเหลือเขา ต้องบริจาคเงิน อยากถามว่าแล้วเข้าใจกันมากขึ้นไหม อาจจะมีแค่ช่วงเวลานั้นที่เขาอิน แต่พอข้ามสัปดาห์เขาลืมแล้ว

“เราจึงอยากทำหน้าที่ให้คนพิการ และคนปกติในสังคมได้รับรู้ว่า ในสังคมเราทำอะไรให้คนพิการได้บ้าง ในเนื้อหาจึงบอกวิธีปฏิบัติต่อคนพิการ ทั้งการสื่อสารและการช่วยเหลือ และบอกว่าสังคมทำอะไรให้คนพิการ เช่น BTS MRT เราไม่ได้ลืมคุณนะ เราสื่อสารกันได้ ช่วยเหลือกันได้ เราก็อยู่ร่วมกันได้ เหมือนเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน”

นั่นคือที่มาของโครงการการรณรงค์เพื่อบอกวิธีง่าย ๆ ที่จะสื่อสารและช่วยเหลือคนพิการได้จริง ที่ชื่อ **‘ครอบครัวเดียวกัน We Are Family. Love Together’**

เจ้าของบ้านตุ๊กกะตุ้นดีใจที่เรื่องราวทั้ง ๘ เรื่อง โดยเน้นการช่วยเหลือที่พบเจอจริงในชีวิตประจำวัน และสามารถปฏิบัติได้ง่ายและได้ผล เขาแบ่งเรื่องออกเป็น ๑. หนังสือเสียง เพื่อบอกเล่าช่วยเหลือคนตาบอด ๒. อักษรเบรลล์ อธิบายการสื่อสารกับคนตาบอด ๓. เพื่อนกันระหว่างเด็กออทิสติกกับ

เด็กธรรมดา สื่อถึงการยอมรับความต่างและการอยู่ด้วยกัน ระหว่างคนปกติกับคนออทิสติก ๔. ช่วยเหลือคนพิการทางสายตาด้วยการแตะหลังแขน เพื่อไม่ให้เขาตระหนกตกใจ และ ๕. การเจรจากับคนเป็นใบ้ เพื่อบอกให้ใช้วิธีเขียนสื่อสารกับ ผู้บกพร่องทางการได้ยิน

ส่วนอีก ๓ ตอนนั้นทำให้สอดคล้องกับองค์กรเจ้าของงาน คือ BTS นำเสนอการช่วยเหลือคนพิการโดยใช้ที่ยีตริลวีลแชร์ MRT เสนอการใช้ลิฟต์สำหรับคนพิการ และ ขสมก. เสนอเรื่องการเอื้อเฟื้อที่นั่งให้กับคนพิการ

หนึ่งตัวละครตัวหนึ่งขึ้นมา คือ ‘น้องอ้อม’ เธอเป็นหญิงสาวผู้มีจิตใจอารี มีจิตอาสา ชอบช่วยเหลือคนอื่น คนดูจะเห็นเธอปรากฏอยู่เกือบทุกเรื่อง เช่นในตอนคนตาบอด เธอมาช่วยแตะหลังแขน ตอนอยู่บนรถไฟฟ้า เธอมาช่วยเข็นรถคนพิการไปเกี่ยวกับที่ยีตริล น้องอ้อมจะเป็นผู้อธิบายการช่วยเหลือคนพิการด้วยวิธีต่างๆ

ด้วยเวลาจำกัดเพียง 8-9 วินาที
ทำให้ต้องสื่อสารอย่างกระชับและชัดเจน

ข้อมูลทั้งวิธีการช่วยเหลือ การปฏิบัติตนกับคนพิการ เขา นำมาจากที่เคยใช้กับโครงการหุ่นกระบอก เพียงแต่ ‘เปลี่ยนวิธีเล่า’ โดยหยิบมาใส่ปากตัวละคร สร้างฉากและเรื่องราวสั้น ๆ ก่อนจะสรุปบทท้าย ที่สำคัญต้องทำให้คนดูเข้าใจเรื่องราว และประทับใจเมื่อจบ

“อย่างตอนหนึ่ง คนเป็นใบ้พยายามใช้ภาษามือ แต่น้องอ้อมไม่เข้าใจ ทำยังไงดี ก็เห็นที่ป้ายเขียนว่าผมเป็นใบ้ ก็เลยปิ้งมีหลอดไฟขึ้นมา ถ้าอ่านได้ อย่างนั้นใช้วิธีเขียนดีกว่า ตอนจบก็ขึ้นสรุปว่าคนเป็นใบ้ ถ้าอ่านออกเขียนได้ สื่อสารกันได้ค่ะ ก็จบเลย หรืออีกตอน คนตาบอดเดินอยู่ น้องอ้อมจะเข้าไปช่วย แต่ไปจับมือเลยเขาก็ตกใจ สายหวัร้อว๊ว ภาพตัดมา น้องอ้อมปิ้ง เพิ่งอ่านมาว่าเขาให้แตะหลังแขน ก็แตะหลังแขนแล้วจูงมือโลโก้ขึ้นพร้อมคำว่า ช่วยเหลือคนพิการทางสายตาด้วยการบอก และแตะหลังแขน เป็นคำสั้น ๆ จบด้วยโลโก้ของไทยพีบีเอส และ สสพ. ประมาณ ๘-๑๐ วินาที

“เราพยายามเขียนให้ฉากเดียวจบ เหตุการณ์เดียวจบ เพราะมีเวลาจำกัดมาก มันง่ายตรงที่ไม่ต้องทำฉากมาก ไม่ต้องเปลี่ยนมุมกล้องมาก แต่ยากตรงที่จะทำยังไงให้เล่าเนื้อหาทั้งหมดให้เข้าใจใน ๗-๘ วินาที”

เพื่อแก้ปัญหานี้เขาจึงพยายามเล่าเรื่องให้กระชับและสื่อสารออกมาชัดเจนที่สุด หลังจากเกลือบทจนพอใจแล้ว เริ่มวาด Shooting Board แตกรายละเอียดทุกชิ้น (Scence) ที่จะเกิดขึ้นในภาพยนตร์แอนิเมชั่น เพื่อให้สามารถวางแผนการกำกับได้ง่ายขึ้น เหมือนเป็นผังทางเสื่อกำหนดทิศทางการถ่ายทำ

ไม่มีใครรู้ว่าภารกิจเล่าเรื่องให้คนเข้าใจใน ๗-๘ วินาที นี่จะออกมาดีหรือไม่...ต้องรอวันลงมือทำจริงแล้วทุกอย่างจะค่อย ๆ ชัดเจนขึ้นเอง

เริ่มต้นลงมือถ่ายทำ

งานวางแผนบนหน้ากระดาษเสร็จสิ้นลง ทีมงานบ้านตุ๊กกะตุ่นก็เริ่มลงมือปฏิบัติจริง

หากสิ่งสำคัญในการทำภาพยนตร์ คือการคัดเลือกนักแสดงที่เหมาะสมกับบทบาท มีรูปร่างหน้าตาดีดึงดูด แสดงได้สั่นไหวเป็นธรรมชาติ เช่นเดียวกัน สิ่งสำคัญในการทำ Stop Motion ‘ครอบครัวเดียวกัน...’ เรื่องน้องอ้อมและผองเพื่อนผู้พิการ คือการทำหุ่นให้น่ารักและเคลื่อนไหวสมจริง สำหรับทีมงานบ้านตุ๊กกะตุ่น การปั้นหุ่นให้น่ารักไม่ยากเพราะเชี่ยวชาญด้านการทำหุ่นอยู่แล้ว เพียงแค่ปั้นดินน้ำมันให้ออกมาเป็นตัวการ์ตูนตาโตก็ใช้ได้เลย ขณะที่การทำให้หุ่นเคลื่อนไหวสมจริงนั้นไม่่ง่ายต้องใช้ข้อต่อ หรือ Joint ที่คุณภาพดีมาใส่ตามข้อต่อหุ่น ซึ่งข้อต่อเหล่านี้ไม่มีการผลิตในประเทศไทย ต้องสั่งจากต่างประเทศเท่านั้น

ช่วงแรก หนึ่งลองมองหาจากประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่าราคาเริ่มต้นตั้งแต่หลักแสนขึ้นไป หากซื้อก็คงแทบหมดงบประมาณได้ของดีต้องราคาในระดับล้านบาทขึ้นไป ถึงจะเคลื่อนไหวแนบเนียนเหมือนอย่างที ทีม เบอร์ดัน ผู้กำกับระดับโลก ใช้ทำภาพยนตร์แอนิเมชัน Stop Motion เรื่อง Corpse Bride หนึ่งจึงหันมามองหาจากมาทางยุโรปบ้าง ในที่สุดก็ค้นพบข้อต่อ

จากฝรั่งเศสที่คุณภาพอาจไม่ดีนัก ราคาตัวละ ๔๐,๐๐๐ บาท ไตร่ตรองแล้วน่าจะเหมาะกับงานนี้มากกว่า

“เรามองตัวละคร คิดว่าน่าจะใช้สัก ๒-๓ ตัวก็พอ และเรามาคิดถึงกลไกการเคลื่อนไหวของมัน ด้วยเนื้อหาที่ต้องทำประมาณ ๘ วินาที มันคงไม่ขยับอะไรมากมาย อีกตัวหนึ่งก็นั่งวิลแชร์ ขยับได้แค่ครึ่งตัว ก็เลยคิดว่าเสียเงินเท่าที่จำเป็นดีกว่าสรุปทำ ๒ ตัว ใช้เงินไปประมาณหนึ่งแสนบาท”

จากการช่วยเหลือคนพิการบนรถเมล์ของน้องอ้อม
สื่อถึงการช่วยเหลือที่ทำได้จริงในชีวิตประจำวัน

เมื่อขึ้นส่วนสำคัญจากฝรั่งเศสมาถึง เขาลงมือปั้นหุ่นน้องอ้อม และตัวละครคนพิการซึ่งขยายตามเรื่องเป็น ๖ ตัว ทำให้ต้องใช้วิธีเปลี่ยนข้อต่อจากตัวหนึ่งมาใส่อีกตัวหนึ่งแทน จากนั้นก็สร้างฉากและอุปกรณ์ประกอบฉาก โดยมีทีมงานอีกคนเข้ามาช่วย ตอนแรกคิดจะทำฉากแบน ๒ มิติ ก็เพียงพอ แต่ปรากฏว่าเมื่อถ่ายทำแล้ว ภาพที่ออกมาไม่มีมิติ ไม่มีแสงเงา จึงต้องปั้นใหม่เป็นฉาก ๓ มิติ ทั้งสวนสาธารณะ สถานีรถไฟ ถนน รถเมล์คันใหญ่ ๆ เพื่อให้ถ่ายทำแล้วดูมีมิติสมจริง

กระบวนการทำไม่ใช่เรื่องง่าย ราวกับกองถ่ายภาพยนตร์ที่ย่อยส่วนลงมาเลยทีเดียวนะ คนทำต้องมีความรู้หลายศาสตร์ผสมผสานกัน เช่นต้องปั้นตัวละครให้น่ารัก ลักษณะรูปร่างคล้ายกับคนจริง ขณะที่ฉากต้องได้สัดส่วนกับตัวละคร มีระยะห่างที่พอเหมาะ จัดแสงให้สมจริง รวมทั้งการเคลื่อนกล้องต้องไหลลื่นให้เหมือนหุ่นมีชีวิต

ห้องเล็ก ๆ ในบ้านของหนึ่ง ถูกดัดแปลงเป็นสตูดิโอหุ่นดินน้ำมัน ทีมงานทั้งหมดมีเพียง ๓ ชีวิต คือหนึ่งเขียนบทกำกับและตัดต่อส่วนเพื่อนร่วมทีมอีกสองคนคนหนึ่งทำอุปกรณ์ประกอบฉาก และอีกคนคือช่างภาพ แม้ทีมงานมีขนาดเล็ก พอดีกับหน้าที่ แต่ทุกคนก็มุ่งมั่นทำงานกันอย่างแข็งขัน เมื่อตัวละครพร้อม ฉากพร้อม ก็เดินหน้าเปิดกล้อง...

แต่ยังถ่ายทำยังไม่เท่าไร ก็เกิดมหาอุทกภัย ปี ๒๕๕๔ มวลน้ำขนาดใหญ่ไหลท่วมสตูดิโอเล็ก ๆ แห่งนี้ อุปกรณ์ประกอบฉากพังทลายไปพร้อมกับสายน้ำที่ซัดผ่าน เหมือนเคราะห์ซ้ำกรรมซ้อน เพราะก่อนหน้านี้ไม่นานเพิ่งเกิดอุบัติเหตุรถยนต์ระหว่างการออกไปแสดงหุ่นกระบอก จนรุ่นน้องที่ช่วยทำฉากเสียชีวิต เรียกว่าโครงการแทบจะต้องนับหนึ่งกันอีกครั้ง

“มันผ่านจุดวิกฤตมาแล้ว ก็ต้องเริ่มต้นใหม่ สสพ. เขาทราบข่าว เขาบอกจะให้เงินเพิ่ม เราบอกไม่ได้เลย เราต้องรับผิดชอบในสิ่งที่เราทำ มันเกิดขึ้นจากเราเอง”

แม้จะไม่เกี่ยวกับความพิการโดยตรง แต่สิ่งหนึ่งที่เหมือนกันคือ ‘ความสูญเสีย’ พวกเขาล้มครืน แต่ด้วยวิถีของมืออาชีพหนึ่งและทีมงานจึงต้องประคองกันขึ้นมาสู้อีกครั้ง ...สัจธรรม

ที่ว่า แม้จะต้องสูญเสียหนักหนาเพียงไร แต่ชีวิตก็ต้องดำเนินต่อไป...ยังคงเป็นจริงเสมอ

ถ่ายทำเทคสอง...ลุกขึ้นสู้อีกครั้ง

ไม่ช้าไม่นาน หนึ่งและทีมงานก็ทำอุปกรณ์ประกอบฉากชุดใหม่เสร็จสิ้น การถ่ายทำ ‘เทคสอง’ จึงเริ่มขึ้นอีกครั้ง ในสตูดิโอเล็ก ๆ แห่งเดิม ...วันที่ร่องรอยน้ำท่วม และคราบน้ำตาได้จางหายไปหมดแล้ว...

ในอดีต Stop Motion มักถ่ายทำด้วยกล้องวิดีโอขนาดใหญ่ บ้างก็ถ่ายด้วยกล้องฟิล์ม แล้วนำไปเข้าสู่กระบวนการแปลงเป็นดิจิทัล แต่ในปัจจุบันการถ่ายทำสะดวกขึ้นโดยใช้กล้องดิจิทัลแบบดีเอสแอลอาร์ ซึ่งราคาไม่สูงนัก สามารถดูภาพที่ถ่ายได้ทันที และส่งภาพเข้าโปรแกรมคอมพิวเตอร์ได้สะดวกกว่าเดิม ทีมงานบ้านตุ๊กกะตุ่นจึงใช้กล้องดิจิทัลถ่ายทำแอนิเมชันโครงการนี้ทั้งหมด

หัวใจของการถ่ายทำ Stop Motion คือ การถ่ายทีละเฟรมเหมือนถ่ายภาพนิ่ง โดยขยับสิ่งที่เคลื่อนไหวในฉากทีละครั้งต่อ ๑ เฟรม จากนั้นนำภาพทั้งหมดไปเรียงต่อกันในโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อทำเป็นภาพเคลื่อนไหว ขั้นตอนถ่ายทำนี้ผู้กำกับระดับโลกอย่างทิม เบอร์ตัน ทำ ๒๕ เฟรม ต่อ ๑ วินาที เพื่อให้เหมือนการเคลื่อนไหวของมนุษย์จริง ๆ มากที่สุด พุดง่าย ๆ คือ เนื้อเรื่อง ๑ วินาที ต้องถ่ายทั้งหมดอย่างน้อย ๒๕ ภาพ ขณะที่แอนิเมชัน ‘ครอบครัวเดียวกัน...’ ทำในขนาดที่ย่อยลงมา หนึ่งกำหนดไว้ที่ ๘ เฟรมต่อวินาที ฉะนั้นอย่างน้อย

ที่สุดที่ทีมงานต้องถ่าย คือ ๖๔ ภาพต่อเรื่อง เมื่อรวม ๘ เรื่อง ก็ประมาณ ๕๑๒ ภาพ ยังไม่นับที่ต้องถ่ายเพื่อเลือก ถ่ายเสีย ถ่ายซ่อม หรือถ่ายเพิ่มเนื่องจากขยายเวลา รวมทั้งหมดก็น่าจะถ่ายประมาณ ๗๐๐-๘๐๐ ภาพเป็นอย่างต่ำ ดังนั้นจึงเป็นการทำงานที่ต้องอาศัยความอดทนและใจรัก

“ตัวอย่างเช่นฉากรถวิ่ง เราต้องขยับให้รถวิ่งผ่านทั้งหมด แล้วตัดส่วนที่ดีที่สุดมาใช้ในงาน เหมือนเวลาถ่ายหนังเราให้ดาราร้องให้ไปเรื่อย ๆ แล้วเลือกซีนที่สวย ซีนที่ได้อารมณ์มาใส่ หรือเราก็ใช้วิธีย้อมแมว เพื่อประหยัดงบและเวลา คือเอาภาพที่เข้ามาใหม่ เช่น น้องอ้อมหันซ้ายหันขวาซึ่งมีการขยับ ๖ สเต็ป เราก็ถ่ายหันฝั่งเดียวแล้วมารีเวิร์สเอา แต่ต้องซูมภาพเข้ามาหน่อยเพื่อให้เกิดความแตกต่าง ฉะนั้นคนถ่ายก็ต้องรู้เทคนิคด้วย”

ในบรรดาขั้นตอนต่าง ๆ ขั้นที่ยากที่สุดคือการ ‘ขยับ’ หุ่น และองค์ประกอบทั้งหมดในฉากให้ดูสมจริง เพราะหุ่นไม่มีชีวิตจิตใจ ไม่สามารถสั่งให้หันซ้ายหันขวา ขยับแขนขยับขา หัวเราะ หรือร้องให้ได้ รวมทั้งองค์ประกอบในฉากก็ไม่ได้เคลื่อนไหวได้เองตามธรรมชาติ ดังนั้นคนทำจึงต้องขยับองค์ประกอบในฉากทั้งหมด การเคลื่อนไหวต่าง ๆ นี้ต้องอาศัยองค์ความรู้จากการเล่นละครมาใช้ หรืออาศัยการสังเกต เพื่อให้การขยับไหลลื่นและสมจริง

ในฉากน้องอ้อมช่วยเหลือคนพิการบนรถไฟฟ้า ตอนที่ถ่ายทำต้องแบ่งหน้าที่กัน หนึ่งขยับตัวละคร ๒ ตัว คือน้องอ้อม และคนนั่งวีลแชร์ให้ดำเนินไปตามเรื่อง ส่วนทีมงานอีกคนเข้ามาช่วยขยับที่จับราวของรถไฟฟ้าซึ่งจะแกว่งไปมาเมื่อ

รถไฟฟ้าวิ่งเพื่อให้สมจริง แต่ที่จับราวมีทั้งหมดกว่า ๔๐ สาย ด้วยทีมงานไม่ค่อยเข้าใจการเคลื่อนไหว จึงขยับที่จับราวรถไฟฟ้าจนดูยุ่งเหยิง ไม่สวยงาม ไม่เข้ากับการเคลื่อนไหวของตัวละคร สุดท้ายต้องมารื้อถ่ายทำอีกรอบ

อีกสิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่มองข้ามไม่ได้ อย่างเสื้อผ้าของทีมงานที่ต้องใส่สีดำทั้งหมด และต้องทาสีห้องให้เป็นสีดำทั้งหมดเช่นกันเพื่อลดแสงสะท้อน ตอนแรกผนังห้องฝั่งหนึ่งสีส้ม อีกฝั่งสีเขียว ทีมงานไม่ได้คิดว่าจะมีผลมาก ขณะถ่ายทำดูในกล้องแล้วไม่เห็น แต่เมื่อดูภาพในจอคอมพิวเตอร์ถึงเห็นว่ามีส่วนสะท้อนสีเขียวสีชมพูปรากฏบนหน้าของตัวละคร โดยเฉพาะในแววดาซึ่งมีสีขาว ท้ายที่สุดก็ต้องยกทิ้งและถ่ายทำใหม่เช่นกัน เพื่อให้งานออกมาสมบูรณ์ที่สุด

“คนทำต้องรู้หลายศาสตร์ ต้องเล่นละครเป็นด้วย ต้องขยับให้ตัวละครดูเหมือนมีชีวิตและต้องมีความรู้ในการถ่ายทำไม่ให้กล้องหลุด แสงไม่เนียน พวกนี้มันเป็นความท้าทาย แต่ต้องยอมรับว่าเราทำได้แค่ในระดับหนึ่ง ด้วยขีดจำกัดด้านเวลาและงบประมาณ”

หลังจากถ่ายทำเสร็จ ภาพนิ่งทั้งหมดถูกส่งเข้าสู่กระบวนการตัดต่อ ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญอีกขั้น นอกจากนำภาพนิ่งมาร้อยเรียง และใส่เทคนิคตัดต่อให้เป็นแอนิเมชันขึ้นมา ๑ เรื่องแล้ว ยังเป็นขั้นตอนที่จะเพิ่มเติมอารมณ์ให้ตัวละครอีกด้วย เช่น ตัวละครทุกตัวจะไม่มี ‘ปาก’ และ ‘แววดา’ เพื่อที่จะมาใส่ทีหลัง โดยใช้การ์ตูนแอนิเมชัน ๒ มิติ เข้ามาช่วย

การใส่ ‘ปาก’ ของตัวละครเพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึก ฉะนั้น เช่น ยิ้ม หัวเราะ น้ำลายไหล อ้าปากหาว ฯลฯ

เช่นเดียวกับ ‘แววดา’ ที่จะเปล่งประกายเวลาคิดออก หรือ กลอกตาไปมาเวลาสงสัย เพื่อเพิ่มมิติให้หุ่นดินน้ำมันที่แสดง ออกทางสีหน้าไม่ได้ การใช้ภาพ ๒ มิตินี้ยังทำให้แอนิเมชัน สมบูรณ์ขึ้น เช่น ใส่ภาพหลอดไฟ แสดงถึงการคิดออก และภาพ ประตูลิฟต์เปิด-ปิด ที่ทำเป็น Stop Motion ได้ยาก

อีกขั้นตอนที่สำคัญในห้องตัดต่อ คือ การใส่ ‘เสียง’ และ ดนตรีประกอบเพื่อเติมสีสัน และส่งต่ออารมณ์ผู้ชมไปให้สุดทาง เช่นเสียงป๊องเวลาน้องอ้อมคิดออก เสียงควับเวลาหัน เสียงเฮ เวลาช่วยเหลือสำเร็จ รวมทั้งเสียงเพลงบรรเลงเร้าอารมณ์ ซึ่ง กระบวนการนี้ต้องรอบคอบอย่างยิ่ง เพราะภาพยนตร์โฆษณา ที่ออกฉายทางโทรทัศน์จะต้องใช้เสียงที่มีลิขสิทธิ์เท่านั้น ถ้า เผยแพร่บน Youtube อาจไม่จำเป็น เสียงเพียง ๑ เสียงที่ตั้ง ขึ้นมากก็ต้องจ่ายค่าลิขสิทธิ์

“แม้กระทั่งเสียง ๑ ตีต ก็ราคาหนึ่งแล้ว ไม่ใช่ว่าดาวนิโหลด มาใช้ได้ เพราะถ้าเจ้าของลิขสิทธิ์มาเจอเข้าต้องจ่ายค่าปรับ มหาศาล งบอาจจะหมดได้ แล้วใน ๑ เรื่องไม่ใช่แค่ ๑ เพลง แต่เราใช้หลาย ๆ เพลงมามากี่รวมกัน เขาคิดลิขสิทธิ์ ๑ เรื่อง ประมาณ ๒๕,๐๐๐ บาท แต่เหมาจ่ายทุกเรื่องคิดราคา ๑๐๐,๐๐๐ บาท

“ค่าลิขสิทธิ์ของเสียง เป็นสิ่งเดียวที่เราต้องจ่าย ต้นทุนของ เราไม่มี อย่างมากก็แค่เหนื่อย ในการทำทั้งหมดเราไม่ได้คิด กำไร แต่ถ้าออกไปแล้วดีกับสังคม นั่นคือกำไรที่แท้จริง” หนึ่ง เผยความตั้งใจทั้งหมดของเขา

จากสตูดิโอเล็ก ๆ ออกสู่โลกกว้าง

เวลาผ่านไปหลายเดือน ตั้งแต่ร่างภาพในหัวจนกระทั่ง ตัดต่อเสร็จสิ้น ในที่สุดน้องอ้อมและผองเพื่อนก็ออกปรากฏโฉม ต่อสายตาผู้ชม ภาพหุ่นดินน้ำมันที่โลดแล่นในจอเป็นที่พอใจ ของทีมงานทุกคน แต่ขั้นตอนสำคัญที่สามารถชี้เป็นชี้ตายว่า แอนิเมชันชุดนี้จะได้ไปต่อหรือไม่ คือการทดสอบ ‘ความเข้าใจ’ กับคนทั่วไป

พูดง่าย ๆ ว่าเป็นก้าวแรกก่อนที่น้องอ้อมจะออกไปสู่โลก กว้าง

ทีมงานบ้านตุ๊กกะตุ่นอาศัยจังหวะที่พวกเขาออกเดินสาย เล่นหุ่นละครโครการ ‘กอด’ ตามโรงเรียนต่าง ๆ เป็นโอกาส ทดสอบโดยการขอเวลาให้เด็ก ๆ และคุณครู มาชมแอนิเมชัน ‘ครอบครัวเดียวกัน – We Are Family. Love Together’ ก่อนที่จะเผยแพร่จริง

แอนิเมชันตอนลิฟต์สำหรับคนพิการในสถานีรถไฟฟ้าใต้ดิน
คือตัวอย่างของการหาช่องทางสื่อสารไปยังวงกว้าง
ด้วยการร่วมมือกับระบบขนส่งมวลชนต่างๆ

“เราต้องเทสต์ เพราะเราทำเองทุกวัน เจอทุกวัน มองปราดเดียวแค่มองก็วินาทีก็เข้าใจแล้ว ทำให้เราอาจจะคิดเองเออเอง เพราะฉะนั้นต้องเอาของจริงให้เขาดู แต่ถ้าบอกเรื่องความสวยงาม เรื่องศิลปะ โทนี่ นี่ขึ้นอยู่กับเราจะทำแล้วไม่เกี่ยวกับคนดู แต่ถ้าทำให้คนดูชอบได้ก็จะดี”

ผลตอบรับในช่วงแรก ผู้ชมต่างพูดกันเป็นเสียงเดียวว่าการตูน ‘น่ารัก’ แต่ ‘ไม่เข้าใจ’ เนื้อหา

“คงเป็นเพราะเขาตามเนื้อหาไม่ทัน ตอนสรุปก็อ่านไม่ทัน เพราะมันเร็วมาก แค่ ๘ วินาที ทุกคนบอกน่ารักนะ แต่จบแล้วเหวอ ต่อมาเราไปเปิดให้ไทยพีบีเอสดู เจ้าของสื่อเขาก็บอกเองว่ามันเร็วไป ต้องนำมาแก้ไขปรับปรุง”

ทีมงานพยายามแก้ไข แต่พบว่าไม่ใช่เรื่องง่ายเลย...

“มันยากมาก สุดท้ายต้องขอขยายจาก ๘ วินาทีเป็น ๓๐ วินาที ในบางตอน คือตอน MRT BTS และขสมก. ที่เขาไม่จำกัดเวลา แต่เราต้องผลิตและตัดต่อเพิ่มขึ้นเยอะ ส่วนตัวที่ออนแอร์ทางโทรทัศน์ ไทยพีบีเอสเขาว่าเร็วไป สุดท้ายเราขอได้เป็น ๑๕ วินาที แต่ก็ต้องเผื่อไว้ใส่โลโก้ตอนสุดท้าย ๔ วินาทีเหลือ ๑๐ วินาที ซึ่งมากกว่าเดิมไม่เท่าไร แต่ก็ออกมาเป็นเนื้อเรื่องที่พอเข้าใจ คนดูเข้าใจ”

ทั้งนี้การเผยแพร่งานออกสู่วงกว้าง สิ่งสำคัญอีกอย่างคือต้องระวังไม่ให้เนื้อหาไปสร้างความรู้สึกเชิงลบกับใคร โดยเฉพาะเรื่องคนพิการซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อน หากนำเสนอไม่ดีอาจลุกลามเป็นประเด็นร้อนได้

ตลอดการผลิตหนึ่งยอมรับว่าไม่ได้ทดสอบกับกลุ่มคนพิการ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายคือคนปกติ มีเพียงคณะกรรมการของ

สสพ. เท่านั้นที่ได้ชม ซึ่งกรรมการแต่ละท่านก็ไม่ติดใจอะไรอย่างไรรู้ดี เขาตระหนักเสมอว่า สิ่งที่สื่อออกไปต้องไม่ส่งผลกระทบต่อคนพิการ หรือทำร้ายความรู้สึกของคนพิการ

“มีกรรมการหลายท่านเตือนว่าระวังมันจะเซนซิทิฟ ทั้งกับคนพิการเองและผู้ชม ซึ่งมันต้องระวังมาก โดยเฉพาะความรู้สึกเซนซิทิฟ (อ่อนไหว) ของคนพิการ ว่าสื่อออกไปแล้วเขาจะรู้สึกว่าเขาด้อยหรือเปล่า ตอนเราไปอบรมกับ สสพ. เขามีประโยคหนึ่งที่บอกตลอดว่า อย่าให้ใครมาสื่อสารเขาอย่าให้ใครมองเขาเป็นคนพิการ ซึ่งมันเป็นโจทย์ที่ท้าทาย

“ถ้าทำแล้วเราไปถามคนพิการทุก ๆ คนว่ารู้สึกอย่างไร คงได้คำตอบหลากหลายมาก ไม่มีใครกล้าสรุปว่าอย่างนี้ดีหรือไม่ดี มันคงไม่ได้คำตอบ ฉะนั้นเราที่เป็นผู้ผลิตต้องมีวิจารณญาณถือวิสาสะตัดสินใจไป เพราะมันเป็นเรื่องของความรู้สึก ไม่มีผิด-ถูกร้อยเปอร์เซ็นต์ เราต้องฟังตัวเอง โดยยึดว่าให้ปัญหาเกิดน้อยที่สุด แต่ประโยชน์ต้องมากกว่า

“เรื่องจะทำให้คนอื่นไม่มองเป็นคนพิการคงยาก เพราะสุดท้ายเขาก็ต้องมองว่าเป็นคนพิการอยู่ดี คุณต้องถูกมองว่านำเสนอแนะ ๆ ไม่ปกติแนะ ๆ คุณต้องยอมรับ อย่างตอนหนึ่งเป็นเด็กออทิสติก ดาวน์ซินโดรม แก้วห้าวไปแก้วห้วมา แล้วสามารถมาอยู่กับคนปกติได้ พอเราทำเสียงชาวดิเอโกเฟลด์ ที่มีเสียงหัวเราะ เสียงอ้อแอ้ เรายังนั่งคิดอยู่เลยว่าล้อเลียนหรือเปล่า แต่ก็ต้องตัดสินใจว่าให้มีผลกระทบน้อยที่สุด นั่นคือเรื่องยาก”

หลังผ่านปัญหามาหลายด้าน ในที่สุดแอนิเมชันทั้ง ๘ เรื่องก็ผลิตเสร็จสมบูรณ์ ๑๐๐ เปอร์เซนต์ บ้านตุ๊กกะตุ่นส่งมอบไปยังสถานีและองค์กรเจ้าของงานเรียบร้อยแล้ว แต่ยังไม่ได้ออกอากาศ

เนื่องจากไทยพีบีเอส ขอปรับปรุงถ้อยคำตอนท้ายให้สละสลวย และขอแก้ไขตำแหน่งของโลโก้ ส่วน BTS MRT และ ชมสมก. ทีมงานมอบงานให้แล้ว แต่ละครักรก็ตอบรับว่าจะออกอากาศให้ ส่วนจะเป็นช่วงใดกำลังพิจารณาตามความเหมาะสม

“ถามว่าไทยพีบีเอสจะยังให้เราถึขนาดนั้นหรือเปล่า เราตอบไม่ได้ เพราะเป็นการขอความอนุเคราะห์ เราผลิตให้เขาฟรีก็ถือว่าเขาเป็นเจ้าภาพร่วมนั่นละ สสพ. กับ ไทยพีบีเอส ได้ประโยชน์ทั้งคู่แต่ สสพ. ได้ประโยชน์จริง ๆ ในการทำโครงการนี้ ส่วนเราอาจไม่ได้กำไร แต่ได้ผลงานมาหนึ่งชิ้น ไปพูดกับใคร เขาก็รู้จักว่าบ้านตุ๊กกะตุ่นทำ”

จากจบของแอนิเมชันแต่ละเรื่อง
จะมีคำพูดสรุปใจความ และโลโก้ของผู้สนับสนุน

ตอนนี้จึงได้แต่ตั้งตารอว่า อีกไม่นานน้องอ้อมและผองเพื่อน คนพิการก็จะได้ออกมาโลกลั่นบนจอโทรทัศน์ กระจายความเข้าใจเรื่องการช่วยเหลือคนพิการออกไปสู่สายตาคนไทย

ทั่วประเทศ ทีมงานหวังว่าความน่ารักของตัวละครแอนิเมชัน จะทำให้คนดูรักและเข้าใจคนพิการ รวมทั้งใส่ใจที่จะช่วยพวกเขาให้อยู่ร่วมในสังคมอย่างมีความสุข

ผลลัพธ์คือความเข้าใจ

แต่ถึงแม้น้องอ้อมจะใช้เวลาเพื่อเดินทางสู่จอแก้วนานเท่าไรก็ตาม แต่ก็มีหลาย ๆ คนที่ได้รับรู้และรับทราบ ถึงสิ่งที่น้องอ้อมตั้งใจจะสื่อสารอย่างแท้จริง

‘ครูหน่ง’ อังคนาลักษณ์ ช่างเย็นจ๋า คุณครูฝ่ายสนับสนุนการศึกษาจากโรงเรียนไพฑูรย์ศึกษา เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร เป็นหนึ่งในคนที่ได้ชมแอนิเมชันชุดนี้พร้อมกับเด็ก ๆ และสัมผัสได้ถึงความรักของการ์ตูน พร้อมกับเข้าใจเรื่องราวที่ทีมงานต้องการจะสื่อสาร

“ในฐานะครูเราชอบนะ เพราะดูง่าย เด็กเข้าใจง่าย กระชับ สื่อสารตรงประเด็น เด็กน่าจะชอบมากกว่าอ่านหนังสือหรือดูหนัง เพราะเด็กดูแล้วจะเข้าใจ เนื้อหาที่ใส่น่าสนใจ เท่าที่ถามเด็ก ๆ เขาก็บอกว่าไม่เคยรู้มาก่อนว่าการช่วยเหลือคนพิการต้องทำอะไร พอมีสื่อเข้ามาก็ทำให้เขาเข้าใจคนพิการมากขึ้น เราก็ไม่ต้องอธิบาย บางทีอธิบายไปเด็กก็ไม่สนใจฟัง

“เนื้อหาถึงจะสั้นแต่ก็เข้าใจ ทำให้เรารู้ว่าเราจะช่วยเหลือหรือสื่อสารกับคนพิการได้อย่างไร ความช่วยเหลือไม่ต้องยิ่งใหญ่ แค่เจอคนพิการบนรถเมล์แล้วลุกให้นั่งก็พอแล้ว ยิ่งในโรงเรียนที่มีเด็กพิเศษด้วย จะช่วยให้เด็ก ๆ เข้าใจเพื่อนมากขึ้น เด็กบางคนอาจจะเปลี่ยนความคิดยากหน่อย แต่ถ้ามีสื่อเล็ก ๆ

มาช่วยเขา ก็น่าจะทำให้เขาเข้าใจเพื่อนมากขึ้น และยังเป็น การตุนน่ารัก เด็ก ๆ ก็ชอบ ถ้าเป็นหนังคนแสดงเด็ก ๆ อาจจะ รู้สึกเวทนา ทั้งที่คนพิการอาจจะต้องการแค่ความช่วยเหลือ เล็ก ๆ น้อย ๆ เขาก็จะสามารถมีชีวิตอยู่ได้เหมือนคนปกติ

“อย่างเรื่องที่ต้องช่วยคนตาบอดด้วยการแตะหลังแขน บางคนไม่รู้ ถ้าไปจับมือเลยเขาอาจจะตกใจ คนปกติยังรู้สึก ไม่ปลอดภัยเลย พอเขาตกใจก็อาจไว้วางใจ คนไปช่วยก็กลัว ทั้งที่ทำได้ด้วยความหวังดี ยิ่งถ้าเป็นเด็ก เขาอาจจะฝังใจไม่ช่วย อีกเลย แต่ถ้ามีสื่อมาบอก เราได้ตั้งแต่เด็กก็น่าจะทำให้ใน อนาคตดีขึ้น

“เราไม่ได้มีสอนเรื่องนี้เฉพาะทาง การมีสื่อแบบนี้เป็น ประโยชน์มาก ถ้ามีพื้นที่ได้ออกสื่อที่กว้างขวาง หรือมีเวลาสื่อ ได้นานขึ้นเป็น ๑๐ วินาทีขึ้นไปก็น่าจะดีมาก ๆ เลย”

สื่อทางเลือก VS สื่อกระแสหลัก

หากโครงการนี้คือการทำธุรกิจที่เอากำไรตัวเงินเป็น ตัวตั้ง หนึ่งก็ยอมรับว่าครั้งนี้ธุรกิจของเขาขาดทุน แต่ถ้ากำไร วัดกันที่ประโยชน์ที่เกิดขึ้น เขาเชื่อว่าทั้ง สสพ. สถานีโทรทัศน์ ไทยพีบีเอส บริษัทขนส่งมวลชนทั้งสาม และบ้านตึกกะตุนต่าง ได้รับ ‘กำไร’ กันถ้วนหน้า

“เราไม่ได้คิดมูลค่าเป็นกำไรที่เราจะได้ เพราะเราตัดกำไร ทั้งไปตอนแรก คิดว่าทำเพื่อสร้างผลงาน ถ้าเป็นหนัง Stop Motion ๑ เรื่อง ๑๕ วินาที ที่ทำในเชิงพาณิชย์ เช่นโฆษณา ขนมห้างต่าง ๆ คิดราคาเริ่มต้นที่ ๓ แสนบาทต่อเรื่อง ขึ้นอยู่กับ

ความยากง่ายของเทคนิคด้วย แต่ที่ ๓ แสน ได้มา ๘ เรื่อง ถือว่า ค่อนข้างมาก เพราะถ้าคิดเชิงพาณิชย์ต้องมีค่ากำกับ ค่าตัดต่อ ค่าคนทำฉาก ค่าตากล้อง เยอะแยะไปหมด แต่เราทำเอง ทุกอย่าง แลกกับที่เราได้ผลงาน และเป็นผลงานที่มีประโยชน์ กับสังคม”

นอกจาก ‘กำไร’ ด้านความรู้สึก การทำงานนี้ยังทำให้หนึ่ง ได้ข้อคิดว่า ทั้งสื่อทางเลือกและสื่อสารมวลชนต่างก็มีข้อดีและ ข้อเสีย การจะสื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ต้องเลือกใช้สื่อทั้ง สองประเภทอย่างเหมาะสม

“สื่อทางเลือกเป็นการสื่อสารระหว่างคนสองคนก็ได้ หรือ สื่ออะไรก็ได้ แต่มันอาจจะเป็นแค่คลื่นลูกเล็ก ๆ ที่เราต้อง อาศัยความถี่ในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดคลื่นลูกใหญ่ ๆ จนเกิด ประโยชน์กับสังคมมากที่สุด แต่สื่อสารมวลชนอย่างโทรทัศน์ มันยิ่งไป ๑ ตุ่ม ๑ ครั้ง คนดูเป็นหมื่น คนอาจไม่ได้เข้าใจ ครั้งแรก ก็อาจมาเข้าใจในครั้งที่ ๒ ก็ได้ เราต้องยอมรับว่าสื่อที่ เป็น Mass Media (สื่อกระแสหลัก) ได้คนดูเยอะกว่า มีคนเห็น มากกว่าสื่อทางเลือกแน่ ๆ ดังนั้นถ้าเรามีปัญญาหรือทุนทรัพย์ ที่ทำสื่อกระแสหลักได้ก็ควรทำ แต่ถ้าไม่มีและเราต้องการจะ เปิดสื่อให้กับคนกลุ่มใหม่ ๆ เราก็มาทำสื่อเป็นอีกหนึ่งทางเลือก

“ในต่างจังหวัด พ่อแม่ปู่ย่าตายาย หรือเด็กเล็ก ๆ เขาอาจจะ รับโทรทัศน์ได้ไม่ครบทุกช่อง หรืออาจจะเปิดโทรทัศน์ไม่เป็น เขาอาจจะชอบดูตามมหรสพงานวัดมากกว่า หุ่นกระบอกก็ ตอบโจทย์นี้ หรือตาม อบต. ต่าง ๆ คนแก่เยอะมากแล้วไม่ได้ ไปไหน การที่เขาจะมาร่วมวาดภาพ หรือทำกิจกรรมร่วมกัน มี Open Space (พื้นที่เปิดกว้าง) ให้คนปกติในชุมชนสร้าง

อุปกรณ์ให้กับคนพิการ สิ่งเหล่านั้น สื่อทางเลือกให้ได้ แต่สื่อ
กระแสหลักให้ไม่ได้ ฉะนั้นมันมีความสำคัญทั้ง ๒ สื่อ อย่างบอก
ว่าสื่อไหนสำคัญที่สุด-ไม่ใช่ แต่เราต้องยอมรับว่าสื่อทางเลือก
คือคลื่นลูกเล็ก ๆ ไม่มีทางให้คนรับรู้เท่าสื่อกระแสหลักได้
แน่นอน

“เราควรเลือกใช้ทั้ง ๒ อย่าง และเลือกใช้ให้เหมาะสม
ถ้าต้องทำ Stop Motion แล้วทำซีดีแจก เราารู้สึกว่าใครจะเปิด
ซีดี นอกจากมันจะต้องกระพือมาด้วยการประชาสัมพันธ์ว่า
การตูนเรื่องนี้มันน่ารักนะ จะใช้สื่อกระแสหลักที่ไม่ต้องลงทุน
มากอย่าง interlude ขอความอนุเคราะห์เขาก็ได้ ถ้าเรามี
ความสามารถไปขอได้ ตอนนี้มีช่องทางได้ก็ต้องรีบ เพราะพื้นที่
ฟรี ๆ แบบนี้ พื้นที่จิตกุศลแบบนี้ มันหาได้น้อยเต็มที”